

ABC

Administracji

Praca zbiorowa pod red.

Sławomira Fundowicza, Pawła Świtala

TOM IV, luty 2014

ISBN 978-83-937938-3-9

ABC

Administracji

Praca zbiorowa pod red.

Sławomira Fundowicza, Pawła Świtala

„SKAUTH”

Monografia naukowa

978-83-937938-3-9

Recenzenci:

Dr hab. Sławomir Fundowicz
Prof. zw. dr hab. Tadeusz Bojarski
Dr Krzysztof Filipiak

Redaktorzy naukowi:

dr hab. Sławomir Fundowicz, prof. UTH
Paweł Śwital

Redakcja techniczna: Urszula Król
Skład: Urszula Król

© Copyright: Studenckie Koło Naukowe Administratywistów „SKAUTH”,
Wydział Ekonomiczny, Uniwersytetu Technologiczno – Humanistycznego
im. Kazimierza Pułaskiego w Radomiu
tel. (48) 361 74 33 email: skauth@wp.pl
www.uniwersytetradom.pl

ISBN 978-83-937938-3-9

Utwór w całości ani we fragmentach nie może być powielany ani rozpowszechniany za pomocą urządzeń elektronicznych, mechanicznych, kopiujących, nagrywających i innych bez pisemnej zgody posiadacza praw autorskich.

Spis treści

Rozdział I Odpowiedzialność karna za zabójstwo eutanatyczne w polskim prawie karnym (Ewelina Tomaszewska).....	5
Rozdział II Rozwój instytucji przepadku w polskim prawie karnym (Kamil Andrzejczak).....	16
Rozdział III Szczególna rola środka karnego przepadku przedmiotów	26
w ustawie – Prawo własności przemysłowej (Tomasz Gawliczek)	26
Rozdział IV Pozbawienie praw publicznych jako środek karny (Patrycja Stępień)	35
Rozdział V Problematyka zakazu wstępu na imprezę masową w polskim prawie karnym (Tobiasz Wiśniewski).....	48
Rozdział VI Zakaz prowadzenia pojazdów w polskim prawie karnym (Marta Sobczuk Gil)	57
Rozdział VII Karalność zbrodni zabójstwa w świetle badań empirycznych (Artur Aleksander Dąbrowski).....	66
Rozdział VIII Ostatnia taka regulacja: kara śmierci w kodeksie karnym Republiki Białorusi. Teoria, praktyka i perspektywy (Michał Patryk Sadłowski).....	75
Rozdział IX Obowiązki orzekane w ramach kary ograniczenia wolności (Aneta Michałek)	83
Rozdział X Wymiar kary i środków probacyjnych a skazanie w trybie art. 335 i art. 387 k.p.k. w świetle nowelizacji Kodeksu postępowania karnego (Piotr Misztal, Kamila Majchrzak)	96
Rozdział XI Obligatoryjność zarządzenia wykonania kary warunkowo zawieszanej w świetle orzecznictwa Trybunału Konstytucyjnego i Sądu Najwyższego (Bartosz Maćków).....	108
Rozdział XII Kodeksowe i pozakodeksowe określenie sankcji karnej za przestępstwa korupcyjne. Analiza dogmatyczna w ujęciu porównawczym (Paulina Samuel).....	117
Rozdział XIII Perspektywy europeizacji prawa karnego (Urszula Król, Paweł Śwital).....	127
Rozdział XIV Recydywa penitencjarna w Polsce (Małgorzata Kanios, Paweł Niewęglowski)	135
Rozdział XV Prawo karne a nielegalna imigracja na terenie Unii Europejskiej (Anna Kwiecień) ...	148
Rozdział XVI Organizacja europejskiej współpracy w sprawach karnych (Dorota Stanik)	158

Rozdział I

Odpowiedzialność karna za zabójstwo eutanatyczne w polskim prawie karnym

Ewelina Tomaszewska¹

Wstęp

Kwestia ochrony życia ludzkiego została unormowana w art. 38 Konstytucji RP, „Rzeczpospolita Polska zapewnia każdemu człowiekowi prawną ochronę życia”. Polski kodeks karny za najwyższą wartość przyjmuje życie człowieka oraz zapewnia jego ochronę. Przestępstwo zabójstwa w polskim ustawodawstwie jest surowo zabronione i podlega karze pozbawienia wolności na czas nie krótszy od lat 8, aż do kary dożywotniego pozbawienia wolności. W kodeksie karnym wyróżniono jednak typy zabójstw uprzywilejowanych ze względu na ich specyficzny charakter, które różnią się od typu podstawowego, łagodniejszą karą.

Przedmiotem poniższej pracy jest kwestia dotycząca odpowiedzialności karnej za zabójstwo eutanatyczne, nazywanego także zabójstwem na żądanie. Ze względu na rozmiary redakcyjne artykułu skoncentruję swoją uwagę na wybranych zagadnieniach.

Pojęcie i rodzaje eutanazji

Pojęcie „eutanazja” kształtowało się na przestrzeni wieków, zmieniając swój sens i znaczenie. Termin ten pochodzi od greckich słów: *eu* - *thanatos* co oznacza kolejno: dobry, łagodny - śmierć². *Euthanatos* oznacza uśmiercenie osoby nieuleczalnie i bardzo chorej, która poprzez śmierć skraca swe męki i cierpienia spowodowane ową chorobą. Była to swoista pomoc w wyzwoleniu się z bólu i lęku przed nieuchronnością śmierci. W doktrynie prawnej wyróżnia się eutanazję:

- a) czynną i bierną,
- b) dobrowolną, i niedobrowolną, wbrew woli pacjenta.

¹**Ewelina Tomaszewska** – studentka I roku II stopnia Administracji na Uniwersytecie Technologiczno-Humanistycznym w Radomiu, od 2011 roku członek Studenckiego Koła Administratywistów „SKAUTH” od 2013 roku II- vice prezes.

² M. Tarnawski, *Zabójstwa uprzywilejowane w ujęciu polskiego prawa karnego*, Poznań 1981 r., s. 201.

Aby móc rozważyć związane z tym zagadnieniem problemy natury prawnej, etycznej i religijnej, istotne jest przedstawienie, w miarę jednoznacznej definicji tego pojęcia. Należy zatem odwołać się do specjalistycznej literatury prawniczej jak i źródeł innego rodzaju i tak eutanazja to:

- a) powodowane współczuciem zabicie człowieka, który cierpi i jest nieuleczalnie chory³,
- b) zabójstwo człowieka nieuleczalnie chorego na jego żądanie i pod wpływem współczucia dla niego⁴,
- c) zabójstwo człowieka na jego żądanie i pod wpływem współczucia dla niego⁵,

W polskim prawie karnym przyjęła się definicja wybitnego przedwojennego prawnika Stefana Glasera, który pisał, że eutanazją jest „świadome pozbawienie życia, względnie przyspieszenie śmierci osoby ciężko chorej, w celu wyzwolenia jej z cierpień fizycznych⁶. Eutanazja czynna polega na umyślnym działaniu pozbawiającym życia człowieka pod wpływem współczucia dla niego przez dostarczenie śmiertelnych substancji lub zwiększonych dawek leków osobie cierpiącej, która sama je sobie aplikuje. Bierna eutanazja zaś polega na przyspieszeniu śmierci osoby chorej lub w podeszłym wieku, poprzez zaprzestanie stosowania wobec tej osoby odpowiednich leków, podtrzymujących ją przy życiu.

W literaturze możemy się spotkać również z następującymi rodzajami eutanazji:

- a) eutanazja dobrowolna: oznaczająca zakończenie życia na wyraźną prośbę pacjenta, który jest wolny od jakiejkolwiek presji i jest poinformowany o stanie swego zdrowia,
- b) eutanazja niedobrowolna: mówi się o niej wtedy, gdy brak jest zgody pacjenta, np. zabijanie za zgodą opiekuna prawnego potworkowatych noworodków lub pacjentów pozbawionych świadomości
- c) eutanazja wbrew woli pacjenta występuje w ten czas, gdy dokonuje się jej na osobie, która byłaby w stanie wyrazić zgodę lub nie na swoją śmierć, ale nie zrobiła tego, bądź dlatego, że nie była pytana, bądź dlatego, że była pytana, lecz odmówiła swej zgody.

Znamiona zabójstwa eutanatycznego w Polskim prawie karnym

³ Nowa Encyklopedia Powszechna PWN Warszawa 1997r. tom 2 s. 301.

⁴ Mała Encyklopedia Medycyny PWN Warszawa 1987r. tom 1 s. 301.

⁵ Słownik Języka Polskiego PWN Warszawa 1978 r., t. 1 s. 561.

⁶ E. Zielińska – Fazan, *Dobra śmierć – miłosierdzie czy przestępstwo*, Prawo i Życie 2001r., nr 1, s.29-30.

Omawiany w pracy uprzywilejowany typ zabójstwa, czyli zabójstwo eutanatyczne określa art. 150 Kodeksu karnego⁷. Przestępstwa tego dopuszcza się ten, kto zabija człowieka na jego żądanie i pod wpływem współczucia dla niego. Przepis ten chroni życie człowieka przed zamachem popełnianym pod wpływem współczucia sprawcy do osoby zabijanej i na skutek jej żądania. W przypadku zabójstwa eutanatycznego podstawowym przedmiotem przestępstwa jest życie człowieka, w jego aspekcie biologicznym (egzystencjalnym) od momentu początkowego (narodzin) - początek bólów porodowych rozwierających lub w przypadku cesarskiego cięcia - a w wypadku operacyjnego zabiegu cesarskiego cięcia kończącego ciążę - od podjęcia czynności zmierzających do przeprowadzenia tego zabiegu; do momentu końcowego (śmierci) trwałe i nieodwracalne ustanie funkcji pnia mózgu - śmierć mózgowa.

Życie ludzkie jest traktowane jako najwyższa wartość indywidualna i społeczna. Przedmiotem wykonawczym tak rozumianej ochrony, jest sam człowiek pojmowany jako jednostka ludzka. Ochrona życia, jako przedmiot przestępstwa nie może być zależna od żadnych okoliczności. Nie ma życia człowieka, które mogłoby być nieobjęte ochroną prawną. Ochronie podlega każde życie w każdym czasie. Zatem przepis art. 150 k.k. chroni życie człowieka przed zamachem popełnianym pod wpływem współczucia sprawcy do osoby zabijanej i na skutek jej żądania. Przepis art. 150 jest wyrazem poglądu, że życie poszczególnych ludzi nie stanowi ich dobra indywidualnego, ale stanowi dobro całego narodu i całej ludzkości. Z tego punktu widzenia nie można się zgodzić na swobodne nim dysponowanie, a prawo karne musi je chronić bez względu na subiektywną ocenę poszczególnych osób. U podstaw art. 150 tkwi także doświadczenie społeczne, które udowadnia, że na chęć utraty życia wpływają różne przemijające procesy psychiczne, po których ustąpieniu ulegają zmianie poglądy ludzi na sprawę pozbawienia się życia.

Zabójstwa określone w art. 150 § 1 kodeksu karnego z dnia 6 czerwca 1997 r.⁸ polega na pozbawieniu człowieka życia. Czynność sprawcza jest więc identyczna jak w wypadku przestępstwa określonego w art. 148 § 1. Przepis art. 150 § 1 można traktować jako *lex specialis* w stosunku do art. 148 § 1. Powstają jednak na gruncie typu określonego w art. 150 § 1 pewne zagadnienia szczególne. Podobnie to ma miejsce przy realizacji znamion typu z art. 148 § 1, pozbawienie życia może nastąpić przez działanie (eutanazja czynna) albo

⁷ Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny, Dz.U. z 1997 Nr 88, poz. 553 z późn. zm.

⁸ Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny, Dz.U. z 1997 Nr 88, poz. 553 z późn. zm.

przez zaniechanie (eutanazja bierna)⁹. Ustawodawca określił zabójstwo eutanatyczne, jako jedno z zabójstw uprzywilejowanych, obniżając ustawowe zagrożenie karą w odniesieniu do zabójstwa typu podstawowego. Zgodnie z art. 150, kto zabija człowieka na jego żądanie i pod wpływem współczucia dla niego, podlega karze pozbawienia wolności od 3 miesięcy do lat 5. Z uwagi na wysokość górnej granicy zagrożenia możliwe jest również zastosowanie art. 58 § 3 k.k. i wymierzenie sprawcy zabójstwa eutanatycznego grzywny albo kary ograniczenia wolności. Z uwagi na charakter omawianego przestępstwa, dotyczy to zarówno jego popełnienia jak i samej odpowiedzialności za usiłowanie, nie jest możliwe warunkowe umorzenie postępowania na podstawie art. 66 § 3 k.k. Na wniosek osoby uprawnionej sąd orzeka naprawienie szkody w całości lub w części na podstawie art. 46 § 1 k.k., możliwe jest także orzeczenie przez sąd nawiazki na podstawie art. 47 § 1 k.k.¹⁰.

Nie należy łączyć z eutanazją, zachowania zmierzającego do zmniejszenia cierpień pacjenta. Obowiązkiem lekarza jest zmniejszenie bólu i cierpienia pacjenta, dlatego też do realizacji znamion typu określonego w art. 150 § 1 nie można zaliczyć sytuacji, w której środki podawane celem zmniejszenia cierpienia mogą prowadzić do skrócenia życia, a lekarz nie posiada innych środków zaradczych. Obowiązany jest w tym przypadku poinformować pacjenta o skutkach ubocznych podawanego lekarstwa. Odróżnić od eutanazji należy również poszanowanie woli pacjenta na kontynuowanie leczenia. Zgodnie z art. 32 ustawy o zawodach lekarza i lekarza dentysty¹¹ lekarz nie może stosować zabiegów leczniczych bez zgody pacjenta lub wbrew jego woli. Czyn ten jest zabroniony pod groźbą kary. Nie może być potraktowane za zachowanie zabronione, zaniechanie stosowania procedur nadzwyczajnych zdolnych przedłużyć jedynie etap umierania¹².

Przedmiotem czynności wykonawczej w wypadku przestępstwa określonego w art. 150 § 1 jest człowiek żądający pozbawienia go życia. Z punktu widzenia strony przedmiotowej przestępstwa element żądania przez przyszłą ofiarę zabójstwa jest tym czynnikiem, który różni zabójstwo eutanatyczne od zabójstwa typu zasadniczego i traktowane jest znacznie łagodniej niż zwykle zabójstwo. Kolejnym elementem ustawodawcy niezbędnym do łagodniejszego traktowania jest współczucie. Spełnienie obu znamion tegoż przestępstwa według W. Świdy pozwala na zakwalifikowanie go, jako typ uprzywilejowany. Wymóg łącznego i obopólnego zaistnienia obu przesłanek sprawia,

⁹ A. Zoll, *Kodeks karny – komentarz. Część szczególna*, t. 2, Kraków 2006, s. 285.

¹⁰ *Ibidem* s. 288 i n.

¹¹ Ustawa z dnia 5 grudnia 1996 r. – o zawodach lekarza i lekarza dentysty, Dz.U. 1997 Nr 28, poz. 152 z zm.

¹² A. Zoll, *Kodeks karny ... op. cit.*, s. 285.

że przepis ten spotyka się z krytyką i równocześnie jest ograniczeniem możliwości zastosowania regulacji art. 150 § 1 do niewielkiego zakresu związanego z eutanazją¹³.

W świetle przepisów obowiązujących w polskim prawie, znaczenie terminu „żądanie” wymaga wyjaśnień i przedstawienia istniejących poglądów dostępnych w literaturze. Żądanie jest wyrazem woli osoby żądającej, a nie jego akceptacją, zatem jest czymś więcej aniżeli tylko wyrażeniem zgody, aby adresat żądania pozbawił ją życia. Doktryna prawa karnego nie uwzględnia szczegółowo tego zagadnienia, w literaturze istnieją rozbieżności dotyczące charakteru prawnego zgody pokrzywdzonego. Odrzucana jest reguła, iż warunkiem udzielenia efektywnej zgody jest posiadanie zdolności do czynności prawnych oraz ważnego oświadczenia woli. W prawie cywilnym warunki te należy uznać za wymagane, aby zakwalifikować złożenie oświadczenia woli za skuteczne. Zgodnie z art. 60 Kodeksu cywilnego „...wola osoby dokonującej czynności prawnej może być wyrażona przez każde zachowanie się tej osoby, które ujawnia jej wolę w sposób dostateczny...”¹⁴. Według przepisów prawa cywilnego oświadczenie woli jest zdefiniowane jako zewnętrzny przejaw wewnętrznej decyzji wywołania określonych skutku, a warunek żądania zabicia jest takim przejawem, który zmierza do wywołania pożądanego skutku, a więc śmierci osoby, która domaga się utraty życia¹⁵. Konkludując sposób pojmowania oświadczenia woli w świetle przepisów prawa cywilnego, ma na celu dać odpowiedź czy możliwe jest funkcjonowanie tej konstrukcji na gruncie przepisów prawa karnego.

W celu dostatecznego zrozumienia przesłanki, jaką jest „żądanie” należy przeanalizować jego definicję. Słownik języka polskiego uznaje za „żądanie” życzenie wyrażone w kategoriycznej formie¹⁶. W. Świda uważa, iż żądanie musi być w pełni świadomym, niewątpliwym, stanowczym aktem nieprzymuszonej woli, pochodzącym od całkowicie poczytalnej osoby dorosłej, nie zaś chwilową reakcją, np. okrzykiem: „zabijcie mnie” pod wpływem strasznego bólu¹⁷. „Żądanie” jest czymś więcej aniżeli tylko zgodą, uczynioną przez osobę pragnącą śmierci. Oświadczenie woli, musi spełniać dwie przesłanki, nie może wzbudzać wątpliwości co do stanowczości oraz musi zawierać elementy presji wywieranej na sprawcy. Treść i forma żądania musi być wyrażone w sposób jasny i przekonujący. „Żądanie” musi pochodzić od osoby, która jest zdolna do podjęcia decyzji,

¹³ W. Świda, *Prawo karne*, Warszawa 1989, s., 494 i n.

¹⁴ Ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r. – Kodeks cywilny, Dz.U. z 1964 Nr 16, poz. 93 z późn. zm.

¹⁵ M. Tarnawski, op. cit., s. 249 i n.

¹⁶ Słownik języka polskiego PWN, Warszawa 1982 r., t. 3, s. 1086.

¹⁷ W. Świda, op. cit., s. 494.

musi być wyrazem autonomicznej i nieskrępowanej żadnymi czynnikami zewnętrznymi wolnej woli. Osoba podejmuje tę decyzję samodzielnie, nikt z osób otaczających ją nie może domagać się jej wykonania i nikt nie może mieć na nią nawet najmniejszego wpływu, chodzi tu zarówno o lekarzy jak i najbliższych. Stanowisko to jest racjonalne, będąc w opozycji eutanazji można by pragnąć utrzymania przy życiu, za wszelką cenę, będąc zaś zwolennikiem eutanazji przez własny egoizm dałoby się uśmiercić osobę, która mogłaby przeżyć jeszcze długie lata.

Prawidłowość „żądania” ofiary nie zależy od osiągnięcia przez nią pełnoletniości, ponieważ musi reprezentować dojrzałość nie tylko w sensie formalnym, ale realną dojrzałość do odpowiedzialnego podejmowania decyzji, które nie będzie bynajmniej tylko chwilowym impulsem.

Nie można uznać za skuteczne „żądania” od osoby będącej niepoczytalną, bądź działającej w sytuacji przymusu lub zaburzenia psychicznego, a także osoby nieletniej, czy niezdolnej do oceny konsekwencji podejmowania własnych decyzji¹⁸. „Żądanie” skuteczne może być wyrażone tylko przez osobę rozwiniętą psychicznie, za taką osobę uważa się człowieka powyżej lat 17. Przy nieletnich, między 13 a 17 rokiem życia, uzależnia się skuteczność żądania od ich ogólnego rozwoju psychicznego, choć żadna granica wieku nie powinna tu być miarodajna, lecz tylko okoliczność, czy nieletni znajdował się w stanie takiego rozwoju umysłowego, że rozumiał znaczenie czynu i mógł wyrazić zgodę pod wpływem normalnej oceny sytuacji życiowej. Dla przyjęcia żądania w rozumieniu art. 150 § 1, nie wystarczy zgoda przyszłej ofiary na pozbawienie ją życia. Osobą aktywną musi być żądający, do niego też należeć ma inicjatywa. Dokonanie przestępstwa z art. 150 § 1 następuje w chwili wystąpienia skutku w postaci śmierci osoby żądającej pozbawienia jej życia.

Według polskiego prawa karnego podmiotem przestępstwa może być tylko osoba fizyczna, która ukończyła w chwili popełnienia czynu 17 lat (art. 10 § 1 k.k.) i jest poczytalna. Granica wieku odpowiedzialności karnej jest ruchoma, niemniej przestępstwa w żadnych okolicznościach nie może popełnić osoba, która nie ukończyła w chwili czynu 15 lat. Zasadą jest, że odpowiedzialność karna rozpoczyna się od ukończenia 17 lat¹⁹. Nieletni nie podlegają odpowiedzialności karnej, lecz stosuje się wobec nich środki przewidziane w ustawie z 1982 roku o postępowaniu w sprawach nieletnich.

¹⁸ A. Marek, *Prawo karne. Zagadnienia teorii i praktyki*, Warszawa 1997, s. 432.

¹⁹ R. A. Stefański, *Prawo karne materialne. Część ogólna*, Warszawa 2008, s. 112.

Eutanazja jest jednym z nielicznych występów, których pobudka zachowania się – współczucie została podniesiona do rangi przestępstwa. Jest ono podstawowym elementem strony podmiotowej zabójstwa eutanatycznego. W przeciwieństwie do typowych sytuacji, w których mamy do czynienia z zabójstwami, sprawcy zabójstwa na żądanie nie cechuje wrogie nastawienie do ofiary. Warto zwrócić uwagę na fakt, o który, kodeks wyraźnie nie wspomina, iż współczucie musi być żywione tylko i wyłącznie do żądającego. Ustawa nie określa, jakie cechy powinno posiadać współczucie, nie wprowadza także katalogu przyczyn, które mogłyby je spowodować, pozostawiając te kwestie doktrynie i orzecznictwu. Należy w każdym przypadku indywidualnie rozpatrywać kwestię, aby dowieść czy rzeczywiście zaistniały podstawy dla współczucia osobie żądającej śmierci.

W celu przybliżenia problematyki zabójstwa z art. 150 k.k., należy dokonać analizy elementu „współczucia”, jak również przedstawić towarzyszące zastrzeżenia dotyczące „współczucia” wyrażanych przez zwolenników jak i przeciwników takiej regulacji w polskim prawie karnym. Współczuć oznacza solidaryzować się uczuciowo z kimś cierpiącym, z kimś, kogo spotkało nieszczęście²⁰. Zdaniem W. Świdy „współczucie” jest wewnętrznym bodźcem czynu sprawcy dla ofiary eutanazji, a nie dla kogo innego²¹. To właśnie sprawca uśmierca osobę, a jego celem działania jest ograniczenie męki i cierpienia osoby żądającej pozbawienia życia. W tym miejscu podkreślić należy można, iż sprawca nie działa pod wpływem przymusu z którejkolwiek ze stron, a kieruje nim ludzkie współczucie do drugiego człowieka, znoszącego niewyobrażalne cierpienie, które jest wywołane ciężką chorobą, niedającą się uleczyć.

Sprawca działa w stosunku osoby żądającej pod wpływem współczucia, zatem należy ustalić jaki jest związek przyczynowy między nim, a samym zabiciem. Użyty w art.150 § 1 k.k., zwrot „pod wpływem” oznacza, iż współczucie musi zaistnieć, by można było przyjąć kwalifikację prawną z art.150 § 1 k.k., a działanie sprawcy pod wpływem „współczucia” jest warunkiem uprzywilejowania omawianego zabójstwa.

Najczęstszą przyczyną współczucia istniejącego po stronie sprawcy eutanazji są cierpienia fizyczne żądającego wywołane chorobą, stanami agonalnymi, niedołężnością spowodowaną syndromem wieku starszego. Bezprecedensowo są to przyczyny na tyle zasadnicze, że mogłyby stanowić wielką motywację dla kogoś, kto z powodu „współczucia” jest gotowy dokonać eutanazji. W dzisiejszych czasach nikt bowiem nie zabija,

²⁰ Słownik języka polskiego PWN, Warszawa 1983 r., t. 2, s. 767.

²¹ W. Świda, op. cit., s. 494.

lub przynajmniej czynić tego nie czyni, dla zabawy. Niekiedy spotykane są poglądy, że przyczyną dokonania eutanazji jest cierpienie psychiczne np. wywołane zawodem miłosnym. Przedstawiona w art. 150 § 1 wykładnia strony podmiotowej przestępstwa wywołuje pewne rozbieżności w literaturze. Zdaniem A. Zolla zabójstwo eutanatyczne może być popełnione tylko umyślnie i to wyłącznie w zamiarze bezpośrednim, za czym przemawia specyficzny motyw zabójstwa – sprawca zabija człowieka pod wpływem „współczucia” dla niego. Działanie z określonych pobudek nie daje się pogodzić z właściwym dla zamiaru ewentualnego „pogodzenia się”. Współczucie istniejące po stronie sprawcy eutanazji zakłada pełną wiedzę co do wypełnienia przez sprawcę znamion zabójstwa eutanatycznego. Identyczne stanowisko reprezentuje J. Śliwowski, stwierdzając, że „...nie do pomyślenia jest popełnienie tego przestępstwa w zamiarze ewentualnym.”²². Odmienne stanowisko przedstawił W. Wolter twierdząc, że jeśli chodzi o umyślność, która zachodzi w czynie sprawcy przestępstwa z art. 150 § 1 k.k. to w zasadzie mamy tu do czynienia z zamiarem bezpośrednim. Nie można zatem wykluczyć istnienia zamiaru ewentualnego w przypadku, gdy osoba podająca środki uśmierzające cierpiącemu ogromny ból fizyczny nie godziła się z możliwością przyspieszenia jego śmierci. Również I. Andrejew dopuszcza zarówno zamiar bezpośredni jak i ewentualny²³.

W nowym kodeksie karnym problem winy został uregulowany w odmienny sposób niż w kodeksie karnym z 1969 roku. Na gruncie kodeksu karnego z 1997 r. przestępstwo może zostać popełnione umyślnie lub nieumyślnie, a nie jak poprzednio „z winy umyślnej” lub „z winy nieumyślnej”. Zmiana ta była wynikiem przyjęcia przez nowy kodeks karny założenia, że umyślność i nieumyślność są znamionami podmiotowymi, charakteryzującymi czyn zabroniony. Stwierdzenie nieumyślności czy umyślności decyduje o ustaleniu czy czyn realizuje znamiona określonego w ustawie typu. Problem badania winy powstaje dopiero po ustaleniu, że konkretne zachowanie jest czynem bezprawnym, karalnym i karygodnym. Nowy kodeks karny oddziela stronę podmiotową od winy, której nie dzieli się na umyślną i nieumyślną. Wina jest zarzutem związanym z popełnieniem czynu zabronionego i ten czyn może być popełniony umyślnie lub nieumyślnie. Zasadne jest posługiwanie się więc pojęciem przestępstwa umyślnego i nieumyślnego. Na gruncie takich uregulowań eutanazja jest przestępstwem umyślnym.

²² M. Tarnawski, op. cit., s. 259 i n.

²³ I. Andrejew, W. Świda, W. Wolter, *Kodeks karny z komentarzem*, Warszawa 1973 s. 359 i n.

Uregulowania w nowym kodeksie karnym charakteryzują się odmiennieścią, wprowadzono nowatorskie ujęcie odpowiedzialności karnej, dodając do art. 150 § 2. Zawiera on możliwość zastosowania poprzez sąd w wyjątkowych przypadkach nadzwyczajne złagodzenie kary, a nawet odstępianie od jej wymierzenia, czyli możliwość zastosowania tzw. łaski sędziowskiej.

Do art. 150 dodano § 2, co zdaniem niektórych karnistów „świadczy o godnej uznania liberalizacji nastawienia legislatora do problemu eutanazji czy nawet o tendencji dekryminalizacyjnej”²⁴. W. Szkotnicki stwierdza, że wprowadzona nowa możliwość całkowitego odstąpienia od wymierzenia kary w sytuacji przewidzianej w cytowanym przepisie zmierza „do częściowej legalizacji eutanazji, o czym decydować będzie sąd”²⁵. Dodanie paragrafu drugiego wydają się zatem zliberalizowaniem obowiązujących dotychczas przepisów, co jest nieuniknione w obliczu podporządkowania się polskiego prawa do prawa Unii Europejskiej. W Unii Europejskiej ustawodawstwo krajów jest w tej dziedzinie znacznie bardziej liberalne. Wprowadzenie eutanazji jest procesem na tyle skomplikowanym, że nie da się jej zalegalizować wprowadzając jeden przepis prawny. W Polsce nie ma obecnie planów, aby do ustawodawstwa wprowadzić legalizację eutanazji, tak jak to uczyniła np. Holandia, gdzie eutanazja jest dozwolona pod ściśle określonymi warunkami.

Podsumowanie

W polskim ustawodawstwie życie ludzkie uznane jest za najwyższą wartość, którą bezwzględnie należy chronić, czego odzwierciedleniem jest właśnie przepis artykułu 150 kodeksu karnego, który jest gwarantem poszanowania życia każdego człowieka i czyniąc eutanazję przestępstwem, wprowadza jej zakaz. Eutanazja należy do szczególnych przypadków skracania życia ludzkiego. Pragnieniem każdego człowieka jest dążenie do jak najdłuższego życia i przedłużenie go, natomiast uśmiercanie poprzez eutanazję nawet osoby nieuleczalnie chorej, będącej w beznadziejnej sytuacji jest nienaturalne. W większości krajów jest zakazana. Zastosowane w polskim ustawodawstwie przepisy prawne zdecydowanie zabraniają eutanazji, groźba kary tego przestępstwa jest znacznie łagodniejsza, aniżeli w przypadku zabójstwa typu podstawowego, aczkolwiek występują pewne ustępstwa,

²⁴ K. Poklewski – Koziół, *Obowiązek ochrony życia pacjenta a prawo człowieka do godnej śmierci*, Prawo i Medycyna 1999 r., nr 1, s. 108.

²⁵ W. Szkotnicki, *Za i przeciw legalizacji eutanazji*, Palestra 1997 r., nr 5/6, s. 19.

dzięki którym można wprowadzić tzw. nadzwyczajne złagodzenie kary lub sąd może odstąpić od jej wymierzenia.

Bibliografia

1. Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r., Dz.U. Nr 78, poz. 483.
2. Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny, Dz.U. z 1997, Nr 88, poz. 553 z późn. zm.
3. Ustawa z dnia 5 grudnia 1996 r. – o zawodach lekarza i lekarza dentysty, Dz.U. 1997 Nr 28, poz. 152 z późn. zm.
4. Ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r. – Kodeks cywilny, Dz.U. z 1964, Nr 16, poz. 93 z późn. zm.
5. Andrejew I., W. Świda, W. Wolter, *Kodeks karny z komentarzem*, Wydawnictwo Prawnicze, Warszawa 1973.
6. *Mała Encyklopedia Medycyny*, PWN, Warszawa 1987.
7. Marek A., *Prawo karne. Zagadnienia teorii i praktyki*, C.H. Beck, Warszawa 1997.
8. *Nowa Encyklopedia Powszechna*, PWN, Warszawa 1997.
9. Płachta M., *Prawo do umierania? - z problematyki regulacji autonomii jednostki w sprawach śmierci i umierania*, Prokuratura i Prawo 1997, nr 3.
10. Poklewski – Kozieł K., *Obowiązek ochrony życia pacjenta a prawo człowieka do godnej śmierci*, Prawo i Medycyna 1999, nr 1.
11. *Słownik Języka Polskiego*, PWN, Warszawa 1978.
12. Świda W., *Prawo karne*, PWN, Warszawa 1989.
13. Stefański R. A., *Prawo karne materialne. Część ogólna*, Difin, Warszawa 2008.
14. Szkotnicki W., *Za i przeciw legalizacji eutanazji*, Palestra 1997 r., nr 5/6.
15. Tarnawski M., *Zabójstwa uprzywilejowane w ujęciu polskiego prawa karnego*, UAM, Poznań 1981.
16. Zielińska – Fazan E., *Dobra śmierć – miłosierdzie czy przestępstwo*, Prawo i Życie 2001.
17. Zoll A., *Kodeks karny – komentarz. Część szczególna*, t. 2, Zakamycze, Kraków 2006.

Rozdział II

Rozwój instytucji przypadku w polskim prawie karnym

Kamil Andrzejczak²⁶

Zgodnie z tytułem, przedmiot pracy obejmuje problematykę przypadku w kontekście ewolucji tej instytucji prawnej w Polsce. Osią poniższej analizy, ze względu na kluczowe znaczenie tych aktów w systemie prawa karnego, będą trzy XX-wieczne polskie kodyfikacje: z 1932, 1969 i 1997 roku. Na ich gruncie postaram się zaprezentować modele przypadku przyjęte przez polskiego ustawodawcę i zachodzące na przestrzeni lat zmiany, odwołując się do orzecznictwa sądowego, komentarzy i literatury przedmiotu.

Pierwszą polską kodyfikacją karną w której ujęto instytucję przypadku był Kodeks karny z 1932 roku.²⁷ Zasadniczą część regulacji odnoszącej się do tego zagadnienia zawierał artykuł 50, umiejscowiony w rozdziale VII „Kary dodatkowe”. §1 art. 50 w swej treści był zbliżony do §40 Kodeksu karnego Rzeszy Niemieckiej z dnia 15 maja 1871 roku²⁸, obowiązującego na obszarze byłej dzielnicy pruskiej do wejścia w życie nowego kodeksu 1 IX 1932 roku.²⁹ Przewidywał on bowiem „(...)przepadek przedmiotów, pochodzących bezpośrednio lub pośrednio z przestępstwa, jak również narzędzi, które służyły lub były przeznaczone do jego popełnienia”. Po wstępnej egzegezie możemy wyróżnić dwie grupy rzeczy podlegających przypadkowi: tak zwane *instrumenta sceleris* (narzędzia służące lub przeznaczone do popełnienia przestępstwa) i *producta sceleris* (owoce przestępstwa). W komentarzu dotyczącym analizowanego artykułu autor kodeksu, profesor Juliusz

²⁶**Kamil Andrzejczak** - student czwartego roku Prawa na Wydziale Prawa i Administracji Uniwersytetu Warszawskiego, członek zarządu Koła Naukowego Samorządu Terytorialnego i Administracji Publicznej, laureat ogólnopolskiej Olimpiady Historycznej. Zainteresowania naukowe koncentrują się wokół zagadnień związanych z historią, polityką i prawem.

²⁷ Dz.U. 1932 nr. 60, poz. 571, z późn. zm.

²⁸ *Kodeks karny Rzeszy Niemieckiej z dnia 15 maja 1871 r. z późniejszymi zmianami i uzupełnieniami po rok 1918 (...)* Spółka Pedagogiczna, Poznań 1920, s. 22-23.

²⁹ Art. 295 Kodeksu karnego.

Makarewicz podkreślił, że odnosi się on przede wszystkim do *producta sceleris*, „przedmiotów, które wprost wynikają z popełnionego przestępstwa”, podając przy tej okazji przykład fałszowanych pieniędzy³⁰. Co do *instrumenta sceleris* należy wskazać na ich przepadek również przy usiłowaniu popełnienia przestępstwa.³¹ Kwestia pośredniego pochodzenia została poruszona w orzecznictwie. W wyroku z 14 marca 1933 roku³² Sąd Najwyższy stwierdził, że przepadek może objąć także przedmioty nabyte za skradzione pieniądze.

Artykuł 50 obejmował przepadek fakultatywny, uzależniony od sędziowskiego uznania. Mógł on obejmować wyłącznie przedmioty będące własnością sprawcy. Zgodnie z §2 przedmioty, których właścicielem nie był sprawca, mogły ulec przepadkowi tylko w wypadku wskazania ustawowego.³³ W takich przypadkach był to tzw. przepadek kategoryczny, czyli obligatoryjny. Jako przykład można podać artykuł 186 Kodeksu Karnego dotyczący środków technicznych użytych do fałszowania pieniędzy.³⁴

Zgodnie z §3 art. 50 odebrane przedmioty majątkowe przejmował Skarb Państwa i przeznaczał je na potrzeby zakładów karnych, poprawczych i zabezpieczających, chyba, że ustawy lub umowy międzynarodowe stanowiły inaczej.

Z powojennego dorobku sądowego na gruncie artykułu 50 warto zwrócić uwagę na dwa orzeczenia. W postanowieniu z 8 października 1966 roku³⁵ Sąd Najwyższy w uzasadnieniu odmowy odpowiedzi na pytanie prawne zadane przez Sąd Wojewódzki stwierdził, że „przepis art. 50 k.k. może mieć zastosowanie jedynie w wypadku, gdy przestępstwo popełniono z winy umyślnej”. Powyższy pogląd odnosił się do *instrumenta sceleris*.

W uchwale z dnia 2 października 1958 roku³⁶ Sąd Najwyższy wyraził pogląd, że „karę dodatkową przepadku przedmiotów, pochodzących z przestępstwa, orzeczoną na podstawie art. 50 § 1 k. k., sąd orzeka tylko wyrokiem”. Stanowisko to uległo modyfikacji z powodu zmian legislacyjnych. Artykuł 330[1] k.p.k., wprowadzony ustawą z dnia 28 marca

³⁰ J. Makarewicz, *Kodeks karny z komentarzem*. Wydanie trzecie, Wydawnictwo Zakładu Narodowego imienia Ossolińskich, Lwów 1932, s. 122.

³¹ *Ibidem*, s. 122.

³² II K 101/33 (OSN(K) 1933/5/98).

³³ Vide: wyr. SN z 24.09.1936 r., I K 489/36 (OSN(K) 1937/3/65).

³⁴ Art. 186. §1 Pieniądze, papiery i znaki wartościowe, podrobione lub przerobione, (...) ulegają przepadkowi, choćby nie były własnością sprawcy. .

³⁵ Post. SN z 8.10.1966 r., VI KZP 22/66 (OSNPG 1966/10/55) .

³⁶ Uchw. SN z 2.10.1958 r., IV KO 140/56 (OSNPG 1959/1/5).

1958 r. o zmianie przepisów postępowania karnego³⁷ zezwolił sądowi na orzekanie o dowodach rzeczowych (czyli również o przedmiotach i narzędziach przestępstwa) także w formie postanowienia wydawanego na posiedzeniu niejawnym.³⁸

Kodeks karny z 1969 roku³⁹ przyniósł znaczące modyfikacje w uregulowaniu problematyki przypadku. Największą zmianą było wprowadzenie nieznanej Kodeksowi Makarewicza instytucji konfiskaty mienia. Na gruncie ustawodawstwa polskiego po raz pierwszy została wprowadzona ustawą z dnia 23 czerwca 1939 roku o szczególnej odpowiedzialności karnej w przypadkach zbiegostwa do nieprzyjaciela lub poza granice Państwa.⁴⁰ Pod nazwą „przepadku majątku” zawierał ją artykuł 2 tejże ustawy. W okresie powojennym konfiskatę (nadal nazywaną inaczej), przewidywały liczne ustawy, np. mały kodeks karny i dekret o postępowaniu doraźnym.⁴¹

W Kodeksie karnym instytucja ta została uregulowana w art. 46 i 47. Miała ona charakter dodatkowy – mogła być wymierzana tylko łącznie z karą zasadniczą. Konfiskata mienia była orzekana obowiązkowo lub fakultatywnie (art. 46 § 1 i 2). W obydwu sytuacjach sąd ją mógł ją orzec w stosunku do całości albo części mienia skazanego.⁴²

Zagadnienie fakultatywności zostało poruszone w orzecznictwie. W wyroku wydanym w składzie 7 sędziów z dnia 3 października 1972 roku⁴³ Sąd Najwyższy wyraził pogląd, że *„konfiskata mienia w całości powinna być orzekana w tych wypadkach skazań za najpoważniejsze przestępstwo, gdy z okoliczności sprawy można zasadnie wnosić, że poważna część mienia sprawcy uzyskana została z tego przestępstwa”*. Nie oznaczało to jednak uzależnienia możliwości zastosowania tego środka karnego od wykazania pochodzenia konfiskowanego mienia ze środków uzyskanych w wyniku przestępstwa.⁴⁴ W orzeczeniu z 1975 roku Sąd Najwyższy podkreślił, że kara konfiskaty musi

³⁷ Dz.U. 1958 nr. 18, poz. 76.

³⁸ Vide: wyr. SN z 28.07.1960 r., V K 595/60 (OSNCK 1961/2/23), wyr. SN z 1.12.1960 r., V K 790/60 (OSNPG 1961/3/52).

³⁹ Dz.U. 1969 nr 13, poz. 94, z późn. zm.

⁴⁰ Dz.U. 1939 nr. 57, poz. 367.

⁴¹ Witold Świda, *Prawo Karne. Wydanie III zmienione*, Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa 1986, s. 296.

⁴² W. Świda, [w:] I. Andrejew, W. Świda, W. Wolter, *Kodeks karny z komentarzem*, Wydawnictwo Prawnicze, Warszawa 1973, s. 215-216.

⁴³ V KRN 339/72 (OSNKW 1973/1/6).

⁴⁴ Vide: wyr. SN z 27.03.1975 r., I KR 379/72 (OSNKW 1973/10/124).

być współmierna do dyrektyw wymiaru kary, „(...) w szczególności do stopnia społecznego niebezpieczeństwa przypisanego czynu, stopnia zawinienia i nasilenia złej woli sprawcy”⁴⁵

Interesujące są statystyki dotyczące częstotliwości stosowania konfiskaty przez sądy. W latach 1970-1981 stanowiła ona średnio 2,6 % ogółu orzekanych kar głównych i nawiązek, wyprzedzając jedynie pozbawienie praw rodzinnych lub opiekuńczych.⁴⁶ Koresponduje to z jej wyjątkowym charakterem.

Kara konfiskaty mienia została zniesiona na mocy art. 2 ustawy z dnia 23 lutego 1990 r. o zmianie Kodeksu karnego i niektórych innych ustaw⁴⁷ z dniem 28 marca 1990r. Przepadek mienia został uregulowany w art. 48 k.k. Autorzy komentarza do kodeksu, będący jednocześnie jednymi z autorów kodyfikacji, podkreślili, że nowa regulacja nie odbiega znacząco od rozwiązań przyjętych w artykule 50 k.k. z 1932 roku. Jako *novum* wskazali art. 48 § 2, którego celem było usystematyzowanie rozlicznych przepisów ustawowych dotyczących przypadku przedmiotów, co do których obowiązują zakazy wytwarzania, posiadania, obrotu lub przewozu.⁴⁸

Ponadto warto wspomnieć o art. 226 przewidującym przypadek urządzeń przedsiębiorstwa i towarów w związku z popełnieniem przestępstwa spekulacji i o możliwości orzekania przypadku jako środka zabezpieczającego. (art 103-104)

Obowiązywanie Kodeksu karnego z 1969 r. przypadło na okres zmiany systemowej. Wpłynęło to znacząco na orzecznictwo sądowe, które musiało dostosować się do realiów demokratycznego państwa prawa. Aby zobrazować tę ewolucję przytoczę dwa orzeczenia.

Pierwszym jest wyrok 7-osobowego składu Sądu Najwyższego z dnia 11 kwietnia 1984 roku.⁴⁹

Dotyczył on rewizji nadzwyczajnej wniesionej przez Naczelnego Prokuratora Wojskowego na niekorzyść od wyroku Izby Wojskowej Sądu Najwyższego z dnia 13 września 1983r. Domagał się on uchylenia wyroku i przekazania do ponownego rozpatrzenia, ponieważ wobec oskarżonego nie orzeczono przypadku samochodu – Fiata 126p, który zdaniem prokuratora był *instrumentum sceleris* i w tej sytuacji podlegał obligatoryjnemu przypadkowi (sprawa dotyczyła przewożenia solidarnościowej „bibuły”). Sąd Najwyższy uwzględniając rewizję zmienił zaskarżony wyrok i orzekł przypadek auta. Wyraził przy tym następujący

⁴⁵ Wyr. SN z 22.10.1975 r., VI KRN 41/75 (OSNPG 1976/5/40).

⁴⁶ W. Świda, *Prawo Karne*, s. 352.

⁴⁷ Dz.U. 1990, nr. 14, poz. 84.

⁴⁸ W. Świda, [w:] I. Andrejew, W. Świda, W. Wolter, *Kodeks karny z komentarzem*, s. 219.

⁴⁹ RNw 4/84 (OSNKG 1984/11-12/113).

pogląd: *Przedmiotem służącym do popełnienia przestępstwa (art. 48 § 1 k.k.) jest każda rzecz, niekoniecznie wytworzona w celu przestępczym, której użycie umożliwia lub co najmniej ułatwia sprawcy realizację zamierzonego czynu przestępnego albo jego poszczególnych stadiów.*

Zasadniczą zmianę interpretowania pojęcia *instrumenta sceleris* po zmianie systemowej obrazuje wyrok Sądu Apelacyjnego w Gdańsku z dnia 13 kwietnia 1994 roku.⁵⁰ Warto przytoczyć tezę tego orzeczenia: *Przewożenie sprawców i narzędzi pojazdem na miejsce przestępstwa, a następnie po dokonaniu kradzieży samochodu ułatwienie ucieczki przez "pilotowanie" go (wskazywanie drogi), gotowość do dezorganizacji pościgu oraz przewożenie osoby posługującej się urządzeniem radiowym przystosowanym do podsłuchu rozmów policji i kontaktu z osobą kierującą skradzionym samochodem, nie czyni z użytego do tych celów pojazdu narzędzia przestępstwa podlegającego przepadkowi w oparciu o przepis art. 48 § 1 k.k.* W stosunku do dawnej linii orzeczniczej zastosowano tu wykładnię zawężającą.

W kodeksie karnym z 1997 roku⁵¹ materialnoprawna regulacja majątkowego środka penalnego, dla którego utrzymano tradycyjną nazwę przepadku, została zawarta w art. 44 i 45. Obejmuje ona dwie instytucje prawnokarne: przepadek przedmiotów (art. 44) i przepadek korzyści majątkowych pochodzących z przestępstwa (art 45).⁵²

Struktura art. 44 nie jest jednolita – na jego gruncie możemy wyróżnić trzy rodzaje przepadku przedmiotów: pochodzących bezpośrednio z przestępstwa (§1), służących jego popełnieniu lub przeznaczonych do jego popełnienia (§2), przepadek przedmiotów, których wytwarzanie, posiadanie, obrót, przesyłanie, przenoszenie lub przewóz są zakazane (§6 Ze środkami z §1 i §6 powiązana jest funkcja represyjna, z przepadkiem z §2 – prewencyjna i moralno-symboliczna (zniszczenie napiętnowanych zbrodnią *instrumenta sceleris*)⁵³

Pierwotne brzmienie regulacji zawartej w art. 44 zostało zmienione ustawą z dnia 13 czerwca 2003 r. o zmianie ustawy - Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw.⁵⁴ Celem

⁵⁰ II AKr 96/94 (POSAG 1994/3/57).

⁵¹ Dz.U. 1997 nr. 88, poz. 553, z późn. zm.

⁵² J. Raglewski, [w:] A. Zoll (red.), *Kodeks karny. Część ogólna. Komentarz. T. I, Komentarz do art. 1-116 k.k.* Wydanie trzecie, Wolters Kluwer Polska, Warszawa 2007, s. 588-589.

⁵³ N. Kłączyńska, [w:] J. Giezek (red.), *Kodeks karny. Część ogólna. Komentarz*, Wolters Kluwer Polska, Warszawa 2012, s. 340-341.

⁵⁴ Dz. U. 2003, nr. 111, poz. 1061.

zmian była walka z opłacalnością i dochodowością działalności przestępczej. W wyniku nowelizacji między innymi rozciągnięto przepadek narzędzi przestępstwa również na nieruchomości, rozszerzono katalog czynności mogących stanowić podstawę zastosowania przypadku oraz orzekania przypadku równowartości przedmiotów.⁵⁵

Art. 44 §1 dotyczy przypadku *producta sceleris*. Jest on zawsze obligatoryjny. W porównaniu do poprzednich polskich kodyfikacji karnych (art. 50 § 1 k.k. z 1932 r.; art. 48 § 1 k.k. z 1969 r.) z zakresu możliwości orzeczenia tego środka karnego zostały wyłączone przedmioty pochodzące pośrednio z popełnienia przestępstwa. Celem tej zmiany było wyeliminowanie sprzeczności z konstytucyjną zasadą określoności sankcji prawnej. W praktyce inne przepisy (np. art. 45 §1 k.k., art. 299 §7 k.k.) ograniczają ją na tyle, że trudno w obecnym stanie rzeczy mówić o jej obowiązywaniu.⁵⁶

Art. 44 § 2 obejmuje swym zakresem *instrumenta sceleris*. Co do zasady ma on charakter fakultatywny. W poprzednim rozdziale przedstawiłem dwa orzeczenia odnoszące się do zakresu znaczeniowego tego terminu. W obecnym stanie prawnym reprezentatywnym w tej kwestii zdaje się być wyrok Sądu Najwyższego z dnia 12 maja 2009 roku⁵⁷ dotyczący kontrowersyjnego zagadnienia orzekania przypadku samochodu w związku z przestępstwem prowadzenia go w stanie nietrzeźwości lub pod wpływem środka odurzającego. Wyrażono w nim następujący, kompleksowy pogląd: „*Pojazd mechaniczny stanowi przedmiot czynności wykonawczej przestępstwa określonego w art. 178a § 1 k.k. Wyłączona jest tożsamość przedmiotu czynności wykonawczej danego typu przestępstwa i przedmiotu służącego do jego popełnienia. W nauce prawa karnego oba te pojęcia mają inne znaczenie i występują w odmiennych funkcjach. Przedmiot czynności wykonawczej nie służy, w rozumieniu przepisu art. 44 § 2 k.k., popełnieniu przestępstwa, lecz współokreśla samą istotę typu przestępstwa. W konsekwencji, pojazd mechaniczny, którym porusza się w stanie nietrzeźwości sprawca przestępstwa, nie należy do kategorii przedmiotów, które służą lub są przeznaczone, w rozumieniu art. 44 § 2 k.k., do popełnienia przestępstwa z art. 178a § 1 k.k.*”.

Przedmioty z art 44. § 6 mogą być objęte fakultatywnym przypadkiem. Wykaz czynności wymienionych w tym artykule jest enumeratywny – jakkolwiek analogia jest

⁵⁵ N. Kłaczyńska, [w:] J. Giezek (red.), *Kodeks karny...*, s. 341.

⁵⁶ J. Raglewski, [w:] A. Zoll (red.), *Kodeks karny...*, s. 594-595.

⁵⁷ IV KK 110/09 (LEX nr 507953).

zakazana. Dlatego przepis ten nie może mieć zastosowania do materiałów pornograficznych co do których zakazane jest ich „prezentowanie”.⁵⁸

W kontekście §2 i §6 warto poruszyć zagadnienie stanu prawnego przedmiotów w kontekście orzeczenia przepadku. Jest to dopuszczalne tylko wtedy, gdy stanowią one własność sprawcy. W sytuacji, gdy mamy do czynienia ze współwłasnością lub kto inny jest właścicielem, przepadek jest możliwy tylko w przypadkach wskazanych w ustawie (jako przykład można wskazać artykuł 139 k.k.)⁵⁹

Wyłączenie orzekania przepadku przedmiotów następuje w dwóch sytuacjach. Po pierwsze, gdy orzeczenie przepadku narządzi przestępstwa byłoby niewspółmierne do wagi popełnionego czynu (art. 44 §3). Ponadto przepadku *producta i instrumenta sceleris* nie orzeka się, gdy podlegają zwrotowi pokrzywdzonemu lub innym podmiotom. Ujawnienie uprawnionych musi nastąpić do zapadnięcia wyroku w pierwszej instancji – potem przysługuje tylko roszczenie cywilne.⁶⁰

W art. 45 został ujęty przepadek korzyści majątkowych pochodzących z przestępstwa. Stanowi on uzupełnienie luki powstałej po nowelizacji poprzedniego kodeksu karnego znoszącej konfiskatę mienia. Czynnikiem decydującym o wprowadzeniu zaproponowanej przez Senat regulacji art. 45 był rozrost przestępczości zawodowej i zorganizowanej. W wyniku dwukrotnej nowelizacji (w 2000 i 2003 roku) zakres zastosowania przepisu został znacznie rozszerzony – między innymi obligatoryjność orzekania tego środka rozciągnięto na wszystkie kategorie przedmiotów.⁶¹

Dla zrozumienia powyższej regulacji kluczowe jest zdefiniowanie pojęcia „korzyści majątkowej”. W orzecznictwie jest to „przysporzenie aktywów lub zmniejszenie pasywów, jakie sprawca osiągnął w wyniku popełnienia przestępstwa”.⁶² Może mieć ona charakter materialny lub niematerialny (np. uzyskanie koncesji), pochodzić bezpośrednio lub pośrednio z popełnienia przestępstwa.

Interesującym rozwiązaniem zastosowanym w art. 45 są domniemania z §2 i §3. Zgodnie z §2 w przypadku skazania za przestępstwo, z którego sprawca osiągnął korzyść majątkową znacznej wartości domniemywa się, że mienie, które objął we władanie w czasie popełnienia przestępstwa lub po jego popełnieniu do chwili wyroku (choćby

⁵⁸ N. Kłaczyńska, [w:] J. Giezek (red.), *Kodeks karny...*, s. 344.

⁵⁹ *Ibidem*, s. 344-345.

⁶⁰ *Ibidem*, s. 345.

⁶¹ *Ibidem*, s. 347-348.

⁶² Wyr. SN z 27.03.2013 r., III KK 273/12 (LEX nr 1293802).

nieprawomocnego) stanowi korzyść z popełnienia przestępstwa. Domniemanie to można obalić – dopuszczalny jest dowód przeciwny. §3 umożliwia orzekanie przepadku w przypadku pozornego przeniesienia rzeczy będących korzyściami z popełnionego przestępstwa przez sprawcę na inny podmiot. W takiej sytuacji domniemywa się, że nadal należą do sprawcy – chyba, że zainteresowany podmiot przedstawi dowód zgodnego z prawem uzyskania.⁶³

W ramach pointy warto postawić pytanie, czy obecna forma regulacji przyjętej przez ustawodawcę spełnia postawione przed nią zadania. Porównując rozwiązania trzech polskich kodeksów karnych już na wstępie zauważamy rozrost przepisów na przestrzeni lat. Jedynym, zresztą przejściowym, wyjątkiem była nowelizacja z lutego 1990 roku znosząca konfiskatę. Jak wygląda ich stosowanie? Warto odwołać się do ogólnych statystyk. Środki karne orzekane samoistnie stanowią całkowity margines – w 2010 roku orzeczono ich prawomocnie 77, co przy łącznej liczbie niemal 433 tysięcy skazanych jest ilością mniej niż śladową.⁶⁴ W przypadku środków karnych orzekanych obok kary dane świadczą o ich zasadnym stosowaniu.⁶⁵ Płyne z tego wniosek, że problemem nie jest kodeks, tylko niewykorzystywanie przez wymiar sprawiedliwości rozwiązań już istniejących. I na tym zagadnieniu powinny się skupić pomysły reformy.

63 N. Kłaczyńska, [w:] J. Giezek (red.), *Kodeks karny...*, s. 351-353.

64 T. Szymanowski, *Przestępczość i polityka karna w Polsce w świetle faktów i opinii społeczeństwa w okresie transformacji*, Wolter Kluwer Polska, Warszawa 2012, s. 117.

65 *Ibidem*, s. 135-137.

Bibliografia:

1. Ustawa z dnia 13 czerwca 2003 r. o zmianie ustawy - Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. 2003, nr. 111, poz. 1061
2. Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. - Kodeks karny (Dz.U. 1997 nr. 88, poz. 553, z późn. zm.)
3. Ustawa z dnia 23 lutego 1990 r. o zmianie Kodeksu karnego i niektórych innych ustaw (Dz.U. 1990, nr. 14, poz. 84)
4. Ustawa z dnia 19 kwietnia 1969 r. - Kodeks karny (Dz.U. 1969 nr 13, poz. 94, z późn. zm.)
5. Ustawa z dnia 23 czerwca 1939 roku o szczególnej odpowiedzialności karnej w przypadkach zbiegostwa do nieprzyjaciela lub poza granice Państwa (Dz. U. 1939 nr. 57, poz. 367)
6. Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 11 lipca 1932 r. - Kodeks karny (Dz.U. 1932 nr. 60, poz. 571, z późn. zm.
7. Wyr. SN z 27.03.2013 r., III KK 273/12 (LEX nr 1293802)
8. Wyr. SN z 12.05.2009 r., IV KK 110/09 (LEX nr 507953)
9. Wyr. SA w Gdańsku z 13.04.1994 r., II AKr 96/94 (POSAG 1994/3/57)
10. Wyr. SN z 11.04.1984 r., RNw 4/84 (OSNKG 1984/11-12/113)
11. Wyr. SN z 22.10.1975 r., VI KRN 41/75 (OSNKG 1976/5/40)
12. Wyr. SN z 27.03.1975 r., I KR 379/72 (OSNKG 1973/10/124)
13. Wyr. SN z 3.10.1972 r., V KRN 339/72 (OSNKG 1973/1/6)
14. Post. SN z 8.10.1966 r., VI KZP 22/66 (OSNKG 1966/10/55)
15. Wyr. SN z 1.12.1960 r., V K 790/60 (OSNKG 1961/3/52)
16. Wyr. SN z 28.07.1960 r., V K 595/60 (OSNCK 1961/2/23)
17. Uchw. SN z 2.10.1958 r., IV KO 140/56 (OSNKG 1959/1/5)
18. Wyr. SN z 24.09.1936 r., I K 489/36 (OSN(K) 1937/3/65)
19. Wyr. SN z 14.03.1933 r., II K 101/33 (OSN(K) 1933/5/98)
20. Andrejew I., Świda W., Wolter W., *Kodeks karny z komentarzem*, Wydawnictwo Prawnicze, Warszawa 1973
21. Giezek J. (red.), *Kodeks karny. Część ogólna. Komentarz*, Wolters Kluwer Polska, Warszawa 2012

22. *Kodeks karny Rzeszy Niemieckiej z dnia 15 maja 1871 r. z późniejszymi zmianami i uzupełnieniami po rok 1918 wraz z ustawą wprowadczą do Kodeksu karnego dla Związku Północno-Niemieckiego (Rzeszy Niemieckiej) z dnia 31 maja 1870 r.*
23. *Przekład urzędowy Departamentu Sprawiedliwości Ministerstwa B. Dzielnicy Pruskiej*, Spółka Pedagogiczna, Poznań 1920
24. Makarewicz J., *Kodeks karny z komentarzem. Wydanie trzecie*, Wydawnictwo Zakładu Narodowego imienia Ossolińskich, Lwów 1932
25. Szymanowski T., *Przestępczość i polityka karna w Polsce w świetle faktów i opinii społeczeństwa w okresie transformacji*, Wolters Kluwer Polska, Warszawa 2012
26. Świda W., *Prawo Karne. Wydanie III zmienione*, Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa 1986
27. Zoll A. (red.), *Kodeks karny. Część ogólna. Komentarz. T.I, Komentarz do art. 1-116 k.k. Wydanie trzecie*, Wolters Kluwer Polska, Warszawa 2007

Rozdział III

Szczególna rola środka karnego przepadku przedmiotów w ustawie – Prawo własności przemysłowej

mgr Tomasz Gawliczek⁶⁶

Przepadek jako jeden z podstawowych środków karnych stanowi instytucję znaną wszystkim dotychczasowym polskim kodyfikacjom karnym⁶⁷, jakkolwiek jego aktualnie obowiązujące unormowanie kodeksowe stanowi efekt licznych zmian ustawodawczych o charakterze techniczno-legislacyjnym. Należy na wstępie zauważyć, iż w obecnym Kodeksie karnym⁶⁸ pojęcie przepadku stanowi kategorię zbiorczą, przy czym jeden z jego podstawowych rodzajów stanowi przepadek przedmiotów⁶⁹. Z uwagi na funkcje omawianej instytucji⁷⁰ nie sposób przecenić jej roli w systemie prawnokarnych środków reakcji na przestępstwo, niemniej jednak w odniesieniu do niektórych przestępstw konieczną staje się modyfikacja ogólnych unormowań przepadku zawartych w art. 44 KK, a nieraz także wyłączenie ich zastosowania poprzez regulację o charakterze w pełni autonomicznym

⁶⁶ mgr Tomasz Gawliczek - doktorant w Katedrze Kryminologii i Prawa Karnego Gospodarczego na Wydziale Prawa, Administracji i Ekonomii Uniwersytetu Wrocławskiego. Autor wyróżnionej na WPAiE UWr pracy magisterskiej pt. „Problem jednolitości wykładni przepisów Kodeksu Karnego Skarbowego (aspekty teoretyczne i praktyczne)”. Absolwent podyplomowych studiów prawa własności intelektualnej na Uniwersytecie Jagiellońskim w Krakowie. Przewód doktorski wszczęty przez Radę Wydziału Prawa, Administracji i Ekonomii UWr na podstawie dysertacji pt. „Ochrona znaku towarowego w polskim prawie karnym gospodarczym” (promotor: prof. dr hab. Zygfryd Siwik). Wykładowca na Wydziale Prawa i Administracji we Wrocławiu Wyższej Szkoły Zarządzania i Prawa im. H. Chodkowskiej w Warszawie. Aplikant radcowski przy Okręgowej Izbie Radców Prawnych we Wrocławiu. Autor publikacji naukowych z zakresu prawa karnego materialnego oraz prawa karnego gospodarczego.

⁶⁷ Por. J. Raglewski, *Materialnoprawna regulacja przepadku w polskim prawie karnym*, Kraków 2005, s.17 i n.

⁶⁸ Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny (Dz. U. z 1997 r. Nr 88, poz. 553 z późn. zm.), dalej jako: KK.

⁶⁹ Zob. szerzej uwagi dotyczące unifikacji terminologicznej środka karnego przepadku: B. Mik, *Nowela antykorupcyjna z dnia 13 czerwca 2003 r. Rys historyczny i podstawowe problemy interpretacyjne*, Kraków 2003, s. 58-63.

⁷⁰ O funkcjach przepadku zob. A. Zoll, W. Wróbel, *Polskie prawo karne. Część ogólna*, Kraków 2011, s. 459.

(*lex specialis*). Tego rodzaju przypadki występują w szczególności w regulacjach prawa karnego gospodarczego, co wynika ze ścisłego powiązania jego norm z zabezpieczaną przez nie regulacją bazową (normy gospodarcze)⁷¹, a także ze specyfiki przedmiotu ochrony konkretnych typów czynów zabronionych.

W omawianym zakresie za symptomatyczny przykład pozakodeksowych unormowań środka karnego przepadku przedmiotów uznać należy regulacje z art. 306 ust. 1-3 ustawy – Prawo własności przemysłowej⁷². Z uwagi na ramy objętościowe przedmiotowego artykułu jego zasadniczym celem jest zarysowanie odrębności terminologiczno-legislacyjnych wspominanego przepisu w stosunku do regulacji *lex generalis* Kodeksu karnego oraz wynikające z nich konsekwencje w odniesieniu do przestępstw przeciwko znakom towarowym.

Prawne regulacje środka karnego przepadku znajdują umocowanie konstytucyjne w art. 46 obecnej ustawy zasadniczej⁷³. Przepis ten jednak z uwagi na ogólnikowość sformułowań oraz zawarte w nim odesłanie do regulacji ustawowych⁷⁴ stanowi bardziej realizację funkcji gwarancyjnej prawa karnego niż normę o charakterze samowystępującym nadającą się do bezpośredniego zastosowania. Należy przy tym podkreślić, iż legislacyjny kształt wzmiankowanego przepisu wprowadza terminologiczną niespójność, która nie została dostrzeżona przez ustrojodawcę. Z niezrozumiałych przyczyn prawnokarna instytucja przepadku została bowiem powiązana z pojęciem rzeczy, które stanowi kategorię normatywną właściwą prawu cywilnemu⁷⁵. Nawet jeśli przyjąć, że zestawienie tych pojęć służyć miało jak najszerszemu określeniu zakresu ustawowo dopuszczalnego przepadku⁷⁶, nie zmienia to faktu, że obowiązujące regulacje karne operują w tym zakresie spójnymi systemowo

⁷¹ Odnośnie zagadnienia wtórności norm prawa karnego gospodarczego oraz związanych z tym implikacji zob. S. Żółtek, *Prawo karne gospodarcze w aspekcie zasady subsydiarności*, Warszawa 2009, s. 163 i n.

⁷² Ustawa z dnia 30 czerwca 2000 r. – Prawo własności przemysłowej (Dz. U. z 2001 r. Nr 49, poz. 508 z późn. zm.), dalej jako: PWP.

⁷³ Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. (Dz. U. z 1997 r. Nr 78, poz. 483 z późn. zm.).

⁷⁴ Zob. szerzej o konstytucyjnych odesłaniach do ustaw zwykłych: A. Gwiżdż, *Kilka uwag o tworzeniu prawa pod rządem nowej Konstytucji*, „Gdańskie Studia Prawnicze” 1998, tom III, s. 105.

⁷⁵ Por. B. Banaszak, *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz*, Warszawa 2012, s. 293.

⁷⁶ Trybunał Konstytucyjny tłumaczy to autonomicznym znaczeniem pojęć na gruncie Konstytucji – zob. M. Zubik (red.), *Konstytucja III RP w tezach orzeczniczych Trybunału Konstytucyjnego i wybranych sądów*, Warszawa 2011, s. 283; tego rodzaju uzasadnienie nie wydaje się jednak przekonujące z uwagi na pragmatyczny postulat spójności systemu prawa.

pojęciami o autonomicznym charakterze⁷⁷, które podlegają ewentualnie uszczegółowieniu w regulacjach pozakodeksowych (np. art. 306 ust. 1 i 2 PWP obejmujący przepadek przedmiotów w postaci materiałów, narzędzi albo środków technicznych). Chociażby z tego względu wskazaną niespójność uznać należy za przejaw niedostatecznego zrozumienia przedmiotowej instytucji przez ustrojodawcę⁷⁸.

Osobnym zagadnieniem, które znajduje rozwinięcie dopiero w przepisach ustaw zwykłych „dopełniających” art. 46 Konstytucji jest kwestia dopuszczalności orzeczenia przypadku przedmiotów niestanowiących własności sprawcy. Wskazać jedynie należy, iż na gruncie dotychczasowego orzecznictwa Trybunału Konstytucyjnego przyjmuje się, że przepadek przedmiotu stanowi *środek ostateczny, a przemawiać muszą za nim szczególnie istotne argumenty*⁷⁹. Jeśli zatem przyjąć, że tego rodzaju uzasadnienie dotyczy zasadniczo przypadków pozbawienia samego sprawcy prawa własności rzeczy, to w pełni zrozumiałe stają się wątpliwości dotyczące podstaw dopuszczalności zastosowania tak znaczących środków represji wobec osób trzecich, które mimo posiadanych uprawnień do danej rzeczy tracą je na skutek orzeczonego przypadku⁸⁰. W tym kontekście warto zauważyć, że na gruncie regulacji konstytucyjnych dolegliwość kary⁸¹ (*per analogiam* także środka karnego) tłumaczy się koniecznością ochrony porządku społecznego i wydaje się, że tylko w tak szerokim ujęciu można przyjąć dopuszczalność przypadku przedmiotów niebędących własnością sprawcy.

Instytucja przypadku przedmiotów z art. 44 KK z uwagi na systemowe umiejscowienie w części ogólnej przedmiotowego kodeksu stanowi regulację o charakterze wzorcowym⁸², która w określonych ustawowo przypadkach może podlegać modyfikacjom. Należy pamiętać, że sytuacji gdy brak wyraźnego jej wyłączenia przez przepis szczególny na mocy

⁷⁷ Por. pojęcie przypadku przedmiotów (art. 44 § 1 KK, art. 30 § 1 KW, art. 29 KKS) lub pojęcie przypadku korzyści majątkowej (art. 45 § 1 KK, art. 33 § 1 KKS).

⁷⁸ Wskazać należy, że również we współczesnej doktrynie prawa konstytucyjnego pojawiają się rażące nieścisłości dotyczące środka karnego przypadku, jak chociażby klasyfikowanie go jako „kary dodatkowej” – zob. W. Skrzydło, *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz*, Warszawa 2013, s. 57.

⁷⁹ M. Zubik (red.), *op. cit.*, s. 140.

⁸⁰ W tym kontekście np. art. 121 ustawy z dnia 4 lutego 1994 r. o prawie autorskim i prawach pokrewnych (Dz. U. z 1994 r. Nr 24 poz. 83 z późn. zm.), dalej jako: PrAut.

⁸¹ Tak: K. Wojtyczek, *Zasada wyłączności ustawy w sferze prawa represyjnego. Uwagi na gruncie Konstytucji RP*, „Czasopismo Prawa Karnego i Nauk Penalnych” 1999, z. 1, s. 54.

⁸² Zob. szerzej: W. Filipkowski, *Instytucja przypadku w kodeksie karnym z 1997 r.* [w:] *Przepadek przedmiotów i korzyści pochodzących z przestępstwa* pod red. E. Guzik-Makaruk, Warszawa 2012, s. 211 i n.

art. 116 KK znajduje ona zastosowanie także do pozakodeksowych typów czynów zabronionych, w tym do licznych przestępstw gospodarczych.

W samej części szczególnej Kodeksu karnego zawarto pięć przypadków, które stanowią *lex specialis* w odniesieniu do wzmiankowanego art. 44 KK. Wszystkie z nich charakteryzuje obligatoryjność orzeczenia przepadku przedmiotów niebędących własnością sprawcy⁸³, co w doktrynie uzasadnia się *niebezpieczeństwem ponownego wprowadzenia ich do obrotu*⁸⁴. Tego rodzaju dopuszczalność modyfikacji omawianego środka karnego rodzi jednak w literaturze przedmiotu wątpliwości związane z możliwością naruszenia konstytucyjnej zasady ochrony własności oraz realizacją - a właściwie jej brakiem - funkcji prewencyjnych tego środka⁸⁵. Mając na uwadze powyższe aspekty przepadku przedmiotów niebędących własnością sprawcy, nie wydaje się być także wystarczającą podstawą do jego uzasadnienia możliwość wystąpienia przez uprawnionego z roszczeniem odszkodowawczym wobec sprawcy⁸⁶. Można zatem przyjąć, że sens omawianej konstrukcji normatywnej wiąże się w szczególny sposób ze specyfiką konkretnego typu czynu zabronionego, do którego się ona odnosi.

Rola jaką spełniają unormowania z art. 306 ust. 1-3 PWP ma szczególny charakter z co najmniej dwóch powodów. *Primo*, przedmiotowa regulacja stanowi przykład pozakodeksowej modyfikacji ogólnych unormowań dotyczących przepadku przedmiotów w zakresie w jakim dopuszcza jego zastosowanie także w stosunku do materiałów, narzędzi albo środków technicznych, które nie stanowią własności sprawcy. *Secundo*, odnosi

⁸³ Odnosnie kodeksowej regulacji dopuszczającej przepadek przedmiotów niebędących własnością sprawcy - zob. A. Antkiewicz, A. Orłowska, *Prawa osoby trzeciej wobec zagrożenia przepadkiem przedmiotów lub wobec orzeczonego przepadku w postępowaniu karnym*, „Przegląd Sądowy” 2006, nr 11-12, s.166-191; L. Tyszkiewicz, *O przepadku przedmiotów pochodzących z przestępstwa, zwrocie ich pokrzywdzonemu i odszkodowaniu*, „Prokuratura i Prawo” 2003, nr 12, s. 7-18.

⁸⁴ Tak: Z. Siwik, *Tezy do art. 316 KK [w:] Kodeks karny. Komentarz* pod red. M. Filara, Warszawa 2012, s. 1309.

⁸⁵ Tak: Z. Sienkiewicz, *Uwagi o regulacji przepadku przedmiotu przestępstwa i konfiskacie mienia w projekcie kodeksu karnego [w:] Wybrane zagadnienia reformy prawa karnego* pod red. Z. Sienkiewicz, Wrocław 1997, s. 33.

⁸⁶ Por. N. Kłaczyńska, *Tezy do art. 44 KK [w:] Kodeks karny. Część ogólna. Komentarz* pod red. J. Giezka, Warszawa 2012, s. 344. W literaturze przedmiotu zwraca się uwagę, iż tworzące się w tym przypadku zobowiązanie z tytułu czynu niedozwolonego czyniące sprawcę w świetle unormowań cywilnych dłużnikiem stanowi dla niego dolegliwość, jaką powinny odznaczać się środki karne – zob. J. Raglewski, *Przepadek przedmiotów w nowym Kodeksie karnym*, „Czasopismo Prawa Karnego i Nauk Penalnych” 1997, z. 2, s. 92. Nie uzasadnia to jednak, dlaczego wspomniana dolegliwość rozciąga się także na osoby trzecie niebędące sprawcą.

się ona wyłącznie do przestępstw przeciwko znakom towarowym, jakkolwiek omawiana ustawa przewiduje także prawnokarną ochronę pozostałych praw własności przemysłowej. Warto również zauważyć, iż w poprzednio obowiązującej w tym zakresie ustawie o znakach towarowych z dnia 31 stycznia 1985 r. ustawodawca nie przewidział odrębnej regulacji środka karnego przepadku przedmiotów odsyłając tym samym do art. 48 § 1 Kodeksu karnego z dnia 19 kwietnia 1969 r.

Z uwagi na powyższe wydaje się niezrozumiałym fakt, iż w dotychczasowej literaturze przedmiotu rola i szczególny charakter unormowania z art. 306 ust. 1-3 PWP nie doczekały się osobnego omówienia⁸⁷. Należy ponadto odnotować, iż sam ustawodawca w uzasadnieniu do ustawy – Prawo własności przemysłowej nie odniósł się do zawartych w niej prawnokarnych regulacji.

Podstawowym pytaniem rodzącym się na tle omawianego przepisu jest kwestia jego relacji w stosunku do ogólnego unormowania kodeksowego. W doktrynie zarysowały się w tej kwestii dwa stanowiska. Pierwsze z nich przyjmuje, iż przepis ten stanowi *lex specialis* w stosunku do art. 44 § 1 KK⁸⁸. Drugie z kolei uznaje, iż przepis art. 306 ust. 1-3 PWP stanowi szczególną klauzulę dopuszczającą orzekanie przepadku określonych w ustawie przedmiotów, które nie stanowiły własności sprawcy⁸⁹. Nie wdając się w tym miejscu w szersze dywagacje należy przyjąć, iż oba z prezentowanych poglądów są trafne, ponieważ przepis ten wyłącza stosowanie kodeksowych regulacji przepadku przedmiotów w zakresie określonym wspomnianą wyżej klauzulą i w tym właśnie przypadku stanowi on *lex specialis*. Natomiast w zakresie nieunormowanym przez art. 306 ust. 1-3 PWP zastosowanie znajdą regulacje z art. 44 KK. Warto także wspomnieć, iż podobną rolę w stosunku do przestępstw przeciwko prawu autorskiemu i prawo pokrewnym spełnia przepis art. 121 ust. 1 i 2 PrAut⁹⁰.

⁸⁷ Zob. np. I. Sepiolo, *Art. 305 PrWiPrzem* [w:] *Prawo karne gospodarcze* pod red. R. Zawłockiego, Warszawa 2012, s. 528-538; S. Tosza, W. Wróbel, *Tezy do art. 306 PWP* [w:] *Prawo własności przemysłowej. Komentarz* pod red. P. Kostańskiego, Warszawa 2010, s. 1260-1261; również szczegółowe pozycje artykułowe: E. Czarny-Drożdżewski, *Wybrane problemy stosowania art. 305 ustawy – Prawo własności przemysłowej*, „Prokuratura i Prawo” 2005, z. 10; M. Kucharska-Derwisz, *Prawnokarna ochrona prawa do znaku towarowego*, „Prokuratura i Prawo” 2006, z. 3.

⁸⁸ Z. Ćwiąkański, *Wybrane zagadnienia ochrony prawno-karnej w prawie autorskim i prawie własności przemysłowej* [w:] *Naruszenia na dobrach niematerialnych* pod red. T. Szymanka, Warszawa 2001, s. 379.

⁸⁹ J. Raglewski, *Prawo własności przemysłowej. Komentarz do przepisów karnych*, LEX/el. 2009.

⁹⁰ Zob. szerzej: Z. Ćwiąkański, *Tezy do art. 121 PrAut* [w:] *Prawo autorskie i prawa pokrewne. Komentarz* pod red. J. Barty i R. Markiewicza, Warszawa 2011, s. 784-788.

Nowelizacja ustawy – Prawo własności przemysłowej z dnia 29 czerwca 2007r. w istotny sposób zawężyła zakres przedmiotów podlegających przepadkowi na mocy art. 306 ust. 1 i 2 PWP, wyłączając z ich zakresu towary pochodzące z przestępstwa. Należy jednak przyjąć, że tego rodzaju towary będą podlegały przepadkowi stosownie do regulacji art. 44 § 1 i § 6 KK. Towary stanowią w tym przypadku konkretyzację ogólnego, kodeksowego pojęcia przedmiotów, które podlegają w przypadkach określonych w ustawie przepadkowi.

Środek karny przepadku przedmiotów z art. 306 ust. 1-3 PWP nie znajdzie zastosowania w przypadku naruszeń wspólnotowego znaku towarowego, gdyż te nie stanowią formalnie przestępstwa z art. 305 ust. 1-3 PWP. Tego rodzaju sytuację uznać należy za rażącą lukę aksjologiczną w obszarze prawnokarnej ochrony znaków towarowych, która wymaga szybkiej interwencji ze strony ustawodawcy⁹¹.

Wprowadzane do obrotu towary oznaczone znakiem towarowym z fałszywym wyróżnikiem, będące przedmiotem czynności wykonawczej wykroczenia z art. 308 PWP, również nie zostały objęte szczególną regulacją przepadku przedmiotów z art. 306 ust. 1-3 PWP. Wydaje się, że orzeczenie ich przepadku na podstawie art. 30 § 1 KW nie będzie możliwe, jako że przepis ten dopuszcza przepadek przedmiotów pochodzących bezpośrednio lub pośrednio z wykroczenia tylko w konkretnie określonych ustawą przypadkach.

Całościowa i pogłębiona analiza przepisu art. 306 ust. 1-3 PWP wymaga bez wątpienia ujęcia szerszego, które nie sposób zamknąć w formie artykułu. Szereg zagadnień zostało tutaj jedynie zasygnalizowanych, niemniej jednak podkreślono rolę przedmiotowego środka karnego dla przestępstw przeciwko znakom towarowym, a także wskazano na jego szczególny charakter. Przeprowadzone tu rozważania mają w zamierzeniu stanowić przyczynek do szerszej dyskusji w temacie roli środków prawnokarnej reakcji na przestępstwa przeciwko prawom własności przemysłowej.

⁹¹ Zob. szerzej o problemie prawnokarnej ochrony wspólnotowego znaku towarowego: D. du Cane, *Czy piractwo znaku wspólnotowego jest przestępstwem z art. 305 prawa własności przemysłowej?*, „Przegląd Prawa Handlowego” 2010, nr 1.

Bibliografia

Wykaz aktów prawnych

1. Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 4 kwietnia 1997 r. (Dz. U. z 1997 r. Nr 78, poz. 483 z późn. zm.)
2. Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny (Dz. U. z 1997 r. Nr 88 poz. 553 z późn. zm.)
3. Ustawa z dnia 10 września 1999 r. – Kodeks karny skarbowy (Dz. U. z 1999 r. Nr 83, poz. 930 z późn. zm.)
4. Ustawa z dnia 20 maja 1971 r. – Kodeks wykroczeń (Dz. U. z 1971 r. Nr 12, poz. 114 z późn. zm.)
5. Ustawa z dnia 4 lutego 1994 r. o prawie autorskim i prawach pokrewnych (Dz. U. z 1994 r. Nr 24 poz. 83 z późn. zm.)
6. Ustawa z dnia 30 czerwca 2000 r. – Prawo własności przemysłowej (Dz. U. z 2001 r. Nr 49 poz. 508 z późn. zm.)

Literatura przedmiotu

1. Antkiewicz A., Orłowska A., *Prawa osoby trzeciej wobec zagrożenia przypadkiem przedmiotów lub wobec orzeczonego przypadku w postępowaniu karnym*, „Przegląd Sądowy” 2006, nr 11-12.
2. Banaszak B., *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz*, Warszawa 2012.
3. Du Cane D., *Czy piractwo znaku wspólnotowego jest przestępstwem z art. 305 prawa własności przemysłowej?*, „Przegląd Prawa Handlowego” 2010, nr 1.
4. Czarny-Drożdżejko E., *Wybrane problemy stosowania art. 305 ustawy – Prawo własności przemysłowej*, „Prokuratura i Prawo” 2005, z. 10.
5. Ćwiąkański Z., *Tezy do art. 121 PrAut [w:] Prawo autorskie i prawa pokrewne. Komentarz pod red. J. Barty i R. Markiewicza*, Warszawa 2011.
6. Ćwiąkański Z., *Wybrane zagadnienia ochrony prawno-karnej w prawie autorskim i prawie własności przemysłowej [w:] Naruszenia na dobrach niematerialnych pod red. Szymanka T.*, Warszawa 2001.

7. Filipkowski W., *Instytucja przepadku w kodeksie karnym z 1997 r.* [w:] *Przepadek przedmiotów i korzyści pochodzących z przestępstwa* pod red. Guzik-Makaruk E., Warszawa 2012.
8. Gwiżdż A., *Kilka uwag o tworzeniu prawa pod rządem nowej Konstytucji*, „Gdańskie Studia Prawnicze” 1998, tom III.
9. Kłaczyńska N., *Tezy do art. 44 KK* [w:] *Kodeks karny. Część ogólna. Komentarz* pod red. Giezka J., Warszawa 2012.
10. Kucharska-Derwisz M., *Prawnokarna ochrona prawa do znaku towarowego*, „Prokuratura i Prawo” 2006, z. 3.
11. Mik B., *Nowela antykorupcyjna z dnia 13 czerwca 2003 r.. Rys historyczny i podstawowe problemy interpretacyjne*, Kraków 2003.
12. Raglewski J., *Materialnoprawna regulacja przepadku w polskim prawie karnym*, Kraków 2005.
13. Raglewski J., *Prawo własności przemysłowej. Komentarz do przepisów karnych*, LEX/el. 2009.
14. Raglewski J., *Przepadek przedmiotów w nowym Kodeksie karnym*, „Czasopismo Prawa Karnego i Nauk Penalnych” 1997, z. 2.
15. Sepiolo I., *Art. 305 PrWiPrzem* [w:] *Prawo karne gospodarcze* pod red. R. Zawłockiego, Warszawa 2012.
16. Sienkiewicz Z., *Uwagi o regulacji przepadku przedmiotu przestępstwa i konfiskacie mienia w projekcie kodeksu karnego* [w:] *Wybrane zagadnienia reformy prawa karnego* pod red. Z. Sienkiewicz, Wrocław 1997.
17. Siwik Z., *Tezy do art. 316 KK* [w:] *Kodeks karny. Komentarz* pod red. M. Filara, Warszawa 2012.
18. Skrzydło W., *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz*, Warszawa 2013.
19. Tosza S., Wróbel W., *Tezy do art. 306 PWP* [w:] *Prawo własności przemysłowej. Komentarz* pod red. P. Kostańskiego, Warszawa 2010.
20. Tyszkiewicz L., *O przepadku przedmiotów pochodzących z przestępstwa, zwrocie ich pokrzywdzonemu i odszkodowaniu*, „Prokuratura i Prawo” 2003, nr 12.
21. Wojtyczek K., *Zasada wyłączności ustawy w sferze prawa represyjnego. Uwagi na gruncie Konstytucji RP*, „Czasopismo Prawa Karnego i Nauk Penalnych” 1999, z. 1.
22. Zoll A., Wróbel W., *Polskie prawo karne. Część ogólna*, Kraków 2011.
23. Żółtek S., *Prawo karne gospodarcze w aspekcie zasady subsydiarności*, Warszawa 2009.

24. Zubik M., (red.), *Konstytucja III RP w tezach orzeczniczych Trybunału Konstytucyjnego i wybranych sądów*, Warszawa 2011.

Rozdział IV

Pozbawienie praw publicznych jako środek karny

Patrycja Stępień⁹²

Wstęp

Przedmiotem artykułu jest kompleksowa analiza pozbawienia praw publicznych w polskim prawie karnym. W rozważaniach dotyczących tego środka karnego kluczowym problemem wydaje się być jego zakres i istota, która pozwoli na określenie całej dolegliwej treści tego środka karnego, jak również na zdefiniowanie celów stawianych przed tym instrumentem polityki karnej. W dalszej kolejności należy przedstawić problematykę przesłanek oraz wymiaru tego środka karnego. To one w zasadniczej mierze decydują o realizacji określonych celów penalnych. Podjęta zostanie także próba odpowiedzi na pytanie o przyszłość tego środka karnego w polskim prawie karnym. W tym świetle celowe będzie rozważenie, czy niektóre składniki treści tego środka karnego nie pozostają w sprzeczności ze standardami konstytucyjnymi, dotyczącymi praw człowieka i obywatela. Dotyczy to również tzw. skutków skazania. Ich analiza ma służyć kompleksowemu ukazaniu wszystkich, nie tylko prawnych, ale i społecznych następstw orzeczenia tego środka karnego.

Zakres pozbawienia praw publicznych

Pozbawienie praw publicznych to środek karny przewidziany w polskim prawie karnym, który ma wyraźnie represyjny charakter i powinien być reakcją na takie zachowania sprawcy, które powoduje utratę zaufania publicznego, utratę prestiżu i autorytetu, którymi powinien charakteryzować się człowiek prawa takie posiadający.⁹³ Ponadto środek ten wiąże się z napiętnowaniem sprawcy, moralną dezaprobatą przez społeczeństwo. Znajduje

⁹² **Patrycja Stępień** - Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II .

⁹³ G. Bogdan, Z. Cwiakalski, P. Kardas, J. Majewski, J. Raglewski, W. Wróbel, A. Zoll, *Kodeks karny. Część ogólna. Tom I. Komentarz do art. 1- 116 k.k.*, Warszawa 2012, s. 629.

on zastosowanie do sprawców, którzy swoim zachowaniem dowiedli, iż są niegodni posiadania określonych praw czy wyróżnień.⁹⁴

Pozbawienie praw publicznych zostało uregulowane w art. 40 kodeksu karnego i obejmuje utratę czynnego i biernego prawa wyborczego do organu władzy publicznej.⁹⁵ Utrata czynnego prawa wyborczego oznacza pozbawienie prawa wybierania,⁹⁶ natomiast utrata biernego prawa wyborczego uniemożliwia ubieganie się o wybór.⁹⁷ Utrata praw wyborczych dotyczy tych spośród organów władzy publicznej, które pochodzą z wyborów, a nie tych, które są wyłaniane w inny sposób, np. w drodze powołania jako decyzji administracyjnej (wojewoda),⁹⁸ czy nominacji.

Ustalenia wymaga przede wszystkim zakres treściowy pojęcia organy władzy publicznej. Pojęcie to, mimo że posługuje się nim Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej w art. 7 i 61,⁹⁹ nie zostało normatywnie zdefiniowane. Według konstytucjonalistów, organami władzy publicznej są wszystkie te instytucje, które mają ustawowe kompetencje podejmowania decyzji władczych, wiążących obywateli i inne podmioty prawa. Przyjmuje się, że sama ustawa zasadnicza do organów władzy publicznej zalicza organy państwa - ustawodawcze, wykonawcze, w tym organy administracji rządowej, sądownicze, a także organy samorządów - terytorialnego, zawodowego i gospodarczego itp.¹⁰⁰ W świetle powyższych przepisów należy przyjąć, że organami władzy publicznej, w odniesieniu do których skazany traci czynne i bierne prawo wyborcze są: Sejm, Senat, Prezydent RP, wybieralne organy samorządu terytorialnego, rady gmin, powiatów i wojewódzkie sejmiki samorządowe, a ponadto wójt, burmistrz oraz prezydent miasta.¹⁰¹ Ponadto z pozbawieniem praw publicznych łączy się utrata czynnego i biernego prawa wyborczego

⁹⁴ M. Melezini, *Środki karne jako instrument polityki kryminalnej*, Białystok 2013, s. 145 - 146.

⁹⁵ Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. *Kodeks karny* (Dz. U. Nr 88, poz. 553 z późn. zm.).

⁹⁶ D. Górecki, W. Brodziński, M. Domagała, A. Domańska, R. Krawczyk, A. Młynarska - Sobaczewska, K. Skłodowski, K. Skotnicki, J. Sułkowski, *Polskie prawo konstytucyjne w zarysie*, Warszawa 2012, s. 87 - 90.

⁹⁷ K. Czaplicki, B. Dauter, A. Kisielewicz, F. Rymarz, *Samorządowe prawo wyborcze: Komentarz*, Warszawa 2010, s. 42 - 45.

⁹⁸ Ustawa z dnia 23 stycznia 2009 r. *O wojewodzie i administracji rządowej w województwie* (Dz. U. Nr 31, poz. 206 z późn. zm.).

⁹⁹ Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. (Dz. U. Nr 78, poz. 483 z późn. zm.).

¹⁰⁰ P. Winczorek, *Komentarz do Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 roku*, Warszawa 2008, s. 23.

¹⁰¹ B. Szmulik, M. Paździor, *Konstytucyjny System Organów Państwowych*, Warszawa 2013, s. 318 - 320.

do stałych i doraźnych komisji funkcjonujących przy tych organach.¹⁰² Orzeczenie pozbawienia praw publicznych powoduje ponadto niemożność wyboru na stanowisko Rzecznika Praw Obywatelskich,¹⁰³ Rzecznika Praw Dziecka, członka Najwyższej Izby Kontroli, Krajowej Rady Sądownictwa, sędziego Trybunału Konstytucyjnego i Trybunału Stanu,¹⁰⁴ członka Krajowej Rady Radiofonii i Telewizji,¹⁰⁵ a także organów NBP, którymi są: Prezes NBP, Rada Polityki Pieniężnej i Zarząd NBP.¹⁰⁶ Pozbawienie praw publicznych nie obejmuje natomiast utraty czynnego i biernego prawa wyborczego do organów organizacji nie mających charakteru władzy publicznej, takich jak stowarzyszenia¹⁰⁷, partie polityczne, spółdzielnie, związki zawodowe, fundacje.¹⁰⁸

Pozbawienie praw publicznych obejmuje ponadto utratę czynnego i biernego prawa wyborczego do organu samorządu zawodowego lub gospodarczego.¹⁰⁹

Samorząd zawodowy reprezentuje osoby wykonujące zawody zaufania publicznego i sprawuje pieczę nad ich należytym wykonywaniem, działając w granicach interesu publicznego i w celu jego ochrony. Własny samorząd posiadają m. in. następujące grupy zawodowe:¹¹⁰ adwokaci,¹¹¹ radcowie prawni,¹¹² notariusze,¹¹³ komornicy,¹¹⁴ rzecznicy patentowi,¹¹⁵ biegli rewidenty,¹¹⁶ doradcy podatkowi,¹¹⁷ kuratorzy sądowi,¹¹⁸ inżynierowie

¹⁰² D. Szeleszczuk, *Środek karny pozbawienia praw publicznych w polskim prawie karnym*, Warszawa 2013, s. 71.

¹⁰³ D. Górecki, W. Brodziński, M. Domagała, A. Domańska, R. Krawczyk, A. Młynarska - Sobaczewska, K. Skłodowski, K. Skotnicki, J. Sułkowski, *Op. cit.*, s. 203 - 204.

¹⁰⁴ Ustawa z dnia 26 marca 1982 r. *O Trybunale Stanu* (Dz. U. 2002 r. Nr 101, poz. 925 z późn. zm.).

¹⁰⁵ A. Marek, *Kodeks karny: komentarz*, Warszawa 2007, s. 103.

¹⁰⁶ http://www.nbp.pl/home.aspx?f=/o_nbp/struktura.html (4.12.2013r.).

¹⁰⁷ Ustawa z 7 kwietnia 1989 r. *Prawo o stowarzyszeniach* (Dz. U. 2001r. Nr 79, poz. 855 z późn. zm.).

¹⁰⁸ D. Szeleszczuk, *Op.cit.*, s. 74.

¹⁰⁹ J. Giezek, N. Kłaczyńska, G. Łabuda, *Kodeks karny : część ogólna: komentarz*, Warszawa 2012, s. 310.

¹¹⁰ P. Antkowiak, *Samorząd zawodowy w Polsce*, Poznań 2012, s. 6 - 20.

¹¹¹ Ustawa z dnia 26 maja 1982 r. *Prawo o adwokaturze* (Dz. U. 2009r. Nr. 146, poz. 1188 z późn. zm.).

¹¹² Ustawa z dnia 6 lipca 1982 r. *O radcach prawnych* (Dz. U. 2010 r. Nr 10, poz. 65 z późn. zm.).

¹¹³ Ustawa z dnia 14 lutego 1991 r. *Prawo o natariacie* (Dz. U. 2008 r. Nr 189, poz. 1158 z późn. zm.).

¹¹⁴ Ustawa z dnia 29 sierpnia 1997 r. *O komornikach sądowych i egzekucji* (Dz. U. 2011 r. Nr 231, poz. 1376 z późn. zm.).

¹¹⁵ Ustawa z dnia 11 kwietnia 2001 r. *O rzecznikach patentowych* (Dz. U. 2011 r. Nr 155, poz. 925 z późn. zm.).

¹¹⁶ Ustawa z dnia 7 maja 2009 r. *O biegłych rewidentach i ich samorządzie, podmiotach uprawnionych do badania sprawozdań finansowych oraz o nadzorze publicznym* (Dz. U. Nr 77, poz. 649 z późn. zm.).

¹¹⁷ Ustawa z dnia 5 lipca 1996 r. *O doradztwie podatkowym* (Dz. U. 2011 r. Nr 41, poz. 213 z późn. zm.).

budownictwa,¹¹⁹ architekci i urbaniści,¹²⁰ lekarze,¹²¹ lekarze weterynarii,¹²² pielęgniarki i położne,¹²³ aptekarze,¹²⁴ diagnosty laboratoryjni,¹²⁵ psychologowie.¹²⁶ Nie ma charakteru samorządu zawodowego, samorząd studencki, działający na podstawie przepisów ustawy o szkolnictwie wyższym.¹²⁷ Z pozbawieniem czynnego i biernego prawa wyborczego nie wiąże się bezpośrednio utrata członkostwa w organizacjach samorządowych. Jednak należy mieć na uwadze, że utrata członkostwa w takiej organizacji może być skutkiem skazania np. w przypadku radcy prawnego, orzeczenie sądu karnego pozbawienia praw publicznych, powoduje jednocześnie skreślenie z listy radców prawnych.¹²⁸

Pozbawienie praw publicznych obejmuje także utratę czynnego i biernego prawa wyborczego do organu samorządu gospodarczego. Samorząd gospodarczy zrzesza osoby połączone wspólnotą interesów gospodarczych, a więc prowadzące podobnego rodzaju działalność gospodarczą. Jego celem jest podnoszenie poziomu rozwoju gospodarczego swoich członków.¹²⁹ Samorząd gospodarczy działa przez izby gospodarcze, które reprezentują interesy gospodarcze zrzeszonych w niej podmiotów w zakresie ich działalności wytwórczej, handlowej, budowlanej lub usługowej, w szczególności wobec organów państwowych.¹³⁰ Własny samorząd gospodarczy posiadają rzemieślnicy,¹³¹ rolnicy,¹³²

¹¹⁸ Ustawa z 27 lipca 2001 r. *O kuratorach sądowych* (Dz. U. Nr 98, poz. 1071 z późn. zm.).

¹¹⁹ J. Smarż, *Samorząd zawodowy inżynierów budownictwa jako samorząd zawodu zaufania publicznego*, Lublin 2013, s. 11 - 13.

¹²⁰ Ustawa z dnia 15 grudnia 2000 r. *O samorządzie zawodowym architektów, inżynierów budownictwa oraz urbanistów* (Dz. U. 2001 r. Nr 5, poz. 42 z późn. zm.).

¹²¹ Ustawa z dnia 2 grudnia 2009 r. *O izbach lekarskich* (Dz. U. Nr 219, poz. 1708 z późn. zm.).

¹²² Ustawa z dnia 21 grudnia 1990 r. *O zawodzie lekarza weterynarii i izbach lekarsko – weterynaryjnych* (Dz. U. 2009 r. Nr 93, poz. 767 z późn. zm.).

¹²³ Ustawa z dnia 1 lipca 2011 r. *O samorządzie pielęgniarek i położnych* (Dz. U. Nr 174, poz. 1038 z późn. zm.).

¹²⁴ Ustawa z dnia 19 kwietnia 1991 r. *O izbach aptekarskich* (Dz. U. 2008 r. Nr 136, poz. 856 z późn. zm.).

¹²⁵ Ustawa z dnia 27 lipca 2001 r. *O diagnostyce laboratoryjnej* (Dz. U. 2004 r. Nr 144, poz. 1529 z późn. zm.).

¹²⁶ Ustawa z dnia 8 czerwca 2001 r. *O zwodzie psychologa i samorządzie zawodowym psychologów* (Dz. U. Nr 73, poz. 763 z późn. zm.).

¹²⁷ Ustawa z dnia 27 lipca 2005 r. *Prawo o szkolnictwie wyższym* (Dz. U. 2012 r. poz. 572 z późn. zm.).

¹²⁸ http://www.kancelaria-knera.pl/index.php?action=abc&action_2=5&id=6 (5.12.2013r.).

¹²⁹ M. Szydło, *Samorząd gospodarczy w warunkach gospodarki rynkowej*, PiP 2003, Nr 5, s. 95.

¹³⁰ R. Kmiecik, P. Antkowiak, K. Walkowiak, *Samorząd gospodarczy i zawodowy w systemie politycznym Polski*, Dom Wydawniczy Elipsa 2012, s. 22 - 25.

¹³¹ Ustawa z dnia 22 marca 1989 r. *O rzemiośle* (Dz. U. 2002 r. Nr 112, poz. 979 z późn. zm.).

¹³² Ustawa z dnia 14 grudnia 1995 r. *O izbach rolniczych* (Dz. U. 2002 r. Nr 101, poz. 927 z późn. zm.).

pracodawcy,¹³³ a także przedsiębiorcy prowadzących działalność gospodarczą w zakresie handlu, gastronomii i usług, transportu i innych.¹³⁴

Pozbawienie praw publicznych polega ponadto na utracie prawa do udziału w sprawowaniu wymiaru sprawiedliwości. Obowiązująca Konstytucja RP wskazuje, że wymiar sprawiedliwości sprawują Sąd Najwyższy,¹³⁵ sądy powszechne,¹³⁶ sądy administracyjne¹³⁷ oraz sądy wojskowe.¹³⁸ Ponadto ustawa zasadnicza dopuszcza możliwość ustanowienia sądu wyjątkowego na czas wojny. W świetle orzecznictwa Trybunału Konstytucyjnego, organem sprawującym wymiar sprawiedliwości staje się także Trybunał Stanu, w sytuacji podjęcia przez Zgromadzenie Narodowe uchwały o postawieniu Prezydenta w stan oskarżenia za popełnione przestępstwo, jak również w razie podjęcia przez Sejm uchwały o pociągnięciu członka Rady Ministrów do odpowiedzialności konstytucyjnej, z jednoczesnym pociągnięciem go do odpowiedzialności za przestępstwo.¹³⁹ W oparciu o art. 182 Konstytucji zagwarantowany został także udział obywateli w sprawowaniu wymiaru sprawiedliwości. Zatem pozbawienie praw publicznych powoduje utratę prawa do udziału w sprawowaniu wymiaru sprawiedliwości w charakterze sędziego (w tym także sędziego Trybunału Konstytucyjnego i Trybunału Stanu), referendarza, ławnika, prokuratora, komornika, kuratora sądowego, mediatora jak również obrońcy i pełnomocnika.¹⁴⁰

Elementem pozbawienia praw publicznych jest także utrata prawa do pełnienia funkcji w organach i instytucjach państwowych i samorządu terytorialnego lub zawodowego.¹⁴¹ Pełnienie funkcji odnosi się do osoby uprawnionej do wydawania decyzji administracyjnych oraz obejmuje także inne czynności o charakterze władczym, w tym czynności kontrolne i polegające na reprezentowaniu danego podmiotu. Za organ państwowy uważa się wyodrębnioną organizacyjnie część aparatu państwowego, działającą w imieniu i na rachunek państwa, uprawnioną do korzystania ze środków władczych, w zakresie

¹³³ Ustawa z dnia 23 maja 1991 r. *O organizacjach pracodawców* (Dz. U. Nr 55, poz. 235 z późn. zm.).

¹³⁴ Ustawa z dnia 30 maja 1989 r. *O samorządzie zawodowym niektórych przedsiębiorstw* (Dz. U. Nr 35, poz. 194 z późn. zm.).

¹³⁵ J. Bodio, G. Borkowski, T. Demendecki, *Ustrój organów ochrony prawnej - część szczegółowa*, Warszawa 2013, s. 114 - 116.

¹³⁶ *Ibidem*, s. 51 - 53.

¹³⁷ *Ibidem*, s. 88.

¹³⁸ *Ibidem*, s. 98 - 102.

¹³⁹ Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 21 lutego 2001 r. Sygn. P 12/00.

¹⁴⁰ D. Szeleszczuk, *Op.cit.*, s. 77 - 78.

¹⁴¹ J. Giezek, N. Kłaczyńska, G. Łabuda, *Op. cit.*, s. 310.

przyznanych przez prawo kompetencji.¹⁴² W skład aparatu państwowego wchodzi także instytucje państwowe, które definiuje się jako organy państwowe tzn. organy władzy ustawodawczej, wykonawczej i sądowniczej, organy kontroli państwowej wraz z urzędami powołanymi do ich obsługi, instytucje sprawujące funkcje z zakresu zarządu państwowego, a także takie instytucje jak szkoły, szpitale należące do państwa, i inne do których zadań należy zaspokajanie potrzeb ludności. Do instytucji państwowych zalicza się przede wszystkim naczelny organ władzy wykonawczej, jakim jest Rada Ministrów, Kancelarię Prezydenta RP, Kancelarię Prezesa Rady Ministrów, ministerstwa, a także urzędy wojewódzkie oraz urzędy zespolonych służb, inspekcji i straży, działających pod zwierzchnictwem wojewody i wykonujących zdania określone w ustawach, a także organy administracji niezespolonej, dowództwa okręgów wojskowych, wojewódzkie sztaby wojskowe, komendy uzupełnień, izby skarbowe, urzędy skarbowe, urzędy kontroli skarbowej, okręgowe urzędy górnicze i specjalistyczne urzędy górnicze, okręgowe urzędy miar i obwodowe urzędy miar, okręgowe urzędy probiercze i obwodowe urzędy probiercze, regionalne zarządy gospodarki wodnej, izby celne i urzędy celne, urzędy morskie, urzędy statystyczne, urzędy żeglugi śródlądowej, oddziały Straży Granicznej, strażnice oraz graniczne placówki kontrolne i dywizjony Straży Granicznej. Ponadto instytucjami państwowymi są także inne państwowe jednostki organizacyjne, np. publiczne szkoły wyższe, Narodowy Bank Polski, Polska Akademia Nauk, Zakład Ubezpieczeń Społecznych, Rzecznik Praw Obywatelskich, sądy, prokuratury, Komenda Główna Policji, Inspekcja Handlowa, Inspekcja Ochrony Roślin i Nasiennictwa, Inspekcja Sanitarna, Inspekcja Weterynaryjna, Inspekcja Skupu i Przetwórstwa Artykułów Rolnych, Inspekcja Nadzoru Budowlanego.¹⁴³

Pozbawienie praw publicznych obejmuje ponadto utratę posiadanego stopnia wojskowego i powrót do stopnia szeregowego - a więc degradację. Po odbyciu środka karnego skazany nie otrzymuje posiadanego przed skazaniem stopnia wojskowego, lecz tylko zdolność w przyszłości do uzyskania wyższego stopnia. Pozbawienie praw publicznych obejmuje także utratę orderów, odznaczeń i tytułów honorowych oraz utratę zdolności do ich uzyskania w okresie pozbawienia praw.¹⁴⁴

¹⁴² J. Zimmermann, *Prawo administracyjne*, Warszawa 2010, s. 98 - 103.

¹⁴³ D. Szeleszczuk, *Op.cit.*, s. 80 - 81.

¹⁴⁴ M. Budyn - Kulik, P. Kozłowska - Kalisz, M. Kulik, M. Mozgawa, *Kodeks karny. Komentarz*, Warszawa 2013, s. 107 - 118.

Ustawa o orderach i odznaczeniach¹⁴⁵ wymienia następujące ordery: Order Orła Białego - najwyższy order Rzeczypospolitej Polskiej, dzielący się na pięć klas Order Wojenny Virtuti Militari, Order Odrodzenia Polski, który także dzieli się na pięć klas. Orderem jest także Order Krzyża Wojskowego, dzielący się na trzy klasy, Order Krzyża Niepodległości, a ponadto pięcioklasowy Order Zasługi Rzeczypospolitej Polskiej. Odznaczeniami są: Krzyż Walecznych, Krzyż Wojskowy, Krzyż Zasługi z Mieczami (trzy stopnie), Krzyż Wolności i Solidarności, Krzyż Zasługi (trzy stopnie), Krzyż Zasługi Za Dzielność. Od 2007 r. nowymi odznaczeniami, stanowiącymi nagrodę za zasługi podczas działań bojowych przeciwko aktom terroru w kraju lub podczas użycia Sił Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej poza granicami państwa w czasie pokoju są: Wojskowy Krzyż Zasługi z Mieczami, Morski Krzyż Zasługi z Mieczami, Lotniczy Krzyż Zasługi z Mieczami. Nagrodą za zasługi w służbie w Siłach Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej są odznaczenia wojskowe: Wojskowy Krzyż Zasługi, Morski Krzyż Zasługi, Lotniczy Krzyż Zasługi. Nagrodą za nienaganną służbę w polskich kontyngentach wojskowych poza granicami państwa są odznaczenia wojskowe o charakterze pamiątkowym mające w nazwie wyraz „Gwiazda” i nazwę państwa lub nazwę geograficzną terenu działania kontyngentu lub prowadzenia operacji wojskowej. Odznaczeniem jest także Medal za Ofiarność i Odwagę, a także Medal za Długoletnią Służbę i za Długoletnie Pożycie Małżeńskie. Oznacza to, że pozbawienia praw publicznych uregulowane w art. 40 k.k., należy odnosić wyłącznie do orderów i odznaczeń wymienionych w ustawie o orderach i odznaczeniach, a nie do medali czy wyróżnień nadawanych przez inne podmioty, niezależnie od tego jaką będą miały nazwę.

W ramach pozbawienia praw publicznych wchodzi także utrata tytułów honorowych. W polskim ustawodawstwie tytuły honorowe są dość liczne. Nadaje się je w dowód uznania, dla podkreślenia szczególnej pozycji wyróżnionego i jego zasług w danej dziedzinie. Tytuł honorowy stanowi bowiem oznakę wyróżnienia, godności, prestiżu i wysokiej pozycji społecznej. Tytułem honorowym objętym zakresem pozbawienia praw publicznych jest np. doktorat honoris causa, będący akademickim tytułem honorowym, tytuł honorowy profesora oświaty,¹⁴⁶ także honorowe obywatelstwo miasta,¹⁴⁷ Honorowy Dawca Krwi,

¹⁴⁵ Ustawa z dnia 16 października 1992 r. *O orderach i odznaczeniach* (Dz. U. Nr 90, poz. 450 z późn. zm.).

¹⁴⁶ Ustawa z dnia 26 stycznia 1982 r. *Karta Nauczyciela* (Dz. U. 2006 r. Nr 97, poz. 674 z późn. zm.).

¹⁴⁷ <http://wiadomosci.wp.pl/kat,1019409,title,Prof-Jerzy-Buzek-odebral-tytul-honorowego-obywatela-Zabrza,wid,16029583,wiadomosc.html> (4.12.2013 r.).

Zasłużony Honorowy Dawca Krwi,¹⁴⁸ tytuł honorowy przyznawany żołnierzom za czyny świadczące o ofiarności i odwadze lub za szczególne osiągnięcia w wykonywaniu zadań służbowych.¹⁴⁹ Pozbawienie praw publicznych nie obejmuje utraty tych tytułów honorowych, które są przyznawane przez organy i instytucje, które nie mają charakteru publicznego.

Treść pozbawienia praw publicznych jest niezmiernie dolegliwa, zwłaszcza jeśli weźmie się pod uwagę fakt, że orzeczenie tego środka karnego powoduje daleko idące konsekwencje w sferze gwarantowanych przez przepisy konstytucyjne praw obywatelskich i politycznych. Ich utrata, będąca konsekwencją orzeczenia pozbawienia praw publicznych, jest wyjątkowo dotkliwa. Dolegliwość pozbawienia praw publicznych potęguje wraz z poszerzeniem się zakresu współuczestnictwa obywateli w życiu publicznym i wzrostem świadomości społecznej, co do wagi decyzji wyborczych. Ponadto dolegliwość wynikająca z pozbawienia praw odnoszących się do udziału w życiu publicznym, potęguje wraz z rozwojem demokracji i wzrostem znaczenia społeczeństwa obywatelskiego, w którym rola obywatela, jako uczestnika wspólnoty państwowej i lokalnej ulega istotnemu wzmocnieniu. Utrata tych praw oznacza bowiem pozbawienie możliwości brania udziału we współrzędzeniu państwem rozumianym jako wspólnota obywateli. Tak więc im większa jest świadomość społeczna co do wagi decyzji wyborczych, tym większa dolegliwość tego środka karnego.

Surowość i szeroki zasięg praw jakie obejmuje pozbawienie praw publicznych, decydują o tym, że środek ten ma charakter wyraźnie represyjny. Ponadto uważam, że orzekanie go przez sąd, może nie jednej osobie zniweczyć pozycję jaką wypracowała sobie w państwie, w społeczeństwie, czy w zakładzie pracy. Jest to jednak w pełni zasadne, biorąc pod uwagę zwłaszcza fakt, że kara orzeczona wobec sprawcy powinna być zawsze równomierna do wagi czynu, którego dokonał.

Przesłanki orzeczenia pozbawienia praw publicznych

Pozbawienie praw publicznych ma zawsze charakter fakultatywny. Sąd może go orzec, gdy spełnione są jednocześnie dwie przesłanki, a mianowicie sprawca skazany został na karę pozbawienia wolności na czas nie krótszy niż 3 lata, przy czym chodzi o karę

¹⁴⁸ Rozporządzenie Ministra Zdrowia z dnia 19 stycznia 2006 r. *W sprawie równoważnej ilości innych składników krwi, których oddanie umożliwia dawcy krwi otrzymanie tytułów i odznak honorowych* (Dz. U. Nr 21, poz. 163 z późn. zm.).

¹⁴⁹ Ustawa z dnia 9 października 2009 r. *O dyscyplinie wojskowej* (Dz. U. Nr 190, poz. 1474 z późn. zm.).

orzeczoną, nie zaś grożącą.¹⁵⁰ Ponadto może to być skazanie za zbrodnię, jak i występki. Drugą przesłanką jest popełnienie przestępstwa w wyniku motywacji zasługującej na szczególne potępienie czyli takiej, która w rozumieniu powszechnym jest jaskrawo naganna, wywołuje silne reakcje repulsywne w społeczeństwie, takie jak oburzenie, gniew. Oznacza ona działanie z motywów zasługujących na szczególne napiętnowanie, a więc ocenianych wyjątkowo negatywnie.¹⁵¹ Możliwość pozbawienia praw publicznych zachodzi jednak tylko w przypadku motywacji czynu zasługującej na szczególne potępienie. Interpretacja tego wyrażenia wymaga uwzględnienia istoty komentowanego środka karnego, którą jest uznanie sprawcy za niegodnego tego, aby był pełnoprawnym członkiem społeczeństwa. Motywacja zasługująca na szczególne potępienie to zatem taka, w której przejawia się negacja podstawowych zasad czy wartości tegoż społeczeństwa.¹⁵² Ponadto trzeba wskazać, że pojęcie motywacji zasługującej na szczególne potępienie jest kategorią ogólną (ocenną), pozostawioną do uznania sędziego. Ważne jest tylko to, że obie te przesłanki (wymiar orzeczonej kary oraz motywacja zasługująca na szczególne potępienie) muszą być spełnione łącznie aby ten środek karny mógł zostać orzeczony.

Okres pozbawienia praw publicznych

Pozbawienie praw publicznych jest środkiem terminowym, orzekanym w wymiarze od roku do lat 10 na co wskazuje art. 43 § 1 k.k. Natomiast zgodnie z treścią art. 43 § 2 k.k. pozbawienie praw publicznych obowiązuje od chwili uprawomocnienia się orzeczenia, jednakże okres, na jaki środek ten został orzeczony, nie biegnie w czasie odbywania kary pozbawienia wolności¹⁵³. Okres obowiązywania wymienionego środka nie jest zatem tożsamy z okresem, na jaki został on orzeczony. Również trzeba wskazać, że upływ okresu, na który orzeczony został omawiany środek karny, nie oznacza automatycznego przywrócenia sprawcy wszystkich praw, których został pozbawiony. Odzyskuje on jedynie te prawa, które związane są z jego pozycją jako obywatela np. prawo wyborcze, prawo do prowadzenia działalności gospodarczej. W przypadku zaś praw przyznanych mu indywidualnie nabywa on jedynie zdolność do ponownego ich uzyskania.¹⁵⁴ Natomiast bezpowrotna jest utrata

¹⁵⁰ G. Bogdan, Z. Cwiakalski, P. Kardas, J. Majewski, J. Raglewski, W. Wróbel, A. Zoll, *Op. cit.*, s. 631.

¹⁵¹ <http://www.marszalek.com.pl/przegladprawakonstytucyjnego/ppk10/06.pdf> (4.12.2013 r.).

¹⁵² Wyrok Sądu Apelacyjnego w Lublinie z dnia 27 kwietnia 1999 r., II Aka 12/99, OSP 2000, nr 9, poz. 127.

¹⁵³ M. Budyn - Kulik, P. Kozłowska - Kalisz, M. Kulik, M. Mozgawa, *Op. cit.*, s. 160 - 161.

¹⁵⁴ J. Giezek, N. Kłaczyńska, G. Łabuda, *Op. cit.*, s. 313.

konkretnych, posiadanych uprzednio przez niego stanowisk, na jakie został wybrany, funkcji w wymiarze sprawiedliwości oraz organach i instytucjach państwowych i samorządowych, stopni wojskowych, orderów, odznaczeń i tytułów honorowych. Wynika to bezpośrednio z brzmienia komentowanego przepisu, w którym mowa o pozbawieniu, nie zaś o zawieszeniu praw.¹⁵⁵

Zakończenie

Podsumowując rozważania dotyczące pozbawienia praw publicznych należy zadać pytanie o przyszłość tego środka karnego. Niewątpliwie kierunek ewolucji tego środka karnego wytyczać będą konstytucyjne oraz międzynarodowe standardy, określające granice ingerencji w prawa i wolności obywatelskie. Z tego względu, że dopuszczalność takiej ingerencji obwarowana jest coraz bardziej restrykcyjnymi ograniczeniami, można zakładać, że będziemy mieli do czynienia ze stopniową jego modyfikacją, zmierzającą do złagodzenia jego wybitnie represyjnego charakteru, przy tym nie należy zapominać jak szeroki jest zakres uprawnień jakie może stracić skazany w wyniku pozbawienia praw publicznych. Nie bez przyczyny ten właśnie środek karny określany jest jako najsurowszy ze wszystkich środków karnych i posiada najbardziej represyjny charakter. Prawa jakie traci skazany są różnorodne i nie ograniczają się tylko do jednej dziedziny, lecz ogarniają wiele sfer życia. W przypadku pozbawienia praw publicznych, którego treścią jest czasowa utrata istotnych praw politycznych, trzeba mieć na względzie, że środek ten, stanowiąc instrument polityki karnej, powinien być adekwatny do wartości dobra, które w procesie karania doznaje ochrony. Wprawdzie uważa się, że sprawca dopuszczający się najcięższych przestępstw, sam pozbawia się swojego statusu moralnego i przysługujących mu podmiotowych praw obywatelskich to wydaje się jednak, że w demokratycznym państwie, posługiwanie się karą jako instrumentem służącym wykluczeniu człowieka ze społeczności przez pozbawienie go wpływu na życie publiczne, nie może być usprawiedliwione i uznane za konieczne. Prawo karne powinno raczej służyć integracji członków grupy niż ich alienacji, tym bardziej, że jedną z jego funkcji jest resocjalizacja.

¹⁵⁵ R. A. Stefański, *Glosa do postanowienia SN z dnia 17 maja 1990r.*, V KZP 5/90, OSP 1991, z. 1, poz.16.

Bibliografia:

1. Ustawa z dnia 1 lipca 2011 r. *O samorządzie pielęgniarek i położnych* (Dz. U. Nr 174, poz. 1038 z późn. zm.)
2. Ustawa z dnia 23 stycznia 2009 r. *O wojewodzie i administracji rządowej w województwie* (Dz. U. Nr 31, poz. 206 z późn. zm.)
3. Ustawa z dnia 7 maja 2009 r. *O biegłych rewidentach i ich samorządzie, podmiotach uprawnionych do badania sprawozdań finansowych oraz o nadzorze publicznym* (Dz. U. Nr 77, poz. 649 z późn. zm.)
4. Ustawa z dnia 9 października 2009 r. *O dyscyplinie wojskowej* (Dz. U. Nr 190, poz. 1474 z późn. zm.)
5. Ustawa z dnia 2 grudnia 2009 r. *O izbach lekarskich* (Dz. U. Nr 219, poz. 1708 z późn. zm.)
6. Rozporządzenie Ministra Zdrowia z dnia 19 stycznia 2006 r. *W sprawie równoważnej ilości innych składników krwi, których oddanie umożliwia dawcy krwi otrzymanie tytułów i odznak honorowych* (Dz. U. Nr 21, poz. 163 z późn. zm.)
7. Ustawa z dnia 27 lipca 2005 r. *Prawo o szkolnictwie wyższym* (Dz. U. 2012 r. poz. 572 z późn. zm.)
8. Ustawa z dnia 11 kwietnia 2001 r. *O rzecznikach patentowych* (Dz. U. 2011 r. Nr 155, poz. 925 z późn. zm.)
9. Ustawa z dnia 8 czerwca 2001 r. *O zwodzie psychologa i samorządzie zawodowym psychologów* (Dz. U. Nr 73, poz. 763 z późn. zm.)
10. Ustawa z dnia 27 lipca 2001 r. *O diagnostyce laboratoryjnej* (Dz. U. 2004 r. Nr 144, poz. 1529 z późn. zm.)
11. Ustawa z 27 lipca 2001 r. *O kuratorach sądowych* (Dz. U. Nr 98, poz. 1071 z późn. zm.)
12. Ustawa z dnia 15 grudnia 2000 r. *O samorządzie zawodowym architektów, inżynierów budownictwa oraz urbanistów* (Dz. U. 2001 r. Nr 5, poz. 42 z późn. zm.)
13. Ustawa z dnia 29 sierpnia 1997 r. *O komornikach sądowych i egzekucji* (Dz. U. 2011 r. Nr 231, poz. 1376 z późn. zm.)
14. Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. (Dz. U. Nr 78, poz. 483 z późn. zm.)

15. Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. *Kodeks karny* (Dz. U. Nr 88, poz. 553 z późn. zm.)
16. Ustawa z dnia 5 lipca 1996 r. *O doradztwie podatkowym* (Dz. U. 2011 r. Nr 41, poz. 213 z późn. zm.)
17. Ustawa z dnia 14 grudnia 1995 r. *O izbach rolniczych* (Dz. U. 2002 r. Nr 101, poz. 927 z późn. zm.)
18. Ustawa z dnia 16 października 1992 r. *O orderach i odznaczeniach* (Dz. U. Nr 90, poz. 450 z późn. zm.)
19. Ustawa z dnia 14 lutego 1991 r. *Prawo o notariacie* (Dz. U. 2008 r. Nr 189, poz. 1158 z późn. zm.)
20. Ustawa z dnia 19 kwietnia 1991 r. *O izbach aptekarskich* (Dz. U. 2008 r. Nr 136, poz. 856 z późn. zm.)
21. Ustawa z dnia 23 maja 1991 r. *O organizacjach pracodawców* (Dz. U. Nr 55, poz. 235 z późn. zm.)
22. Ustawa z dnia 21 grudnia 1990 r. *O zawodzie lekarza weterynarii i izbach lekarsko – weterynaryjnych* (Dz. U. 2009 r. Nr 93, poz. 767 z późn. zm.)
23. Ustawa z dnia 22 marca 1989 r. *O rzemiośle* (Dz. U. 2002 r. Nr 112, poz. 979 z późn. zm.)
24. Ustawa z 7 kwietnia 1989 r. *Prawo o stowarzyszeniach* (Dz. U. 2001r. Nr 79, poz. 855 z późn. zm.)
25. Ustawa z dnia 30 maja 1989 r. *O samorządzie zawodowym niektórych przedsiębiorstw* (Dz. U. Nr 35, poz. 194 z późn. zm.)
26. Ustawa z dnia 26 stycznia 1982 r. *Karta Nauczyciela* (Dz. U. 2006 r. Nr 97, poz. 674 z późn. zm.)
27. Ustawa z dnia 26 marca 1982 r. *O Trybunale Stanu* (Dz. U. 2002 r. Nr 101, poz. 925 z późn. zm.)
28. Ustawa z dnia 26 maja 1982 r. *Prawo o adwokaturze* (Dz. U. 2009r. Nr. 146, poz. 1188 z późn. zm.)
29. Ustawa z dnia 6 lipca 1982 r. *O radcach prawnych* (Dz. U. 2010 r. Nr 10, poz. 65 z późn. zm.)
30. Antkowiak P., *Samorząd zawodowy w Polsce*, Poznań 2012
31. Bodio J., Borkowski G., Demendecki T., *Ustrój organów ochrony prawnej - część szczegółowa*, Warszawa 2013
32. Bogdan G., Cwiakalski Z., Kardas P., Majewski J., Raglewski J., Wróbel W., Zoll A., *Kodeks karny. Część ogólna. Tom I. Komentarz do art. 1- 116 k.k.*, Warszawa 2012

33. Budyn – Kulik M., Kozłowska – Kalisz P., Kulik M., Mozgawa M., *Kodeks karny. Komentarz*, Warszawa 2013
34. Czaplicki K., Dauter B., Kisielewicz A., Rymarz F., *Samorządowe prawo wyborcze: Komentarz*, Warszawa 2010
35. Giezek J., Kłaczyńska N., Łabuda G., *Kodeks karny : część ogólna: komentarz*, Warszawa 2012
36. Górecki D., Brodziński W., Domagała M., Domańska A., Krawczyk R., Młynarska - Sobaczewska A., Składowski K., Skotnicki K., Sułkowski J., *Polskie prawo konstytucyjne w zarysie*, Warszawa 2012
37. Kmiecik R., Antkowiak P., Walkowiak K., *Samorząd gospodarczy i zawodowy w systemie politycznym Polski*, Dom Wydawniczy Elipsa 2012
38. Marek A., *Kodeks karny: komentarz*, Warszawa 2007
39. Melezini M., *Środki karne jako instrument polityki kryminalnej*, Białystok 2013
40. Smarż J., *Samorząd zawodowy inżynierów budownictwa jako samorząd zawodu zaufaniu publicznego*, Lublin 2013
41. Stefański R.A., *Glosa do postanowienia SN z dnia 17 maja 1990r., V KZP 5/90*, OSP 1991,
42. Szeleszczuk D., *Środek karny pozbawienia praw publicznych w polskim prawie karnym*, Warszawa 2013
43. Szmulik B., Paździor M., *Konstytucyjny System Organów Państwowych*, Warszawa 2013
44. Szydło M., *Samorząd gospodarczy w warunkach gospodarki rynkowej*, PiP 2003, Nr 5
45. Winczorek P., *Komentarz do Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 roku*, Warszawa 2008
46. Zimmermann J., *Prawo administracyjne*, Warszawa 2010

Rozdział V

Problematyka zakazu wstępu na imprezę masową w polskim prawie karnym

Wiśniewski Tobiasz¹⁵⁶

Organizacja oraz zapewnienie odpowiedniego stanu bezpieczeństwa podczas trwania imprezy masowej niewątpliwie nie jest łatwym zadaniem. Zapewnienie odpowiedniego zabezpieczenia imprezy masowej wymaga dużego doświadczenia organizacyjnego odpowiednich podmiotów oraz zaangażowania służb porządkowych¹⁵⁷. Jednak, aby służby porządkowe mogły działać niezbędne są regulacje prawne. Jednym z pierwszych w historii aktem gwarantującym bezpieczeństwo imprez masowych, była „...*lex Roscia theatralis* z 67 r. przed Chrystusem. Według *cap. 81 lex Irnitana* w *lex Roscia theatralis* określono schemat zajmowania miejsc w teatrach podczas publicznych przedstawień”¹⁵⁸. Jak widać kwestie bezpieczeństwa imprez masowych sięgają bardzo odległych czasów antycznego Rzymu.

W Polsce zagadnienia związane z bezpieczeństwem imprez masowych początkowo zostały uregulowane ustawą z dnia 22 sierpnia 1997 r. o bezpieczeństwie imprez masowych¹⁵⁹. Zakres przedmiotowy ustawy określał warunki bezpieczeństwa imprez masowych, tryb wydawania zezwoleń na ich przeprowadzenie oraz zasady odpowiedzialności ich uczestników w przypadku naruszenia przez nich przepisów ustawy. Ustawodawca przewidział w niej karę dodatkową zakazu wstępu na imprezę masową za popełnienie wymienionych w tej ustawie wykroczeń. Niewątpliwie wpływ na wprowadzenie tzw. „zakazu stadionowego” miały przejawy chuligaństwa stadionowego, które były na porządku dziennym

¹⁵⁶ **Wiśniewski Tobiasz** - obecnie student III roku Bezpieczeństwa Wewnętrznego na Wydziale Prawa i Administracji Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie. Członek Studenckiego Koła Naukowego Kryminalistyki UWM. Zainteresowania związane z technicznymi metodami i środkami wykrywania sprawców przestępstw.

¹⁵⁷ B. Sitek, Bezpieczeństwo imprez masowych w antycznym Rzymie na tle współczesnych rozwiązań, „Studia Elckie”, nr 13, 2011, s. 331.

¹⁵⁸ *Ibidem*, s. 333-334.

¹⁵⁹ Dz. U. 1997 Nr 106, poz. 280.

w latach 90 w Polsce. W okresie 1995-1997, roczna ilość takich zdarzeń wynosiła ponad 900 przypadków. Za jeden z największych uważa się podpalenie stadionu Polonii Warszawa przez kibiców Legii Warszawa i późniejsze zaatakowanie policji w kwietniu 1997 r.¹⁶⁰. Następnie kara dodatkowa zakazu wstępu na imprezę masową została zmieniona na środek karny ustawą z 30 marca 2001 r. o zmianie ustawy o bezpieczeństwie imprez masowych¹⁶¹. Według Andrzeja Marka we współczesnych systemach prawnokarnych środki karne mają coraz większe znaczenie. Racjonalne stosowanie środków karnych może stanowić odpowiednie uzupełnienie kar, a nawet alternatywę, zwłaszcza dla kary pozbawienia wolności, której ograniczanie jest zjawiskiem powszechnym¹⁶². Obecnie kwestie związane z bezpieczeństwem imprez masowych reguluje nowa ustawa o bezpieczeństwie imprez masowych z 20 marca 2009 r.¹⁶³.

„Zakaz stadionowy„ występował w naszym ustawodawstwie jako środek orzekany w sprawach o wykroczenia. *Novum* jest umieszczenie go w katalogu środków karnych przewidzianych za przestępstwa¹⁶⁴. Obecnie zakres stosowania zakazu stadionowego uregulowany jest w ustawie o bezpieczeństwie imprez masowych jeśli jego orzeczenie związane jest ze skazaniem za wykroczenie. Natomiast jeśli jego orzeczenie związane jest z przestępstwem to zakres stosowania reguluje Kodeks karny¹⁶⁵. Tak więc środek ten używany jest dwutorowo¹⁶⁶. Według Mirosławy Melezini i Andrzeja Sakowicza „...celem wprowadzenia do systemu prawa karnego środka karnego zakazu wstępu na imprezę masową było dążenie do poprawy stanu bezpieczeństwa na imprezach masowych, w szczególności na stadionach w czasie meczów piłki nożnej, a także wykluczenie osób stwarzających swoim zachowaniem zagrożenie dla tego bezpieczeństwa”¹⁶⁷. Zakaz wstępu na imprezę masową

¹⁶⁰ Ż. Klamant, *Przestępczość stadionowa a wpływ zakazu stadionowego na bezpieczeństwo imprez masowych w Polsce* [w:] *Bezczelowość współczesnych kar i środków karnych*, red. S. Pikulski, A. Szymańska, Olsztyn 2013, s. 133.

¹⁶¹ Dz. U. 2001 Nr 41, poz. 465.

¹⁶² A. Marek, *Prawo Karne*, Warszawa 2011, s. 242.

¹⁶³ Dz. U. 2009 Nr 62, poz. 504 ze zm.

¹⁶⁴ R.A. Stefański, Środek karny zakazu wstępu na imprezę masową, „Prokuratura i prawo”, Nr 1-2, 2010, s. 271.

¹⁶⁵ Dz. U. 1997 Nr 88, poz. 553 ze zm.

¹⁶⁶ Z. Gądzik, Ł. Czebotar, Problematyka zakazu stadionowego jako środka karnego w polskim prawie karnym [w:] *Bezczelowość współczesnych kar i środków karnych*, red. S. Pikulski, A. Szymańska, Olsztyn 2013, s. 118.

¹⁶⁷ M. Melezini, A. Sakowicz, Środek karny zakazu wstępu na imprezę masową w systemie prawa karnego, „Archiwum kryminologii”, Tom XXXII, 2010, s. 274.

został umiejscowiony w katalogu środków karnych w art. 39 pkt. 2c k.k. i został wprowadzony przez ustawę z 20 marca 2009 r. o bezpieczeństwie imprez masowych. Jego rozwinięcie znalazło się w art. 41b k.k. Następnie niektóre przepisy ustawy o bezpieczeństwie imprez masowych zostały znowelizowane ustawą z 31 sierpnia 2011 r. o zmianie ustawy o bezpieczeństwie imprez masowych oraz niektórych innych ustaw¹⁶⁸. Zmianie uległ też art. 41b k.k., „...który szczegółowo określa przesłanki stosowania oraz zakres przedmiotowy tego środka karnego”¹⁶⁹.

W art. 41b § 1 k.k. ustawodawca określił kiedy sąd może fakultatywnie orzec zakaz wstępu na imprezę masową. Zgodnie z nim, sąd może orzec zakaz wstępu na imprezę masową, jeżeli przestępstwo zostało popełnione w związku z imprezą, a udział w niej sprawcy zagraża dobrom chronionym prawem. Według M. Melezini i A. Sakowicza oznacza to, że „powyższy środek karny ma – co do zasady – charakter fakultatywny. Jedyne w przypadkach wskazanych w ustawie, sąd ma obowiązek orzec zakaz wstępu na imprezę masową”¹⁷⁰. Przypadki te zostaną omówione w dalszej części artykułu. Zgodnie z egzegezą art. 41b § 1 k.k. pierwszą przesłanką do orzeczenia „zakazu stadionowego” jest ustalenie czy przestępstwo zostało popełnione w ścisłym związku z imprezą masową. Znaczenie zwrotu „w związku” ma bardzo podobny zakres co sformułowanie „z powodu” czy „na skutek czego”. Oznacza to, że przestępstwo nie musi być popełnione w trakcie trwania imprezy. Równie dobrze czyn zabroniony może zostać popełniony przed, w trakcie, a nawet po zakończeniu imprezy masowej. Związek czasowy czynu z imprezą nie jest wymagany, a jedynie zależność pomiędzy imprezą masową a popełnionym przestępstwem¹⁷¹.

Ustawodawca nie wskazuje katalogu przestępstw, ani też jakiego ciężaru gatunkowego miałyby być przestępstwa, za które sąd może orzec zakaz wstępu na imprezy masowe. Wystarczy, aby przestępstwo pozostawało w związku z imprezą masową, a udział sprawcy musi zagrażać dobrom chronionym prawem. „Najczęściej będą to przestępstwa związane z przemocą lub groźbą, skierowane na życie, zdrowie, nietykalność cielesną bądź mienie”¹⁷². Dzieje się tak ponieważ jednostki przyłączające się do zbiorowiska, które jest nieodzownym elementem imprezy masowej, stają się zdolne do popełniania przestępstw, na jakie

¹⁶⁸ Dz. U. 2011 Nr 217, poz. 1280.

¹⁶⁹ Kodeks karny: komentarz, red. M. Filar, Warszawa 2012, s.172.

¹⁷⁰ M. Melezini, A. Sakowicz, Środek karny zakazu wstępu... op. cit., s. 261.

¹⁷¹ Op. cit., red. M. Filar, s. 172.

¹⁷² Ibidem, s. 172.

w pojedynkę nie miałyby odwagi. Wynika to z poczucia bezkarności w tłumie oraz z odczuwania skrajnych emocji wywoływanych przebiegiem widowiska¹⁷³.

Kolejną przesłanką, będącą przyczyną wątpliwości, jest określenie czy udział sprawcy w imprezach masowych zagraża dobrom chronionym prawem. W tej sytuacji niezbędne jest stwierdzenie przez sąd negatywnej prognozy kryminologicznej, co nie jest sprawą łatwą. Sąd musi dokonać wnikliwej oceny osobowości, stopnia agresji oraz uwzględnić wcześniejsze zachowania sprawcy, nie tylko indywidualne, ale także polegających na uczestnictwie w konfiguracjach wieloosobowych, zbiorowych¹⁷⁴.

Obok fakultatywnego orzekania omawianego środka karnego, ustawodawca wprowadził obligatoryjne orzeczenie zakazu wstępu na imprezę masową w przypadku ponownego skazania sprawcy za przestępstwo popełnione w związku z imprezą masową (art. 41b § 4 k.k.). W takim wypadku orzekany jest również obowiązek określony w § 3, który został omówiony w dziale IV artykułu. Ponadto zgodnie z art. 66 u.b.i.m. sąd obligatoryjnie orzeka przedmiotowy zakaz wobec sprawców przestępstw, o których mowa w art. 59 i 60 ustawy. Są to następujące zachowania sprawcy:

- wnoszenie i posiadanie na imprezie masowej broni, wyrobów pirotechnicznych, materiałów pożarowo niebezpiecznych lub innych niebezpiecznych przedmiotów lub materiałów wybuchowych (art. 59 ust.),
- wdzieranie się w czasie trwania masowej imprezy sportowej na teren, na którym rozgrywane są zawody sportowe, albo wbrew żądaniu osoby uprawnionej nieopuszczenie takiego miejsca (art. 60 ust. 1),
- rzucanie w czasie trwania imprezy masowej przedmiotem, mogącym stanowić zagrożenie dla życia, zdrowia lub bezpieczeństwa osób przebywających na terenie lub w obiekcie, gdzie odbywa się impreza masowa albo zakłócania przebiegu tej imprezy, w inny, równie niebezpieczny sposób (art. 60 ust. 2),
- naruszenie nietykalności cielesnej w czasie i w miejscu trwania imprezy masowej członka służby porządkowej lub służby informacyjnej (art. 60 ust. 3)¹⁷⁵.

Oczywistym jest, że sprawcy powyżej wymienionych przestępstw, bezpośrednio zagrażają bezpieczeństwu imprez masowych, a ich udział w owych imprezach będzie zagrażał dobrom chronionym prawem. Zakaz może obejmować wszystkie imprezy masowe albo też dotyczyć

¹⁷³ P. Chlebowicz, *Chuligaństwo stadionowe. Studium kryminologiczne*, Warszawa 2009, s. 38-39.

¹⁷⁴ M. Melezini, A. Sakowicz, *Środek karny zakazu wstępu...* op. cit., s. 263.

¹⁷⁵ R.A. Stefański, *Środek karny zakazu wstępu...* op. cit., s. 278-279.

tylko pewnych rodzajów imprez masowych (np. wszelkie imprezy masowe, artystyczno-rozrywkowe, mecze Stomilu Olsztyn)¹⁷⁶.

Zgodnie z art. 41b § 2 k.k. zakaz wstępu na imprezę masową obejmuje wszelkie imprezy masowe na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej. Zakres stosowania „zakazu stadionowego” rozszerza się na mecze piłki nożnej rozgrywane przez polską kadrę narodową lub polski klub sportowy poza terytorium RP. Za słuszością takiego rozwiązania przemawiają statystyki zawarte w Raporcie o stanie bezpieczeństwa w Polsce w 2012 r. Większość zachowań naruszających porządek prawny na imprezach masowych odnotowywana jest w związku z meczami piłkarskimi¹⁷⁷. W roku 2012 w związku z imprezami masowymi odnotowano ogółem 1280 przestępstw i 6544 wykroczenia (w roku 2011: 901 przestępstw i 6791 wykroczeń). Z czego 68% ogółu przestępstw i 63% odnotowanych wykroczeń zaistniało w związku z meczami piłki nożnej¹⁷⁸. Niestety rozszerzenie te nie obejmuje meczów, w których grają przeciwko sobie reprezentacje innych państw lub zagraniczne kluby poza terytorium Rzeczypospolitej Polskiej.

Niewątpliwie należy zgodzić się ze zdaniem Z. Gądzik i Ł. Czebotara, iż „...*pominięcie przez ustawodawcę grup pseudokibiców związanych z innymi dyscyplinami sportu, w związku z którymi ma miejsce popełnianie czynu zabronionego – szczególnie, gdy z okoliczności sprawy wynika, że ponowne naruszenie może mieć miejsce poza granicami Polski – stanowi pewnego rodzaju lukę w prawie*”¹⁷⁹. Oczywiście należy postrzegać to jako niedoskonałość prawa.

Z drugiej jednak strony zagrożenie ze strony grup pseudokibiców związanych z innymi dyscyplinami sportu jest stosunkowo niewielkie. W 2012 roku w związku z masowymi imprezami sportowymi doszło do 204 ekscesów chuligańskich. Wśród odnotowanych w 2012 roku ekscesów chuligańskich 184 były związane z meczami piłki nożnej (90,2% ogółu), natomiast 20 miało związek z masowymi imprezami sportowymi (9,8%)¹⁸⁰.

Zgodnie z art. 41b § 3 k.k. tzw. „zakaz stadionowy” orzeczony za czyn popełniony w związku z imprezą sportową, może być połączony z obowiązkiem przebywania skazanego w czasie trwania niektórych imprez masowych objętych zakazem w określonym miejscu

¹⁷⁶ Op. cit., red. M. Filar, s. 174.

¹⁷⁷ Z. Gądzik, Ł. Czebotar, Problematyka zakazu stadionowego... op. cit., s. 121.

¹⁷⁸ Raport MSW o stanie bezpieczeństwa w Polsce w 2012, s. 269 <<http://bip.msw.gov.pl/bip/raport-o-stanie-bezpie/18405,Raport-o-stanie-bezpieczenstwa.html>>

¹⁷⁹ Z. Gądzik, Ł. Czebotar, Problematyka zakazu stadionowego... op. cit., s. 122.

¹⁸⁰ Raport MSW... op. cit., s. 270.

stałego pobytu, kontrolowany w sposób określony w przepisach o wykonaniu kary pozbawienia wolności poza zakładem karnym w systemie dozoru elektronicznego. Przyjęte przez ustawodawcę rozwiązanie z całą stanowczością zasługuje na aprobatę. Stosowanie dozoru elektronicznego ułatwia monitorowanie skazanego oraz pozwala na uniknięcie uciążliwości wynikających z osobistego stawiennictwa w jednostkach Policji¹⁸¹.

Ponadto w myśl z art. 41b § 7 k.k. jeżeli z okoliczności wynika, że wykonanie obowiązku określonego w § 3 jest niemożliwe lub jego orzeczenie jest oczywiście bezcelowe, w miejsce tego obowiązku orzeka się obowiązek stawiennictwa skazanego w czasie trwania niektórych imprez masowych objętych zakazem w jednostce organizacyjnej Policji lub w miejscu określonym przez właściwego ze względu na miejsce zamieszkania skazanego, komendanta powiatowego, rejonowego lub miejskiego Policji.

Jednocześnie w § 5 ustawodawca zaznacza, że w szczególnie uzasadnionych wypadkach sąd może orzec, że po okresie obowiązywania obowiązku z § 3, skazany będzie obowiązany do stawiennictwa w czasie trwania niektórych imprez masowych objętych zakazem w jednostce organizacyjnej Policji lub w miejscu określonym przez właściwego miejscowo komendanta powiatowego, rejonowego lub miejskiego Policji. Zgodnie z regulacją zawartą w § 6 łączny czas stosowania wobec skazanego obowiązku określonego w § 3 i 5, nie może przekroczyć okresu orzeczonego wobec skazanego zakazu wstępu na imprezę masową.

Nakładając powyżej wymienione obowiązki, sąd obowiązany jest określić imprezy masowe, w czasie trwania których obowiązek ten ma być wykonywany. W szczególności sąd wskazuje nazwy dyscyplin sportowych, nazwy klubów sportowych oraz zakres terytorialny imprez, których obowiązek dotyczy (art. 41b § 8)¹⁸².

Zgodnie z art. 43 § 1 zakaz wstępu na imprezę masową orzeka się w latach, od 2 do 6 lat. W tym miejscu należy również zaznaczyć, że zakaz wstępu na imprezę masową może być orzekany obok innych kar. Obowiązki orzekane na podstawie § 3, 5 i 7 orzeka w miesiącach i latach. Obowiązek, o którym mowa w § 3 tj. przebywania w czasie trwania niektórych imprez masowych w określonym miejscu stałego pobytu, kontrolowany za pomocą systemu dozoru elektronicznego, sąd orzeka na okres nie krótszy niż 6 miesięcy i nie dłuższy niż 12 miesięcy. Natomiast obowiązek stawiennictwa skazanego w czasie trwania niektórych imprez masowych objętych zakazem w jednostce organizacyjnej Policji lub w miejscu określonym przez właściwego, ze względu na miejsce zamieszkania skazanego,

¹⁸¹ Z. Gądzik, Ł. Czebotar, Problematyka zakazu stadionowego... op. cit., s. 122.

¹⁸² Op. cit., red. M. Filar, s. 174.

komendanta powiatowego, rejonowego lub miejskiego Policji, orzeka się na okres od 6 miesięcy do lat 6, nieprzekraczający okresu, na jaki orzeczono zakaz wstępu na imprezę masową (art. 41b § 9 k.k.).

Podstawową regulacją, określającą skutki niedostosowania się do orzeczonych środków karnych, w tym do zakazu wstępu na imprezę masową, jest art. 244 k.k. Za tego typu zachowanie przewiduje on karę pozbawienia wolności do lat 3. Skazany, który nie stosuje się do orzeczonego w związku z zakazem wstępu na imprezę masową obowiązku przebywania w miejscu stałego pobytu lub obowiązku stawiennictwa w jednostce organizacyjnej Policji lub w miejscu określonym przez właściwego, ze względu na miejsce zamieszkania osoby skazanej, komendanta powiatowego, rejonowego lub miejskiego Policji, w czasie trwania imprezy masowej podlega grzywnie, karze pozbawienia wolności albo pozbawienia wolności do lat 2 (art. 244a § 1). Ustawodawca przewidział taką samą karę wobec sprawcy czynu polegającego na udaremnianiu lub utrudnianiu kontrolowania, w sposób określony w przepisach o wykonywaniu kary pozbawienia wolności poza zakładem karnym w systemie dozoru elektronicznego, orzeczonego wobec niego obowiązku, o którym mowa w § 1 (art. 244a § 2)¹⁸³.

W niniejszym artykule poruszone zostały regulacje prawne za pomocą, których zapewniany jest odpowiedni stan bezpieczeństwa podczas trwania imprez masowych. Niewątpliwie na wprowadzenie do Polskiego systemu karnego, zakazu wstępu na imprezy masowe, miały przejawy chuligaństwa na stadionach. Już potoczna nazwa wskazuje, iż środek karny w postaci tzw. „zakazu stadionowego” w głównej mierze przeznaczony jest do walki z pseudokibicami. Potwierdza to chociażby rozszerzenie zakresu stosowania zakazu wstępu na imprezy masowe na mecze piłki nożnej rozgrywane przez polską kadrę narodową lub polski klub sportowy poza terytorium Rzeczypospolitej Polskiej. Prowadzenie takiej polityki karnej jest uzasadnione. To głównie uczestnicy sportowych imprez masowych są sprawcami zakłóceń porządku prawnego ogółu imprez masowych. Nowelizacja ustawy o bezpieczeństwie imprez masowych i Kodeksu karnego w 2011 r. miała za zadanie odstraszać potencjalnych sprawców od naruszania porządku prawnego oraz zapewnić bezpieczeństwo na stadionach podczas rozgrywania EURO 2012 oraz po turnieju. Opierając się na statystykach ciężko stwierdzić czy tak się stało. Liczba przestępstw odnotowanych w związku z imprezami masowymi wzrosła o 379 względem 2011 r., natomiast liczba wykroczeń zmalała o 247.

¹⁸³ Z. Gądzik, Ł. Czebotar, Problematyka zakazu stadionowego... op. cit., s. 126.

Słuszne wydają się propozycje rozszerzenia zakresu stosowania zakazu wstępu na imprezy masowe, na mecze polskiej kadry lub polskich klubów, w innych dyscyplinach aniżeli piłka nożna. W chwili obecnej istnieje pewnego rodzaju luka prawna, która może zostać wykorzystana przez „piłkarskich chuliganów”. Mogą ją wykorzystać do wywołania bójek na stadionach w obcych państwach, podczas rozgrywania meczów przez np. polską kadrę w innych dyscyplinach sportowych.

Bibliografia

Akty prawne:

1. Ustawa z 6 czerwca 1997 r. Kodeks karny (Dz. U. 1997 Nr 88, poz. 553 ze zm.)
2. Ustawa z 22 sierpnia 1997 r. o bezpieczeństwie imprez masowych (Dz. U. 1997 Nr 106, poz. 280)
3. Ustawa z 30 marca 2001 r. o zmianie ustawy o bezpieczeństwie imprez masowych i ustawy o Policji (Dz. U. 2001 Nr 41, poz. 465)
4. Ustawa z 20 marca 2009 r. o bezpieczeństwie imprez masowych (Dz. U. 2009 Nr 62, poz. 504 ze zm.)
5. Ustawa z 31 sierpnia 2011 r. o zmianie ustawy o bezpieczeństwie imprez masowych oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. 2011 Nr 217, poz. 1280)

Publikacje:

1. Chlebowicz P., *Chuligaństwo stadionowe. Studium kryminologiczne*, Warszawa 2009.
2. Filar M., *Kodeks karny: komentarz*, Warszawa 2012.
3. Gądzik Z., Czebotar Ł., Problematyka zakazu stadionowego jako środka karnego w polskim prawie karnym [w:] *Bezczelowość współczesnych kar i środków karnych*, red. S. Pikulski, A. Szymańska, Olsztyn 2013.
4. Klamant Ż., Przestępczość stadionowa a wpływ zakazu stadionowego na bezpieczeństwo imprez masowych w Polsce [w:] *Bezczelowość współczesnych kar i środków karnych*, red. S. Pikulski, A. Szymańska, Olsztyn 2013.
5. Melezini M., Sakowicz A., Środek karny zakazu wstępu na imprezę masową w systemie prawa karnego, „Archiwum kryminologii”, 2010, t. XXXII.
6. Sitek B., Bezpieczeństwo imprez masowych w antycznym Rzymie na tle współczesnych rozwiązań. „Studia Elckie”, nr 13, 2011.
7. Stefański R.A., Środek karny zakazu wstępu na imprezę masową, „Prokuratura i prawo”, Nr 1-2, 2010.

Strony internetowe:

1. <http://www.bip.msw.gov.pl>

Rozdział VI

Zakaz prowadzenia pojazdów w polskim prawie karnym

Marta Sobczuk-Gil¹⁸⁴

Wstęp

Tematem niniejszego opracowania jest zakaz prowadzenia pojazdów w polskim prawie karnym. Celem artykułu jest zaprezentowanie funkcji oraz przesłanek zastosowania omawianego zakazu. Ponadto przedmiotem rozważań jest również wymiar niniejszego środka karnego oraz skutki, które powoduje jego orzeczenie.

W doktrynie wskazuje się na brak jednolitego charakteru prawnego omawianego zakazu i możliwość przybierania różnorodnej formy przez ten środek¹⁸⁵. Zgodnie z zacytowanym stanowiskiem zakaz prowadzenia pojazdów może zostać zakwalifikowany jako środek¹⁸⁶:

1. karny,
2. probacyjny,
3. zabezpieczający,
4. zapobiegania i zwalczania demoralizacji i przestępczości nieletnich¹⁸⁷.

Ze względu na obszerny zakres omawianej materii w niniejszym opracowaniu zostanie omówione jedynie stosowanie zakazu prowadzenia pojazdów jako środka karnego. Zakaz prowadzenia pojazdów jest jednym ze środków karnych¹⁸⁸ zawartych w art. 39 ustawy z dnia

¹⁸⁴ **Marta Sobczuk-Gil** - Autorka jest doktorantką na Wydziale Prawa, Prawa Kanonicznego i Administracji Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II. Jej zainteresowania naukowe dotyczą w szczególności prawa ochrony środowiska oraz prawa energetycznego (w tym przede wszystkim energetyki jądrowej). Jest autorką kilku publikacji w tym zakresie. Ponadto uczestniczyła w konferencjach naukowych, wygłaszając referaty związane z ww. zagadnieniami.

¹⁸⁵ R. Stefański, *Zakaz prowadzenia pojazdów jako środek probacyjny*, „Probacja” 2009, nr 2, s. 5.

¹⁸⁶ Ibidem, s. 5.

¹⁸⁷ Ta forma zakazu prowadzenia pojazdów została ustanowiona przepisami ustawy z dnia 26 października 1982r.

o postępowaniu w sprawach nieletnich (t. jedn. Dz. U. z 2010 r. Nr 33, poz. 178 z późn.zm.).

¹⁸⁸ Oprócz zakazu prowadzenia pojazdów, kodeksowymi środkami karnymi są wymienione enumeratywnie:

6 czerwca 1997 r. Kodeks karny¹⁸⁹. W ustawodawstwie polskim brak legalnej definicji środka karnego. W nauce prawa karnego próbuje się go definiować w sposób opisowy, wymieniając jego charakterystyczne cechy. Środki karne wyróżniają wg A. Margańskiej: niejednorodność ich wymierzania, czasowy lub jednorazowy charakter, spełniane funkcje, obowiązkowość bądź fakultatywność orzekania, możliwość zastosowania ich samoistnie lub również jako środków zabezpieczających albo probacyjnych¹⁹⁰.

Szczegółowo o cechach oraz funkcjach środka karnego, jakim jest zakaz prowadzenia pojazdu będzie mowa w dalszej części niniejszego opracowania

Funkcje zakazu prowadzenia pojazdów

Środki karne mogą pełnić następujące funkcje: prewencyjną, represyjną oraz kompensacyjną¹⁹¹. Zakaz prowadzenia pojazdów pełni dwie funkcje.

Po pierwsze, omawiany zakaz spełnia rolę środka prewencyjnego, co oznacza, że poprzez pozbawienie skazanego możliwości prowadzenia pojazdu, zapobiega ponownemu popełnieniu przez niego przestępstwa, za które został wymierzony środek karny¹⁹².

-
- 1) pozbawienie praw publicznych, zakaz zajmowania określonego stanowiska, wykonywania określonego zawodu lub prowadzenia określonej działalności gospodarczej;
 - 2) zakaz prowadzenia działalności związanej z wychowaniem, leczeniem, edukacją małoletnich lub z opieką nad nimi;
 - 3) obowiązek powstrzymania się od przebywania w określonych środowiskach lub miejscach, zakaz kontaktowania się z określonymi osobami, zakaz zbliżania się do określonych osób lub zakaz opuszczania określonego miejsca pobytu bez zgody sądu;
 - 4) zakaz wstępu na imprezę masową;
 - 5) zakaz wstępu do ośrodków gier i uczestnictwa w grach hazardowych;
 - 6) nakaz opuszczenia lokalu zajmowanego wspólnie z pokrzywdzonym;
 - 7) przepadek;
 - 8) obowiązek naprawienia szkody lub zadośćuczynienia za doznaną krzywdę;
 - 9) nawiązka;
 - 10) świadczenie pieniężne;
 - 11) podanie wyroku do publicznej wiadomości.

¹⁸⁹ Dz. U. z 1997 r. Nr 88, poz. 553 z późn. zm., dalej: KK.

¹⁹⁰ A. Margańska, [w:] *Prawo karne. Repetytorium*, red. E. Błaski, Kraków 2006, s. 173.

¹⁹¹ A. Marek, *Kodeks karny. Komentarz*, Warszawa 2006, s. 102 i n.

¹⁹² J. Kosonoga, *Zaliczenie na poczet orzeczonych środków karnych odpowiadających im rodzajowo środków zapobiegawczych*, „Prokuratura i Prawo” 2004, nr 6, s. 64 i n.

Z kolei funkcja represyjna zakazu polega na wymierzeniu obok kary głównej (bądź samoistnie) kary dodatkowej w postaci omawianego środka, co sprawia, że konsekwencje popełnionego czynu są dla sprawcy bardziej dolegliwe. W doktrynie zwraca się również uwagę na dotkliwość środka tego typu dla sprawcy wykonującego pracę zarobkową za pomocą pojazdu¹⁹³.

W przypadku zakazu prowadzenia pojazdu nie ma mowy o funkcji kompensacyjnej środków karnych ze względu na brak naprawczego charakteru wymierzonego zakazu.

Zakres przedmiotowy

W pierwszej kolejności należałoby omówić problematykę zakresu podmiotowego omawianego środka karnego, jednakże ze względu na dokładne określenie rodzaju przestępstw, za które może być orzeczony kolejność została zmieniona.

W tej części opracowania pojawiają się następujące problemy: określenie czynu zagrożonego niniejszą sankcją oraz sposób jego popełnienia. Należy również skonkretyzować pojęcie pojazdu.

Czynem zagrożonym zakazem prowadzenia pojazdów jest zgodnie z art. 42§1 KK jest skazanie osoby uczestniczącej w ruchu za przestępstwo przeciwko bezpieczeństwu w komunikacji, a więc czyny określone w rozdziale XXI KK.

W Kodeksie karnym oprócz podstawowej formy popełnienia przestępstwa zagrożonego omawianą sankcją wskazano również na formy kwalifikowane. Pierwszą z tych form jest popełnienie przestępstwa godzącego w bezpieczeństwo komunikacyjne w stanie nietrzeźwości bądź pod wpływem środka odurzającego. Przy czym za stan nietrzeźwości przepisy KK uznają zawartość alkoholu we krwi przekraczającą 0,5 promila lub 0,25 mg w 1 dm³ wydychanego powietrza. Forma kwalifikowana obejmuje również sytuację, gdy sprawca zbiegł z miejsca zdarzenia, tzn. trwale oddalił się od miejsca zdarzenia¹⁹⁴. Zdarzeniem, którego dotyczy opisywana sytuacja jest katastrofa w komunikacji bądź niebezpieczeństwo bezpośredniego jej spowodowania oraz wypadek komunikacyjny. Drugą formą popełnienia czynu jest spowodowanie u innej osoby śmierci bądź ciężkiego uszczerbku na zdrowiu przez osobę uczestniczącą w ruchu albo spowodowanie przez tę osobę wypadku komunikacyjnego w warunkach określonych w pierwszej formie kwalifikowanej.

¹⁹³ A. Marek, op.cit., s. 112.

¹⁹⁴ M. Kulik, [w:] *Kodeks karny. Praktyczny komentarz*, red. M. Mozgawa, Warszawa 2010., s. 118.

Ostatnią formą kwalifikowaną jest ponowne skazanie osoby prowadzącej pojazd mechaniczny w warunkach drugiej formy kwalifikowanej¹⁹⁵.

Ostatnią kwestią wymagającą wyjaśnienia w tej części pracy jest wyjaśnienie pojęcia pojazd. Zgodnie z definicją M. Kulika pojazdem jest „środek transportu przeznaczony do poruszania się po drodze oraz maszyna lub urządzenie do tego przystosowane”¹⁹⁶. Ponadto Sąd Najwyższy w oparciu o poglądy doktryny dokonał sprecyzowania pojęcia pojazd mechaniczny wskazując, że za pojazdy mechaniczne uznać należy dwa rodzaje pojazdów:

1. pojazdy zaopatrzone w poruszający je silnik, a wśród nich pojazdy samochodowe, maszyny rolnicze, motocykle, lokomotywy kolejowe, samoloty, helikoptery, statki wodne, itp.
2. pojazdy szynowe zasilane z trakcji elektrycznej, tj. tramwaje i trolejbusy¹⁹⁷.

Zakres podmiotowy

Kwestia zakresu podmiotowego dotyczy tego, kto może być adresatem zakazu prowadzenia pojazdów. Problem ten budzi wiele kontrowersji.

Z poprzedniej części opracowania wiadomo już, że zakaz prowadzenia pojazdów można orzec wobec osoby uczestniczącej w ruchu za przestępstwa przeciwko bezpieczeństwu w komunikacji. Jednakże w doktrynie i orzecznictwie pojawiają się pytania, komu można przypisać odpowiedzialność prawnokarną z tego tytułu.

Przepis art. 42 § 1 KK wskazuje, że taką odpowiedzialność może ponieść osoba uczestnicząca w ruchu. Definicja legalna tego pojęcia została zawarta w art. 2 pkt 17 ustawy z dnia 20 czerwca 1997 r. Prawo o ruchu drogowym¹⁹⁸. Zgodnie z nim uczestnikiem ruchu jest pieszy, kierujący, a także inne osoby przebywające w pojeździe lub na pojeździe znajdującym się na drodze.

Po analizie powyższych przepisów wynika, że zakaz prowadzenia pojazdu sąd może orzec wobec każdego uczestnika ruchu, także pieszego¹⁹⁹. W wyroku Sądu Najwyższego

¹⁹⁵ L. Gardocki, *Prawo karne*, Warszawa 2013, s. 181.

¹⁹⁶ M. Kulik, op. cit., s. 117.

¹⁹⁷ Wyrok SN z dnia 20 grudnia 2006 r., sygn.. III KK 411/06, OSNwSK 2006, nr 1, poz. 2530.

¹⁹⁸ Tekst jedn. Dz. U. z 2012 r. poz. 1137 z późn.zm.

¹⁹⁹ T. Bojarski, [w:] *Kodeks karny. Komentarz*, red. T. Bojarski, Warszawa 2012, s. 136 oraz wyrok SN z 1 grudnia 2004 r., sygn.. IV KK 277/04, „Prokuratura i Prawo” 2005, dodatek „Orzecznictwo”, nr 7–8, poz. 1.

z dnia 21 listopada 2001 r.²⁰⁰ stwierdzono, że ustawodawca w art. 42 § 2 KK w zw. z art. 42 § 1 KK postawił wymóg, aby sprawcą przestępstwa przeciwko bezpieczeństwu w komunikacji była osoba uczestnicząca w ruchu (a nie tylko prowadząca pojazd mechaniczny lub inny pojazd), a zatem np. prowadząca rower, pieszy czy pasażer. O ile orzeczenia zakazu prowadzenia pojazdu jest zasadne wobec pieszych czy pasażerów, którzy będąc w stanie nietrzeźwości stwarzają zagrożenie dla ruchu drogowego, o tyle zdaniem Autorki wątpliwe byłoby orzeczenie takiego zakazu wobec wymienionych osób nie będących pod wpływem alkoholu bądź innych środków odurzających.

Ponadto M. Kulik twierdzi, że „zakaz prowadzenia pojazdów może być orzeczony niezależnie od tego, czy dana osoba ma uprawnienia do ich prowadzenia”²⁰¹. Prezentowany pogląd w mniemaniu Autorki wydaje się słuszny ze względu na prewencyjny charakter omawianego środka karnego.

Przesłanki zastosowania zakazu

Przesłanki zastosowania zakazu prowadzenia pojazdów można podzielić wg kryterium obowiązku ich stosowania na dwie grupy: przesłanki obligatoryjne oraz przesłanki fakultatywne.

Fakultatywnie sąd może orzec prezentowany zakaz w sytuacji skazania osoby uczestniczącej w ruchu za przestępstwo przeciwko bezpieczeństwu w komunikacji. Sąd jest uprawniony do takiego orzeczenia szczególnie wtedy, gdy z analizy określonej sytuacji wynika, że prowadzenie przez tę osobę pojazdu zagraża bezpieczeństwu komunikacyjnemu²⁰². Zastosowanie zakazu w tym zakresie wymaga podwójnej konkretyzacji. Po pierwsze, należy określić rodzaj pojazdu objętego zakazem. W orzecznictwie podkreśla się konieczność uwzględnienia związku między rodzajem pojazdu prowadzonego przez sprawcę w chwili popełnienia czynu a zakresem przedmiotowym orzeczonego środka²⁰³. Po drugie sąd orzekając zakaz powinien określić czas jego obowiązywania.

Sąd obligatoryjnie orzeka zakaz prowadzenia pojazdów w sytuacjach określonych w paragrafach 2-4 art. 42 KK. Zobowiązanie sądu w tym zakresie aktualizuje się, gdy:

²⁰⁰ Wyrok SN z dnia 21 listopada 2001 r., sygn. III KKN 281/01, LEX nr 51610.

²⁰¹ M. Kulik, op.cit., s. 117.

²⁰² Więcej na ten temat: A. Herzog, *Korygowanie błędów w orzekaniu zakazu prowadzenia pojazdów*, „Prokuratura i Prawo” 2007, nr 11, s. 99 i n.

²⁰³ Wyrok SN z dnia 7 stycznia 2008 r., sygn.. II KK 225/07, OSNwSK 2008, nr 1, poz. 6.

1. sprawca w czasie popełnienia czyny był w stanie nietrzeźwości,
2. sprawca był pod wpływem środka odurzającego,
3. sprawca zbiegł z miejsca zdarzenia,
4. następstwem przestępstwa jest śmierć innej osoby bądź ciężki uszczerbek na zdrowiu,
5. sprawca został ponownie skazany za prowadzenie pojazdu w warunkach wymienionych powyżej.

Sąd orzekając o obligatoryjnym zakazie prowadzenia pojazdów może zakazać prowadzenia określonego rodzaju pojazdu, wszelkich pojazdów oraz wszelkich pojazdów mechanicznych w zależności od spełnienia warunków określonych w art. 42 KK.

Obligatoryjny zakaz może być wydany na czas określony lub na zawsze. Warunki wymiaru czasowego zakazu również zostały precyzyjnie określone w przepisach Kodeksu karnego²⁰⁴.

Wymiar środka karnego z art. 142 KK

W tej części pracy zostanie rozpatrzony wymiar zakazu prowadzenia pojazdu w dwóch aspektach. W pierwszej kolejności ze względu na aspekt czasowy, a następnie ze względu na charakter zakazu.

Zakaz prowadzenia pojazdów zgodnie z art. 43§1 KK orzeka się w latach. W orzecznictwie zdarzają się sytuacje orzekania zakazu w miesiącach pomimo wyraźnej dyspozycji zawartej w cytowanym przepisie²⁰⁵. Sąd Najwyższy w wyroku z dnia 25 czerwca 2002 r. wskazał, że wymiar orzeczonego zakazu prowadzenia pojazdów musi być określony pełną liczbą lat i jest niedopuszczalne wymierzenie go częściowo w latach, a częściowo w miesiącach²⁰⁶. Okres obowiązywania omawianego środka karnego może wynosić od roku do lat dziesięciu. Sąd orzekając zakaz nakłada jednocześnie obowiązek zwrotu dokumentu uprawniającego do prowadzenia pojazdu. Do chwili wykonania tej dyspozycji czas obowiązywania zakazu nie biegnie.

²⁰⁴ Szerzej na temat obligatoryjnego zakazu prowadzenia pojazdów: R. Stefański, *Obligatoryjny zakaz prowadzenia pojazdów*, „Prokuratura i Prawo” 2011, nr 5, s. 5 i n.

²⁰⁵ Wyrok SN z dnia 16 maja 2003 r., sygn.. II KK 65/03, LEX nr 78379.

²⁰⁶ Wyrok SN z dnia 25 czerwca 2002 r., sygn. IV KK 199/02, LEX nr 55183.

Analizowany zakaz może być wymierzany przez sąd obok kary głównej, samoistnie lub w razie odstąpienia od wymierzenia kary²⁰⁷.

Zakończenie

W podsumowaniu niniejszej pracy, po opisanu charakteru prawnego zakazu prowadzenia pojazdów, należy odpowiedzieć na dwa istotne pytania. Czym jest środek karny będący przedmiotem rozważań? Czy spełnia on swoje funkcje? O ile odpowiedź na pierwsze z postawionych pytań nie sprawia żadnego problemu, o tyle pytanie drugie wymaga głębszej refleksji.

Podsumowując zakaz prowadzenia pojazdów jest środkiem karnym orzekanym obok kary zasadniczej, samoistnie lub w przypadku odstąpienia od wymierzenia kary. Jest orzekany za popełnienie przestępstw przeciwko bezpieczeństwu komunikacyjnemu. Pełni funkcję prewencyjną oraz represyjną.

Zdaniem Autorki zakaz prowadzenia pojazdów w wielu przypadkach nie spełnia niestety swojej funkcji. Analiza doniesień medialnych, a przede wszystkim orzecznictwa w tym zakresie prowadzi do wniosku, że osoby wobec których orzeczono zakaz prowadzenia pojazdów nie przestrzegają go²⁰⁸.

²⁰⁷ R. Stefański, *Zakaz...*, s. 5.

²⁰⁸ Wyrok Sądu Rejonowego w Oławie z dnia 5 marca 2013 r., sygn. VII K 70/13, [http://orzeczenia.olawa.sr.gov.pl/content/\\$N/155025151023506_VII_K_000070_2013_Uz_2013-03-05_001](http://orzeczenia.olawa.sr.gov.pl/content/$N/155025151023506_VII_K_000070_2013_Uz_2013-03-05_001).

Bibliografia:

Akty prawne

1. Ustawa z dnia 20 czerwca 1997 r. Prawo o ruchu drogowym (t. jedn. Dz. U. z 2012r. poz. 1137 z późn.zm.)
2. Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks karny (Dz. U. z 1997 r. Nr 88, poz.553 z późn. zm.)
3. Ustawa z dnia 26 października 1982 r. o postępowaniu w sprawach nieletnich (t. jedn. Dz. U. z 2010 r. Nr 33, poz. 178 z późn.zm.)

Orzecznictwo

1. Wyrok SN z dnia 7 stycznia 2008 r., sygn.. II KK 225/07, OSNwSK 2008, nr 1, poz. 6
2. Wyrok SN z dnia 20 grudnia 2006 r., sygn.. III KK 411/06, OSNwSK 2006, nr 1, poz. 2530
3. wyrok SN z 1 grudnia 2004 r., sygn.. IV KK 277/04, „Prokuratura i Prawo” 2005, dodatek „Orzecznictwo”, nr 7–8, poz. 1
4. Wyrok SN z dnia 16 maja 2003 r., sygn.. II KK 65/03, LEX nr 78379
5. Wyrok SN z dnia 25 czerwca 2002 r., sygn. IV KK 199/02, LEX nr 55183
6. Wyrok SN z dnia 21 listopada 2001 r., sygn. III KKN 281/01, LEX nr 51610
7. Wyrok Sądu Rejonowego w Oławie z dnia 5 marca 2013 r., sygn. VII K 70/13, [http://orzeczenia.olawa.sr.gov.pl/content/\\$N/155025151023506_VII_K_000070_2013_Uz_2013-03-05_001](http://orzeczenia.olawa.sr.gov.pl/content/$N/155025151023506_VII_K_000070_2013_Uz_2013-03-05_001)

Publikacje naukowe

1. Bojarski T., [w:] *Kodeks karny. Komentarz*, red. T. Bojarski, Warszawa 2012;
2. Gardocki L., *Prawo karne*, Warszawa 2013;
3. Herzog A., *Korygowanie błędów w orzekaniu zakazu prowadzenia pojazdów*, „Prokuratura i Prawo” 2007, nr 11, s. 98-113;
4. Kosonoga J., *Zaliczenie na poczet orzeczonych środków karnych odpowiadających im rodzajowo środków zapobiegawczych*, „Prokuratura i Prawo” 2004, nr 6, s. 60-73;
5. Kulik M., [w:] *Kodeks karny. Praktyczny komentarz*, red. M. Mozgawa, Warszawa 2010;

6. Marek A., *Kodeks karny. Komentarz*, Warszawa 2006;
7. Margańska A., [w:] *Prawo karne. Repetytorium*, red. E. Blaski, Kraków 2006;
8. Stefański R., *Obligatoryjny zakaz prowadzenia pojazdów*, „Prokuratura i Prawo” 2011, nr 5, s. 5-23;
9. Stefański R., *Zakaz prowadzenia pojazdów jako środek probacyjny*, „Probacja” 2009, nr 2, s. 5-21.

Rozdział VII

Karalność zbrodni zabójstwa w świetle badań empirycznych

Artur Aleksander Dąbrowski²⁰⁹

Wstęp

Nagłaśniane przez mass media przypadki zabójstw budzą powszechny ferment i wywołują pytania o zasadność sankcji przewidzianych w polskiej ustawie karnej. Wątpliwości w zakresie dotkliwości kar wymierzanych sprawcom czynu zabronionego określonego w art. 148 k.k. były impulsem do przeprowadzenia badań aktowych w Sądzie Okręgowym w Kielcach. Niniejsza praca umotywowana jest chęcią zwrócenia uwagi na problematykę zbrodni zabójstwa, w szczególności na wymiar sankcji orzekanych za jej popełnienie.

Zbrodnia zabójstwa w prawie niemieckim i francuskim

Niemieckie prawo karne (*StGB*) odróżnia zabójstwo zwykłe (*Totschlag, Tötung*) od kwalifikowanego, zwanego morderstwem (*Mord*)²¹⁰. W myśl §211 *StGB*, morderstwo, czyli zabicie innej osoby z chęci zabijania, dla zaspokojenia popędu płciowego, z chciwości albo innych niskich pobudek, w sposób podstępny (perfidny, zdradziecki) albo okrutny, albo przy użyciu powszechnie niebezpiecznych środków, albo by umożliwić inny czyn zabroniony lub go ukryć, podlega karze dożywotniego pozbawienia wolności²¹¹. §212 *StGB* definiuje zabójstwo jako czyn nie mieszczący się w kategorii morderstwa i zagrożony jest karą od 5 do 15 lat pozbawienia wolności. Jednakże w specjalnie poważnych przypadkach dopuszczalne jest zastosowanie kary dożywotniego pozbawienia wolności. Niemiecki kodeks

²⁰⁹ Student V roku Wydziału Prawa Wyższej Szkoły Ekonomii, Prawa i Nauk Medycznych im. prof. Edwarda Lipińskiego w Kielcach.

²¹⁰ A. Nowak, *Nowe ujęcie zabójstwa kwalifikowanego*, „Prokuratura i Prawo”, 2012, nr 5, s. 77.

²¹¹ J. Kulesza, *Niektóre problemy stosowania sankcji bezwzględnie oznaczonej*, „Prokuratura i Prawo”, 2007, nr 11, s. 69.

karny przewiduje również typ uprzywilejowany zabójstwa, zwłaszcza ze względu na prowokację ofiary, przewidując zagrożenie od roku do lat 10 (§213 *StGB*)²¹².

Francuskie prawo karne także odróżnia morderstwo od zabójstwa zwykłego²¹³. Zabójstwo w typie podstawowym zagrożone jest karą od 10 do 30 lat pozbawienia wolności. Natomiast zabójstwo kwalifikowane (morderstwo) zagrożone jest karą dożywotniego pozbawienia wolności. Według francuskiego kodeksu karnego (*code pénal*), o zabójstwie kwalifikowanym można mówić w przypadku gdy: 1) zabójstwo poprzedza, towarzyszy lub następuje po dokonaniu innej zbrodni bądź zostało popełnione w celu ułatwienia bądź popełnienia występku, bądź w celu ułatwienia ucieczki (art. 221–2); 2) zabójstwo zostało popełnione z premedytacją (art. 221–3); 3) zabójstwo zostało popełnione na szkodę małoletniego poniżej 15 roku życia (art. 221–4 p. 1); 4) zabójstwo zostało popełnione na szkodę naturalnych bądź prawnych wstępnych albo adopcyjnych matki lub ojca (art. 221–4 p. 2); 5) zabójstwo zostało popełnione na szkodę osoby, której szczególna bezbronność, ze względu na wiek, chorobę, ułomność lub inne fizyczne lub psychiczne upośledzenie a także ze względu na bycie w ciąży, jest oczywista lub znana sprawcy (art. 221–4 p. 3); 6) zabójstwo zostało popełnione na szkodę sędziego, prokuratora, ławnika, adwokata, funkcjonariusza policji, członka żandarmerii, urzędnika służby cywilnej policji, służby celnej, służby więziennej albo na szkodę innej osoby sprawującej funkcję publiczną lub wypełniającej obowiązki publiczne, strażaka (zarówno zawodowego jak i ochotnika), upoważnionego strażnika budynku lub ich zespołu albo agenta, który na zlecenie dzierżawcy strzeże lub dba o niezamieszkały budynek w trakcie pełnienia obowiązków lub w związku z nimi, jeśli zawód ofiary jest znany lub oczywisty dla sprawcy (art. 221–4 p. 4); 7) zabójstwo zostało popełnione na szkodę małżonka, wstępnych oraz bezpośrednich zstępnych osób wymienionych w art. 221–4 p. 4 albo przeciwko jakiegokolwiek innej osobie, która na stałe mieszka w domu tych osób, jeżeli zabójstwo zostało popełnione ze względu na pełnione funkcje przez te osoby (art. 221–4 p. 4 bis) 8) zabójstwo zostało popełnione na szkodę osoby zatrudnionej w przedsiębiorstwie komunikacji zbiorowej lub innej osoby świadczącej usługi publiczne lub będącej pracownikiem służby zdrowia w trakcie pełnienia przez te osoby swoich obowiązków, jeżeli zawód ofiary jest oczywisty lub znany sprawcy (art. 221–5 p. 4 ter); 9) zabójstwo zostało popełnione na szkodę świadka, ofiary lub strony procesu cywilnego, albo w celu powstrzymania tej osoby przed złożeniem zeznania, skargi

²¹²J. Czabański, *Zagrożenie karą oraz orzecznictwo za najpoważniejsze przestępstwo w ujęciu międzynarodowym*, „Prokuratura i Prawo”, 2008, nr 1, s.103.

²¹³A. Nowak, *op. cyt.*, s. 77.

lub oświadczenia, albo ze względu na złożenie zeznania, skargi lub oświadczenia (art. 221–5 p. 5); 10) zabójstwo zostało popełnione ze względu na faktyczną lub domniemaną przynależność ofiary do określonej grupy etnicznej, narodowej, rasowej lub religijnej (art. 221–5 p. 6); 11) zabójstwo zostało popełnione ze względu na orientację seksualną ofiary (art. 221–5 p. 7); 12) zabójstwo zostało popełnione przez kilka osób działających w zorganizowanej grupie (art. 221–5 p. 8)²¹⁴.

Zbrodnia zabójstwa w prawie polskim

Polska ustawa karna z 6 czerwca 1997 roku w art. 148 k.k. penalizuje zbrodnię zabójstwa. §1 wyżej wymienionego artykułu opisuje zabójstwo umyślne typu podstawowego przy pomocy zwrotu *„Kto zabija człowieka podlega karze pozbawienia wolności na czas nie krótszy od lat 8, karze 25 lat pozbawienia wolności albo karze dożywotniego pozbawienia wolności”*²¹⁵. Art. 148 §2 k.k. określa kwalifikowany typ zabójstwa umyślnego. Zgodnie z jego brzmieniem *„Kto zabija człowieka 1) ze szczególnym okrucieństwem, 2) w związku z wzięciem zakładnika, zgwałceniem albo rozbojem, 3) w wyniku motywacji zasługującej na szczególne potępienie, 4) z użyciem materiałów wybuchowych, podlega karze pozbawienia wolności na czas nie krótszy od lat 12, karze 25 lat pozbawienia wolności albo karze dożywotniego pozbawienia wolności”*²¹⁶. Takiej samej karze podlega sprawca, który jednym czynem zabił więcej niż jedną osobę lub był wcześniej skazany za zabójstwo²¹⁷. Natomiast, art. 148 §4 k.k. przewiduje zabójstwo typu uprzywilejowanego (nazywane zabójstwem w afekcie), które zagrożone jest karą pozbawienia wolności od roku do lat 10²¹⁸.

Dobrem chronionym w art. 148 k.k. jest życie człowieka, od rozpoczęcia porodu do momentu śmierci²¹⁹. Sąd Najwyższy wskazał, iż prawnokarna ochrona zdrowia i życia przysługuje dziecku nienarodzonemu od rozpoczęcia porodu, w wypadku operacyjnego zabiegu cięcia cesarskiego kończącego ciążę na żądanie kobiety ciężarnej, od podjęcia pierwszej czynności medycznej bezpośrednio zmierzającej do przeprowadzenia takiego zabiegu, w wypadku zaś konieczności medycznej przeprowadzenia zabiegu cięcia cesarskiego

²¹⁴ J. Czabański, *op. cyt.*, s. 101-102.

²¹⁵ Dz. U. nr 88 poz. 553 ze zm.

²¹⁶ *Ibidem*.

²¹⁷ L. Gardocki, *Prawo karne*, Warszawa 2010, s. 233.

²¹⁸ *Ibidem*, s. 234.

²¹⁹ K. Wiak [w:] *Kodeks karny, Komentarz*, A. Grześkowiak, K. Wiak (red.), Warszawa 2012, s. 754.

lub innego alternatywnego zakończenia ciąży, od zaistnienia medycznych przesłanek takiej konieczności²²⁰.

Podmiotem przestępstwa zabójstwa może być każdy człowiek zdolny do ponoszenia odpowiedzialności karnej, w tym nieletni, który ukończył lat 15 i działał w warunkach określonych w art. 10 §2 k.k.²²¹. Jest ono zatem przestępstwem powszechnym we wszystkich typach rodzajowych określonych w art. 148 k.k. Jednakże, zabójstwo przez zaniechanie może być popełnione jedynie przez tego, na kim ciążył prawny, szczególny obowiązek zapobiegnięcia skutkowi (zgodnie z art. 2 k.k.). Zrealizowane w tej postaci typy przestępstw z art. 148 k.k. należą do kategorii indywidualnych²²².

Opisywane przestępstwo ma charakter materialny. Do ustawowych znamion należy skutek w postaci śmierci człowieka, czyli trwałego i nieodwracalnego ustania funkcji pnia mózgu²²³. Nie wypełnia kryterium śmierci człowieka ustanie oddychania i krążenia krwi (śmierć kliniczna) ze względu na możliwości współczesnych metod reanimacyjnych. Dopóki więc skutek śmiertelny nie nastąpi, a sprawca działał w zamiarze jego spowodowania, możliwa jest jedynie odpowiedzialność za usiłowanie zabójstwa²²⁴.

Zabójstwo jest przestępstwem umyślnym, które można popełnić zarówno w zamiarze bezpośrednim, jak i ewentualnym²²⁵. Zamiar ustala się na podstawie okoliczności, które towarzyszą zabójstwu²²⁶. Nie wystarczy ustalenie, że sprawca miał zamiar popełnienia jakiegokolwiek przestępstwa przeciwko życiu lub zdrowiu lub przewidując możliwość jego popełnienia, na to się godził. Niezbędne jest stwierdzenie, iż obejmował on swoim zamiarem również skutek w postaci śmierci człowieka²²⁷. Aby móc przypisać sprawcy zamiar ewentualny trzeba wykazać, że przewidywał on realną możliwość popełnienia przestępstwa i godził się na zaistnienie takiego skutku²²⁸. Warto zwrócić uwagę, iż ustaleniu zamiaru zabójstwa nie sprzeciwia się ani brak motywacji sprawcy adekwatnej do zadania śmierci, ani ucieczka sprawcy przed spowodowaniem skutku²²⁹.

²²⁰ Uchwała SN z dnia 30 października 2008 r., I KZP 13/08, OSNKW 2008, nr 11, poz. 90.

²²¹ A. Marek, *Komentarz do art. 148 Kodeksu karnego*, LEX OMEGA nr 59833.

²²² K. Wiak, *op. cyt.*, s. 754.

²²³ M. Budyn- Kulik, *Komentarz do art. 148 Kodeksu karnego*, LEX OMEGA nr 140956.

²²⁴ A. Marek, *op. cyt.*, , LEX OMEGA nr 59833.

²²⁵ *Ibidem*.

²²⁶ Wyrok SA w Katowicach z dnia 4 listopada 2010 r., II AKa 338/10, KZS 2011, z.5, poz. 73.

²²⁷ Wyrok SN z dnia 30 czerwca 1975r, II KR 59/75, OSNPG 1975, nr 11-12, poz. 110.

²²⁸ Wyrok SA w Lublinie z dnia 2 sierpnia 2000r., II AKa 140/00, OSA 2001, z. 3, poz. 17.

²²⁹ Wyrok SA w Krakowie z dnia 4 października 2000 r., II AKa 161/00, Orz. Prok. i Pr. 2001, nr 2, poz. 24.

Metodologia badań własnych

Przedmiot badań to zadanie, które staje przed badającym w momencie uświadomienia sobie konieczności przeprowadzania badań empirycznych²³⁰. Natomiast cel badań określany jest jako dążenie do wzbogacenia wiedzy o osobach, rzeczach i zjawiskach będących przedmiotem badań²³¹.

Przedmiotem badań są przestępstwa zabójstwa, które zostały popełnione na terenie województwa świętokrzyskiego. Celem przeprowadzonych badań empirycznych było ustalenie sposobu działania sprawcy czynu zabronionego określonego w art. 148 k.k. oraz wymiaru sankcji orzekanych w sprawach karnych, których przedmiotem była zbrodnia zabójstwa.

Problem to wyznacznik pracy naukowej od „A” do „Z”, a więc i całego badania naukowego²³². Głównym problemem prowadzonych badań było udzielenie odpowiedzi na następujące pytanie: Czy sankcje wymierzone sprawcy zbrodni zabójstwa są współmierne do jego winy? Na podstawie problemu zasadniczego autor wyodrębnił następujące problemy szczegółowe: 1) W jaki sposób działa sprawca czynu zabronionego określonego w art. 148 k.k.? 2) Czy sprawca zbrodni zabójstwa działa samodzielnie czy w porozumieniu z innymi osobami? 3) W jakim miejscu najczęściej dochodzi do popełnienia przestępstwa zdefiniowanego w art. 148 k.k.? 4) Jakie kary wymierzone są sprawcy zbrodni zabójstwa?

Hipoteza to przypuszczenie wynikające z dotychczasowego stanu naszych badań i dotychczasowego stanu naszej wiedzy²³³. Na podstawie głównego problemu badawczego postawiona została hipoteza główna: Sankcje wymierzone sprawcy zbrodni zabójstwa są współmierne do jego winy. Wyodrębnione zostały również hipotezy szczegółowe: 1) Sprawca czynu zabronionego określonego w art. 148 k.k. najczęściej wypełnia znamiona tego przestępstwa poprzez zadanie ciosu nożem 2) Sprawca zbrodni zabójstwa działa samodzielnie 3) Do popełnienia przestępstwa zdefiniowanego w art. 148 k.k. najczęściej dochodzi na ulicy 4) Sprawcy zbrodni zabójstwa wymierzana jest kara pozbawienia wolności od 8 do lat 15.

Metoda badań to sposób systematycznie stosowany, to znaczy w danym przypadku z intencją zastosowania go także przy ewentualnym powtórzeniu się analogicznego

²³⁰ T. Pilch, *Zasady badań pedagogicznych*, Warszawa 1995, s.101.

²³¹ W. Dutkiewicz, *Przewodnik metodyczny dla studentów pedagogiki*, Kielce 1996, s. 31.

²³² J. Pieter, *Ogólna metodologia pracy naukowej*, Warszawa 1967, s. 161.

²³³ W. Pytkowski, *Organizacja badań i ocena prac naukowych*, Warszawa 1981, s.153.

zadania²³⁴. Przeprowadzone badania opierają się na metodzie analizy materiałów empirycznych. Badaniom poddane zostały akta spraw karnych Wydziału III Karnego Sądu Okręgowego w Kielcach, w których w latach 2010-2012 zapadł prawomocny wyrok skazujący za popełnienie przestępstwa zabójstwa.

Tabela 1. Harmonogram przygotowania pracy

Lp.	Etapy i procedury badań	Termin
1.	Wybór problematyki badawczej i sformułowanie tematu pracy	05.2013
2.	Opracowanie koncepcji pracy	05.2013
3.	Studiowanie literatury, opracowanie rozdziału teoretycznego	06.2013
4.	Opracowanie informacji metodologicznej i podanie do Sądu Okręgowego w Kielcach	06.2013
5.	Przeprowadzenie badań empirycznych	06-7.2013
6.	Opracowanie zebranego materiału empirycznego	08. 2013
7.	Sformułowanie rozdziału wynikowego	09.2013

Źródło: opracowanie własne

Charakterystyka obszaru badawczego

Badania prowadzone były na terenie Wydziału III Karnego Sądu Okręgowego w Kielcach z siedzibą przy ulicy Seminaryjskiej 12a. Na podstawie udostępnionych dokumentów w trybie art. 4 ust.3 ustawy z dnia 6 września 2001 roku o dostępie do informacji publicznej praca badawcza opiera się na aktach spraw karnych prawomocnie zakończonych znajdujących się w Wydziale III Karnym Sądu Okręgowego w Kielcach, w których zapadł wyrok skazujący za popełnienie przestępstwa zabójstwa.

Na podstawie repertoriów spraw karnych autor wskazał 25 postępowań sądowych, w których w latach 2010-2012 zapadł prawomocny wyrok skazujący za przestępstwo zabójstwa (sygn. akt. III K 08/09, 17/09, 54/09, 73/09, 74/09, 76/09, 213/09, 216/09, 47/10, 66/10, 85/10, 131/10, 145/10, 154/10, 166/10, 5/11, 45/11, 67/11, 76/11, 104/11, 108/11, 132/11, 193/11, 356/12) oraz 30 sprawców tego czynu zabronionego.

Interpretacja wyników badań

²³⁴ W. Zaczyński, *Praca badawcza nauczyciela*, Warszawa 1990, s.18.

W celu zweryfikowania hipotez szczegółowych konieczne było zbadanie poszczególnych akt spraw karnych prawomocnie zakończonych w latach 2010-2012 w Wydziale III Karnym Sądu Okręgowego w Kielcach, w których zapadł wyrok skazujący za popełnienie przestępstwa zabójstwa.

Relatywnie niewielka liczba spraw objętych badaniem nie pozwala na wysnucie daleko idących wniosków. Umożliwia jednak dostrzeżenie kilku prawidłowości. Po pierwsze, sprawcy zbrodni zabójstwa na ogół działają samodzielnie (66,67 % sprawców). Znamiona czynu zabronionego zdefiniowanego w art. 148 k.k. wypełniają poprzez zadanie ofierze co najmniej jednego ciosu nożem (w 44 % przypadków). Rzadziej używają innego niebezpiecznego przedmiotu, ofiarę duszą, zadają jej ciosy pięściami i nogami. Po drugie, do popełnienia zbrodni zabójstwa najczęściej dochodzi w miejscu zamieszkania ofiary (60% przypadków). Rzadziej miejscem działania sprawcy jest ulica (16 %), osiedle bloków mieszkalnych niezamieszkałe przez ofiarę (8 %), las (8%), pole (4 %), park (4%). Po trzecie, za wypełnienie znamion czynu zabronionego określonego w art. 148 k.k. (w przypadku, gdy skutkiem zachowania sprawcy była śmierć człowieka) najczęściej wymierzana była kara od 8 do 15 lat pozbawienia wolności (47,17 % sprawców). Kara 25 lat pozbawienia wolności wymierzana była 21,05 % sprawców, zaś kara dożywotniego pozbawienia wolności-10,52 %. Natomiast, za usiłowanie zabójstwa najczęściej wymierzana była kara pozbawienia wolności do lat 8 (70 % sprawców).

Weryfikacja zakładanych hipotez

Główny problem badań dotyczył przestępstwa zabójstwa, które zostało popełnione na terenie województwa świętokrzyskiego. Na jego podstawie została sformułowana hipoteza główna, która zakładała, że sankcje wymierzane sprawcy zabójstwa są współmierne do jego winy. Pomimo stosunkowo niewielkiej liczby zanalizowanych spraw, należy skonstatować, iż przeprowadzone badania dowiodły jej trafności. Na współmierność sankcji do winy wskazuje między innymi wynikająca z ustawy dotkliwość sankcji stosowanych wobec sprawcy zbrodni zabójstwa oraz utrwalone w drodze praktyki rozróżnienie wymiaru kar wymierzanych za dokonanie zabójstwa a tych orzekanych za usiłowanie.

Badania potwierdziły pierwszą hipotezę szczegółową, która stanowiła, iż sprawca czynu zabronionego określonego w art. 148 k.k. najczęściej wypełnia znamiona tego

przestępstwa poprzez zadanie ciosu nożem. W 44 % przypadków osoba popełniająca zbrodnię zabójstwa zadała swojej ofierze co najmniej jeden cios nożem.

Druga hipoteza szczegółowa zakładała, że sprawca zbrodni zabójstwa działa samodzielnie. Badania dowiodły jej słuszności. 2/3 sprawców czynu zabronionego określonego w art. 148 k.k. działało samodzielnie.

Kolejna hipoteza szczegółowa stanowiła, iż do popełnienia przestępstwa zdefiniowanego w art. 148 k.k. najczęściej dochodzi na ulicy. Akta analizowanych spraw nie potwierdziły jej trafności. Do popełnienia zbrodni zabójstwa w największej ilości przypadków (60 %) dochodziła w miejscu zamieszkania ofiary.

Potwierdzona została ostatnia hipoteza szczegółowa, która zakładała, że sprawcy zbrodni zabójstwa wymierzana jest kara pozbawienia wolności od 8 do lat 15. Na podstawie przeprowadzonych badań można bowiem stwierdzić, iż 40 % osób wypełniających znamiona czynu zabronionego z art. 148 k.k. zostało skazanych na karę pozbawienia wolności nie mniejszą niż 8 lat i nie większą niż lat 15.

Wnioski końcowe

Europejskie ustawodawstwo (niemieckie i francuskie) przewiduje surowe sankcje dla sprawcy zbrodni zabójstwa. Polska ustawa karna prezentuje podobne rozwiązania. Kary wymierzane za zabójstwo mają czynić zadość sprawiedliwości społecznej oraz izolować sprawcę od społeczeństwa na czas potrzebny do jego resocjalizacji. Można powątpiewać, że pozbawienie wolności jest sankcją współmierną do zabójstwa, jednakże długoletnie uniemożliwienie swobody działania i kontrola każdego zachowania jest karą oddziałyującą na sprawcę. Zapewne, nie rekompensuje ona całości krzywdy pokrzywdzonych (jego najbliższych), jednak zadaniem państwa prawa nie jest stosowanie aktu zemsty, lecz wymierzanie sprawiedliwości.

Na gruncie praktyki zauważalne jest rozsądne podejście sędziów do wyrokowania w sprawach o zabójstwo, którzy nie orzekają najsurowszych sankcji za każde zachowania wypełniające znamiona art. 148 k.k., lecz za te najbardziej drastyczne.

Bibliografia

1. Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks karny (Dz. U nr 88 poz. 553 ze zm.).
2. Wyrok SA w Katowicach z dnia 4 listopada 2010 r., II AKa 338/10, KZS 2011, z.5, poz. 73.
3. Uchwała SN z dnia 30 października 2008 r., I KZP 13/08, OSNKW 2008, nr 11, poz. 90.
4. Wyrok SA w Krakowie z dnia 4 października 2000 r., II AKa 161/00, Orz. Prok. i Pr. 2001, nr 2, poz. 24.
5. Wyrok SA w Lublinie z dnia 2 sierpnia 2000r., II AKa 140/00, OSA 2001, z. 3, poz. 17.
6. Wyrok SN z dnia 30 czerwca 1975r, II KR 59/75, OSNPG 1975, nr 11-12, poz. 110.
7. Budyn- Kulik M., Komentarz do art. 148 Kodeksu karnego, LEX OMEGA nr 140956.
8. Czabański J., Zagrożenie karą oraz orzecznictwo za najpoważniejsze przestępstwo w ujęciu międzynarodowym, „Prokuratura i Prawo”,2008, nr 1.
9. Gardocki L., Prawo karne, Warszawa 2010
10. Grześkowiak A., Wiak K., Kodeks karny, komentarz, Warszawa 2012.
11. Kulesza J., Niektóre problemy stosowania sankcji bezwzględnie oznaczonej, „Prokuratura i Prawo”, 2007, nr 11.
12. Marek A., Komentarz do art. 148 Kodeksu karnego, LEX OMEGA nr 59833.
13. Nowak A., Nowe ujęcie zabójstwa kwalifikowanego, „Prokuratura i Prawo”, 2012, nr 5.
14. Pieter J., Ogólna metodologia pracy naukowej, Warszawa1967.
15. Pilch T., Zasady badań pedagogicznych, Warszawa 1995.
16. Pytkowski W., Organizacja badań i ocena prac naukowych, Warszawa 1981.
17. Zaczyński W., Praca badawcza nauczyciela, Warszawa 1990.

Rozdział VIII

Ostatnia taka regulacja: kara śmierci w kodeksie karnym Republiki Białorusi. Teoria, praktyka i perspektywy

Michał Patryk Sadłowski²³⁵

Wstęp

Kara śmierci uregulowana w art. 59 Kodeksu Karnego Republiki Białoruś z 1999 roku stanowi jedyną tego typu regulację wśród systemów prawnych państw europejskich. Niestety w polskiej literaturze brak jest pozycji kompleksowo opisujących tę tematykę. W literaturze prawnokarnej przeważają publikacje dotyczące istoty samej kary i to w kontekście praw człowieka. Pojawiają się wprowadzając pozycje ujmujące powyższe zagadnienie na tle procesu demokratyzacji w społeczeństwach postradzieckich²³⁶, ale brak jest literatury ujmującej problematykę kary śmierci w szerszym kontekście prawno-kulturowym, właściwym dla tego obszaru politycznego.

Taki stan faktycznie nie ułatwia rozumienia rozwiązań białoruskich, doprowadzając do uproszczeń oraz generalizacji. Przyczyny powodujące brak zniesienia tej formy kary są złożone i wymagają wyjaśnienia poddając analizie kilka aspektów. Artykuł powyższy ma na celu przede wszystkim wyjaśnienie przyczyn istnienia takiej formy kary i jej uwarunkowań w białoruskim systemie prawnym na tle historyczno-kulturowym oraz politycznym.

Białoruska przynależność prawno-kulturowa

Nie ulega wątpliwości, iż z racji uwarunkowań historycznych współczesna Białoruś należy do wschodnio-europejskiego obszaru cywilizacyjnego i tym samym kultura prawna

²³⁵ **Michał Patryk Sadłowski** – student IV roku na Wydziale Prawa oraz II roku na Wydziale Studiów nad Słowiańszczyzną Wschodnią Uniwersytetu Warszawskiego. Członek Koła Naukowego Prawa Krajów WNP. Zainteresowania badawcze: historia prawa administracyjnego, historia prawa carskiej Rosji i myśl konserwatywna.

²³⁶ Np. M. Mitera, *Kara śmierci w świetle doświadczeń współczesnych systemów prawnych*, Warszawa 1998

tego państwa została w znacznej mierze ukształtowana przez rosyjską. W spadku po carskiej Rosji oraz Związku Radzieckim Republika Białorusi odziedziczyła tzw. dualizm w systemie prawa. W największym skrócie polega on na konflikcie w postrzeganiu prawa z jednej strony jako narzędzia represji oraz zapewnienia władzy i organizacji dla pewnych grup pomiotów, a z drugiej strony na pojmowaniu prawa w sposób zachodni, czyli jako wyraz woli narodu oparty na zasadach i wartościach takich jak godność człowieka, wolność oraz równość. Dualizm ten pojawił się na tym obszarze w połowie XVIII wieku, jednak strona konfliktu postrzegająca prawo w sposób prozachodni zawsze stanowiła mniejszość i nigdy nie miała przeważającego poparcia zarówno wśród elit jak i społeczeństw²³⁷. W takim ujęciu instytucja kary śmierci stanowi dogodny instrument w polityce wewnętrznej.

Z rosyjską kulturą prawną zresztą wiąże się nie tylko zjawisko konfliktowego dualizmu, ale również zjawisko antylegalizmu oraz nihilizmu. Bez wdawania się w szczegółowe rozważania na temat tych niezwykle pojemnych nurtów można rzecz, że refleksja o prawach człowieka i tym samym o karze śmierci nie była w nich głównym przedmiotem rozważań (z wyjątkiem refleksji nad myślą prawną Tołstoja i Dostojewskiego).

Rozwiązanie Związku Socjalistycznych Republik Radzieckich w grudniu 1991 roku oznaczało dla Białorusi możliwość, pierwszy raz w swojej historii, budowy suwerennego państwa. Pierwsze lata po 1991, kadencja Stanisława Szuszkiewicza oraz słabość Federacji Rosyjskiej wyraźnie sprzyjały temu procesowi. Jednak z powodu skromnych doświadczeń państwowych (Białoruska Republika Ludowa istniała zaledwie kilka miesięcy), niezwykle silnego skomunizowania mieszkańców²³⁸, braku licznych i skonsolidowanych elit niepodległościowych kierujących się białoruskim patriotyzmem, braku wsparcia państw zachodnioeuropejskich i Rzeczypospolitej Polskiej²³⁹ nastąpiło zwycięstwo nastawionego prorosyjsko Aleksandra Łukaszenki. To wydarzenie stanowi punkt zwrotny w dziejach tego młodego tworu państwowego²⁴⁰. Objęcie bowiem władzy przez tego polityka i elity z nim związanej oznaczało całkowite zaprzestanie budowy demokratycznego państwa prawnego. Nowy Prezydent zahamował proces reform państwowych, proces białorutenizacji życia publicznego, całkowicie przeorientował politykę zagraniczną w kierunku Federacji

²³⁷ A. Walicki, *Filozofia prawa rosyjskiego liberalizmu*, Warszawa 1995.

²³⁸ W literaturze przedmiotu słusznie określa się Białoruś jako „Wandę pierestrojki”.

²³⁹ To zagadnienie niezwykle złożone, lecz można z całą pewnością zaryzykować tezę, iż polityka dwutorowości przyczyniła się do zwycięstwa Aleksandra Łukaszenki, K. Gomółka, *Między Polską a Rosją: Białoruś w koncepcjach polskich ugrupowań politycznych, 1918-1922*, Warszawa 1994.

²⁴⁰ E. Mironowicz, *Białoruś*, Warszawa 1999, s. 242-243.

Rosyjskiej²⁴¹. Dodatkowo sprzyjały temu okoliczności związane z ogólną zapaścią gospodarek i kryzysem społecznym. Doprowadziło to wszystko do całkowitej dominacji kultury prawnej opartej na sile i instrumentalności norm. Kara śmierci idealnie wpasowywała się w ten system.

Prawne i filozoficzne pojęcie kary

Termin kara w języku potocznym jak i w języku prawnym używany jest w różnych znaczeniach. W kontekście prawa możemy mówić o karze umownej w prawie cywilnym, czy też o karach administracyjnych. W prawie karnym jednak, kara ma autonomiczne znaczenie i można mówić o niej wyłącznie jako o tzw. karze kryminalnej. Tę z kolei, za znakomitym znawcą tematu Lechem Gardockim należy definiować się jako osobistą dolegliwość, którą ponosi sprawca jako odpłatą za popełnione przestępstwo, wyrażającą potępienie tego czynu i wymierzoną przez odpowiedni organ państwowy (sąd)²⁴².

W Zachodniej Europie nauka o karze stanowiła już przedmiot rozważań starożytnych filozofów. Poddawali oni refleksji teoretycznej zwłaszcza jej sens i od początku można w związku z tym wyodrębnić dwa nurty teorii, które decydowały o jej kierunkach. Pierwszy nurt wiązany jest z tzw. teoriami absolutnymi, które stoją na stanowisku, że kara jest wyłącznie odpłatą za przestępstwo i czyni zadość poczuciu sprawiedliwości. Wyjaśnienie jej celowości, użyteczności według przedstawicieli tego kierunku nie ma sensu. Teorie absolutne znalazły później oparcie w niemieckiej filozofii, zwłaszcza u Kanta i Hegla. Drugi nurt z kolei kładzie główny nacisk na to, że kara powinna zmierzać do osiągnięcia pewnych rezultatów w przyszłości, a głównie do zapobiegania dalszych przestępstw, które mogą być popełnionych przez tego samego sprawcę. Współcześnie ustawodawcy skłaniają się ku łączeniu głównych założeń poprzednich teorii w mieszaną, która w odpłacie za czyn akcentuje głównie jej znaczenie ogólnoprewencyjne (powstrzymanie osób innych niż sprawca od popełnienia czynu) i zarazem łączy prewencję indywidualną²⁴³. Jak więc można zauważyć kara śmierci, będąca immanentnym wyrazem teorii bezwzględnych w teorii rozważań o sensie karania stanowić tu będzie wyjątek.

W przypadku rosyjskiej kultury prawnej, która stanowi fundament białoruskiego systemu prawnego, idea celów prewencyjnych zawsze stanowiła pogląd mniej popularny

²⁴¹ A. Poczobut, *System Białoruś*, Gliwice 2013

²⁴² L. Gardocki, *Prawo karne*, Warszawa 2010, ss. 157.

²⁴³ *Ibidem*, s. 158.

w doktrynie i ustawodawstwie, czego przykładem są choćby nieudane próby liberalizacji rosyjskich kodeksów karnych z XIX wieku, związane z fiaskiem wprowadzenia dobrego, jak na owe czasy Kodeksu Karnego z 1903 roku projektu Mikołaja Tagancewa. Wynikało to również z silnej popularności poglądów Kanta i Hegla na karę śmierci. Idea sprawiedliwej odpłaty, wymierzonej represyjnie przez państwo jako jedyny i najważniejszy regulator życia społecznego, okazała się również atrakcyjna dla polityków białoruskiego reżimu i znajduje często odzwierciedlenie w dyskursie medialnym²⁴⁴.

Uregulowanie Konstytucyjne

Konstytucja Republiki Białoruś przyjęta 15 marca 1994 roku²⁴⁵ stanowi podstawowy akt regulujący karę śmierci w systemie prawa tego państwa. Podstawową normę w tym zakresie stanowi artykuł 24 mówiący o prawie do życia²⁴⁶. Zgodnie z nim każdy człowiek posiada prawo do życia. Prawo to stanowi podstawę, jest niezbywalne, przynależne każdemu człowiekowi i wywodzi się nie tylko z prawa stanowionego²⁴⁷. Obowiązkiem państwa jest zapewnienie ochrony tego dobra. Należy interpretować to zgodnie z art. 21 Konstytucji, który mówi o tym, że najwyższym celem państwa jest zabezpieczeniem praw i wolności obywateli.

Takie rozwiązanie, charakterystyczne również w aktach konstytucyjnych państw demokratycznych we wschodnioeuropejskim obszarze kulturowym wykładane jest ściśle i nagminnie, w przypadku Białorusi jako ścisła supremacja państwa do kontroli nad zabezpieczeniem praw i wolności przez państwo. To ono ma mieć decydujący wpływ w tej płaszczyźnie, a nie organizacje społeczne, czy też władze samorządowe. To przejaw instrumentalizacji, która jest zwyczajnym nadużyciem w wykładni Konstytucji.

²⁴⁴http://www.ej.by/news/sociaty/2013/10/11/lukashenko_snyal_s_sebya_otvetstvennost_za_smertnuyu_kazn_v_belarusi.html, dostęp 3.12. 2013 r.

²⁴⁵ Tekst konstytucji: <http://pravo.by/main.aspx?guid=6351>, dostęp 3.12. 2013 r.

²⁴⁶ Art. 24 Konstytucji Republiki Białoruś z 1994: Każdy posiada prawo do życia. Państwo obowiązane jest do ochrony życia człowieka przed każdym, nielegalnym zamachem. Kara śmierci do momentu jej zniesienia może być orzeczona zgodnie z ustawą jako wyjątkowy wymiar kary za szczególnie ciężkie przestępstwo i tylko orzeczeniem sądu. <http://pravo.by/main.aspx?guid=6351>, dostęp 27. 11. 2013, tłumaczenie własne.

²⁴⁷ G. A. Wasiljewicz, *Konstitucija Respubliki Belarus. Nauczno-practiczejskij kommentarij*, Minsk, 2000, s. 104-108., też G. A. Vasilevich, *Constitutional Law in Belarus*, Alphen aan den Rijn : Wolters Kluwer Law & Business, cop. 2012, s. 176.

Wyjątek od prawa do życia stanowi jedynie kara śmierci, której zastosowanie może nastąpić wyłącznie na warunkach przewidzianych w art. 24 i tylko do czasu jej zniesienia. Pierwszym warunkiem jej zastosowania jest zgodność z ustawą przewidującą tę formę kary jako wyjątkową. Jest to wskazanie ustawodawcy, że w ustawie dotyczącej odpowiedzialności karnej, kara śmierci dopuszczona być może wyłącznie jako wyjątkowa kara, którą należy orzekać w ostateczności. Następnym warunkiem jest odniesienie jej do szczególnie ciężkich przestępstw. Ostatnim warunkiem jest orzeczenie kary wyłącznie na podstawie orzeczenia sądowego. Na tym uregulowanie konstytucyjne poprzestaje.

Mimo zagwarantowania dobru jakim jest prawo do życia wartości nadrzędnej i obwarowaniem jej szeregiem warunków, regulacja budzi wiele wątpliwości. Jest niejasna, stwarza ustawodawcy daleko idącą możliwość penalizacji tą formą różnych przestępstw, nie tworzy praktycznie żadnej systematyki i zasad ograniczających ustawodawcę jak i praktykę. Znajduje to oczywiście odzwierciedlenie w ustawie karnej.

Uregulowania w kodeksie karnym

Realizacją normy konstytucyjnej regulującej możliwość zastosowania kary śmierci jest Kodeks Karny Republiki Białoruś²⁴⁸ z 1999 roku. Wzorowany w dużej mierze na wzorcach rosyjskiej jurysprudencji stanowi podstawową regulację materialnego prawa karnego RB²⁴⁹. Artykuł 59 KK, paragraf 1 wskazuje, że w charakterze wyjątkowego wymiaru karu możliwe jest zastosowanie kary śmierci przez rozstrzelanie za szczególnie ciężkie przestępstwa popełnione z umyślnym pozbawieniem życia człowieka przy obciążających okolicznościach.

Paragraf drugi natomiast wskazuje wyłączenia podmiotowe, czyli krąg osób co do których nie jest możliwe wykonanie kary śmierci. Zgodnie z tą regulacją są to kobiety, mężczyzną popełniający czyn do osiemnastu lat oraz mężczyźni osiągający w dniu wyroku sześćdziesiąt pięć lat.

Paragraf trzeci wskazuje natomiast, że kara śmierci może być w drodze łaski zmieniona na karę dożywotniego pozbawienia wolności. Decyzję taką podejmuje Prezydent Republiki Białoruś.

²⁴⁸ Dalej KK RB

²⁴⁹ B. W. Wołżenikin, *Nowyj ugałownyj kodeks Respubliki Belarus*, „Prawowiedenie”, 2000, Nr. 6, s. 141-151.

W części szczegółowej kodeksu znajdujemy normy dotyczące czynów zabronionych, spełniających kryteria zastosowania kary wyrażonej w art. 59 KK RB. Zgodnie z tą częścią przestępstwami zagrożonymi karą śmierci są: rozpoczęcie i prowadzenie agresywnej wojny (art. 122 KK RB), zabójstwo przedstawiciela dyplomatycznego innego państwa lub organizacji międzynarodowej w celu prowokacji, międzynarodowy terroryzm (art. 124 KK RB), ludobójstwo (art. 127 KK RB), zastosowanie broni masowego rażenia (art. 134 KK RB), umyślne zabójstwo ludzi, poddających się żołnierzy, osób nie mających środków do obrony, rannych, chorych, ofiar katastrofy morskiej, medycznego, sanitarnego oraz duchownego personelu, jeńców, mieszkańców na okupowanym terytorium lub w rejonie działań wojennych, czy też innych osób posługujących się środkami międzynarodowej ochrony (art. 135 KK RB), zabójstwo dwóch lub więcej osób (art. 139 KK RB), próba przejścia władzy niekonstytucyjną drogą, zamachem stanu (art. 357 KK RB), terrorystyczny akt (art. 359 KK RB), zabójstwo pracownika organów spraw wewnętrznych (art. 362 KK RB).

Mimo, iż art. 24 Konstytucji Republiki Białoruś wyraźnie wskazuje na wyjątkowy charakter kary śmierci to katalog tego typu kary w samym Kodeksie jest dość szeroki, nieostry. Nie uwzględnia żadnej metodologii i niewątpliwie ukierunkowany jest na pragmatyczne cele. Najbardziej niepokojące jest przestępstwo z art. 357 KK RB, którego *ratio legis* wyraża się tylko i wyłącznie w wymierzeniu w istniejącą opozycję. Tworzy mechanizm zwyczajnego zastraszania i siłowej legitymizacji władzy.

Praktyka

W praktyce kara śmierci najczęściej stanowi instrument polityki władz. Istnienie takiej regulacji zapewnia psychologiczny „straszak” dla reżimu wobec opozycji. Dodatkowo w kontrowersyjnych procesach, by pozyskać poparcie ze strony zwolenników surowszych rozwiązań karnych, organy władzy państwowej w sposób bezpośredni wpływają na władzę sądowniczą.

W ostatnich latach tendencja do wymierzania najsurowszego wymiaru kary wyraźnie spada i stanowić może to dobry prognostyk świadczący o zmianie stanowiska samych sędziów, czy też nawet oporze wobec nacisków. Z drugiej strony jednak procesy, które zakończyły się wyrokami skazującymi na karę śmierci w wielu przypadkach były poddane naciskowi politycznemu. Najbardziej interesującym tego przykładem jest sprawa D. Konowałowa i W. Kowaljowa, oskarżonych o przygotowanie i zrealizowanie zamachu

terrorystycznego w mińskim metrze 11 kwietnia 2011 roku. Konowałow i Kowaljew zostali skazani na karę śmierci, wyrok został wykonany, a Sąd Najwyższy Republiki Białoruś przyjął skargi najbliższych dotyczące nieprawidłowości procesowych dopiero siedem miesięcy po rozstrzelaniu²⁵⁰. Ten skandaliczny przykład w sposób najbardziej możliwy wyjaśnia motywację elit politycznych dla utrzymania tego typu kary w systemie prawa karnego.

Zakończenie

Biorąc pod uwagę powyższe rozważania trudno określić jaka przyszłość czeka instytucję kary śmierci w białoruskim systemie prawnym. Należy zauważyć, że to zjawisko nie tylko związane z procesami zachodzącymi w państwie białoruskim. Znaczenie będą miały różne trendy w ustawodawstwach prawnokarnych postulujące utrzymanie tej formy karania w kontekście zjawisk w tym obszarze Europy związanych z problemami społecznymi, różnymi kryzysami, konfliktami międzynarodowymi oraz terroryzmem. W takich przypadkach kara śmierci może być potencjalnie przydatnym instrumentem dla władz białoruskich. Dla części doktryny usprawiedliwianie regulacji z art. 59 KK RB poprzez posługiwanie się argumentami ograniczającymi się do wskazania, iż istnienie takiej regulacji jest podstawowym prawem suwerennego państwa i, że kara taka występuje nawet w kodeksach państw europejskich stanowi podstawę.

Z drugiej strony należy zauważyć, że instytucja kary śmierci w tym systemie prawnym, przynależnym ściśle do wschodnioeuropejskiego obszaru prawnokulturowego, mogącego również być określony jako postrosyjski, stanowi jedną z podstawowych cech i instrumentów. Instytucja kary śmierci, tak jak prawo stanowi wyłącznie instrument niezwykle przydatny w sprawowaniu bieżącej polityki. Dlatego też wprowadzenie moratorium na wykonywanie kary śmierci jak i samo jej zniesienie będzie wprawdzie ważnym aktem, ale niestety tylko będzie to wskaźnik tego, iż jest ona bezużyteczna dla władzy, bez potępienia jej. Dlatego jedynie zmiana ustroju na ustrój demokracji przedstawicielskiej może zmienić istniejący stan rzeczy.

²⁵⁰ <http://charter97.org/ru/news/2012/11/8/61169>, dostęp 3.12. 2013 r.

Bibliografia:

1. Gardocki L., *Prawo karne*, Warszawa 2010
2. Gomółka K., *Między Polską a Rosją : Białoruś w koncepcjach polskich ugrupowań politycznych, 1918-1922*, Warszawa 1994
3. Mironowicz E., *Białoruś*, Warszawa 1999
4. Mitera M., *Kara śmierci w świetle doświadczeń współczesnych systemów prawnych*, Warszawa 1998
5. Poczobut A., *System Białoruś*, Gliwice 2013
6. Walicki A., *Filozofia prawa rosyjskiego liberalizmu*, Warszawa 1995
7. Vasilevich G. A., *Constitutional Law in Belarus*, Alphen aan den Rijn : Wolters Kluwer Law & Business, cop. 2012
8. Wasiljewicz G.A., *Konstitucja Respubliki Belarus. Nauczno-praktyczeskij kommentarij*, Minsk, 2000, s. 104-108

Rozdział IX

Obowiązki orzekane w ramach kary ograniczenia wolności

Aneta Michalek,²⁵¹

Wstęp

Kara ograniczenia wolności jest najmłodszą karą w systemie polskiego prawa karnego. Została wprowadzona na podstawie ustawy z dnia 14 maja 1969 r. - Kodeks karny, która weszła w życie w dniu 1 stycznia 1970 roku²⁵². Utrzymano ją w obecnie obowiązującej ustawie z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny²⁵³. Na treść tej sankcji składają się elementy związane zarówno z dolegliwościami natury osobistej jak i ekonomicznej²⁵⁴. Skazany na karę ograniczenia wolności jest zobowiązany do wykonywania nieodpłatnej kontrolowanej pracy na cele społeczne oraz udzielania wyjaśnień dotyczących przebiegu odbywania kary. Bez zgody sądu nie może zmieniać miejsca stałego pobytu (art. 34 § 2 k.k.). Nieodpłatna kontrolowana praca na cele społeczne wykonywana jest w wymiarze od 20 do 40 godzin w stosunku miesięcznym (art. 35 § 1 k.k.). Wobec osoby zatrudnionej sąd, zamiast obowiązku wykonywania pracy, może orzec potrącenie z wynagrodzenia za pracę na cel społeczny wskazany przez sąd. Wysokość potrącenia wynosi od 10 do 25 % wynagrodzenia za pracę. Przy tej formie kary ograniczenia wolności skazany nie może rozwiązać stosunku pracy bez zgody sądu (art. 35 § 2 k.k.). Bez względu na to, czy kara ograniczenia wolności orzekana jest w postaci wykonywania pracy na cele społeczne, czy też potrącenia z wynagrodzenia za pracę, jej wymiar jest taki sam, tj. trwa ona najkrócej miesiąc, najdłużej 12 miesięcy (art. 34 § 1 k.k.).

Stosownie do treści art. 36 § 2 k.k., niezależnie od formy orzeczonej kary ograniczenia wolności, na skazanego mogą być nałożone obowiązki, wymienione w art. 72 k.k.²⁵⁵.

²⁵¹ **Aneta Michalek** - doktorant w Katedrze Prawa Karnego KUL, sędzia Sądu Rejonowego w Zamościu.

²⁵² Dz.U. Nr 13, poz. 94 z późn. zm.

²⁵³ Dz.U. Nr 88, poz. 553 z późn. zm. (dalej: k.k.).

²⁵⁴ S. Lelental, *Prawo i polityka wykonania kar. Zarys wykładu*, Łódź 1981, s. 214.

²⁵⁵ Aktualna treść przepisu art. 36 § 2 k.k. jest wynikiem nowelizacji dokonanej na mocy ustawy z dnia 5 listopada 2009 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny, ustawy – Kodeks postępowania karnego, ustawy – Kodeks

Świadczy to o charakterze probacyjnym kary ograniczenia wolności²⁵⁶. W niniejszym opracowaniu zostaną w ogólnym zarysie przedstawione te obowiązki. Tytułem uwag wstępnych należy wskazać, że ich nałożenie jest fakultatywne. Sąd przy ich orzekaniu powinien kierować się celowością i brać pod uwagę zarówno efektywne oddziaływanie na sprawcę jak i usuwanie przyczyn popełnienia przestępstwa²⁵⁷. Ponadto, jeżeli względy wychowawcze za tym przemawiają, sąd może ustanawiać, rozszerzać lub zmieniać obowiązki wymienione w art. 72 § 1 pkt 3 – 8 albo zwolnić od wykonania nałożonych obowiązków. Jedynie naprawienie szkody nie może być modyfikowane²⁵⁸. Obowiązki wskazane w art. 72 k.k. mogą być nałożone na skazanego zarówno wówczas, gdy orzeczono wobec niego karę ograniczenia wolności z warunkowym zawieszeniem jej wykonania, jak i bez warunkowego zawieszenia jej wykonania. Jeżeli jednak sąd pierwszej instancji nie orzekł ich, a apelacja została wniesiona jedynie na korzyść oskarżonego, nie jest możliwe nałożenie tych obowiązków w postępowaniu odwoławczym²⁵⁹.

Czynności związane z organizowaniem i kontrolowaniem wykonywania kary ograniczenia wolności oraz obowiązków nałożonych na skazanego odbywającego tę karę wykonuje sądowy kurator zawodowy. Przepisy o dozorze i kuratorze sądowym mają w takim przypadku odpowiednie stosowanie (art. 55 § 2 ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. - Kodeks karny wykonawczy²⁶⁰). Sytuacja prawna kuratorów jest uregulowana w ustawie z dnia 27 lipca 2001 roku o kuratorach sądowych²⁶¹. Kurator sądowy wykonuje te czynności zarówno wówczas, gdy chodzi o wykonywanie pracy jak i dokonywanie potrąceń

karny wykonawczy, ustawy – Kodeks karny skarbowy oraz niektórych innych ustaw, obowiązującej od dnia 8 czerwca 2010 r. (Dz.U. Nr 206, poz. 1589). Przed wejściem w życie tej ustawy sąd mógł orzec wobec skazanego na karę ograniczenia wolności następujące obowiązki: przeproszenie pokrzywdzonego, wykonywanie ciążącego na nim obowiązku łożenia na utrzymanie innej osoby, powstrzymanie się od nadużywania alkoholu lub używania innych środków odurzających, świadczenie pieniężne oraz naprawienie szkody w całości lub części, chyba że orzeczono środek karny w postaci naprawienia szkody, wymieniony w art. 39 pkt 5 k.k.

²⁵⁶ A. Marek, *Kodeks karny. Komentarz*, Warszawa 2010, s.123.

²⁵⁷ A. Marek, *Kodeks karny. Komentarz*, Warszawa 2010, s. 234.

²⁵⁸ Por. postanowienie Sądu Apelacyjnego w Krakowie z dnia 26 marca 2007 r., II AKzw 178/07, KZS 2007, Nr 3, poz. 40.

²⁵⁹ Por. wyrok Sądu Apelacyjnego w Lublinie z dnia 13 lipca 1999 r., II AKa 95/99, Apel. – Lub. 1999, Nr 4, poz. 30.

²⁶⁰ Dz. U. Nr 90, poz. 557 z późn. zm. (zwany dalej: k.k.w.).

²⁶¹ Dz.U. Nr 98, poz. 1071 z późn. zm.

z wynagrodzenia za pracę²⁶². Na podstawie ustawy z dnia 5 listopada 2009 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny, ustawy – Kodeks postępowania karnego, ustawy – Kodeks karny wykonawczy, ustawy – Kodeks karny skarbowy oraz niektórych innych ustaw²⁶³, uchylono art. 35 § 3 k.k., nakazujący sądowi określenie miejsca, czasu, rodzaju lub sposobu wykonywania obowiązku pracy. Kompetencja ta została przekazana sądowemu kuratorowi zawodowemu²⁶⁴. Zgodnie z treścią art. 186 k.k.w., jeżeli wobec skazanego zastosowano art. 72 § 1 k.k., przepisy art. 180 i 181 k.k.w., stosuje się odpowiednio. Przepis art. 180 k.k.w. nakłada na sąd obowiązek przesłania odpisu wyroku właściwemu organowi administracji rządowej lub samorządu terytorialnego oraz pracodawcy albo instytucji, w której skazany zajmuje objęte zakazem stanowisko lub wykonuje objęty zakazem zawód – w przypadku orzeczenia wobec skazanego zakazu zajmowania określonego stanowiska lub wykonywania określonego zawodu. Jeżeli skazany zajmuje stanowisko kierownicze lub inne odpowiedzialne stanowisko, sąd przesyła odpis wyroku również właściwej jednostce nadrzędnej. Przepis art. 181 k.k.w. dotyczy sytuacji, gdy wobec skazanego orzeczono zakaz prowadzenia określonej działalności gospodarczej. Wówczas sąd jest zobligowany do przesłania odpisu wyroku odpowiedniemu organowi administracji rządowej lub samorządu terytorialnego, właściwemu dla miejsca zamieszkania skazanego lub dla miejsca prowadzenia działalności gospodarczej objętej zakazem. Odpowiednie stosowanie tych przepisów oznacza, że należy zawiadomić właściwe podmioty, na rzecz których skazany ma wykonywać nałożone obowiązki lub które są właściwe do współdziałania w ich wykonywaniu przez skazanego²⁶⁵. Obowiązek informowania sądu lub kuratora o przebiegu wykonywania kary ograniczenia wolności (art. 72 § 1 pkt 1 k.k.)

Jednym z czynników efektywności kary ograniczenia wolności jest kontrola nad zachowaniem skazanego²⁶⁶. Informacja o przebiegu wykonywania tej kary jest niezbędna dla jej skuteczności. Tylko wtedy, gdy sąd lub kurator kontrolują zachowanie skazanego, związane z realizacją kary, mogą zostać podjęte działania w celu zmobilizowania skazanego do rzetelnego jej wykonania. Sąd przy orzekaniu tego obowiązku powinien dokładnie określić

²⁶² K. Dąbkiewicz, *Kodeks karny wykonawczy. Komentarz*, Warszawa 2013, s. 208.

²⁶³ Dz.U. Nr 206, poz. 1589.

²⁶⁴ A. Grześkowiak [red.], *Prawo karne*, Warszawa 2011, s. 204.

²⁶⁵ Z. Hołda, K. Postulski, *Kodeks karny wykonawczy. Komentarz*, Gdańsk 1998, s. 418.

²⁶⁶ A. Zoll [red.], *Kodeks Karny. Część Ogólna. Komentarz*, t. 1, Kraków 2004, s. 1039.

podmiot, któremu informacje o przebiegu kary mają być przekazywane oraz sposób i częstotliwość ich udzielania²⁶⁷.

II. Przeproszenie pokrzywdzonego (art. 72 § 1 pkt 2 k.k.)

Orzekając obowiązek przeproszenia pokrzywdzonego, sąd powinien ustalić termin i sposób, w jaki ma to nastąpić. Należy wziąć pod uwagę stosunek sprawcy do czynu oraz stanowisko pokrzywdzonego²⁶⁸. W wyroku z dnia 16 sierpnia 2001 r. Sąd Apelacyjny w Krakowie wyraził pogląd, zgodnie z którym przeproszenie pokrzywdzonego ma istotne znaczenie wówczas, gdy zostanie przyjęte²⁶⁹.

IV. Wykonywanie ciężącego na skazanym obowiązku łżenia na utrzymanie innej osoby (art. 72 § 1 pkt 3 k.k.)

Ustawodawca nie ograniczył tego obowiązku tylko i wyłącznie do przestępstwa z art. 209 k.k. Celowość jego orzeczenia jest uzależniona od postawy sprawcy, jego sytuacji materialnej oraz realnej możliwości jego wykonania²⁷⁰. Obowiązek ten może być nałożony, gdy w chwili jego orzekania na sprawcy z mocy ustawy lub prawomocnego orzeczenia sądu ciąży obowiązek łżenia na utrzymanie innej osoby²⁷¹.

V. Obowiązek w postaci wykonywania pracy zarobkowej, nauki lub przygotowania do zawodu (art. 72 § 1 pkt 4 k.k.)

Obowiązek został utrzymany w Kodeksie karnym pomimo uprzednio zgłaszanej krytyki. W szczególności podnoszono, że zobowiązanie to jest charakterystyczne dla systemów totalitarnych. Ponadto w świetle konstytucyjnego porządku prawnego nie ma podstaw do traktowania pracy zarobkowej jako obowiązku prawnego²⁷². Zobowiązanie to powinno być nakładane wówczas, gdy istnieje potencjalna możliwość podjęcia pracy lub nauki przez skazanego²⁷³.

VI. Obowiązek powstrzymania się od nadużywania alkoholu lub używania innych środków odurzających (art. 72 § 1 pkt 5 k.k.)

²⁶⁷ Tamże, s.1039.

²⁶⁸ M. Filar [red.], *Kodeks karny. Komentarz*, Warszawa 2012, s. 390.

²⁶⁹ II AKa 162/2001, KZS 2001, Nr 9, poz. 14.

²⁷⁰ O. Górniok [red.], *Kodeks karny. Komentarz*, Warszawa 2004, s. 249.

²⁷¹ Por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 6 lutego 1987 r., WR 17/87, OSNKW 1987, nr 7 – 8, poz. 64.

²⁷² J. Skupiński, *Warunkowe skazanie w prawie polskim na tle porównawczym*, Warszawa 1992, s. 291 i n.

²⁷³ O. Górniok [red.], *Kodeks karny...*, s. 249.

Obowiązek ten powinien być orzekany, jeżeli sprawca popadł w nałóg, jak również wtedy, gdy istnieje realne zagrożenie, że popadnie on w nałóg²⁷⁴. Nałożenie tego zobowiązania powinno być poprzedzone ustaleniem, czy nadużywanie alkoholu lub używanie innych środków odurzających pozostawało w związku z popełnionym przestępstwem²⁷⁵.

VII. Obowiązek poddania się leczeniu, w szczególności odwykowemu lub rehabilitacyjnemu albo oddziaływaniom terapeutycznym (art. 72 § 1 pkt 6 k.k)

Zgodnie z treścią art. 74 § 1 k.k. obowiązek ten jest uzależniony od zgody skazanego. Takie rozwiązanie jest celowe, gdyż osiągnięcie rezultatu w leczeniu zależy od postawy psychicznej sprawcy. Istnieją niewielkie szanse skuteczności wszelkich oddziaływań, gdy sprawca przejawia do nich negatywny stosunek²⁷⁶. Obowiązek ten dotyczy jedynie leczenia lub oddziaływania terapeutycznego w warunkach ambulatoryjnych. Brak jest podstaw do nałożenia w tym trybie obowiązku leczenia w zakładzie zamkniętym²⁷⁷. W wyroku z dnia 14 czerwca 2011 r.²⁷⁸ Sąd Najwyższy wyraził pogląd, zgodnie z którym orzeczenie wobec oskarżonego obowiązków w postaci powstrzymania się od nadużywania alkoholu oraz podjęcia leczenia odwykowego w poradni przeciwalkoholowej, bez uprzedniego obligatoryjnego wysłuchania i bez wyjednanego jego obowiązkowej zgody na orzeczenie drugiego z tych obowiązków, stanowi rażące naruszenie przepisu art. 74 § 1 k.k., które ma istotny wpływ na treść orzeczenia.

VIII. Obowiązek poddania się uczestnictwu w oddziaływaniach korekcyjno – edukacyjnych (art. 72 § 1 pkt 6a k.k)

Obowiązek ten został wprowadzony na podstawie ustawy z dnia 27 lipca 2005r. o zmianie ustawy – Kodeks karny, ustawy – Kodeks postępowania karnego oraz ustawy – Kodeks karny wykonawczy²⁷⁹. Początkowo został dodany do art. 72 § 1 pkt 6 k.k. jako obowiązek uczestnictwa w programach korekcyjno – edukacyjnych. Na mocy ustawy z dnia 10 czerwca 2010 r. o zmianie ustawy o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie oraz niektórych innych ustaw²⁸⁰, został wyodrębniony w osobny punkt i określony jako obowiązek uczestnictwa w oddziaływaniach korekcyjno - edukacyjnych. Ma to istotne znaczenie, gdyż

²⁷⁴Tamże, s. 249.

²⁷⁵ Por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 6 listopada 1970 r., V KRN 419/70, OSNKW 1971, NR 2, poz. 26.

²⁷⁶ M. Filar [red.], *Kodeks karny...*, s. 391.

²⁷⁷ A. Marek, *Kodeks karny...*, s. 234.

²⁷⁸ IV KK 143/11, Lex nr 848154.

²⁷⁹ Dz.U. Nr 163, poz. 1363 z późn. zm.

²⁸⁰ Dz.U. Nr 125, poz. 842.

jedynie obowiązki wymienione w art. 72 § 1 pkt 6 k.k. uzależnione są od zgody skazanego. W konsekwencji obecnie nałożenie zobowiązania do uczestnictwa w oddziaływaniach korekcyjno - edukacyjnych nie wymaga zgody skazanego. Zgodnie z treścią art. 6 ust. 4 pkt 2 ustawy z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie²⁸¹, opracowywanie i realizacja programów oddziaływań korekcyjno – edukacyjnych dla osób stosujących przemoc w rodzinie należy do powiatu, który wykonuje te działania jako zadania z zakresu administracji rządowej.

IX. Obowiązek powstrzymania się od przebywania w określonych środowiskach lub miejscach (art. 72 § 1 pkt 7 k.k.)

Zasadność jego orzeczenia występuje w sytuacji, gdy popełnione przez sprawcę przestępstwo pozostawało w związku z jego przebywaniem w określonym środowisku, które miało na niego kryminogenny wpływ (np. środowisko przestępcze, lokale związane z hazardem i prostytutką)²⁸². W razie nałożenia obowiązku powstrzymania się od przebywania w określonych środowiskach lub miejscach, sąd przysyła odpis wyroku jednostce Policji, a także odpowiedniemu organowi administracji rządowej lub samorządu terytorialnego, właściwemu dla miejsca pobytu skazanego (art. 181a § 1 k.k.w.). Nadzór nad jego wykonywaniem został powierzony zawodowemu kuratorowi sądowemu (art. 181a § 2 k.k.w.). Nadzór kuratora nad realizacją tego zobowiązania nie stanowi dozoru w rozumieniu przepisów Kodeksu karnego wykonawczego. Przepisy art. 169 k.k.w. i art. 172 k.k.w., regulujące obowiązki skazanego w czasie dozoru i wskazujące podmioty sprawujące dozór, mają jedynie odpowiednie stosowanie na podstawie art. 181a § 4 k.k.²⁸³.

X. Obowiązek powstrzymywania się od kontaktowania się z pokrzywdzonym lub innymi osobami w określony sposób (art. 72 § 1 pkt 7a k.k.)

Obowiązek ten został dodany do katalogu wskazanego w art. 72 § 1 k.k. na mocy ustawy z dnia 27 lipca 2005 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny, ustawy – Kodeks postępowania karnego oraz ustawy – Kodeks karny wykonawczy²⁸⁴. Jego treścią było powstrzymywanie się do kontaktowania z określonymi osobami. Następnie na podstawie art. 15 pkt 3 lit. b u.p.p.r. uległ zmianie i zdefiniowano go jako: „obowiązek powstrzymywania się od kontaktowania się z pokrzywdzonym lub innymi osobami

²⁸¹ Dz.U. Nr 180, poz. 1493 z późn. zm. (dalej: u.p.p.r.)

²⁸² A. Marek, *Kodeks karny...*, s. 234.

²⁸³ K. Dąbkiewicz, *Kodeks karny wykonawczy...*, s. 589, M. Siwek, *Wykonywanie niektórych środków karnych*, „Prokuratura i Prawo” 2010, Nr 11, s. 114.

²⁸⁴ Dz.U. Nr 163, poz. 1363 z późn. zm.

w określony sposób”. Obecna treść została mu nadana ustawą z dnia 10 czerwca 2010 roku o zmianie ustawy o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie oraz niektórych innych ustaw²⁸⁵. Obowiązek ten powinien być orzekany głównie wobec sprawców przestępstw przeciwko wolności seksualnej²⁸⁶.

XI. Obowiązek opuszczenia lokalu zajmowanego wspólnie z pokrzywdzonym (art. 72 § 1 pkt. 7b k.k.)

Obowiązek ten został wyszczególniony w art. 72 § 1 k.k. na podstawie art. 15 pkt 3 lit. c u.p.p.r. Wprowadzenie tego rozwiązania miało na celu przeciwdziałanie konieczności wspólnego zamieszkiwania sprawców przestępstw przeciwko rodzinie z osobami pokrzywdzonymi przestępstwem. Nie ma przeszkód, aby był on orzekany w stosunku do sprawców innych przestępstw, np. przeciwko życiu i zdrowiu²⁸⁷. Jeżeli zobowiązanie to jest nakładane wobec sprawcy przestępstwa popełnionego z użyciem przemocy lub groźby bezprawnej wobec osoby najbliższej, sąd jest zobligowany do określenia sposobu kontaktu skazanego z pokrzywdzonym (art. 72 § 1a k.k.).

XII. Obowiązek innego stosownego postępowania w okresie próby (art. 72 § 1 pkt 8 k.k.)

Uwzględnienie tego obowiązku powoduje, że katalog unormowany w art. 72 § 1 k.k. jest otwarty. Zobowiązanie może dotyczyć tylko takiego postępowania, które mieści się w ramach obowiązującego porządku prawnego²⁸⁸. Nie powinno się zobowiązywać skazywanego do wykonania nieodpłatnej dozorowanej pracy na cele publiczne, gdyż byłoby to formą skazania na karę ograniczenia wolności (art. 35 k.k.)²⁸⁹. Przepis ten nie może być również podstawą do nałożenia obowiązku wykonania orzeczenia sądu, zasądzającego należność na rzecz określonego podmiotu²⁹⁰.

XIII. Obowiązek naprawienia szkody (art. 72 § 2 k.k.)

Obowiązek ten może być nałożony, jeżeli następstwem czynu było wyrządzenie szkody²⁹¹. Pełni on funkcję kompensacyjną, gdyż jego celem jest naprawienie wyrządzonej

²⁸⁵ Dz.U. Nr 125, poz. 842.

²⁸⁶ M. Filar [red.], *Kodeks karny...*, s. 392.

²⁸⁷ Tamże, s. 392.

²⁸⁸ M. Filar [red.], *Kodeks karny...*, s. 392, M. Leonieni, *Warunkowe zawieszenie wykonania kary w polskim prawie karnym*, Warszawa 1974 r., s. 144 i n.

²⁸⁹ Por. wyrok Sądu Apelacyjnego w Krakowie z dnia 24 listopada 1999 r., II AKa 203/99, KZS 1999, Nr 12, poz. 21.

²⁹⁰ Por. wyrok Sądu Apelacyjnego w Białymstoku z dnia 21 maja 2013 r., II AKa 59/13, LEX nr 1353599.

²⁹¹ Z. Gostyński, *Obowiązek naprawienia szkody w nowym ustawodawstwie karnym*, Kraków 1999, s. 132 i n.

szkody²⁹². Przepisy prawa karnego nie zawierają postanowień dotyczących ustalania zakresu obowiązku naprawienia szkody poza wskazaniem, że szkoda może być naprawiona w całości albo w części. W takim razie należy stosować przepisy ustawy z dnia 23 kwietnia 1964 r. - Kodeks cywilny²⁹³, jeżeli nie pozostają w sprzeczności z karnoprawnymi regułami, którym ten obowiązek podlega²⁹⁴. Nałożenie na sprawcę zobowiązania do naprawienia szkody w związku z orzeczeniem kary ograniczenia wolności wymaga określenia jego zakresu, a także sposobu i terminu jej naprawienia²⁹⁵. Termin wykonania tego obowiązku nie musi przypadać w okresie wykonania kary ograniczenia wolności²⁹⁶. Okres, na jaki orzeczono karę ograniczenia wolności, jest *sui generis* okresem próby. Jego przekroczenie przy oznaczeniu terminu wykonania obowiązku naprawienia szkody powoduje, że uchylanie się od jego wykonania nie zrodzi konsekwencji w postaci orzeczenia kary zastępczej²⁹⁷. Należy pamiętać, że nałożenie na skazanego obowiązku naprawienia szkody w całości lub części na podstawie art. 72 § 2 k.k. jest wyłączone, jeżeli został on orzeczony na podstawie art. 39 pkt 5 k.k. lub art. 46 § 1 k.k.²⁹⁸. Zobowiązanie do naprawienia szkody pozostaje w ścisłym związku z rzeczywistą szkodą, jaką poniósł pokrzywdzony, a zarazem stanowi element kary, która ma realizować cele określone między innymi w art. 53 k.k.²⁹⁹. Jeżeli potrącenia z wynagrodzenia następują zgodnie z treścią wyroku lub skazany wykonuje rzetelnie pracę, a uchyla się od obowiązków dodatkowych, w tym naprawienia szkody, należy uznać, że uchyla się od kary ograniczenia wolności, co skutkuje dalszymi konsekwencjami w postaci wykonania zastępczej kary ograniczenia wolności³⁰⁰.

²⁹² R. Giętkowski, *Hierarchia funkcji karnoprawnego obowiązku naprawienia szkody i jej znaczenie w praktyce*, „Palestra” 2003, nr 11-12, s. 128.

²⁹³ Dz.U Nr 16, poz. 93 z późn.zm.

²⁹⁴ A. Muszyńska, *Naprawienie szkody wyrządzonej przestępstwem*, Warszawa 2010, s.75.

²⁹⁵ Tamże, s.180.

²⁹⁶ Por. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 10 marca 2003 r., III KKN 34/01, Lex nr 77020.

²⁹⁷ A. Muszyńska, *Naprawienie szkody...*, s.181.

²⁹⁸ Por. wyrok Sądu Apelacyjnego w Katowicach z dnia 7 sierpnia 2001 r., II Aka 297/01, „Prokuratura i Prawo” 2002, Nr 7 – 8, poz. 15.

²⁹⁹ Por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 9 lipca 2013 r., II KK 160/13, LEX nr 1331277.

³⁰⁰ J. Śliwowski, *Kara ograniczenia wolności. Studium penalistyczne*, Warszawa 1973, s.115, 116, M. Łukaszewicz, A. Ostapa, *Obowiązek naprawienia szkody – wybrane zagadnienia*, „Prokuratura i Prawo” 2001, Nr 9, s. 60, E. Bieńkowska, *Obowiązek naprawienia szkody lub zadośćuczynienia w prawie karnym (kontrowersje i wątpliwości)*, „Państwo i Prawo” 2012, Nr 8, s. 58.

Stosownie do treści art. 196 § 1 k.k.w, w razie orzeczenia obowiązku naprawienia szkody lub zadośćuczynienia na rzecz osoby, która brała udział w sprawie, nawiązki lub świadczenia pieniężnego, sąd z urzędu i bez pobierania jakichkolwiek opłat, przesyła tytuł egzekucyjny pokrzywdzonemu lub innej osobie uprawnionej. Przy podziale sumy uzyskanej z egzekucji, należności z tytułu obowiązku naprawienia szkody, nawiązki lub świadczenia pieniężnego, podlegają zaspokojeniu w kolejności przewidzianej dla należności wierzycieli którzy prowadzili egzekucję, według przepisów ustawy z dnia 17 listopada 1964 r. - Kodeks postępowania cywilnego³⁰¹, chyba że ze względu na rodzaj należności podlegają zaspokojeniu w kolejności wyższej (art. 196 § 2 k.k.w.). Przesłanie tytułu egzekucyjnego pokrzywdzonemu lub osobie uprawnionej jest ostatnią czynnością sądu w postępowaniu wykonawczym w związku z wykonaniem obowiązku naprawienia szkody. Kwestia wyegzekwowania należności - w razie nie uiszczenia jej przez sprawcę dobrowolnie – zależy tylko i wyłącznie od woli osoby uprawnionej³⁰². W celu przystąpienia do egzekucji zasądzonych w wyroku należności, osoba uprawniona musi wystąpić do sądu o nadanie prawomocnemu wyrokowi klauzuli wykonalności³⁰³. Zgodnie z treścią art. 107 ustawy z dnia 6 czerwca 1997 roku – Kodeks postępowania karnego³⁰⁴, klauzula wykonalności jest nadawana przez sąd, który orzekał co do roszczeń majątkowych.

XIV. Obowiązek zapłaty świadczenia pieniężnego (art. 72 § 2 k.k.)

Świadczenie pieniężne jest orzekane na rzecz Funduszu Pomocy Pokrzywdzonym oraz Pomocy Postpenitencjarnej. Został on utworzony na podstawie ustawy z dnia 12 lutego 2010 r. o zmianie ustawy - Kodeks karny, ustawy - Kodeks karny wykonawczy oraz ustawy - Prawo ochrony środowiska³⁰⁵, która weszła w życie z dniem 1 stycznia 2012 r. Kwota świadczenia nie może przekroczyć 60.000 złotych (art. 49 § 1 k.k.). Obowiązek ten nie może być orzeczony razem z obowiązkiem naprawienia szkody, co oznacza, że nałożenie jednego z tych obowiązków wyklucza drugi³⁰⁶.

Podsumowanie

³⁰¹ Dz.U. Nr 43, poz. 296 z późn. zm.

³⁰² K. Dąbkiewicz, *Kodeks karny wykonawczy...*, s. 589.

³⁰³ Por. pogląd wyrażony przez Sąd Najwyższy w wyroku z dnia 11 lutego 2004 r., III KK 307/03, OSNwSK 2004, Nr 1, poz. 299.

³⁰⁴ Dz.U. Nr 89, poz. 555 z późn. zm.

³⁰⁵ Dz.U. Nr 40, poz. 227.

³⁰⁶ M. Filar [red.], *Kodeks karny...*, s. 393.

W aktualnym stanie prawnym istnieje bardzo szeroki wachlarz obowiązków, które mogą być orzekane w ramach kary ograniczenia wolności, a mianowicie są to wszystkie obowiązki, wymienione w art. 72 k.k. Takie rozwiązanie spotkało się z krytyką w doktrynie³⁰⁷. Obecnie trwają prace Komisji Kodyfikacyjnej Prawa Karnego nad zmianą Kodeksu karnego. Ich wyrazem jest projekt ustawy o zmianie ustawy - Kodeks karny³⁰⁸. Wspomniany projekt przewiduje znaczące zmiany w zakresie kary ograniczenia wolności. W świetle art. 34 § 1a pkt 3 projektu, każdy z obowiązków, wymienionych w art. 72 § 1 pkt 3 – 5, 6a – 7a k.k. (projekt nie przewiduje zmian art. 72 § 1 k.k.), mógłby stanowić samodzielną postać kary ograniczenia wolności obok następujących: wykonywania nieodpłatnej, kontrolowanej pracy na cele społeczne, potrącenia od 10% do 20% wynagrodzenia za pracę na cel społeczny wskazany przez sąd oraz obowiązku pozostawania w miejscu stałego pobytu lub w innym wyznaczonym miejscu, z zastosowaniem systemu dozoru elektronicznego. Projekt przewiduje możliwość orzekania wskazanych czterech form kary ograniczenia wolności łącznie lub osobno (art. 34 § 1b projektu). Dodatkowymi obowiązkami, które mogłyby być nakładane w ramach kary ograniczenia wolności, są: świadczenie pieniężne, informowanie sądu lub kuratora o przebiegu okresu próby oraz przeproszenie pokrzywdzonego (art. 34 § 3 projektu). W projekcie została wyłączona możliwość warunkowego zawieszenia wykonania kary ograniczenia wolności (art. 70 § 1 projektu). Ogólny kierunek projektowanych zmian należy ocenić jako słuszny. Różnorodność postaci kary ograniczenia wolności umożliwi wymierzenie sankcji, która spełni swoje cele, określone między innymi w art. 53 k.k., a co więcej – będzie rzeczywistą alternatywą dla kary pozbawienia wolności. Nie wydaje się zasadne wyłączenie możliwości warunkowego zawieszenia wykonania kary ograniczenia wolności, przy pozostawieniu tej instytucji w stosunku do kary grzywny i pozbawienia wolności. Ponadto należałoby rozważyć, czy przewidziane w projekcie ograniczenie liczby obowiązków orzekanych w ramach kary ograniczenia wolności, zwłaszcza przez pominięcie art. 72 § 1 pkt 8 k.k., jest konieczne dla realizacji jej celów.

³⁰⁷ M. Szewczyk, *O nowy kształt kary ograniczenia wolności*, w: V. Konarska – Wrzosek, J. Lachowski, J. Wójcikiewicz (red.), *Węzłowe problemy prawa karnego, kryminologii i polityki kryminalnej, Księga pamiątkowa ofiarowana Prof. Andrzejowi Markowi*, Warszawa 2010, s. 525.

³⁰⁸ Jest to projekt z dnia 9 listopada 2013 r., dostęp 16 listopada 2013 r. do strony <http://bis.ms.gov.pl/pl/dzialanosc/komisje-kodyfikacyjne>.

Bibliografia:

Akty prawne:

1. Ustawa z dnia 10 czerwca 2010 r. o zmianie ustawy o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. Nr 125, poz. 842)
2. Ustawa z dnia 12 lutego 2010 r. o zmianie ustawy - Kodeks karny, ustawy - Kodeks karny wykonawczy oraz ustawy - Prawo ochrony środowiska ustawy (Dz.U. Nr 40, poz. 227)
3. Ustawa z dnia 5 listopada 2009 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny, ustawy – Kodeks postępowania karnego, ustawy – Kodeks karny wykonawczy, ustawy – Kodeks karny skarbowy oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. Nr 206, poz. 1589)
4. Ustawa z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie (Dz.U. Nr 180, poz. 1493 z późn. zm.)
5. Ustawa z dnia 27 lipca 2005 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny, ustawy – Kodeks postępowania karnego oraz ustawy – Kodeks karny wykonawczy (Dz.U. Nr 163, poz. 1363 z późn. zm.)
6. Ustawa z dnia 27 lipca 2001 roku o kuratorach sądowych (Dz.U. Nr 98, poz. 1071 z późn. zm.)
7. Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny (Dz.U. Nr 88, poz. 553 z późn. zm.)
8. Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks postępowania karnego (Dz.U. Nr 89, poz. 555 z późn. zm.)
9. Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny wykonawczy (Dz. U. Nr 90, poz. 557 z późn. zm.)
10. Ustawa z dnia 14 maja 1969 r. - Kodeks karny (Dz.U. Nr 13, poz. 94 z późn. zm.)
11. Ustawa z dnia 17 listopada 1964 r. - Kodeks postępowania cywilnego (Dz.U. Nr 43, poz. 296 z późn. zm.)
12. Ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r. - Kodeks cywilny (Dz.U. Nr 16, poz. 93 z późn. zm.)
13. Projekt ustawy o zmianie ustawy - Kodeks karny, przygotowany przez Komisję Kodyfikacyjną Prawa Karnego, z dnia 9 listopada 2013 roku, <http://bis.ms.gov.pl/pl/dzialanosc/komisje-kodyfikacyjne>, dostęp 16 listopada 2013

Orzecznictwo:

1. Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 9 lipca 2013 r., II KK 160/13 LEX nr 1331277
2. Wyrok Sądu Apelacyjnego w Białymstoku z dnia 21 maja 2013 r., II AKa 59/13, LEX nr 1353599
3. Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 14 czerwca 2011 roku, IV KK 143/11, Lex nr 848154
4. Postanowienie Sądu Apelacyjnego w Krakowie z dnia 26 marca 2007 r., II AKzw 178/07, KZS 2007, Nr 3, poz. 40
5. Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 11 lutego 2004 r., III KK 307/03, OSNwSK 2004, Nr 1, poz. 299
6. Postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 10 marca 2003 r., III KKN 34/01, Lex nr 77020
7. Wyrok Sądu Apelacyjnego w Krakowie z dnia 16 sierpnia 2001 r., KZS 2001, Nr 9, poz. 14
8. Wyrok Sądu Apelacyjnego w Katowicach z dnia 7 sierpnia 2001 r., II Aka 297/01, „Prokuratura i Prawo” 2002, Nr 7 – 8, poz. 15
9. Wyrok Sądu Apelacyjnego w Krakowie z dnia 24 listopada 1999 r., II AKa 203/99, KZS 1999, Nr 12, poz. 21
10. Wyrok Sądu Apelacyjnego w Lublinie z dnia 13 lipca 1999 r., II AKa 95/99, Apel. – Lub. 1999, Nr 4, poz. 30
11. Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 6 lutego 1987 r., WR 17/87, OSNKW 1987, nr 7 – 8, poz. 64
12. Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 6 listopada 1970 r., V KRN 419/70, OSNKW 1971, NR 2, poz. 26

Literatura:

1. Bieńkowska E., *Obowiązek naprawienia szkody lub zadośćuczynienia w prawie karnym (kontrowersje i wątpliwości)*, „Państwo i Prawo” 2012, Nr 8
2. Dąbkiewicz K., *Kodeks karny wykonawczy. Komentarz*, Warszawa 2013
3. Filar M. [red.], *Kodeks karny. Komentarz*, Warszawa 2012
4. Giętkowski R., *Hierarchia funkcji karnoprawnego obowiązku naprawienia szkody i jej znaczenie w praktyce*, „Palestra” 2003, nr 11-12

5. Gostyński Z., *Obowiązek naprawienia szkody w nowym ustawodawstwie karnym*, Kraków 1999
6. Górniok O. [red.], *Kodeks karny. Komentarz*, Warszawa 2004
7. Grześkowiak A. [red.], *Prawo karne*, Warszawa 2011
8. Hołda Z., Postulski K., *Kodeks karny wykonawczy. Komentarz*, Gdańsk 1998
9. Lelental S., *Prawo i polityka wykonania kar. Zarys wykładu*, Łódź 1981
10. Leonieni M., *Warunkowe zawieszenie wykonania kary w polskim prawie karnym*, Warszawa 1974
11. Łukaszewicz M., Ostapa A., *Obowiązek naprawienia szkody – wybrane zagadnienia*, „Prokuratura i Prawo” 2001, Nr 9
12. Marek A., *Kodeks karny. Komentarz*, Warszawa 2010
13. Muszyńska A., *Naprawienie szkody wyrządzonej przestępstwem*, Warszawa 2010
14. Skupiński J., *Warunkowe skazanie w prawie polskim na tle porównawczym*, Warszawa 1992
15. Szewczyk M., *O nowy kształt kary ograniczenia wolności*, w: V. Konarska – Wrzosek, J. Lachowski, J. Wójcikiewicz (red.), *Węzłowe problemy prawa karnego, kryminologii i polityki kryminalnej, Księga pamiątkowa ofiarowana Prof. Andrzejowi Markowi*, Warszawa 2010, s. 525.
16. Śliwowski J., *Kara ograniczenia wolności. Studium penalistyczne*, Warszawa 1973
17. Zoll A. [red.], *Kodeks Karny. Część Ogólna. Komentarz*, t. 1, Kraków 2004

Rozdział X

Wymiar kary i środków probacyjnych a skazanie w trybie art. 335 i art. 387 k.p.k. w świetle nowelizacji Kodeksu postępowania karnego

mgr Piotr Misztal, mgr Kamila Majchrzak³⁰⁹

Wstęp

Zgodnie ze współczesnym modelem europejskiego postępowania karnego, wprowadzone zostały nowe instytucje prawne o szczególnym charakterze i znaczeniu dla prawidłowego, możliwie szybkiego zakończenia postępowania karnego. Umożliwiają one porozumiewanie się uczestników postępowania karnego z organami wymiaru sprawiedliwości odnośnie do kary lub środka karnego za popełnione przestępstwo³¹⁰. Skazanie w trybie art. 335 k.p.k. i art. 387 k.p.k., czyli tzw. konsensualne sposoby zakończenia postępowania karnego, dają możliwość rozstrzygania spraw karnych poprzez zastosowanie formy przypominającej angielski system *plea bargaining*³¹¹, włoski *patteggiamento* czy hiszpańskie *conformidad*³¹².

Niniejszy artykuł poświęcony został przedstawieniu najważniejszych specyficznych cech instytucji skazania bez przeprowadzania rozprawy (art. 335 k.p.k.) oraz dobrowolnego poddania się karze (art. 387 k.p.k.), zmian przewidzianych w projekcie ustawy o zmianie ustawy kodeks postępowania karnego i niektórych ustaw Komisji Kodyfikacyjnej Prawa Karnego działającej przy Ministrze Sprawiedliwości obejmujących przedmiotowe instytucje oraz ich związku z wymiarem kary i środków probacyjnych.

³⁰⁹ mgr Piotr Misztal, mgr Kamila Majchrzak - Doktoranci w Katedrze Postępowania Karnego i Kryminalistyki na Wydziale Prawa i Administracji Uniwersytetu Łódzkiego, aplikanci adwokacy przy Okręgowej Radzie Adwokackiej w Łodzi.

³¹⁰ S. Waltoś, *Porozumienia w europejskim procesie karnym, próba syntetycznego spojrzenia*, „Prokuratora i Prawo” 2010, nr 1, s.8.

³¹¹ K. Marszał, *W sprawie merytorycznego wyrokowania przez sąd I instancji poza rozprawą w sprawach karnych*, „Prokuratora i Prawo” 2010, nr 1-2, s. 138.

³¹² A. Światłowski, *Porozumienia w procesie karnym niektórych państw europejskich*, „Przegląd Sądowy” 1998, nr 1.

Skazanie w trybie art. 335 k.p.k. i 387 k.p.k. w świetle projektowanej zmiany kodeksu postępowania karnego

Konsensus to brak konfliktu; jednomyślność, zgodzenie się na coś, przystanie na coś, aprobata³¹³. Konsensualne zakończenie postępowania karnego to *układy polegające na tym, że działając w granicach swych uprawnień, dwaj uczestnicy procesu karnego czynią sobie wzajemne ustępstwa co do toku postępowania lub rozstrzygnięcia merytorycznego*³¹⁴.

Skazanie bez rozprawy może nastąpić w razie kumulatywnego spełnienia przesłanek określonych w art. 335 i 343 k.p.k. Warunki zastosowania przedmiotowej instytucji prawa karnego procesowego w świetle aktualnego stanu prawnego w porównaniu z projektowaną nowelizacją kodeksu postępowania karnego przedstawia tabela poniżej.

Stan prawny na grudzień 2013 roku	Projekt nowelizacji k.p.k.
oskarżony popełnił występki zagrożony karą nieprzekraczającą 10 lat pozbawienia wolności	oskarżony popełnił występki
prokurator umieścił w akcie oskarżenia wniosek o wydanie wyroku skazującego bez przeprowadzenia rozprawy	prokurator dołączył do aktu oskarżenia wniosek o wydanie wyroku skazującego bez przeprowadzenia rozprawy
prokurator we wniosku wskazał proponowaną karę lub środki karne	
oskarżony wyrazi zgodę na wniosek określonej treści (nie jest to zatem wniosek wspólny, lecz składany w uzgodnieniu z oskarżonym ³¹⁵)	
okoliczności popełnienia przestępstwa nie budzą wątpliwości (zaistnienie czynu, sprawstwo i wina oskarżonego ³¹⁶)	
postawa oskarżonego wskazuje, że cele postępowania zostaną osiągnięte mimo nieprzeprowadzania rozprawy	
uwzględnienie wniosku nie jest uzależnione	wnioskowi nie sprzeciwia się pokrzywdzony

³¹³ E. Sobol, L. Drabik, A. Gałązka, M. Jaxa- Małachowska, A. Kłosińska, A. Kubiak-Sokół, A. Łodzińska, A. Salata, K. Sobolewska, A. Stankiewicz, L. Wiśniakowska, A. Witorska, *Wielki słownik języka polskiego*, Warszawa 2006, s. 1270.

³¹⁴ A. Świątłowski, *Koncepcja porozumień karnoprosesowych*, „Prokuratura i Prawo” 1998, nr 2, s. 53–55.

³¹⁵ T. Grzegorzczak, *Kodeks postępowania karnego oraz ustawa o świadku koronnym. Komentarz*, Warszawa 2008, s. 736.

³¹⁶ *Ibidem*, s. 738.

od zgody albo braku sprzeciwu pokrzywdzonego	należycie powiadomiony o terminie posiedzenia
---	--

Zasadnicza zmiana projektowana przez ustawodawcę zakłada poszerzenie możliwości konsensualnego zakończenia postępowania karnego na każdą sytuację, gdy oskarżony dopuścił się występkę. Znika zatem ograniczenie możliwości skorzystania z rozwiązania przewidzianego w art. 335 k.p.k. do przypadków, w których czyn oskarżonego zagrożony był jedynie karą nieprzekraczającą 10 lat pozbawienia wolności. Występką jest bowiem czyn zabroniony zagrożony grzywną powyżej 30 stawek dziennych, karą ograniczenia wolności albo karą pozbawienia wolności przekraczającą miesiąc – biorąc pod uwagę rodzaje zagrożeń przewidziane w kodeksie karnym, zmiana obejmie czyny zagrożone karą od 2 do 12 lat pozbawienia wolności³¹⁷. Projektowana zmiana pozwalać będzie na skazanie bez rozprawy sprawców takich czynów jak między innymi ciężki uszczerbek na zdrowiu ze skutkiem śmiertelnym (156 § 3 k.k.), zgwałcenie (art. 197 § 1 k.k.), seksualne wykorzystanie małoletniego (art. 200 § 1 i 2 k.k.) czy rozbój (art. 280 § 1 k.k.).

Należy również pamiętać, że historycznie pierwszą granicą zastosowania przedmiotowej instytucji, do czasu nowelizacji kodeksu postępowania karnego z 10 stycznia 2003 roku, było zagrożenie karą nieprzekraczającą 5 lat pozbawienia wolności, co wskazuje na stopniowe poszerzanie zakresu przedmiotowego spraw, w których zastosowanie znajduje instytucja skazania bez rozprawy. W uzasadnieniu do projektu podkreśla się ponadto, że instytucje przewidziane w art. 335 k.p.k. i art. 387 k.p.k. przyczyniły się znacząco do zwiększenia efektywności postępowania, bez szkody dla realizacji gwarancji procesowych oskarżonego i pokrzywdzonego³¹⁸.

Projektodawca proponuje również, aby wniosek składany w trybie art. 335 k.p.k. dołączany był przez prokuratora do aktu oskarżenia, a nie jak to jest obecnie – w nim umieszczany i stanowiący jego część składową. Zmiana ta stanowi niejako powrót do rozwiązania, które przewidywał kodeks postępowania karnego przed nowelizacją z 10 stycznia 2003 roku, obligując prokuratora do sporządzenia zarówno aktu oskarżenia,

³¹⁷ A. Zoll (red.), *Kodeks karny. Część ogólna. Komentarz. Tom I. Komentarz do art. 1-116 k.k.*, Zakamycze, 2004, s. 56.

³¹⁸ Projekt ustawy o zmianie ustawy kodeks postępowania karnego i niektórych ustaw Komisji Kodyfikacyjnej Prawa Karnego działającej przy Ministrze Sprawiedliwości: <http://bip.ms.gov.pl/pl/projekty-aktow-prawnych/prawo-karne/download,1649,0.html>

jak i odrębnego od niego, samodzielnego dokumentu procesowego w postaci wniosku o wydanie wyroku skazującego bez przeprowadzenia rozprawy.

Projekt zakłada ponadto, analogicznie do rozwiązania z art. 387 k.p.k., uzależnienie możliwości uwzględnienia wniosku prokuratora od braku sprzeciwu ze strony pokrzywdzonego, który w sposób należyty został powiadomiony o terminie posiedzenia, na którym ów wniosek ma być rozpatrywany. Przyjąć należy, że jeżeli pokrzywdzony nie stawi się na posiedzeniu i nie zajmie stanowiska w przedmiocie dołączonego do aktu oskarżenia wniosku, jednakże zostanie zawiadomiony o terminie posiedzenia w sposób należyty, nie będzie to stanowić przeszkody do pozytywnego rozpatrzenia wniosku.

Skazanie w trybie art. 387 k.p.k., czyli tzw. dobrowolne poddanie się odpowiedzialności karnej, może mieć miejsce pod warunkiem spełnienia następujących przesłanek:

Stan prawny na grudzień 2013 roku	Projekt nowelizacji k.p.k.
oskarżonemu zarzucono występki	oskarżonemu zarzucono popełnienie przestępstwa
do chwili zakończenia pierwszego przesłuchania wszystkich oskarżonych na rozprawie głównej oskarżony złoży wniosek o wydanie wyroku skazującego i wymierzenie mu określonej kary lub środka karnego bez przeprowadzania postępowania dowodowego	
okoliczności popełnienia przestępstwa nie budzą wątpliwości	okoliczności popełnienia przestępstwa i wina nie budzą wątpliwości
cele postępowania zostaną osiągnięte mimo nieprzeprowadzenia rozprawy w całości	
wnioskowi oskarżonego nie sprzeciwia się prokurator, a także pokrzywdzony, należycie powiadomiony o terminie rozprawy oraz pouczonego o możliwości zgłoszenia przez oskarżonego tego wniosku	

Analogicznie, jak w przypadku instytucji z art. 335 k.p.k., projektowana zmiana rozszerza przedmiotowy zakres zastosowania dobrowolnego poddania się odpowiedzialności karnej do każdego oskarżonego, o ile spełnione są pozostałe ustawowe przesłanki. Po nowelizacji kodeksu postępowania karnego oskarżony będzie mógł złożyć wniosek o wydanie wyroku skazującego bez przeprowadzania postępowania dowodowego także gdy zarzucony mu czyn stanowić będzie zbrodnię (przed nowelizacją z 10 stycznia 2003 r. - występki zagrożone karą nieprzekraczającą 8 lat pozbawienia wolności). Projektodawcy wskazują przy tym, iż brak jest przekonujących racji, dla których dobrowolne poddanie

się karze w sprawach o najcięższe przestępstwa powinno być niedopuszczalne, gdyż można wręcz dowodzić, że ryzyko nietrafnych materialnie rozstrzygnięć, wynikających z instrumentalnego przyznania się do popełnienia przestępstwa, jest relatywnie niższe w sprawach o zbrodnie niż w sprawach o występki³¹⁹.

Projektodawca dodał również, że oprócz okoliczności czynu, także wina oskarżonego nie może budzić wątpliwości. Zmiana ta wydaje się słuszna z uwagi na brak po stronie oskarżonego obowiązku przyznania się do winy, a którego to nie można domniemywać z uwagi na kategoryczne brzmienie przepisu, *expressis verbis* niewymagającego przyznania się do winy³²⁰. Podkreśla się, że brak tego wymogu stanowi gwarancję niewywierania nacisku na oskarżonego celem uzyskania przyznania się do winy w zamian za łagodniejszy wymiar kary³²¹. W doktrynie wielokrotnie wskazywano, że pod pojęciem *okoliczności niebudzących wątpliwości* należy rozumieć zaistnienie czynu, jego kwalifikację prawną, sprawstwo oskarżonego, jak i możliwość przypisania mu winy za tak popełniony czyn zabroniony³²², a projektowana zmiana zdaje się być wyrazem tego stanowiska. Zastanawiające tylko, dlaczego analogicznego rozwiązania nie wprowadzono w treści przepisu art. 335 § 1 k.p.k.

Planowana zmiana nie przewiduje dodania w treści art. 335 i art. 387 k.p.k. przesłanki, by *wyjaśnienia oskarżonego przyznającego się do winy nie budziły wątpliwości*, a co było postulowane przez część doktryny³²³. Zdaniem tych przedstawicieli nauki brak przyznania się do winy i jednocześnie skorzystanie z dobrodziejstwa konsensualnego zakończenia procesu nie pozostaje w zgodzie z poczuciem sprawiedliwości³²⁴.

³¹⁹ Projekt ustawy o zmianie ustawy kodeks postępowania karnego i niektórych ustaw Komisji Kodyfikacyjnej Prawa Karnego działającej przy Ministrze Sprawiedliwości: <http://bip.ms.gov.pl/pl/projekty-aktow-prawnych/prawo-karne/download,1649,0.html>

³²⁰ T. Boratyńska, A. Górski, A. Sakowicz, A. Ważny, *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, Warszawa 2009, s.744; J. Grajewski, L.K. Paprzycki, S. Steinborn, *Postępowania karnego. Komentarz*, Warszawa 2010, s. 1052

³²¹ A. Marek, *Konsensualny model rozstrzygania spraw w procesie karnym*, [w:] J. Czapska, A. Gaberle, A. Światłowski, A. Zoll (red.), *Zasady procesu karnego wobec wyzwań współczesności. Księga ku czci Prof. S. Waltosia*, Warszawa 2002, s. 66.

³²² T. Grzegorzczuk, *Op. cit.*, s. 819.

³²³ U. Wilk, *Instytucja skróconej rozprawy jako przykład konsensualnego zakończenia procesu karnego*, „Prokuratura i Prawo” 2005, nr 1, s. 86.

³²⁴ R. Kmiecik, *O wyrokowaniu bez rozprawy i innych instytucjach karnoprocesowych*, „Prokurator” 2000, nr 3, s. 15.

Rozpoznanie wniosku oskarżonego o wydanie wyroku skazującego i wymierzenie określonej kary lub środka karnego bez przeprowadzenia postępowania dowodowego na posiedzeniu (art. 338a k.p.k.)

Novum w projekcie ustawy o zmianie kodeksu postępowania karnego jest wprowadzenie możliwości uwzględnienia wniosku oskarżonego o wydanie wyroku skazującego i wymierzenie określonej kary lub środka karnego bez przeprowadzenia postępowania dowodowego na posiedzeniu. Podobne rozwiązanie istnieje już w aktualnym stanie prawnym, jednakże znajduje zastosowanie tylko w postępowaniu toczącym się w trybie uproszczonym – art. 474a § 1 k.p.k. stanowi bowiem, że wniosek ten złożony przez oskarżonego przed rozprawą, sąd może rozpoznać na posiedzeniu.

W znowelizowanym kodeksie postępowania karnego art. 338a stwarzać będzie wszystkim oskarżonym możliwość złożenia wniosku o wydanie wyroku skazującego i wymierzenie określonej kary lub środka karnego bez przeprowadzenia postępowania dowodowego przed doręczeniem zawiadomienia o terminie rozprawy, jednakże rozpoznanie wniosku następować ma na posiedzeniu, jedynie gdy oskarżonemu zarzucono występki. Projektodawca rozgranicza zatem sytuację, w zależności od wagi czynu zabronionego, w której wniosek o dobrowolne poddanie się karze rozpoznany może być na posiedzeniu oraz wyłącznie na rozprawie. Poszerzając zatem możliwość skorzystania przez oskarżonego z instytucji przewidzianej w art. 387 k.p.k. również na zbrodnie, projektodawca ograniczył forum jego rozpoznania do rozprawy.

Projektowane zmiany zakładają, że wniosek zgłoszony w trybie art. 338a k.p.k. przez oskarżonego, któremu zarzucono występki przed doręczeniem zawiadomienia o terminie rozprawy rozpoznany ma być na posiedzeniu. O jego terminie sąd winien zawiadomić strony oraz pokrzywdzonego, przesyłając im jednocześnie odpis wniosku oskarżonego. W posiedzeniu będą mogły wziąć udział (o ile prezes sądu lub sąd nie zarządzi, że obecność ta ma być obowiązkowa) oskarżony, prokurator i pokrzywdzony, który najpóźniej wówczas może złożyć oświadczenie o przyłączeniu się do postępowania w roli oskarżyciela posiłkowego. Uwzględnienie wniosku ma być uzależnione od spełnienia następujących warunków:

1. oskarżonemu zarzucono występki,
2. oskarżony złożył wniosek o wydanie wyroku skazującego i wymierzenie określonej kary lub środka karnego bez przeprowadzenia postępowania dowodowego,

3. złożenie wniosku nastąpiło przed doręczeniem oskarżonemu zawiadomienia o terminie rozprawy,
4. wnioskowi oskarżonego nie sprzeciwia się prokurator ani pokrzywdzony należycie powiadomiony o terminie posiedzenia,
5. okoliczności popełnienia przestępstwa nie budzą wątpliwości,
6. postawa oskarżonego wskazuje, że cele postępowania zostaną osiągnięte mimo nieprzeprowadzenia postępowania dowodowego.

Należy zaznaczyć, że sąd będzie mógł uzależnić uwzględnienie wniosku od dokonania w nim wskazanej przez siebie zmiany, na którą to oskarżony musi następnie wyrazić zgodę. W przypadku uznania przez sąd, że brak jest podstaw do uwzględnienia wniosku, sprawa podlegać ma rozpoznaniu na zasadach ogólnych, natomiast w sytuacji złożenia kolejnego wniosku - kierowany on będzie do rozpatrzenia na rozprawie. Podobnie, gdy wniosek złożony zostanie po terminie, konieczne staje się jego rozpoznanie na rozprawie.

Analizując całokształt planowanej zmiany w zakresie art. 338a, art. 339 § 1 pkt 4, art. 343, art. 343a k.p.k. można pokusić się o konstatację, że rozwiązanie to stanowić będzie całkowicie nową i samodzielną, w porównaniu z art. 335 k.p.k. i art. 387 k.p.k., instytucję konsensualnego zakończenia postępowania karnego, łączącą elementy obu dotychczas funkcjonujących instytucji. Z jednej bowiem strony, to oskarżony ma prawo do złożenia wniosku o wydanie wyroku skazującego i wymierzenie określonej kary lub środka karnego bez przeprowadzenia postępowania dowodowego (analogicznie do rozwiązania z art. 387 k.p.k.), z drugiej jednak, procedura rozpatrzenia takiego wniosku oparta ma być w znacznej mierze na art. 343 k.p.k., co wynika zapewne z forum na jakim ów wniosek ma być rozpoznany.

Wymiar kary i środków probacyjnych a skazanie w trybie art. 335, art. 338a i art. 387 k.p.k.

W przypadku uwzględnienia przez sąd wniosku prokuratora o skazanie bez rozprawy bądź oskarżonego o dobrowolne poddania się odpowiedzialności karnej, sąd wydaje wyrok skazujący³²⁵. Zakończenie postępowania karnego w sposób konsensualny pozwala uniknąć

³²⁵ R. Koper, *Rozstrzygnięcia sądu w przedmiocie wniosku prokuratora o skazanie bez rozprawy*, „Przegląd Sądowy” 2002, nr 6, s. 72.

czasochłonnego postępowania przed sądem oraz niesie z sobą swego rodzaju *nagrodę* dla oskarżonego, który zdecydował się współpracować z wymiarem sprawiedliwości.

Uwzględniając wniosek prokuratora złożony w trybie art. 335 k.p.k., sąd może zastosować nadzwyczajne złagodzenie kary, warunkowo zawiesić jej wykonanie albo orzec wyłącznie środek karny wymieniony w art. 39 pkt 1–3, 5–8 k.k. Niezwykle istotne jest jednak to, że kodeks postępowania karnego rozszerza w art. 343 § 2 możliwość skorzystania z wyżej wymienionych instytucji na następujące sytuacje:

1. nadzwyczajne złagodzenie kary może nastąpić również w innych wypadkach niż przewidziane w art. 60 § 1–4 k.k.,
2. warunkowe zawieszenie wykonania kary może nastąpić niezależnie od przesłanek określonych w art. 69 § 1–3 k.k., przy czym nie stosuje się go do kary pozbawienia wolności w wymiarze powyżej 5 lat, a okres próby nie może przekroczyć 10 lat,
3. ograniczenie skazania do orzeczenia środka karnego może nastąpić, jeżeli przypisany oskarżonemu występki jest zagrożony karą nieprzekraczającą 5 lat pozbawienia wolności.

W związku z powyższym, art. 434 § 1 i 2 k.p.k. uznać należy za normy materialnoprawne, które stanowią samodzielną podstawę do nadzwyczajne złagodzenia kary, zawieszenia jej wykonania, orzeczenia tylko środka karnego³²⁶. Sąd ma bowiem możliwość zastosowania:

1. nadzwyczajnego złagodzenia kary nie tylko, gdy szczególny przepis prawa karnego to przewiduje, wobec młodocianego, gdy przemawiają za tym względy wychowawcze oraz w sytuacji przewidzianej w art. 60 § 3 i 4 k.k. czy gdy nawet najniższa kara przewidziana za dane przestępstwo byłaby niewspółmiernie surowa;
2. warunkowego zawieszenia wykonania kary m. in. grzywny orzeczonej na podstawie art. 33 § 2, pozbawienia wolności w rozmiarze od 2 do 5 lat, kary orzeczonej wobec sprawcy określonego w art. 64 § 2 k.k., niezależnie od dotychczasowego sposobu życia oskarżonego;
3. ograniczyć skazanie do orzeczenia środka karnego, gdy przestępstwo zagrożone jest karą przekraczającą 3 lata pozbawienia wolności (do 5 lat).

³²⁶ K.T. Boratyńska, A. Górski, A. Sakowicz, A. Ważny, *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, Warszawa 2012, s. 748.

Projekt nowelizacji kodeksu postępowania karnego utrzymuje możliwość zastosowania nadzwyczajnego złagodzenia kary i warunkowego zawieszenia jej wykonania. W odniesieniu do orzeczenia wyłącznie środka karnego, projekt zakłada, że będzie to odstępianie od wymierzenia kary z jednoczesnym orzeczeniem środka karnego wymienionego w art. 39 k.k., już bez ograniczeń jedynie do enumeratywnie wskazanych środków karnych. Brak będzie zatem przeszkód do poprzestania na orzeczeniu wobec oskarżonego skazywanego w trybie art. 335 k.p.k. środka karnego w postaci przepadku, który dotychczas jako jedyny nie był objęty katalogiem z art. 343 § 1 k.p.k.

W doktrynie podkreśla się, że zastosowanie dobrodziejstw z art. 343 § 1 i 2 k.p.k. musi poprzedzać wykazanie przez oskarżyciela istnienia wyjątkowych okoliczności, które uzasadniać będą wymierzenie kary lub środków probacyjnych na korzystniejszych zasadach³²⁷.

W obecnym stanie prawnym oskarżony, który zdecyduje się skorzystać z instytucji przewidzianej w art. 387 k.p.k. nie korzysta z preferencyjnych zasad wymiaru kary i środków karnych. Jednakże nie oznacza to, że sąd meriti rozpoznający sprawę, nie powinien wziąć tego pod uwagę w trakcie orzekania z uwagi na zakres art. 53 k.k. Ustawodawca *expressis verbis* wskazuje, że sąd orzekający powinien uwzględnić takie okoliczności jak zachowanie się sprawcy po popełnieniu czynu, jego starania o naprawienie szkody lub zadośćuczynienie w innej formie społecznemu poczuciu sprawiedliwości, a także zachowanie się samego pokrzywdzonego.

Na domiar tego projekt ustawy o zmianie kodeksu postępowania karnego zakłada korzystniejsze zasady wymiaru kary i środków probacyjnych także dla oskarżonych dobrowolnie poddających się karze. Uwzględniając wniosek oskarżonego, sąd będzie mógł zastosować nadzwyczajne złagodzenie kary, niezależnie od podstaw przewidzianych w art. 60 § 1-4 k.k., z ograniczeniem jednakże do oskarżonych, którym zarzucono występki. W sprawach o zbrodnie nadzwyczajne złagodzenie kary będzie mogło nastąpić tylko wówczas, gdy wniosek zostanie złożony w terminie określonym w nowo wprowadzonym art. 338a, tj. przed doręczeniem zawiadomienia o terminie rozprawy. Tym samym, nawet w przypadku sprawców występków, projektodawca nie zdecydował się zastosować do nich takich dobrodziejstw jak możliwość warunkowego zawieszenia wykonania kary czy poprzestania przez sąd na orzeczeniu wyłącznie środka karnego na warunkach korzystniejszych niż to przewiduje kodeksie karnym.

³²⁷ T. Grzegorzczak, *op. cit.*, s. 738.

Odmienne zasady kształtują się w zakresie wniosku złożonego przez oskarżonego w trybie art. 338a rozpoznawanego na posiedzeniu. Brzmienie art. 343a w zw. z art. 343 § 1 i 2 k.p.k. jednoznacznie wskazuje, że w takim przypadku oskarżony będzie mógł skorzystać dokładnie z tych samych dobrodziejstw, które przysługiwałyby mu w razie skazania bez przeprowadzenia rozprawy na skutek stosownego wniosku prokuratora.

W uzasadnieniu do projektu czytamy, że *takie zróżnicowanie dobrodziejstw, z których oskarżony może skorzystać, powinno stymulować go do podejmowania decyzji, które z jednej strony dobrze chronić będą jego własne interesy, z drugiej zaś oszczędzą wymiarowi sprawiedliwości niepotrzebnej pracy*³²⁸.

Zakończenie

Konsensualne sposoby zakończenia postępowania pozwalają na znaczne przyspieszenie, uproszczenie i obniżenie kosztów toczącego się procesu karnego, jak również zwiększenie efektywności wymiaru sprawiedliwości³²⁹. Z drugiej strony dają oskarżonemu możliwość skorzystania z dobrodziejstw związanych z wymiarem kary i środków probacyjnych orzeczonych przez sąd. Planowana nowelizacja kodeksu karnego, będąca wyrazem akceptacji i potrzeby istnienia tego typu instytucji prawa procesowego, z jednej strony rozszerza zatem możliwość korzystania z nich – w przypadku art. 335 na wszystkie występki, a art. 387 w ogóle na wszystkie przestępstwa oraz dodaje nowy przepis art. 338a, z drugiej zaś rozciąga możliwość zastosowania do oskarżonego dobrodziejstw w zakresie kary i środków probacyjnych we wszystkich przypadkach konsensualnego zakończenia postępowania.

³²⁸ Projekt ustawy o zmianie ustawy kodeks postępowania karnego i niektórych ustaw Komisji Kodyfikacyjnej Prawa Karnego działającej przy Ministrze Sprawiedliwości: <http://bip.ms.gov.pl/pl/projekty-aktow-prawnych/prawo-karne/download,1649,0.html>

³²⁹ K.T. Boratyńska, A. Górski, A. Sakowicz, A. Ważny, *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, Warszawa 2012, s. 750.

Bibliografia

1. Projekt ustawy o zmianie ustawy kodeks postępowania karnego i niektórych ustaw Komisji Kodyfikacyjnej Prawa Karnego działającej przy Ministrze Sprawiedliwości: <http://bip.ms.gov.pl/pl/projekty-aktow-prawnych/prawo-karne/download,1649,0.html>.
2. Boratyńska K.T., Górski A., Sakowicz A., Ważny A., *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, Warszawa 2009.
3. Boratyńska K.T., Górski A., Sakowicz A., Ważny A., *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, Warszawa 2012.
4. Grajewski J., Paprzycki L.K., Steinborn S., *Postępowania karnego. Komentarz*, Warszawa 2010.
5. Grzegorzczak T., *Kodeks postępowania karnego oraz ustawa o świadku koronnym. Komentarz*, Warszawa 2008.
6. Kmiecik R., *O wyrokowaniu bez rozprawy i innych instytucjach karnoprosesowych*, „Prokurator” 2000, nr 3.
7. Koper R., *Rozstrzygnięcia sądu w przedmiocie wniosku prokuratora o skazanie bez rozprawy*, „Przegląd Sądowy” 2002, nr 6.
8. Marek A., *Konsensualny model rozstrzygania spraw w procesie karnym*, [w:] Czapska J., Gaberle A., Światłowski A., Zoll A. (red.), *Zasady procesu karnego wobec wyzwań współczesności. Księga ku czci Prof. S. Waltosia*, Warszawa 2002.
9. Marszał K., *W sprawie merytorycznego wyrokowania przez sąd I instancji poza rozprawą w sprawach karnych*, „Prokuratora i Prawo” 2010, nr 1-2.
10. Sobol E., Drabik L., Gałązka A., Jaxa - Małachowska M., Kłosińska A., Kubiak-Sokół A., Łodzińska A., Salata A., Sobolewska K., Stankiewicz A., Wiśniakowska L., Witorska A., *Wielki słownik języka polskiego*, Warszawa 2006.
11. Światłowski A., *Koncepcja porozumień karnoprosesowych*, „Prokuratora i Prawo” 1998, nr 2.
12. Światłowski A., *Porozumienia w procesie karnym niektórych państw europejskich*, „Przegląd Sądowy” 1998, nr 1.
13. Waltoś S., *Porozumienia w europejskim procesie karnym, próba syntetycznego spojrzenia*, „Prokuratora i Prawo” 2010, nr 1.

14. Wilk U., *Instytucja skróconej rozprawy jako przykład konsensualnego zakończenia procesu karnego*, „Prokuratura i Prawo” 2005, nr 1.
15. Zoll A. (red.), *Kodeks karny. Część ogólna. Komentarz. Tom I. Komentarz do art. 1-116 k.k.*, Zakamycze, 2004.

Rozdział XI

Obligatoryjność zarządzenia wykonania kary warunkowo zawieszanej w świetle orzecznictwa Trybunału Konstytucyjnego i Sądu Najwyższego

mgr Bartosz Maćków³³⁰

Wstęp

Warunkowe zawieszenie wykonania orzeczonej kary było w okresie wprowadzania w życie ustawy z 6 czerwca 1997 r. - Kodeks Karny³³¹ (dalej: k.k.) jedną z wielu instytucji zwiastujących zmianę polityki karania sprawców przestępstw. Sama kara na gruncie k.k. przestała być ujmowana wyłącznie w kategoriach odpłaty za wyrządzone przestępstwem zło. W założeniu twórców k.k. warunkowe zawieszenie wykonania kary miało stać się środkiem polityki karnej, za pomocą którego osiągane są zarówno cele indywidualno-prewencyjne, w szczególności zapobieganie ponownemu popełnieniu przestępstwa przez danego sprawcę³³² jak i – do pewnego stopnia – te związane ze społecznym oddziaływaniem kary³³³. Dodatkowo, możliwość skorelowania warunkowego zawieszenia wykonania kary z dozorem kuratora lub obowiązkami resocjalizującymi, które w okresie próby mogą być zmieniane, w tym także z obowiązkiem naprawienia szkody traktowanym jako środek probacyjny miało realizować także ideę resocjalizacji sprawcy.

Inspiracją do napisania powyższego artykułu było orzeczenie Trybunału Konstytucyjnego z 17 lipca 2013 r. o sygn. SK 9/10. Trybunał badał zgodność z Konstytucją przepisu art. 75 § 1 k.k. stanowiącego, że: „Sąd zarządza wykonanie kary, jeżeli skazany w okresie próby popełnił podobne przestępstwo umyślne, za które orzeczono prawomocnie

³³⁰ mgr Bartosz Maćków - doktorant w Katedrze Prawa Konstytucyjnego na Wydziale Prawa, Administracji i Ekonomii Uniwersytetu Wrocławskiego. Prowadzi zajęcia z Prawa konstytucyjnego, Zasad ustroju politycznego oraz Praw człowieka i systemów ich ochrony. Aplikant adwokacki przy Okręgowej Radzie Adwokackiej we Wrocławiu.

³³¹ Ustawa z 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny, Dz. U. z 1997 r., Nr 88, poz.553

³³² A. Zoll (red.), *Kodeks karny. Część ogólna. Komentarz. Tom I. Komentarz do art. 1-116 k.k.*, Warszawa 2012 r., s. 944

³³³ Uzasadnienie rządowego projektu k.k.

karę pozbawienia wolności.” Przepis ten znajduje zastosowanie w ramach postępowania karnego wykonawczego³³⁴ i określa jedną z trzech obligatoryjnych przesłanek zarządzenia wykonania zawieszanej kary. Trybunał w niniejszym orzeczeniu uznał powyższy za niezgodny z art. 45 ust. 1 Konstytucji RP „w zakresie, w jakim nie przewiduje możliwości odstąpienia przez sąd od zarządzenia wykonania kary w sytuacji, gdy wobec skazanego ponownie orzeczono karę pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem jej wykonania, jeżeli przemawiają za tym szczególne względy”.

Autor ma świadomość, że ramy niniejszego artykułu nie pozwalają na kompleksowe przedstawienie wszystkich zagadnień związanych z obligatoryjnym zarządzeniem wykonania kary warunkowo zawieszanej. Dlatego zawęzi swoje rozważania do konkretnego stanu faktycznego, którego dotyczyła skarga konstytucyjna SK 9/10 a mianowicie do sytuacji, gdy wobec skazanego ponownie orzeczono karę pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem jej wykonania. Celem niniejszego artykułu będzie skonfrontowanie argumentacji Trybunału Konstytucyjnego z poglądami doktryny w tym judykatach Sądu Najwyższego.

Istota warunkowego zawieszenia wykonania kary

Co do zasady za probacyjne uznajemy środki i sankcje będące reakcją prawnokarną na popełnienie czynu zabronionego prawem karnym, które polegają na pozostawieniu sprawcy na wolności, przy nałożeniu na niego określonych obowiązków. Warunkowe zawieszenie wykonania kary jest jednym z trzech środków poddania sprawcy próbie (probacji) przewidzianych w k.k. W porównaniu z k.k. z 1969 r. poszerzono katalog możliwości zastosowania tej instytucji do wszystkich trzech kar różnych rodzajowo, tj. do kary pozbawienia wolności, kary ograniczenia wolności i kary grzywny³³⁵, co spotkało się z pozytywnym przyjęciem doktryny³³⁶.

Ustawodawca w art. 69 § 1 k.k. określił skutki jakie wiąże z zawieszeniem wykonania kary wobec sprawcy. W związku z tym, sąd może warunkowo zawiesić wykonanie orzeczonej kary, jeżeli jest to wystarczające dla osiągnięcia wobec sprawcy celów kary, a w szczególności zapobieżenia jego powrotowi do przestępstwa. Cele kary określa

³³⁴ Orzeczenie TK z 17 lipca 2013 r., OTK-A, nr 6, poz. 69, cz. III, pkt 1.1 uzasadnienia.

³³⁵ M. Królikowski (red.), R. Zawłocki (red.), *Kodeks karny. Część ogólna. Komentarz do art. 32-11*, Tom II, Warszawa 2010 r., s. 452.

³³⁶ A. Grześkowiak (red.) K. Wiak (red.), *Kodeks karny. Komentarz.*, Warszawa 2012 r. s. 448

art. 53 k.k., będący fundamentem systemu sądowego wymiaru kary. Doktryna prawa karnego wyróżnia następujące cele kary: 1) realizację idei sprawiedliwości, 2) prewencji ogólnej oraz 3) prewencji indywidualnej³³⁷.

Redakcja artykułu 69 § 1 k.k. wskazuje na szczególne wyróżnienie - spośród wszystkich zadań jakie ustawodawca stawia przed instytucją warunkowego skazania - kwestii przeciwdziałania powrotu skazanego do przestępstwa. Jednak z perspektywy orzekającego sądu nie powinna znikać potrzeba kształtowania świadomości prawnej społeczeństwa. Powyższe stanowisko znalazło wyraz w postanowieniu Sądu Najwyższego (dalej: S.N.) z 14 czerwca 2006 r.³³⁸, w którym S.N. orzekł: „Rozważając ewentualność warunkowego zawieszenia wykonania kary pozbawienia wolności, sąd bierze pod uwagę nie tylko dane o osobie sprawcy, ale i ogólne dyrektywy wymiaru kary, w tym w zakresie kształtowania świadomości prawnej społeczeństwa”. Na pełną aprobatę, w tym kontekście, zasługuje pogląd A. Zolla, który stwierdza: „zawieszenie wykonania orzeczonej kary nie powinno (...) rodzić w opinii społecznej przekonania, że sprawca przestępstwa pozostał w zasadzie bezkarny”³³⁹. Odmienne stanowisko prezentuje R. Skarbek³⁴⁰. Jego zdaniem o celowości zastosowania warunkowego zawieszenia wykonania kary powinny rozstrzygać wyłącznie względy szczególnie-prewencyjne.

Art. 69 § 2 k.k. wskazuje na zasadnicze elementy związane z osobą sprawcy, które sąd powinien brać pod uwagę, badając prawdopodobieństwo ponownego popełnienia w przestępstwa (tzw. prognoza kryminologiczna)³⁴¹. Chodzi przede wszystkim o postawę

³³⁷ *Ibidem.*, s. 391

³³⁸ Wyrok S.N. z 14 czerwca 2006 r., WA 19/06, Prokuratura i Prawo 2006, Nr 11, poz.8, Lex 296165.

³³⁹ A. Zoll, *op. cit.*, s. 945. Podobnie : Sąd Apelacyjny w Łodzi w wyroku z 23 listopada 2000 r., II AKa 217/00, Prokuratura i Prawo 2001, Nr 6, poz. 16.

³⁴⁰ M. Królikowski (red.), R. Zawłocki (red.), *Kodeks karny. Część ogólna*. Tom II, Warszawa 2010 r., s. 454. Podobnie: A. Marek, *Kodeks karny. Komentarz.*, Warszawa 2010 r., s. 215; Sąd Apelacyjny we Wrocławiu który w wyroku z 12 czerwca 2002 r., (II AKa 182/02, OSA 2002, Nr 11, poz. 77) stwierdza: „wymierzając karę sąd kieruje się dyrektywami określonymi w art. 53 k.k. Jednakże w wypadku uznania, na skutek prawidłowego ustalenia i oceny tych wszystkich dyrektyw, że wymierzona kara pozbawienia wolności nie powinna przekraczać 2 lat, to przeszkodą do warunkowego zawieszenia jej wykonania nie może być wzgląd na społeczne oddziaływanie kary. Jedyną przesłaną decydującą o tym czy kara w takiej wysokości ma być orzeczona w postaci bezwzględnej, czy też z warunkowym zawieszeniem jej wykonania jest ocena, w jakiej postaci kara ta osiągnie cele wobec sprawcy przestępstwa, a więc rozstrzygnięcie to musi znajdować uzasadnienie jedynie w pozytywnej lub negatywnej prognozie kryminologicznej”.

³⁴¹ J. Giezek J. (red.), N. Kłaczyńska, G. Łabuda, *Kodeks karny. Część ogólna. Komentarz*. WKP, 2012 r., s. 490

sprawcy, jego właściwości i warunki osobiste, dotychczasowy sposób życia oraz zachowanie się po popełnieniu przestępstwa.

Z tak nakreślonego stanowiska można wysnuć następujący wniosek: ustawodawca przewiduje możliwość warunkowego zawieszania orzeczonej kary wobec sprawców, niezaangażowanych w popełnianie przestępstwa, niezawansowanych na drodze do kariery przestępczej i niewykazujących postaw, cech czy właściwości, które korelują z wysokim prawdopodobieństwem recydywy³⁴². Podstawowym zadaniem probanta jest powstrzymanie się od popełnienia przestępstw w wyznaczonym przez sąd okresie. Państwo stosując instytucję warunkowego skazania daje sprawcy „szansę, polegającą na tym, że wyrządzone przez niego zło może być mu darowane w całości lub w części pod warunkiem przestrzegania porządku prawnego³⁴³.

Obligatoryjne zarządzenie wykonania warunkowo zawieszanej kary pozbawienia wolności

Zarządzenie wykonania kary warunkowo zawieszanej z art. 75 k.k. służy prawidłowej realizacji tego środka probacyjnego na wypadek niesprawdzenia się postawionej w wyroku warunkowo skazującym pozytywnej prognozy wobec sprawcy³⁴⁴. Podstawą zarządzenia wykonania orzeczonej kary jest popełnienie przez skazanego w okresie próby podobnego przestępstwa umyślnego za które orzeczono prawomocnie karę pozbawienia wolności. W doktrynie dominującym stanowiskiem jest pogląd, że chodzi tu zarówno o karę pozbawienia wolności orzeczoną bez warunkowego zawieszenia jej wykonania, jak i karę pozbawienia wolności, której wykonanie zostało warunkowo zawieszone³⁴⁵. Autor zaznaczył na wstępie, że interesującą go perspektywą badawczą jest sytuacja drugiego skazania za które

³⁴² B.Stańdo-Kawecka, *Nowy wymiar polityki karnej – upowszechnianie kar nieizolacyjnych. System probacji i sprawiedliwość naprawcza*, Biuletyn Kancelarii Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej 2013 r., Nr 28, s. 15-16.

³⁴³ A. Zoll (red.), *op. cit.*, s. 944

³⁴⁴ G. Łabuda, *Uwagi o obligatoryjnym zarządzeniu wykonania kary w trybie art. 75 § 1 kodeksu karnego*, *Probacja* 2010 r., Nr 2, s. 141.

³⁴⁵ *Ibidem.*, s. 141, Podobnie: R.A. Stefański, *Obligatoryjne zarządzenie wykonania kary zawieszanej warunkowo*, *Probacja* 2010 r., Nr 2, s.22-23; A. Grześkowiak (red.) K. Wiak (red.), *op. cit.*, s. 476. W orzecznictwie zaznaczyła się uchwała siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z 17 września 1996 r. (I KZP 19/96) w której stwierdzono, że skazaniem na karę pozbawienia wolności – uzasadniającym obligatoryjne zarządzenie wykonania kary na podstawie art. 78 § 1 d.k.k.(kodeksu karnego z 1969 r.-przyp. Autora) – jest skazania na taką karę także z warunkowym zawieszeniem jej wykonania.

została wymierzona kara pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem jej wykonania³⁴⁶. Wykładnia językowa art. 75 § 1 k.k. uniemożliwia przyjęcie odmiennego poglądu bowiem w kodeksie karnym w art. 32 k.k. nie występuje kara pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem jej wykonania. Warunkowe skazanie jest jedną z trzech form poddania sprawcy próbie. Sąd, zarządzając wykonanie kary nie wymierza innego rodzaju sankcji karnej, ale ją materializuje.

Odmienne stanowisko zajął Sąd Apelacyjny w Krakowie w postanowieniu z 28 września 2009 r.³⁴⁷ uznając, że podstawą obligatoryjnego zarządzenia wykonania kary jest skazanie w okresie próby na bezwarunkową karę pozbawienia wolności.³⁴⁸

Obligatoryjne zarządzenie wykonania kary w orzecznictwie Trybunału Konstytucyjnego

Trybunał Konstytucyjny jest organem władzy sądowniczej powołanym do badania zgodności z Konstytucją aktów normatywnych i umów międzynarodowych oraz wykonywania innych zadań określonych w Konstytucji³⁴⁹. Zasadnicza rola ustrojowa Trybunału Konstytucyjnego polega na rozstrzyganiu wątpliwości dotyczących hierarchicznej zgodności norm, w tym przede wszystkim na zapewnieniu poszanowania zawartych w Konstytucji norm o najwyższej mocy, dotyczących m.in. standardów funkcjonowania demokratycznego państwa prawnego oraz statusu jednostki. Poza zakresem kompetencji Trybunału pozostaje rozstrzyganie kwestii spójności norm o tej samej mocy prawnej, jak również dokonywanie abstrakcyjnej wykładni przepisów albo oceny praktyki ich stosowania³⁵⁰.

Trybunał Konstytucyjny w skardze o sygnaturze SK 9/10 jako istotę problemu konstytucyjnego określił rozważenie czy: „obligatoryjność zarządzenia przez sąd wykonania

³⁴⁶ Jako, że skarga konstytucyjna jest instrumentem konkretnej kontroli zgodności aktu normatywnego a skarga SK 9/10 dotyczyła właśnie takiego stanu faktycznego.

³⁴⁷ Postanowienie SA z 28 września 2009 r., II AKz w 739/09, Orzecznictwo Sądów Apelacyjnych 2010 r., Nr 5, poz.17-21

³⁴⁸ T. Kozioł, *Glosa do postanowienia Sądu Apelacyjnego w Krakowie z 8 września 2009 r.*, II AKz w 739/09, *Czasopismo Prawa Karnego i Nauk Penalnych* 2011 r., Nr 2.

³⁴⁹ Ustawa z dnia 1 sierpnia 1997 r. o Trybunale Konstytucyjnym. Dz. U. z 1997 r. , Nr 102, poz.643.

³⁵⁰ Postanowienie Trybunału Konstytucyjnego z 19 czerwca 2012 r., SK 37/08, OTK-A 2012 Nr 6, poz.69, cz. II, pkt 2-3 uzasadnienia.

kary pozbawienia wolności przewidziana przez art. 75 § 1 k.k. nie prowadzi do wyłączenia sądowej gwarancji kontroli merytorycznej przesłanek tej decyzji – w kontekście konstytucyjnie istotnej, w każdym stadium decydowania o wolności osobistej, sylwetki skazanego w konkretnej sprawie³⁵¹. Wzorcem kontroli Trybunał uczynił art. 45 ust. 1 Konstytucji RP³⁵² stanowiący o tym że: „Każdy ma prawo do sprawiedliwego i jawnego rozpatrzenia sprawy bez nieuzasadnionej zwłoki przez właściwy, niezależny, bezstronny i niezawisły sąd”.

Trybunał w niniejszym orzeczeniu wyraża pogląd, że postanowienie wydawane na podstawie art. 75 § 1 k.k., choć wydawane w postępowaniu wykonawczym, ma charakter odrębny od postępowania głównego w którym sąd rozstrzygnął prawomocnie o winie skazanego. Trybunał stwierdza: „Zarządzenie wobec skazanego wykonania kary pozbawienia wolności uprzednio zawieszanej oznacza z perspektywy konstytucyjnej wdrożenie jakościowo innej sankcji karnej”.

Jednakże, czy rzeczywiście sąd zarządzając wykonanie kary warunkowo zawieszanej wydaje odrębne rozstrzygnięcie o wolnościach i prawach jednostki? Trybunał przyjmuje, że: „istotą <<rozpatrzenia sprawy>> jest prawna kwalifikacja konkretnego stanu faktycznego, zawarta w wydanej normie konkretnej i indywidualnej, skierowanej do określonego podmiotu z której wynikają określone uprawnienia lub obowiązki. (...) Istotne jest, że wszystkie elementy stanu faktycznego dotyczą sprawy konkretnej i tworzą pewną całość związaną z podmiotem, którego uprawnienia lub obowiązki będą określone w wyniku kwalifikacji prawnej stanu faktycznego”³⁵³. W postępowaniu wykonawczym dotyczącym obligatoryjnego zarządzenia wykonania kary sąd bada czy w okresie próby probant popełnił przestępstwo umyślne podobne do popełnionego poprzednio. Należy podkreślić, że dotyczy ono tego samego sprawcy, którego odpowiedzialność została ustalona w wyroku skazującym. Sąd na tym etapie nie modyfikuje wymiaru kary a jedynie niejako aktualizuje odpowiedzialność karną skazanego, który nie skorzystał z szansy danej mu przez państwo (działając umyślnie).

W dalszej części uzasadnienia Trybunał odnosi się do praktyki orzeczniczej sądów karnych. Traktują one karę pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem jej wykonania jako „rodzaj kary odmienny od bezwzględnej kary pozbawienia wolności”. Taka interpretacja Trybunału wywołuje kontrowersje. Słusznie w zdaniu odrębnym sędzia

³⁵¹ Orzeczenie TK z 17 lipca 2013 r., SK 9/10, OTK-A 2013, Nr 6, poz. 69, cz. III, pkt 2.4.2 uzasadnienia.

³⁵² Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z 2 kwietnia 1997 r., Dz. U. 1997 r., Nr 78, poz. 483.

³⁵³ Orzeczenie TK z 27 maja 2008 r., SK 57/06 OTK-A 2008, Nr 4, poz. 63, cz. III, pkt 5 uzasadnienia.

Mirosław Granat zwraca uwagę, że katalog kar jest w sposób enumeratywny określony w art. 32 k.k. Ma on charakter zamknięty a konstytucyjna zasada *nulla poena sine lege* wyrażona w art. 42 ust. 1 Konstytucji wyłącza rozszerzającą interpretację art. 69 k.k.³⁵⁴. Ustawodawca wyraźnie rozróżnia katalog kar od środków probacyjnych poprzez chociażby rozmieszczenie w odmiennych rozdziałach. Na marginesie można dodać, że Trybunał w orzeczeniu 5 kwietnia 2011 r. o sygn. P 6/10³⁵⁵ powołując się na utrwalone w tym zakresie orzecznictwo³⁵⁶, orzekł, że nie ma kompetencji do rozpatrywania zasadności, słuszności lub skuteczności istniejących rozwiązań przyjętych przez prawodawcę. W innym fragmencie niniejszego orzeczenia Trybunał stwierdza, że: „w granicach swobody regulacyjnej przysługującej ustawodawcy mieściło się wprowadzenie przepisu stanowiącego sankcję wobec sprawcy, który mimo danej mu szansy nie tylko nie spełnił pomyślnej prognozy, co do zachowania się w okresie próby, lecz ponownie popełnił umyślne przestępstwo, i to podobne do poprzedniego, za które został prawomocnie skazany na karę pozbawienia wolności”.

Wnioski

Reasumując, w świetle przedstawionych rozważań uprawniona wydaje się teza, że orzeczenie Trybunału Konstytucyjnego zniekształca istotę warunkowego zawieszenia wykonania kary. Sprawca, mimo pozytywnej prognozy kryminologicznej, jaką sformułował sąd na etapie postępowania jurysdykcyjnego nie dotrzymał warunków porozumienia jakie zawarł z państwem, popełniając umyślnie w okresie próby podobne przestępstwo. „Rozmiękczenie” owego paktu poprzez wprowadzanie do art. 75 k.k. klauzul np. „szczególnych względów” jest niekorzystne choćby z punktu widzenia prewencji ogólnej.

³⁵⁴ Orzeczenie TK z 17 lipca 2013 r., SK 9/10, OTK-A 2013, Nr 6, poz. 69, zdanie odrębne sędziego Mirosława Granata.

³⁵⁵ Wyrok TK z dnia 5 kwietnia 2011 r., sygn. akt P 6/10, OTK-A 2011 r., Nr 19, poz. 3, cz. II, pkt 3.6 uzasadnienia.

³⁵⁶ Postanowienie z 12 lutego 2008 r., sygn. P 62/07, OTK ZU nr 1/A/2008 poz. 17; wyrok z 7 kwietnia 2009 r., sygn. P 7/08, OTK ZU nr 4/A/2009, poz. 46; postanowienie z 8 lipca 2008 r., sygn. P 38/07, OTK ZU nr 6/A/2008, poz. 114; postanowienie z 23 czerwca 2009 r. sygn. akt P 35/07, OTK ZU nr 6/A/2009, poz. 100

Bibliografia

Akty normatywne:

1. Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z 2 kwietnia 1997 r., Dz. U. 1997 r., Nr 78, poz. 483,
2. Ustawa z 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny, Dz. U. z 1997 r., Nr 88, poz.553,
3. Ustawa z dnia 1 sierpnia 1997 r. o Trybunale Konstytucyjnym. Dz. U. z 1997 r. , Nr 102, poz.643.

Orzecznictwo

1. Orzeczenie TK z 17 lipca 2013 r., OTK-A, nr 6, poz. 69,
2. Wyrok SN z 14 czerwca 2006 r., WA 19/06, Prokuratura i Prawo 2006, Nr 11, poz.8, Lex 296165,
3. Sąd Apelacyjny w Łodzi w wyroku z 23 listopada 2000 r., II AKa 217/00, Prokuratura i Prawo 2001, Nr 6, poz. 16,
4. Sąd Apelacyjny we Wrocławiu który w wyroku z 12 czerwca 2002 r., II AKa 182/02, Orzecznictwo Sądu Administracyjnego 2002, Nr 11, poz. 77,
5. Uchwała siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z 17 września 1996 r.I KZP 19/96, Orzecznictwo Sądu Najwyższego Izba Karna i Wojskowa 1996 r., Nr 11-12, poz. 75,
6. Postanowienie Sądu Apelacyjnego w Krakowie z 28 września 2009 r., II AKzw 739/09, Orzecznictwo Sądów Apelacyjnych 2010 r., Nr 5, poz.17-21,
7. Postanowienie Trybunału Konstytucyjnego z 19 czerwca 2012 r., SK 37/08, OTK-A 2012 Nr 6, poz.69,
8. Orzeczenie TK z 27 maja 2008 r., SK 57/06 OTK-A 2008, Nr 4, poz. 63,
9. Orzeczenie TK z dnia 5 kwietnia 2011 r., sygn. akt P 6/10, OTK-A 2011 r., Nr 19, poz. 3.

Literatura

1. Giezek J. (red.), Kłaczyńska N., G. Łabuda G., *Kodeks karny. Część ogólna. Komentarz.* Warszawa 2012 r.,
2. A. Grześkowiak (red.) A., Wiak (red.) K., *Kodeks karny. Komentarz.*, Warszawa 2012 r.,
3. Kozioł T. , *Glosa do postanowienia Sądu Apelacyjnego w Krakowie z 8 września 2009 r.*, II AKZw 739/09, *Czasopismo Prawa Karnego i Nauk Penalnych* 2011 r.
4. Królikowski (red.) M., Zawłocki (red.) R., *Kodeks karny. Część ogólna. Komentarz do art. 32-11*, Tom II, Warszawa 2010 r.,
5. Łabuda G., *Uwagi o obligatoryjnym zarządzeniu wykonania kary w trybie art. 75 § 1 kodeksu karnego*, *Probacja* 2010 r., Nr 2.,
6. Marek A., *Kodeks karny. Komentarz.*, Warszawa 2010 r.,
7. Stańdo-Kawecka B., *Nowy wymiar polityki karnej – upowszechnianie kar nieizolacyjnych. System probacji i sprawiedliwość naprawcza*, *Biuletyn Kancelarii Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej* 2013 r., Nr 28.,
8. Stefański R. A., *Obligatoryjne zarządzenie wykonania kary zawieszanej warunkowo*, *Probacja* 2010 r., Nr 2.,
9. Zoll (red.) A., *Kodeks karny. Część ogólna. Komentarz. Tom I. Komentarz do art. 1-116 k.k.*, Warszawa 2012 r.

Rozdział XII

Kodeksowe i pozakodeksowe określenie sankcji karnej za przestępstwa korupcyjne. Analiza dogmatyczna w ujęciu porównawczym

mgr Paulina Samuel³⁵⁷

Wstęp

Przedmiotem artykułu jest ukazanie zróżnicowanego obrazu ustawowego zagrożenia karnego za różne rodzaje korupcji w Polsce, który stanowić może ogromne źródło wiedzy z zakresu problematyki przestępstw korupcyjnych. Analizy schematów sankcji karnej nie można sprowadzić jedynie do powtarzającego się wzorca i nie należy traktować jej tylko w kategoriach wyliczeń matematycznych³⁵⁸. Warto zwrócić uwagę, że analiza ta ma też znaczenie praktyczne ponieważ pozwala udzielić odpowiedzi na pytanie o racjonalność zróżnicowania sankcji karnych za różne przestępstwa korupcyjne, czy jest przejrzyste i klarowne. Przy ocenie systemu sankcji karnych za kodeksowe i pozakodeksowe przestępstwa korupcyjne należy wziąć pod uwagę, że system ustawowych zagrożeń karnych tworzony jest i modyfikowany od wielu lat celem przeciwdziałania zjawisku jakim jest korupcja³⁵⁹.

Zarówno w Kodeksie karnym (który jest podstawowym aktem prawnym na podstawie którego zwalczą się przestępczość korupcyjną w Polsce) jak i w pozakodeksowych ustawach karnych zdefiniowano zespół ustawowych zagrożeń karnych za przestępstwa o charakterze korupcyjnym, którego elementy różnią się pod względem ilościowym i jakościowym nasileniem zagrożonej kary³⁶⁰. Warto wspomnieć o noweli antykorupcyjnej, czyli ustawie z dnia 13 czerwca 2003 r. o zmianie ustawy Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw. Jest

³⁵⁷ mgr Paulina Samuel - Katedra Kryminologii i Prawa Karnego Gospodarczego, Wydział Prawa, Administracji i Ekonomii, Uniwersytet Wrocławski

³⁵⁸ W. Mąciór, *Założenia ustawowego wymiaru kary*, PIP 1984, z. 6, s. 4.

³⁵⁹ Korupcja (łac. corruptio, ang. corrupt, corruption) oznacza zepsucie, demoralizację, rozkład społeczny, zgniliznę, przekupstwo, łapownictwo, sprzedajność, C. Nowak, *Korupcja w prawie karnym na tle uregulowań międzynarodowych*, Warszawa 2008, s. 13 i n.

³⁶⁰ Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – *Kodeks karny* (Dz.U. z 1997 r. Nr 88, poz. 553), dalej zwana KK.

to akt prawny, który znacznie zmienił i ukształtował przepisy prawa karnego ukierunkowując je na walkę z korupcją, m. in. poprzez uwzględnienie zobowiązań międzynarodowych wynikających ze wstąpienia Polski do Unii Europejskiej, a także aktualizację problemów ze stanowiska polityki kryminalnej. Nowela wprowadziła nowe rozwiązania prawne, a stare rozbudowała, ich celem jest ułatwienie organom ścigania i wymiarowi sprawiedliwości prowadzenia postępowania karnego w sprawach o przestępstwa korupcyjne a także traktowanie ich sprawców należycie do popełnionego czynu oraz pomoc w ujawnianiu i odzyskiwaniu pochodzących z tych przestępstw nielegalnych korzyści. Ponadto, nowela antykorupcyjna kryminalizuje sprzedajność i przekupstwo, odnosi się do handlu wpływami i korupcji wyborczej oraz gospodarczej³⁶¹.

W części kodeksowej wyróżniamy następujące przestępstwa korupcyjne: korupcja biurokratyczna (art. 228 – 231 KK), korupcja wyborcza (art. 250a KK), korupcja gospodarcza (art. 296a KK) oraz korupcja wierzycieli (art. 302 §2 i §3).

Natomiast w części pozakodeksowej przestępstwa korupcyjne rozproszone są w przepisach karnych różnych ustaw: korupcja w sporcie (art. 46 ustawy z dnia 25 czerwca 2010 r. o sporcie)³⁶², korupcja w sektorze refundacji leków ze środków publicznych (art. 54 ustawy o refundacji leków, środków spożywczych specjalnego przeznaczenia żywieniowego oraz wyrobów medycznych³⁶³, a także korupcja farmaceutyczna (art. 128)³⁶⁴.

Nasilenie zagrożonych kar ujętych w zbiorach ustawowych zagrożeń karnych charakteryzuje się zróżnicowaniem pod względem ilościowym i jakościowym. Elementy te nazwać można „schematami ustawowych zagrożeń”³⁶⁵. Literatura prawa karnego zwykła określać je mianem sankcji karnej³⁶⁶. Sankcja karna jest to kara grożąca za bezprawny

³⁶¹ Mik B., *Nowela antykorupcyjna z dnia 13 czerwca 2003 r.*, Zakamycze 2003, s.

³⁶² Ustawa z dnia 25 czerwca 2010 r. o sporcie (Dz. U. z 2010 r. Nr 127, poz. 857), dalej zwaana USp. W tym przypadku lokalizacja przepisu uległa zmianie. Otóż wcześniej (tj. Do 2010) przestępstwo korupcji w sporcie uregulowane było w przepisie art. 296b KK.

³⁶³ Ustawa z dnia 27 sierpnia 2004 r. o świadczeniach opieki zdrowotnej finansowanych ze środków publicznych (Dz. U. z 2011 r., Nr 122, poz. 696), dalej zwana RefLekU.

³⁶⁴ Ustawa z dnia 6 czerwca 2001 r. – Prawo farmaceutyczne (Dz. U. z 2008 r., Nr 45, poz. 271), d alej zwana PrFarm

³⁶⁵ W. Wolter [w:] I. Andrejew, W. Świda, W. Wolter, *Kodeks karny z komentarzem*, Warszawa 1973 , 173

³⁶⁶ Z. Siwik, *Systematyczny komentarz do ustawy karnej skarbowej. Część ogólna*, Wrocław 1993, s. 139 i n. ; I.Andrejew, *Polskie prawo karne w zarysie*, Warszawa 1978, s. 74; W. Świda, W. Wolter, *Kodeks karny z komentarzem*, Warszawa 1973, s. 173 - 174

i zawiniony czyn wypełniający znamiona określone w dyspozycji prawa karnego³⁶⁷. Jak zauważa P. Burzyński, pojęcie sankcji karnej określić można jako zbiór następstw przewidzianych przez normę sankcjonującą za przełamanie hipotezy tej normy, jest to zatem pojęcie inne od pojęcia „ustawowego zagrożenia karą” przez które rozumie się zagrożenie wynikające z części szczególnej kodeksu karnego³⁶⁸. Wskazać należy, że przedmiotem zainteresowania jest sankcja powiązana z typem czynu zabronionego³⁶⁹.

Wśród sankcji karnych rozróżniamy sankcje karne bezwzględnie nieokreślone, sankcje karne bezwzględnie określone i sankcje karne względnie określone. Należy zauważyć, że w literaturze używa się zamiast wyrazu „określona” wyraz „oznaczona”³⁷⁰. Sankcje karne bezwzględnie określone ulegają dalszemu podziałowi na sankcje karne jednorodziejowe i sankcje karne wielorodziejowe. Natomiast te ostatnie dzielą się na sankcję alternatywną, sankcję alternatywno – kumulatywną i sankcję kumulatywną³⁷¹. Sankcja jednorodziejowa charakteryzuje się tym, że występuje wtedy, gdy ustawa wymienia tylko jeden rodzaj kary za dane przestępstwo, czyli tworzona jest przez jedną karę³⁷². Jeśli idzie o sankcje wielorodziejowe to charakteryzują się one pewnego rodzaju złożonością, otóż składają się na nie dwie kary (sankcja alternatywna, sankcja alternatywno – kumulatywna i sankcja kumulatywna) lub trzy kary (sankcja alternatywna)³⁷³.

System sankcji karnych zarówno za kodeksowe i pozakodeksowe przestępstwa korupcyjne tworzą sankcje karne względnie określone, tj. sankcje jednorodziejowe. Elementem wszystkich sankcji karnych jest kara. „*Kara, czyli osobista dolegliwość zadana sprawcy przestępstwa, wyrażająca potępienie przestępstwa, wymierzona przez konstytucyjnie*

³⁶⁷ Cieślak M., *O węzłowych pojęciach związanych z sensem kary*, NP 1969, nr 2, s. 8.

³⁶⁸ P. Burzyński, *Ustawowe określenie sankcji karnej*, Warszawa 2009, s. 157; por. J. Majewski (w:) G. Bogdan, Z. Cwiakalski, P. Kardas, J. Majewski, J. Raglewski, M. Szewczyk, W. Wróbel, A. Zoll (red.) *Kodeks karny...*, s. 663

³⁶⁹ L. Gardocki, *Prawo karne*, Warszawa 2013, s. 166 i n.

³⁷⁰ P. Burzyński, *Ustawowe...*, s. 158.

³⁷¹ O. Włodkowski, *Z problematyki sankcji karnych w pozakodeksowym prawie karnym gospodarczym (uwagi de lege lata i de lege ferenda)*, [w:] Nowa Kodyfikacja Prawa Karnego, L. Bogunia (red.), t. XXIV, Wrocław 2009, s. 138.

³⁷² W. Świda, *Prawo karne*, wyd. IV zmienione, Warszawa 1989, s. 276

³⁷³ O. Włodkowski, *Z problematyki sankcji karnych w pozakodeksowym prawie karnym gospodarczym (uwagi de lege lata i de lege ferenda)*, [w:] Nowa Kodyfikacja Prawa Karnego, L. Bogunia (red.), t. XXIV, Wrocław 2009, s. 138.

*uprawniony do tego organ państwa*³⁷⁴. Sankcja karna jednorodajowa występuje w trzech odmianach. W pierwszym przypadku sankcja jednorodajowa składa się z kary grzywny. W drugim – elementem sankcji jednorodajowej jest kara ograniczenia wolności. W trzecim – elementem sankcji karnej jest kara pozbawienia wolności³⁷⁵.

W części kodeksowej sankcja jednorodajowa z karą grzywny występuje w dziewięciu przypadkach. Kara ograniczenia wolności jest elementem ośmiu sankcji jednorodajowych. Jeśli idzie o sankcję jednorodajową, której elementem jest kara pozbawienia wolności (występuje ona w dwudziestu dziewięciu przypadkach), należy zauważyć, że następuje jej gradacja wyrażająca się w różnych nasileniach. Zróżnicowanie to następuje przez wskazanie tylko górnej granicy bądź dolnej i górnej granicy kary pozbawienia wolności, czyli „od...do”. Przy oznaczeniu wyłącznie górnej granicy, gradacja prezentuje się następująco: „do lat 2; do lat 3”. W przypadku wskazania zarówno dolnej jak i górnej granicy „terminowej” kary pozbawienia wolności, granice kształtują się w następujący sposób: „od 3 miesięcy do lat 5; od 6 miesięcy do lat 8; od roku do lat 10; od 2 lat do 12”.

W części pozakodeksowej sankcja jednorodajowa której elementem jest kara grzywny występuje w dwóch przypadkach. Z kolei kara ograniczenia wolności jest elementem ośmiu sankcji jednorodajowych. W odniesieniu do sankcji jednorodajowej, której elementem jest „terminowa” kara pozbawienia wolności, należy podkreślić, że i tu występuje gradacja wyrażająca się w różnych nasileniach. Następuje tu wskazanie albo wyłącznie górnej granicy (np.: „do lat 2; do lat 3;”) albo dolnej i górnej granicy (np.: „od 6 miesięcy do lat 8; od roku do lat 10;”).

Wnioski końcowe

Szczegółowe zestawienie schematów sankcji karnych za kodeksowe i pozakodeksowe przestępstwa korupcyjne prowadzi do następujących wniosków.

Z przeprowadzonej analizy wyłania się bardzo zróżnicowany lecz dokładny obraz zagrożenia karnego za różne rodzaje korupcji. Korupcja przejawia się w różnych postaciach, itak wyróżniamy: korupcja biurokratyczna, która występuje w kilku postaciach: sprzedajność urzędniczą (art. 228 KK), przekupstwo (art. 229 KK), płatna protekcja (art. 230 KK), handel

³⁷⁴ W. Wróbel, A. Zoll, *Polskie prawo karne. Część ogólna*, wyd. Znak, Kraków 2013, s. 414.

³⁷⁵ J. Giezek (red.), *Kodeks karny. Część ogólna. Komentarz*, Warszawa 2007; M. Bojarski, J. Giezek, *Prawo karne materialne. Część ogólna i szczególna*, LexisNexis 2012, s. 52.

wpływami(art. 230 KK), korupcja wyborcza (art. 250a KK), korupcja gospodarcza (art. 296a KK), korupcja wierzycieli (art. 302 §2), a także korupcja w sporcie (art. 46 USp), korupcja w sektorze refundacji leków ze środków publicznych (art. 54 RefLekU) oraz korupcja farmaceutyczna (art. 128 PrFarm).

Wszystkie sankcje karne mają charakter sankcji karnych względnie określonych i jednorodzących. System sankcji w części kodeksowej i pozakodeksowej ma charakter jednolity. Zestawienie sankcji karnych wskazuje na dużą rozpiętość, jeśli idzie o wysokie określenie górnych granic kar składających się na sankcję karną przy jednoczesnym określeniu dolnych granic na bardzo niskim poziomie³⁷⁶. O rozpiętości sankcji karnej decydują granice kar³⁷⁷. Przy sankcji karnej jednorodzącej jest to dolna i górna granica danej kary. Jednak granice określonej kary, która stanowi sankcję karną nie muszą być wyznaczone w samej sankcji, dlatego że mogą być one oznaczone przez przepisy części ogólnej KK³⁷⁸.

Granice kar będących częścią składową sankcji (jej elementem) wyznaczone są następująco:

- poprzez wskazanie jedynie nazwy rodzajowej kary, np. podlega grzywnie (art. 128 PrFarm). Z tego typu oznaczeń wynika brak modyfikacji kary, otóż dolną i górną granicę kary wyznaczają przepisy części ogólnej KK z 1997 r. Sprecyzowanie granic kary określonego rodzaju wykonalne jest dopiero poprzez odesłanie do części ogólnej kodeksu karnego, które określają granice kar poszczególnego rodzaju³⁷⁹. Należy zgodzić się z P. Burzyńskim, że „w istocie określanie sankcji karnej dokonywane jest przez ustawodawcę poprzez wskazanie określonego schematu kary związanego z typem czynu zabronionego, przy czym schemat ten jest niepełny i wymaga dopełnienia w drodze odwołania się do przepisów części ogólnej kodeksu karnego”³⁸⁰.
- wskazanie górnej granicy bez podania dolnej granicy (np. art. 230 §2 KK lub art.46 ust. 3 USp) – „...podlega grzywnie, karze ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności do lat”.

³⁷⁶ O. Włodkowski, *Z problematyki sankcji karnych w pozakodeksowym prawie karnym gospodarczym (uwagi de lege lata i de lege ferenda)* [w:] Nowa Kodyfikacja Prawa Karnego, L. Bogunia (red.), t. XXIV, Wrocław 2009, s. 143 i n.

³⁷⁷ W. Świda, *Prawo karne*, wyd. IV zmienione, Warszawa 1989, s. 276 i n.

³⁷⁸ A. Zoll (red.), *Kodeks karny. Część ogólna. Komentarz do art. 1 – 116 KK*, wyd. 4, Kraków 2012, s. 27 i n.

³⁷⁹ P. Burzyński, *Ustawowe....*, s 164-165.

³⁸⁰ *Ibidem*, s. 165

- dolnej i górnej granicy przy użyciu określenia „od” „do” (np. art. 228 §3 KK) – „...podlega karze pozbawienia wolności od roku do lat 10”.

Ilość zagrożeń „terminową” karą pozbawienia wolności w sankcjach karnych jest dość spora, a samoistne występowanie tej kary działa rażąco. Ze szczegółowego zestawienia sankcji karnych za kodeksowe i pozakodeksowe przestępstwa korupcyjne jasno wynika, że system tych sankcji nacechowany jest represyjnością. Represja karna jest nie jest współmierna do wagi przestępstw o charakterze korupcyjnym. Represyjności możemy doszukać. Na koniec konieczne zaznaczyć trzeba jeszcze jedną ważną kwestię. Otóż zarówno przy kodeksowych jak i pozakodeksowych przestępstwach korupcyjnych, brak jest poprawnej redakcji sankcji karnej, której elementem jest kara grzywny. Poza brakiem spójnika „albo” pomiędzy „grzywną” a „karą ograniczenia wolności”, brak jest rzeczownika „kara” w odwołaniu do grzywny (np. art. 250a §3 KK, art. 128 PrFarm).

Zmiana stanu prawnego w 2003 r. czyli wprowadzenie do Kodeksu karnego specjalnych przepisów racjonalizujących praktyki korupcyjne. Przestępstwa korupcyjne nie podlegają regulacji wyłącznie przez jeden akt prawny, są rozproszone w przepisach kodeksowych oraz pozakodeksowych. Występuje różnorodność sankcji, która nie zawsze jest adekwatna do dyspozycji karnej, przez co sankcje karne nie zawsze stosowane są prawidłowo. Ponadto występuje wadliwość w budowie sankcji karnych. Założenia jakim towarzyszyło wprowadzenie odrębnych, pewnego rodzaju wyspecjalizowanych regulacji antykorupcyjnych są celowym i skutecznym instrumentem do walki z tym zjawiskiem, jednak niewystarczającym. Istnieje potrzeba ujednolicenia schematów sankcji pozakodeksowej części z systemem sankcji części szczególnej kodeksu karnego z 1997r. Wprowadzenie sankcji za przestępstwa korupcyjne powinno być poprzedzone obszerną i wnikliwą analizą instrumentów prawnych służących do walki z korupcją.

Tabela I. Szczegółowe zestawienie sankcji karnych za kodeksowe przestępstwa korupcyjne.

S A N K C J	Typ sankcji karnej	Ilość sankcji karnych	Artykuł
	1. Kara grzywny	9	228 §1, 228 §2 i 228 §6 229 §2 i 229 §5 230 §2 230a §2

E K A R N E J E D N O R O D Z A J O W E			250a §3 296a §1
	2. Kara ograniczenia wolności	8	228 §2 229 §2 i 229 §5 230 §2 230a §2 250a §3 296a §3 302 §1
	3. Kara pozbawienia wolności do lat 2	9	228 §2 i 228 §6 229 §2 i 229 §5 230 §2 230a §2 250a §3 302 §1 296a §3
	4. Kara pozbawienia wolności do lat 3	2	302§2 302 §3
	5. Kara pozbawienia wolności od 3 miesięcy do lat 5	2	250a §1 296a §1
	6. Kara pozbawienia wolności od 6 miesięcy do lat 8	7	228§1 i 228 §6 229 §1 i 229 §5 230 §1 230a §1 296a §4
	7. Kara pozbawienia wolności od roku do 10 lat	5	228 §3, 228 §4 i 228 §6 229 §3 i 228 §5
	8. Kara pozbawienia wolności		228 §5 i 228 §6

	od lat 2 do 12	4	229 §4 i 229 §5
--	----------------	---	-----------------

Tabela II. Szczegółowe zestawienie sankcji karnych za pozakodeksowe przestępstwa korupcyjne.

S A N K C J A K A R N A J E D N O R O D Z A J O W A	Typ sankcji karnej	Ilość sankcji karnych	Artykuł
	1. Kara grzywny	2	46 ust. 3 (USp) 128 (PrFarm)
	2. Kara ograniczenia wolności	1	46 ust. 3 (USp)
	3. Kara pozbawienia wolności do lat 3	1	54 ust. 5 (RefLekU)
	4. Kara pozbawienia wolności od 6 miesięcy do lat 8	5	46 ust. 1 (USp) 54 ust. 1 (RefLekU) 54 ust. 2 (RefLekU) 54 ust. 3 (RefLekU) 54 ust. 4 (RefLekU)
	5. Kara pozbawienia wolności od roku do lat 10	1	46 ust. 4 (USp)

Bibliografia:

Akty prawne:

1. Ustawa z dnia 11 lipca 1932 r. – *Kodeks karny* (Dz. U. z 1932 r. Nr 60, poz. 571)
2. Ustawa z dnia 19 kwietnia 1969 r. – *Kodeks karny* (Dz. U. z 1969 r. Nr 13, poz. 94)
3. Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – *Kodeks karny* (Dz.U. z 1997 r. Nr 88, poz. 553).
Prawnokarna konwencja o korupcji z dnia 27 stycznia 1999 r. (Dz. U.
4. Ustawa z dnia 6 czerwca 2001 r. – *Prawo farmaceutyczne* (Dz. U. z 2008 r., Nr 45, poz. 271)
5. Ustawa z dnia 13 czerwca 2003 r. o zmianie ustawy *Kodeks karny i innych ustaw* (Dz. U. z 2003 r. Nr 111, poz. 1061)
6. Ustawa z dnia 27 sierpnia 2004 r. o świadczeniach opieki zdrowotnej finansowanych ze środków publicznych (Dz. U. z 2008 r., Nr 164, poz. 1027)
7. Ustawa z dnia 25 czerwca 2010 r. o sporcie (Dz. U. z 2010 r. Nr 127, poz. 857)
8. Ustawa z dnia 12 maja 2011 r. o refundacji leków, środków spożywczych specjalnego przeznaczenia żywieniowego oraz wyrobów medycznych (Dz. U. z 2011 r., Nr 122, poz. 696)

Literatura:

1. Andrejew I., *Polskie prawo karne w zarysie*, Warszawa 1989
2. Burzyński P., *Ustawowe określenie sankcji karnej*, Warszawa 2009, s. 157; por. J. Majewski (w:) G. Bogdan, Z. Cwiakalski, P. Kardas, J. Majewski, J. Raglewski, M. Szewczyk, W. Wróbel, A. Zoll (red.) *Kodeks karny, część ogólna. Komentarz*, Warszawa 2012
3. Cieślak M., *O węzłowych pojęciach związanych z sensem kary*, NP 1969, nr 2
4. Cieślak M., *Polskie prawo karne. Zarys systemowego ujęcia*, Warszawa 1995
5. Gardocki L., *Prawo karne*, C.H. Beck, Warszawa 2013
6. Mąciór W., *Założenia ustawowego wymiaru kary*, PIP 1984, z. 6
7. Mik B., *Nowela antykorupcyjna z dnia 13 czerwca 2003 r.*, Zakamycze 2003

8. Nowak C., *Korupcja w prawie karnym na tle uregulowań międzynarodowych*, Warszawa 2008
9. Świda W., *Prawo karne*, wyd. IV zmienione, Warszawa 1989
10. Włodkowski O., *Kilka uwag o sankcjach karnych w Obywatelskim projekcie kodeksu karnego z 2006 r. (analiza porównawcza)* [w:] Nowa Kodyfikacja Prawa Karnego, L. Bogunia (red.), t. XXI, Wrocław 2007
11. Włodkowski O., *Z problematyki sankcji karnych w pozakodeksowym prawie karnym gospodarczym (uwagi de lege lata i de lege ferenda)* [w:] Nowa Kodyfikacja Prawa Karnego, L. Bogunia (red.), t. XXIV, Wrocław 2009
12. Wróbel W., Zoll A., *Polskie prawo karne. Część ogólna*, Kraków 2013
13. Żurowska R., *Przestępstwo korupcji w sporcie*, Poznań 2010

Rozdział XIII

Perspektywy europeizacji prawa karnego

Król Urszula³⁸¹, mgr Paweł Śwital³⁸²

Wstęp

Wstępując do Unii Europejskiej Polska rozpoczęła proces integracji, przez co prawo karne przestało być wyłącznie domeną samodzielnej działalności prawotwórczej pojedynczych państw. Wprawdzie organy legislacyjne sądowe państw członkowskich zachowały suwerenność, jednak należy zaznaczyć, iż przy podejmowaniu decyzji ustawodawczych bądź procesowych muszą niejednokrotnie uwzględniać ponadnarodowe standardy normatywne, do respektowania których zobowiązały się ich własne państwa lub rządy na podstawie zawartych porozumień i umów międzynarodowych. Istotne znaczenie w tej materii ma również orzecznictwo Europejskiego Trybunału Praw Człowieka w Strasburgu. Poprzez swoje wyroki kształtuje on bowiem kanony poszanowania praw człowieka poprzez państwa – strony EKPC, a odnoszą się one zarówno do osób pokrzywdzonych przestępstwami oraz je popełniających.³⁸³ Kluczowe znaczenie odgrywa również w tym przypadku działalność Rady Europy, która to od dziesięcioleci zajmuje się tworzeniem normatywnych standardów europejskich w wielu dziedzinach prawa.

Zasada asymilacji

Wspólnota Europejska powstała w celu integracji gospodarczej suwerennych państw. Prawo karne zostało uznane za ważny atrybut suwerenności państw członkowskich i wyłączone z zakresu prawa wspólnotowego. Jednak funkcjonowanie wspólnego rynku

³⁸¹ **Król Urszula** - studentka studiów magisterskich na kierunku Administracja na Uniwersytecie Technologiczno-Humanistycznym im. Kazimierza Pułaskiego w Radomiu. Prezes SKN Administratywistów „SKAUTH”.

³⁸² **mgr Paweł Śwital** - absolwent kierunku administracja oraz pracownik Katedry Prawa Uniwersytetu Technologiczno - Humanistycznego im. Kazimierza Pułaskiego w Radomiu. Doktorant Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego im. Jana Pawła II.

³⁸³ P. Hofmański, *Wpływ europejskich standardów zakresie ochrony praw człowieka na prawo i orzecznictwo sądowe państw członkowskich Rady Europy*, Jurysta 2000, nr 11-12.

pozbawionego ograniczeń w przepływie osób, usług, kapitału i towarów sprzyjało rozwijaniu się przestępczości trans granicznej a równocześnie utrudniało ściganie przestępców. Zasada terytorialna, która limitowała zakres jurysdykcji w sprawach karnych powodowała, że „granice były otwarte dla przestępców, lecz zamknięte dla prokuratorów”³⁸⁴. Pierwszym krok uczyniony w celu zmiany danej sytuacji zrobił ETS w 1989r. w orzeczeniu dotyczącym oszustwa celnego na szkodę budżetu Wspólnot Europejskich (tzw. sprawa ‘greckiej kukurydzy’) Trybunał uznał, że państwa członkowskie powinny być tak samo zaangażowane i odpowiedzialne za zwalczanie przestępczości przeciwko interesom Wspólnoty jak w swoim własnym państwie. Zasada ta zwana ‘zasadą asymilacji’ podniesiona została na mocy traktatu amsterdamskiego do rangi normy prawa pierwotnego WE, co z kolei stworzyło formalne podstawy do podjęcia walki z oszustwami na szkodę budżetu WE w ramach prawa wspólnotowego.³⁸⁵

Owa asymilacja nie zobowiązuje jednak państw członkowskich do stanowienia nowych przepisów karnych, lecz do ścigania czynów naruszających interesy finansowe Wspólnoty na podstawie przepisów obowiązujących. Nie można więc tego rozumieć jako harmonizacji, gdyż odnosi się ona wyłączenie do stosowania przez państwa członkowskie przepisów własnego prawa karnego do przypadków pogwałcenia prawa wspólnotowego, pod warunkiem „poszanowania zasady *nullum crimen sine lege*”³⁸⁶. A należy zaznaczyć, że jest to warunek zdecydowanie trudny do spełnienia w systemach prawa karnego, które interesy fiskalne własnych państw chronią za pomocą kazuistycznych przepisów podkreślających ‘narodowy’ przedmiot ochrony w postaci przychodów Skarbu Państwa bądź dotacji pochodzących z budżetu państwa.³⁸⁷ Współpraca państw członkowskich UE w zakresie zwalczania przestępczości powinna raczej opierać się na standaryzacji definicji przestępstw i związanych z nimi zagrożeń karnych, a także dostosowania prawa karnego państw zainteresowanych owa współpracą do uzgodnionych standardów.³⁸⁸

³⁸⁴ F. Zieschank, *Chancen Und Risiken der Euräisierung des Strafrechts*, ZStW 2001, vol 113, s. 262.

³⁸⁵ A. Adamski, *Prawo karne i wymiar sprawiedliwości państw Unii Europejskiej – wybrane zagadnienia*, s.432-433.

³⁸⁶ A. Grzelak, *Czy istnieje europejskie prawo karne?*, Nowa Europa, Przegląd Natoliński 2006, nr 2(4), s. 200.

³⁸⁷ A. Adamski, *Karalność oszustw na szkodę interesów finansowych UE na podstawie prawa polskiego*, Monitor Prawniczy 2004, nr 24, s. 1117 i n.

³⁸⁸ A. Adamski, *Prawo karne ... op. cit.*, s. 434.

Zakres i metoda europeizacji prawa i procesu karnego

W efekcie europeizacji prawa karnego możemy zauważyć niemożność wyraźnego wyodrębnienia dwóch płaszczyzn, mianowicie krajowej i wspólnotowej. Oddzielenie od siebie warstwy krajowej i wspólnotowej jest najtrudniejszym zadaniem jakie stoi przed krajową i europejską legislacją i jurysprudencją. Na aktualnym etapie europeizacji prawa karnego jest to wręcz niemożliwe. Jednak we wspólnym interesie wszystkich państw członkowskich jest ściganie przestępstw. Rozwiązaniem tego problemu może być legislacja europejska w sprawach karnych i jej krajowa transpozycja, wszelako tak definiowany interes UE staje się otwarty, co niejako przeczy prawnokarnej zasadzie *ultima ratio*. Ponadto prawnikom ukształtowanym przez prawo międzynarodowe nie jest chyba łatwo spojrzeć na prawo karne poprzez pryzmat prawa europejskiego. Należy jednak podkreślić, że każdy obywatel ma prawo żądać od swojego państwa ochrony prawnej, co wynika pośrednio z „westfalskiego porządku” politycznego i prawnego i jest też istotą państwowego, nie zaś europejskiego konstytucjonalizmu, z drugiej zaś strony ów człowiek cieszy się paneuropejskimi swobodami i dotyczą go transnarodowe wartości. Ponadto symbolem przynależności terytorialnej człowieka jest jego „przynależność jurysdykcyjna” w tym sensie, że będąc na terytorium swojego państwa, ma on prawo żądać tej właśnie jurysdykcji, która wyraża się w zakazie wydania go innemu państwu, nawet jeśli owo drugie państwo tego żąda i ma pełne prawo do jurysdykcji. Jednak prawo to stara się realizować europejski nakaz aresztowania. Świadczy to o ingerencji europejskiej w sprawach karnych w syntetycznej postaci, dający pojęcie o miejscu, w którym owy proces aktualnie się znajduje i trudnościach jakie mu towarzyszą.³⁸⁹

Innym sposobem oceny europejskiego prawa karnego, obok wyżej omówionej konstytucjonalizacji przez orzecznictwo i konstytucjonalizacji przez legislację, jest spojrzenie na proces integracji europejskiej w sprawach karnych z punktu widzenia metody „uwspólnotowania”, można w tym przypadku mówić o metodzie instytucjonalnej z jednej strony, czego wyrazem są naukowa propozycja *Corpus Iuris* oraz propozycje dotyczące ustanowienia Europejskiego Prokuratora, z drugiej zaś strony poprzez wzajemne uznawanie rozstrzygnięć w sprawach karnych organów krajowych. Ostatnie zestawienie obrazuje pewną metodykę, a mianowicie wzajemne uznawania, przy braku wyraźnie oddzielonej warstwy

³⁸⁹A. Górski, *Wspólne wartości w prawie karnym a konstytucyjne przeszkody ich realizacji – rozważania o metodach i celu europeizacji prawa karnego*, Warszawa 2005, s. 8 – 10.

wspólnotowej, jest pewną namiastką czy wręcz fikcją uznawania paneuropejskich wartości prawno karnych, chodziłoby bowiem o wzajemne uznawanie tych rozstrzygnięć, które w pewien, bliżej niesprecyzowany sposób reprezentują interes UE czy wynikają z członkostwa w UE. Legislacja europejska w sprawach karnych odnosi się, między innymi, do takich fenomenów jak ochrona interesów finansowych, terroryzm, rasizm i ksenofobia, prawnokarna ochrona granic, handel ludźmi czy przestępczość zorganizowana. Należy jednak zaznaczyć, iż w mniejszym stopniu dotyczy to europejskiej zasady *ne bis in idem*, bowiem tutaj podstawowym kryterium uznawania jest posiadanie przez państwo w danej sprawie jurysdykcji, nie zaś definiowanie europejskiego interesu; ten „fragment” europejskiego prawa karnego ma na celu, o czym warto pamiętać, nie ochronę interesów UE ale w istocie gwarancję praw jej obywateli i stanowi przykład (nieproporcjonalnie nieliczny) racjonalizacji gwarancyjnej integracji europejskiej w sprawach karnych, w przeciwieństwie do przeważającej racjonalizacji represyjnej.³⁹⁰

Perspektywy europeizacji

Integracja w ramach Unii Europejskiej podlega prawom dialektyki. Jest to szczególnie widoczne w przypadku sfery tak newralgicznej dla funkcjonowania państwa jak wymiar sprawiedliwości w sprawach karnych. W przeciągu ostatnich lat niezależność ustawodawcza państw będących członkami UE w sferze prawa karnego uległa swego rodzaju ograniczeniu na rzecz wspólnoty europejskiej i proces harmonizacji prawa karnego materialnego miał w tym swój udział. Przypuszczać jednak można, iż dalszy rozwój współpracy pomiędzy państwami członkowskimi w sprawach karnych odbywać się będzie nie tyle drogą ‘zbliżania się do siebie’ ustawodawstw, lecz bardziej wzajemnego uznawania orzeczeń sądowych i innych decyzji procesowych.³⁹¹ Należy przypomnieć, iż po sformułowaniu korpusu przestępstw europejskich i wyroku ETS w sprawie C-176/03 harmonizacja przepisów ‘horyzontalnych’ prawa karnego uległa znacznemu zahamowaniu, a przy tym niepewna stała się potrzeba jej kontynuacji. Można założyć, że w owej tematyce cele harmonizacji zostały w znacznym stopniu osiągnięte, a jej przedmiot został praktycznie wyczerpany.³⁹²

Na etapie tworzenia fundamentów wspólnej polityki UE w dziedzinie wymiaru sprawiedliwości i spraw wewnętrznych prawo karne materialne odegrało niezwykle ważną

³⁹⁰ *Ibidem*, s. 10 -12.

³⁹¹ A. Adamski, *Prawo karne ... op. cit.*, s. 461-462.

³⁹² E. Zieńska *Prawo Wspólnot Europejskich a prawo polskie*, Warszawa 2000, s. 586.

role. Należy zaznaczyć w tej tematyce, iż reforma traktatów otwiera szerokie pole dla sankcji karnych jako instrumentu wdrażania innych polityk wspólnotowych, a także ochrony dóbr prawnych w różnych dziedzinach integracji europejskiej. Do tej pory wszelkie próby zastosowania sankcji karnych do wzmocnienia skuteczności prawa wspólnotowego w sferze przeciwdziałania nielegalnej imigracji, nadużyciom finansowym, zanieczyszczaniu środowiska naturalnego czy też naruszania własności intelektualnej nie zamykają listy problemów czekających na rozwiązanie za pomocą prawa karnego. Wysoce prawdopodobne jest to, iż powodzenie planowanych reform może spowodować, że niebawem elementem każdej dyrektywy unijnej bądź rozporządzenia stanie się zbiór przepisów karnych (mniej lub bardziej rozbudowanych), sankcjonujących różnego³⁹³ rodzaju naruszenia norm prawa Unii Europejskiej.

Można zauważyć, że nowe ramy traktatowe usprawniają działalność legislacyjną w obszarze wolności, bezpieczeństwa i sprawiedliwości. Ponadto akty europejskiego prawa karnego będą przyjmowane szybciej, a ich implementacja poddawana będzie kontroli ETS. Wymusi to zapewne większą dyscyplinę w państwach UE, choć niekoniecznie oznacza to dobrą jakość prawa na poziomie krajowym. Biorąc pod uwagę względy ilościowe to dominować będą instrumenty prawne służące wdrażaniu zasady wzajemnego uznawania orzeczeń. Regulacja materialno prawna będzie natomiast rozwijana w ramach poszczególnych polityk wspólnotowych. W wyniku tego harmonizacja zmieni charakter. Sfera penalizacji ulegnie poszerzeniu i obejmować będzie znacznie większą niż do tej pory liczbę dziedzin życia społecznego. Powstaje jednak w związku z powyższym pytanie: Czy obszar wolności, bezpieczeństwa i sprawiedliwości opierać się będzie na względnej równowadze wszystkich konstytuujących go wartości?³⁹⁴

Zarys perspektywy europeizacji w kontekście zmian legislacyjnych

We francuskiej konstytucji ustawa konstytucyjną z 25 marca 2003r. została dokonana zmiana na mocy której dodano następujący zapis: „Ustawa reguluje zasady związane z europejskim nakazem aresztowania, zgodnie z aktami prawnymi przyjętymi na podstawie Traktatu o Unii Europejskiej”.³⁹⁵ Na Cyprze z kolei opracowano projekt ustawy mającej

³⁹³ A. Adamski, *Prawo karne... op. cit.*, s. 462.

³⁹⁴ *Ibidem*, s.462-463.

³⁹⁵ Konstytucja Republiki Francuskiej z dnia 4 października 1958r., Wydawnictwo Sejmowe, Warszawa 2005, art. 88-2.

wprowadzić do konstytucji przepis przewidujący, że prawo europejskie ma charakter nadrzędny nad konstytucją. Tamtejszy parlament podjął nad nim debatę 26 maja 2006r. Natomiast w związku z orzeczeniem polskiego TK stwierdzającym niekonstytucyjność art. 607t § 1 k.p.k. 12 maja 2006 r. do Sejmu wpłynął prezydencki projekt ustawy o zmianie Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej. W wyniku tego oraz dalszych prac nad projektem w aktualnym brzmieniu art. 55 Konstytucji RP czytamy: „Ekstradycja obywatela polskiego jest zakazana, z wyjątkiem przypadków określonych w ust. 2 i 3.

2. Ekstradycja obywatela polskiego może być dokonana na wniosek innego państwa lub sądowego organu międzynarodowego, jeżeli możliwość taka wynika z ratyfikowanej przez Rzeczpospolitą Polską umowy międzynarodowej lub ustawy wykonującej akt prawa stanowionego przez organizację międzynarodową, której Rzeczpospolita Polska jest członkiem, pod warunkiem że czyn objęty wnioskiem o ekstradycję:

1) został popełniony poza terytorium Rzeczypospolitej Polskiej, oraz

2) stanowił przestępstwo według prawa Rzeczypospolitej Polskiej lub stanowiłby przestępstwo według prawa Rzeczypospolitej Polskiej w razie popełnienia na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej, zarówno w czasie jego popełnienia, jak i w chwili złożenia wniosku.

3. Nie wymaga spełnienia warunków określonych w ust. 2 pkt. 1 i 2 ekstradycja mająca nastąpić na wniosek sądowego organu międzynarodowego powołanego na podstawie ratyfikowanej przez Rzeczpospolitą Polską umowy międzynarodowej, w związku z objętą jurysdykcją tego organu zbrodnią ludobójstwa, zbrodnią przeciwko ludzkości, zbrodnią wojenną lub zbrodnią agresji.

4. Ekstradycja jest zakazana, jeżeli dotyczy osoby podejrzanej o popełnienie bez użycia przemocy przestępstwa z przyczyn politycznych lub jej dokonanie będzie naruszać wolności i prawa człowieka i obywatela.

5. W sprawie dopuszczalności ekstradycji orzeka sąd.”³⁹⁶

Należy podkreślić fakt, iż ograniczeniem dopuszczalności przekazywania obywateli polskich, jest bezwzględne wymaganie, ażeby czyn, którego dotyczy nakaz europejski, został popełniony poza terytorium Rzeczypospolitej Polskiej. Ze względu na przyjętą w art. 6 § 2 kodeksu karnego w odniesieniu do miejsca popełnienia przestępstwa wielomiejscowość: „Czyn zabroniony uważa się za popełniony w miejscu, w którym sprawca działał lub zaniechał działania, do którego był obowiązany, albo gdzie skutek stanowiący

³⁹⁶ Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1977r., Dz. U. Nr 200, poz. 1471 z 2009 ze zm.

zmianę czynu zabronionego nastąpił lub według zamiaru sprawcy miał nastąpić”³⁹⁷, przepis ten wymaga, aby wszystkie elementy wyznaczające miejsce popełnienia przestępstwa, tj. miejsce, w którym sprawca działał, zaniechał działania do którego był zobowiązany, oraz miejsce, w którym skutek przestępstwa nastąpił albo miał nastąpić, wystąpiły poza terytorium Polski. Wymaganie to koliduje z postanowieniami decyzji ramowej w sprawie ENA. Jej art. 4 ust. 7 w punkcie a uznaje bowiem za - fakultatywną tylko - przyczynę odmowy wykonania ENA sytuację, gdy nakaz aresztowania dotyczy przestępstw, które zgodnie z prawem państwa członkowskiego wykonania zostały popełnione w całości lub w części na terytorium państwa członkowskiego wykonania lub w miejscu za takie uznawanym oraz - w punkcie b - takich, które zostały popełnione poza terytorium państwa członkowskiego wydania nakazu i gdy prawo państwa członkowskiego wykonania nie zezwala na ściganie takich samych przestępstw popełnionych poza jego terytorium. Należy podkreślić, że *ratio* tej przesłanki odmowy wykonania nakazu europejskiego na gruncie decyzji ramowej wiąże się z tym, że nawiązująca do miejsca popełnienia przestępstwa zasada terytorialności, jako zasada uzasadniająca jurysdykcję krajową poszczególnych państw ma absolutnie pierwszo rzędne znaczenie. To właśnie często przyjmowana w systemach prawnych wielomiejscowość jest przyczyną kolizji jurysdykcji karnej kilku państw.³⁹⁸

³⁹⁷ Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks karny, Dz. U. z 1997r. Nr 88, poz. 553 ze zm., art. 6 § 2.

³⁹⁸ B. Nita, *Europeizacja prawa karnego a standardy konstytucyjne państw członkowskich Unii Europejskiej*, Warszawa 2009, s. 56 - 59.

Bibliografia

1. Konstytucja Republiki Francuskiej z dnia 4 października 1958r., Wydawnictwo Sejmowe, Warszawa 2005
2. Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1977r., Dz. U. Nr 200, poz. 1471 z 2009 ze zm.
3. Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks karny, Dz. U. z 1997r. Nr 88, poz. 553 ze zm.
4. Adamski A., *„Karalność oszustw na szkodę interesów finansowych UE na podstawie prawa polskiego”*, Monitor Prawniczy 2004, nr 24
5. Adamski A., *„Prawo karne i wymiar sprawiedliwości państw Unii Europejskiej – wybrane zagadnienia”*,
6. Górski A., *„Wspólne wartości w prawie karnym a konstytucyjne przeszkody ich realizacji – rozważania o metodach i celu europeizacji prawa karnego”*, Warszawa 2005
7. Grzelak A., *„Czy istnieje europejskie prawo karne?”*, Nowa Europa, Przegląd Natoliński 2006, nr 2(4),
8. Hofmański P., *„Wpływ europejskich standardów zakresie ochrony praw człowieka na parowo i orzecznictwo sądowe państw członkowskich Rady Europy”*, Jurysta 2000
9. Nita B., *„Europeizacja prawa karnego a standardy konstytucyjne państw członkowskich Unii Europejskiej”*, Warszawa 2009
10. Zielińska E., *„Prawo Wspólnot Europejskich a prawo polskie”*, Warszawa 2000
11. Zieschank F., *„Chancen Und Risiken der Euräisierung des Strafrechts”*, ZStW 2001

Rozdział XIV

Recydywa penitencjarna w Polsce

Małgorzata Kanios³⁹⁹, Paweł Niewęglowski⁴⁰⁰

Wstęp

W latach 80 XX wieku rozpoczęły się prace nad kodyfikacją prawa karnego efektem czego był Kodeks karny wykonawczy, dopiero w nim pojawiło się i zdefiniowano pojęcie recydywisty penitencjarnego.⁴⁰¹ Niewątpliwie na jego gruncie doszło do odejścia od formalnego określenia recydywy zawartej w art. 64 k.k. na rzecz ujęcia penitencjarnego. Dowodem na to jest użycie tego określenia w art. 86 k.k.w., które obejmuje skazanych z przeszłością kryminalną, którzy odbywają karę pozbawienia po odbyciu poprzednio takiej kary. Recydywa penitencjarna dotyczy ukarania po raz drugi karą pozbawienia wolności, za przestępstwo umyślne lub wykroczenie (może to być zatem areszt wojskowy, kara zastępcza) dla jej bytu nie ma znaczenia okres odbytej kary podobnie jak i czas, w którym nastąpiło ponowne popełnienie przestępstwa. Zakwalifikowanie skazanego do zakładu dla recydywistów następuje, gdy skazany spełnia przesłanki z art. 86 k.k.w. „chyba, że szczególne względy resocjalizacyjne przemawiają za skierowaniem go do zakładu dla odbywających karę po raz pierwszy”. Zatem skazani niekoniecznie muszą być tam kierowani, zależy to od okoliczności konkretnego przypadku. Należy przy tym pamiętać o głównej zasadzie Kodeksu karnego wykonawczego zasadzie humanitaryzmu, która dotyczy bezwzględnie wszystkich skazanych. Bowiem art. 4 k.k.w. stanowi: *„kary, środki karne zabezpieczające i zapobiegawcze wykonuje się w sposób humanitarny, z poszanowaniem*

³⁹⁹ **Małgorzata Kanios** -doktorantka KUL. Autorka ukończyła studia prawnicze na Wydziale Prawa i Administracji Uniwersytetu Marii Curie- Skłodowskiej. Obecnie jest doktorantką Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego. Od 2012r. zaś aplikantką adwokacką Lubelskiej Okręgowej Rady Adwokackiej. Interesuje się prawem konstytucyjnym i prawem karnym, w szczególności jej uwaga skupia się na ochronie dziecka w prawie karnym.

⁴⁰⁰ **Paweł Niewęglowski** - doktorant KUL. Autor jest Absolwentem Wydziału Prawa, Prawa Kanonicznego i Administracji Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, doktorantem nauk prawnych. Obszarem jego zainteresowań naukowych jest publiczne prawo gospodarcze oraz karne.

⁴⁰¹ Ustawa z 6 czerwca 1997 r. Kodeks karny wykonawczy (Dz.U. Nr 90, poz. 557 z późn. zm.).

godności ludzkiej. Zakazuje się stosowania tortur lub niehumanitarnego albo poniżającego traktowania i karania skazanego."⁴⁰² (także skazanego szczególnie niebezpiecznego, czy też recydywisty penitencjarnego).

Analizując przepisy kodeksu karnego wykonawczego można zauważyć, że recydywiści są odmiennie traktowani na gruncie przepisów dotyczących wykonywania kary pozbawienia wolności, jak również tymczasowego aresztowania. Natomiast, jeśli chodzi o inne środki czy wykonywanie innych kar, nie ma różnicy w postępowaniu pomiędzy recydywistami, a innymi skazanymi. Zgodnie z art. 67 § 1 k.k.w. głównym celem kary jest kształtowanie właściwych postaw w społeczeństwie, przestrzeganie porządku prawnego i usunięcie zjawiska powrotu do przestępstwa. Wydaje się, że kara ta ma charakter prewencyjny względem recydywy (prewencja szczególna) ma zatem oddziaływać indywidualnie.⁴⁰³ Skuteczność kary pozbawienia wolności jest wspomagana poprzez właściwą klasyfikację skazanych i umieszczanie ich w określonych zakładach karnych, a także poprzez indywidualizowane oddziaływanie na skazanego. (art. 67 § 2 k.k.w.) W ramach tego oddziaływania zapewnia się skazanemu pracę (jeżeli skazanemu pozwala na to zdrowie, a także jego zachowanie w czasie odbywania kary), a także podnoszenie kwalifikacji zawodowych, naukę, zajęcia kulturalno-oświatowe. (art. 67 § 3 k.k.w.). Jednak w praktyce można zauważyć, że rzadko kiedy kara pozbawienia wolności wpływa na poprawę skazanego.⁴⁰⁴

Zakład karny dla recydywistów penitencjarnych

Jak wiadomo kara pozbawienia wolności wykonywana jest w różnych zakładach karnych. Prawodawca w art. 69 k.k.w. określił rodzaje zakładów karnych, w tym zakład dla recydywistów penitencjarnych., „w zakładzie dla recydywistów penitencjarnych odbywają karę dorośli skazani za przestępstwo umyślne na karę pozbawienia wolności oraz ukarani za wykroczenia umyślne zasadniczą lub zastępczą karę aresztu, którzy uprzednio już odbywali takie kary lub karę aresztu wojskowego za umyślne przestępstwa lub wykroczenia, chyba, że szczególne względy resocjalizacyjne przemawiają za skierowaniem ich do zakładu

⁴⁰³ K. Dąbkiewicz, *Kodeks karny wykonawczy. Komentarz*, Warszawa 2012, s. 250.

⁴⁰⁴ L. Tyszkiewicz, *Zakład karny w relacjach i opiniach recydywistów*, [w:] B. Hołyst (red.), S. Redo (red.), *Problemy więziennictwa u progu XXI w.*, Warszawa 1996, s.226.

karnego dla odbywających karę po raz pierwszy.”⁴⁰⁵ Wyróżnienie zakładu dla recydywistów penitencjarnych znajduje uzasadnienie w specyfice tych skazanych.⁴⁰⁶ Wynika ona z faktu, że recydywiści penitencjarni odznaczają się dużym stopniem demoralizacji i zagrożeniem społecznym.⁴⁰⁸ Konieczne jest zatem wyodrębnienie zakładu dla recydywistów i osadzenie w nim osób z doświadczeniem więziennym wobec, których okazały się nieskuteczne poprzednio odbyte kary pozbawienia wolności. Zasadne jest także stosowanie wobec tej grupy skazanych szczególnych środków oddziaływania i zaostreżenia rygoru odbywania kary.⁴⁰⁹ Mimo to jeśli szczególne względy resocjalizacyjne za tym przemawiają możliwe jest umieszczenie skazanego w zakładzie dla odbywających karę po raz pierwszy.⁴¹⁰ Czyli istnieje fakultatywna możliwość kierowania skazanych do tego rodzaju zakładu karnego. „Szczególne względy resocjalizacyjne” są określeniem nieostrym i mają charakter ocenny. Winno się brać pod uwagę dane dotyczące skazanego, a także sposób wykonywania kary pozbawienia wolności.⁴¹¹ W gestii komisji penitencjarnej leży kwestia skierowania skazanego do właściwego zakładu karnego, chyba że sąd określił to w wyroku skazującym (art. 76 §1 pkt 1k.k.w.). Ponadto sąd penitencjarny może zmienić rodzaj zakładu karnego, do którego skazany został skierowany na podstawie wyroku skazującego. Decyzja ta może być wydana w każdym czasie, a także może być wielokrotnie zmieniana o czym świadczy brak ograniczeń zawartych w przepisie.⁴¹²

Zdaniem S. Lelenta, recydywiści penitencjarni są - pod względem liczebnym drugą grupą skazanych, odbywających karę pozbawienia wolności. Podkreślenia wymaga fakt, że owa grupa nie obejmuje recydywistów młodocianych, a wynika to z art. 86 k.k.w.⁴¹³ (recydywiści młodociani odbywają karę pozbawienia wolności, albo w zakładzie karnym dla młodocianych, bądź w utworzonym zakładzie dla młodocianych recydywistów penitencjarnych.⁴¹⁴) Ponadto S. Lelental podkreśla, że grupa recydywistów penitencjarnych

⁴⁰⁵ Ustawa z 6 czerwca 1997 r. Kodeks karny wykonawczy (Dz.U. Nr 90, poz. 557 z późn. zm.).

⁴⁰⁶ K. Dąbkiewicz, *Kodeks karny wykonawczy ...*, op. cit., s. 289.

⁴⁰⁷ S. Paweła, *Prawo karne wykonawcze. Zarys wykładu*, Zakamycze 2003, s. 211.

⁴⁰⁸ *Ibidem*, s. 211.

⁴⁰⁹ *Ibidem*.

⁴¹⁰ T. Szymanowski, *Recydywa w Polsce, zagadnienia prawa karnego, kryminologii i polityki karnej*, Warszawa, 2010 r., s. 196.

⁴¹¹ Z. Hołda, K. Postulski, *Kodeks karny wykonawczy. Komentarz*, Gdańsk, 2005 r.s. 356.

⁴¹² K. Dąbkiewicz, *Kodeks karny wykonawczy ...*, op. cit., s. 289.

⁴¹³ S. Lelental, *Kodeks karny wykonawczy. Komentarz*, Warszawa 2010, s. 379.

⁴¹⁴ S. Paweła, *Prawo karne wykonawcze ...*, op. cit., s. 211.

jest dość zróżnicowana. Różnorodność tej grupy wynika z różnej liczby uprzednio odbytych kar pozbawienia wolności, różnego stopnia demoralizacji społecznej, a także z różnej liczby skazanych uzależnionych od alkoholu.⁴¹⁵ Zakład dla recydywistów może być organizowany jako zakład karny typu zamkniętego, zakład karny typu półotwartego albo zakład karny typu otwartego (art. 70 k.k.w.). A typy te nie różnią się niczym od pozostałych rodzajów zakładów karnych.

Klasyfikacja skazanych

Klasyfikacja skazanych polega na podziale ich na grupy w oparciu o kryteria z art. 82 k.k.w.⁴¹⁶ Do celów klasyfikacji skazanych należy: stwarzanie warunków sprzyjających indywidualnemu postępowaniu ze skazanymi, zapewnienie skazanym bezpieczeństwa osobistego, zapobieganie szkodliwym wpływom skazanych zdemoralizowanych, wybór właściwego systemu wykonywania kary, rodzaju i typu zakładu karnego, a także rozmieszczenie skazanych wewnątrz zakładu karnego.⁴¹⁷ Kryteria klasyfikacyjne określone w art. 82 k.k.w nie zostały przedstawione w sposób wyczerpujący, a wynika to z użycia wyrażenia „w szczególności”.

Podział skazanych następuje na podstawie kryterium formalnego oraz materialnego. Kryteria materialne związane są z osobowością skazanego, np. stopień demoralizacji i zagrożenia społecznego (art. 82 § 2 pkt 7).⁴¹⁸ Pozostałe okoliczności stanowią kryteria formalne, wg L. Bogunii ustalenie tych kryteriów wymaga jedynie wglądu do odpowiednich dokumentów.⁴¹⁹ Doświadczenie więzienne skazanego oraz negatywny wpływ, jaki ta grupa skazanych może wywrzeć na pozostałych współwięźniów jest kwestią pierwszorzędą. Wobec tego, kryterium to wydaje się uzasadnione z punktu widzenia celów klasyfikacji skazanych. Zatem chodzi tu głównie o zapobieżenie demoralizacji, zapewnienie bezpieczeństwa osobistego, wzmożonej ochrony społeczeństwa i bezpieczeństwa zakładu.⁴²⁰ Klasyfikacja skazanych w oparciu o art. 82 k.k.w. ma charakter zmienny, elastyczny, bowiem początkowe dokonanie klasyfikacji może z czasem ulec zmianie. Zatem można mówić

⁴¹⁵ S. Lelental, *Kodeks karny wykonawczy ...*, *op. cit.*, s. 378.

⁴¹⁶ Z. Hołda, K. Postulski, *Kodeks karny wykonawczy...*, *op. cit.*, s. 346.

⁴¹⁷ S. Ziemiński, *Klasyfikacja skazanych*, Warszawa, 1973 r., s. 9.

⁴¹⁸ Ustawa z 6 czerwca 1997 r. Kodeks karny wykonawczy (Dz.U. Nr 90, poz. 557 z późn. zm.).

⁴²⁰ T. Szymanowski, *Recydywa w Polsce ...*, *op. cit.*, s. 196.

o jej dynamice. Znaczącą rolę odgrywają tu badania osobopoznawcze (w razie potrzeby psychiatryczne i psychologiczne). Niewątpliwie klasyfikacja skazanych pozwala na prawidłowe wykonywanie kary pozbawienia wolności.

Przedstawiciele doktryny zwracają także uwagę na rozróżnienie klasyfikacji skazanych na zewnętrzną oraz wewnętrzną.⁴²¹ Klasyfikacja zewnętrzna dotyczy kierowanie skazanych do określonego rodzaju i typu zakładu karnego, zaś wewnętrzna odnosi się do rozmieszczania skazanych wewnątrz zakładu karnego⁴²². Dodatkowo istotna jest także funkcja negatywna oraz pozytywna klasyfikacji skazanych. Przez funkcję negatywną klasyfikacji rozumie się zapobieganie szkodliwym wpływom⁴²³. Z kolei pozytywna klasyfikacja skazanych ma na celu stworzenie warunków, które wpływają na indywidualne i skuteczne oddziaływanie na skazanego. Wydaje się, że o funkcji pozytywnej i negatywnej można mówić zarówno przy klasyfikacji zewnętrznej, jak i wewnętrznej.

W przypadku pojawienia się nowych okoliczności mających wpływ na klasyfikację skazanych, komisja penitencjarna dokonuje reklasyfikacji. Takie rozwiązanie jest słuszne, bowiem osobowość sprawcy w trakcie odbywania kary pozbawienia wolności ulega częstokroć zmianie. Wobec tego można także wymienić klasyfikację wstępną (początkowe skierowanie skazanego do określonego zakładu karnego) oraz reklasyfikację (ponowne dokonanie klasyfikacji). Z art. 89 k.k.w. wynika, że skazany może zostać przeniesiony do zakładu łagodniejszego typu, lub na odwrót, co jest konsekwencją jego właściwego czy też niewłaściwego

zachowania w trakcie odbywania kary pozbawienia wolności. Brak tu ograniczeń w stosunku do recydywistów. Zasadne jest dodanie, że nagrody wymienione w art. 138 k.k.w. mogą również być stosowane wobec recydywistów penitencjarnych, bowiem w żadnym przepisie w k.k.w. ustawodawca nie zabronił wprost przyznawania nagród tej grupie skazanych. Natomiast w art. 139 k.k.w., zostało ograniczone przyznawanie nagród wolnościowych z art. 138 § 1 pkt 7 lub 8 k.k.w. do skazanych, których postawa w czasie odbywania kary uzasadnia przypuszczenie, że w czasie pobytu poza zakładem karnym nie będą oni przestrzegać porządku prawnego. Dodatkowo nagroda wolnościowa może być przyznana tylko skazanemu, który odbył już co najmniej połowę tej części kary, po której mógłby

⁴²¹ S. Ziemiński, *Klasyfikacja skazanych ...*, op. cit., s. 43.

⁴²² Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości w sprawie regulaminu organizacyjno-porządkowego wykonywania kary pozbawienia wolności z 25 sierpnia 2003 r. (Dz.U. Nr 152, poz. 1493), w § 11:” skazanych umieszcza się w celach uwzględniając w szczególności (...), uprzednie odbywanie kary pozbawienia wolności.”

⁴²³ K. Dąbkiewicz, *Kodeks karny wykonawczy ...*, op. cit. s. 284.

zostać warunkowo przedterminowo zwolniony, lub połowę kary nieprzekraczającej 6 miesięcy kary. Można wysnuć wniosek, iż otrzymanie nagrody wolnościowej przez recydywistę może zostać utrudnione, zwłaszcza w przypadku wielokrotnych recydywistów, gdzie trudno mówić o zaufaniu, bowiem ich dotychczasowe „życie przestępcze” uzasadnia raczej przypuszczenie, że po opuszczeniu zakładu karnego, popełnią oni kolejne przestępstwo. Wydaje się, że organ przyznający nagrodę wolnościową, musi wykazać się przenikliwością, czujnością i znajomością konkretnego skazanego. Bowiem możliwe jest, iż omawiana grupa skazanych, będzie manipulować organami penitencjarnymi, i zachowywać się tak by otrzymać np. nagrodę.

Uprzednia karalność, uprzednie odbywanie kary

„Uprzednia karalność” i „uprzednie odbywanie kary pozbawienia wolności” to pojęcia pojawiające się w k.k.w. Niewątpliwie pierwszy termin mieści w sobie pojęcie „uprzedniego odbywania kary pozbawienia wolności” tym samym jest pojęciem bardziej ogólnym. Zgodnie z k.k.w. zakończeniu postępowania karnego oraz po wydaniu wyroku skazującego sąd, który orzekał w sprawie jest zobowiązany do przesłania dyrektorowi aresztu śledczego lub zakładu karnego informacji, jakimi dysponuje na temat skazanego. Wśród nich jest m.in. wzmianka o uprzedniej karalności skazanego (art. 11 § 2 k.k.w.). Podobnym obowiązkiem nałożony jest na skazanego, który w chwili przyjęcia do zakładu karnego, prócz okazania dokumentów stwierdzających tożsamość, udziela informacji określonych w art. 79a k.k.w., w tym informuje o uprzedniej karalności.⁴²⁴

Zaś „uprzednie odbywanie kary pozbawienia wolności” pojawia się m.in. w omówionym już art. 82 § 2 pkt 3 k.k.w. Można jedynie dodać, że wspomniane kryterium ma szerszy charakter niż określenie recydywy penitencjarnej z art. 86 k.k.w. Zdaniem T. Szymanowskiego „uprzednie odbycie kary pozbawienia wolności”, które występuje w k.k.w., można nazwać ogólną recydywą penitencjarną.⁴²⁵ Fakt uprzedniego odbywania kary pozbawienia wolności przez skazanego, który swoim zachowaniem w trakcie odbywania kary, stanowił zagrożenie dla bezpieczeństwa zakładu karnego lub aresztu śledczego poprzez działania określone w art. 88a § 2 pkt 2 a-d k.k.w.,

⁴²⁴ Przepis ten został przeniesiony z rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z 12 sierpnia 1998 r. (Dz.U. Nr 111, poz. 699) w brzmieniu przed nowelizacją tego przepisu z 24 lipca 2003 r. (Dz.U. Nr 142, poz. 1380).

Z. Hołda, K. Postulski, *Kodeks karny wykonawczy ...*, op. cit., s.354.

⁴²⁵ T. Szymanowski, *Recydywa w Polsce ...*, op. cit., s. 197.

stanowi kryterium osadzenia skazanego w zakładzie typu zamkniętego. Chodzi tylko o tego skazanego, który stwarza poważne zagrożenie dla funkcjonowania zakładu karnego, a nie o każdego skazanego odbywającego uprzednio karę pozbawienia wolności.

Fakt uprzedniego odbywania kary pozbawienia wolności jest również istotny w przypadku tymczasowego aresztowania. (art. 212 k.k.w. oraz art. 212a § 4 pkt 2 k.k.w.) W art. 212 k.k.w. ustawodawca uregulował warunki rozmieszczenia aresztowanych w areszcie śledczym. Wynika z niego, iż tymczasowo aresztowani powinni być rozmieszczeni, w sposób zapobiegający ich wzajemnej demoralizacji. Zaś z dalszej części przepisu wynika, że chodzi tu o oddzielenie aresztowanych, którzy odbywali już karę pozbawienia wolności od niekaranych, a także młodocianych od dorosłych. Celem tego przepisu jest zabezpieczenie prawidłowego przebiegu postępowania karnego oraz zapewnienie bezpieczeństwa w areszcie śledczym.⁴²⁶ Konstrukcja przepisu 212a § 4 pkt 2 k.k.w. przypomina art. 88a k.k.w. Zgodnie z art. 212a § 4 pkt 2 k.k.w. chodzi o tymczasowo aresztowanego, który podczas uprzedniego pozbawienia wolności stanowił zagrożenie dla zakładu karnego lub aresztu śledczego, poprzez działania wymienione w art. 212a §4 pkt 2 a-d. Takiego aresztowanego osadza się w wyznaczonym oddziale lub celi aresztu śledczego w warunkach zapewniających wzmożoną ochronę społeczeństwa i bezpieczeństwo tego aresztu (art. 212a § 2 k.k.w.). Decyzja w przedmiocie kwalifikacji tymczasowo aresztowanego jako stwarzającego poważne zagrożenie, podlega weryfikacji co trzy miesiące przez komisję penitencjarną (art. 212a § 1 k.k.w.).

IV. Odmienności w traktowaniu recydywistów penitencjarnych.

W pracy były już sygnalizowane różnice w podejściu do recydywistów penitencjarnych. Należy wspomnieć o tych przepisach k.k.w., które wprost odwołują się do art. 64 k.k. W art. 110 k.k.w. zostały zawarte wiadomości określające celę mieszkalną skazanego. Z § 2 wynika „minimalny standard powierzchni celi mieszkalnej”. Na jednego skazanego powinno przypadać 3m² powierzchni celi mieszkalnej. Z uwagi na przeludnienie zakładów karnych, warunek ten jest często naruszany, co stanowi naruszenie prawa.⁴²⁷ W § 2 i 3 k.k.w. zostały wskazane odstępstwa od warunku z § 1. W § 2 art. 110 k.k.w. ustawodawca przewidział możliwość umieszczenia skazanego na okres nie dłuższy niż 14 dni w celi mieszkalnej, mniejszej niż 3 m², ale nie mniejszej jednak niż 2m², jeżeli konieczne jest natychmiastowe umieszczenie skazanego w zakładzie karnym lub areszcie

⁴²⁶ K. Dąbkiewicz, *Kodeks karny ...*, op. cit., s. 582.

⁴²⁷ Dane za stroną internetową: www.lex.pl/czytaj/-/artykul/w-wiezieniach-nadal-przeludnienie; dostępne w dniu 15 maja 2012 r.

śledczym, w którym nie ma wolnych miejsc. Okoliczność ta obejmuje m.in. skazanego określonego w art. 64 § 1 lub 2 k.k., oraz art. 65 k.k.

Odmienność w postępowaniu z recydywistami jest widoczna także przy instytucji warunkowego przedterminowego zwolnienia. Pojawiają się tu pewne obostrzenia, które wynikają z przepisów kodeksu karnego oraz kodeksu karnego wykonawczego. Zasadą jest, że warunkowe przedterminowe zwolnienie może nastąpić po odbyciu przez skazanego co najmniej połowy kary. Natomiast w stosunku do recydywistów określonych w art. 64 k.k., prawodawca przedłużył ten okres do dwóch trzecich kary w przypadku recydywisty z art. 64 § 1 k.k. oraz trzech czwartych kary w stosunku do multirecydywisty. W razie udzielenia warunkowego zwolnienia tym skazanym, sąd orzeka obowiązkowo dozór (art. 159 k.k.w.)⁴²⁸ W prawie karnym, dozór charakteryzuje się kontrolą władz lub określonych osób nad oskarżonym lub skazanym, a także uzależnieniem ich od osób trzecich. Nie zastosowanie się do nałożonych obowiązków skutkuje określonymi konsekwencjami.⁴²⁹ Z art. 159 § 1 k.k.w. wynika, iż dozorującym może być kurator sądowy, osoba godna zaufania, stowarzyszenie, organizacja lub instytucja, do której działalności należy troska o wychowanie, zapobieganie demoralizacji lub pomoc skazanym. W pełni uzasadnione jest objęcie obowiązkowym dozorem recydywistów i jego wykonywania tylko przez kuratora sądowego.⁴³⁰

Różnice także są widoczne w długości okresu próby przy warunkowym przedterminowym zwolnieniu. Jeżeli chodzi o skazanych określonych w art. 64 § 1 k.k., to ustawodawca traktuje ich tak jak innych skazanych, a mianowicie ich okres próby stanowi czas pozostały do odbycia kary, jednakże nie może być krótszy niż dwa lata ani dłuższy niż pięć lat (art. 80 § 1 k.k.). Inaczej są traktowani recydywiści wielokrotni, bowiem ich okres próby nie może być krótszy niż trzy lata (80 § 4 k.k.).

Rozbieżności także są widoczne w długości okresu próby przy warunkowym przedterminowym zwolnieniu. Jeżeli chodzi o skazanych określonych w art. 64 § 1 k.k., to ustawodawca traktuje ich tak jak innych skazanych ich okres próby stanowi czas pozostały do odbycia kary, jednakże nie może być krótszy niż dwa lata ani dłuższy niż pięć lat (art. 80 § 1 k.k.). Inaczej są traktowani recydywiści wielokrotni, bowiem ich okres próby nie może być krótszy niż trzy lata (80 § 4 k.k.). Również różnice zauważalne są w kwestii dotyczącej odroczenia wykonania kary pozbawienia wolności, jeżeli chodzi o skazanych

⁴²⁸ J. Kosonoga, *Dozór Policji jako środek zapobiegawczy w polskim procesie karnym*, Warszawa 2008, s. 88.

⁴²⁹ W. Makowski (red), *Encyklopedia podręczna prawa karnego*, t. I, Warszawa, 1931-1939 r., s. 382.

⁴³⁰ S. Lelental, *Kodeks karny wykonawczy ..., op. cit.*, s. 648.

określonych w art. 64 §1 lub 2 k.k. W art. 151 k.k.w. ustawodawca uregulował możliwość odroczenia wykonania kary pozbawienia wolności, z innego powodu niż choroba psychiczna lub inna choroba uniemożliwiająca wykonywanie kary. Do innych powodów zaliczył okoliczność przeludnienia zakładów karnych lub aresztów śledczych. W takiej sytuacji sąd może odroczyć wykonywanie kary w wymiarze do 2 lat. Jednakże nie dotyczy to skazanych określonych m.in. w art. 64 § 1 lub 2 k.k. Takie ograniczenia z art. 151 § 2 oraz 110 § 2 k.k.w. względem skazanych określonych w art. 64 k.k., a także innych wymienionych w tych przepisach, stanowią konieczność podjęcia natychmiastowych działań w celu ochrony społeczeństwa przed tą grupą skazanych, bowiem są oni poważnym zagrożeniem dla porządku publicznego. Priorytetem jest dobro ogółu (społeczeństwa), które usprawiedliwia czasowe „naruszenie” uprawnień skazanego.

Zdaniem T. Szymanowskiego, w postępowaniu wykonawczym jest istotna również recydywa kryminologiczna, a mianowicie popełnienie jakiegokolwiek przestępstwa przez skazanego.⁴³¹ Przykładem jest art. 160 k.k.w., na podstawie którego sąd penitencjarny odwołuje warunkowe przedterminowe zwolnienie w razie popełnienia przez skazanego innego przestępstwa popełnione w okresie próby przez skazanego objętego warunkowym zwolnieniem lub skazanego, wobec którego orzeczono inną karę niż kara bezwzględnego pozbawienia wolności.

Z powyższego wynika, iż postępowanie z recydywistami w istotnym zakresie odbiega od postępowania z innymi skazanymi. Różnice dotyczą wykonywania kary pozbawienia wolności jak również tymczasowego aresztowania oraz instytucji związanych bezpośrednio z karą pozbawienia wolności. Z jednej strony potrzeba izolacji sprawców o znacznym stopniu demoralizacji społecznej wydaje się uzasadniona, jednak podkreślenia wymaga fakt, że kara pozbawienia wolności „nie spełnia w pełni oczekiwań społecznych”, co spowodowane jest raczej brakiem odpowiednich koncepcji resocjalizacyjnych, które skutecznie wpłynęłyby na poprawę skazanego.⁴³²

Zakończenie

Wykonywanie kary pozbawienia wolności wobec recydywistów penitencjarnych jest najpoważniejszym, a zarazem najtrudniejszym problemem jak i głównym zadaniem wymiaru

⁴³¹ T. Szymanowski, *Recydywa w Polsce ...*, op. cit., s. 197.

⁴³² H. Machel, *Psychospołeczne uwarunkowania pracy resocjalizacyjnej personelu więziennego*, Gdańsk, 2001, s. 26.

sprawiedliwości. Dążenie do ograniczenia zjawiska recydywy powinno być jednym z podstawowych celów wszelkich nauk penitencjarnych. Nie jest to zadanie łatwe, gdyż wymaga koordynacji wielu działań i nieustannego poszukiwania nowych rozwiązań. W tym miejscu zasygnalizowania wymaga alternatywny sposób odbywania kary pozbawienia wolności w formie dozoru elektronicznego który może przyczynić do zmniejszenia skali tego zjawiska.⁴³³ Jest to nowy sposób wykonywania kary pozbawienia wolności krótkoterminowej (nieprzekraczającej 1 roku). Wyjątkowość tego sposobu wiąże się z odbywaniem kary poza zakładem karnym i w tym czasie poddaniu się określonym ograniczeniom, które polegają m.in. na przebywaniu w określonym miejscu i czasie. Rozwiązanie to zostało wprowadzone ustawą, która ma charakter czasowy i obowiązuje do dnia 31 sierpnia 2014 r.⁴³⁴ Art. 6 omawianej ustawy określa przesłanki wykonywania kary pozbawienia wolności w systemie dozoru elektronicznego. Sąd penitencjarny może udzielić takiego zezwolenia skazanemu na karę nieprzekraczającą jednego roku pozbawienia wolności, który posiada miejsce stałego pobytu w Polsce, a osoby pełnoletnie wspólnie z nim zamieszkujące wyraziły na to zgodę. O ile jest to wystarczające do osiągnięcia celów kary, a względy bezpieczeństwa, stopień demoralizacji oraz inne okoliczności nie przemawiają za osadzeniem skazanego w zakładzie karnym. Ponadto warunki mieszkaniowe muszą umożliwiać funkcjonowanie systemu dozoru elektronicznego, a także nie mogą temu stać na przeszkodzie warunki techniczne podmiotu uprawnionego do jego wykonywania. Jeżeli zezwolenie ma dotyczyć skazanego, który rozpoczął już wykonywanie kary pozbawienia wolności w zakładzie karnym, to należy brać także pod uwagę dotychczasowe zachowanie skazanego w trakcie odbywania kary. Z § 3 art. 6 tejże ustawy wynika ponadto negatywna przesłanka zastosowania systemu dozoru elektronicznego, a mianowicie fakt skazania w warunkach art. 64 § 2 k.k. skreśla recydywistów wielokrotnych spośród skazanych mogących ubiegać się o dozór. Wydaje się to uzasadnione, bowiem wobec tej grupy skazanych nie można mówić o pozytywnej prognozie kryminologicznej.⁴³⁵ T. Szymanowski podkreśla, że ta nowa instytucja jest alternatywą dla kary pozbawienia wolności. Umożliwia pracę zarobkową oraz wykonywanie obowiązków rodzinnych przez skazanego. Ponadto dzięki tej instytucji kara może być odpowiednio dostosowana

⁴³³ Ustawa z 7 września 2007 r. o wykonywaniu kary pozbawienia wolności poza zakładem karnym w systemie dozoru elektronicznego (Dz.U. 2007 r. Nr 191, poz. 1366 ze zm.).

⁴³⁴ K. Mrozek, K. Sitnik, *Przesłanki wykonywania kary pozbawienia wolności w systemie dozoru elektronicznego*, Kwartalnik Naukowy Prawo Mediów Elektronicznych, 4/2011 r., s. 3.

⁴³⁵ K. Mrozek, K. Sitnik, *Przesłanki wykonywania kary pozbawienia wolności w systemie ...*, *op. cit.*, s. 8.

do konkretnego skazanego, zaś odbywanie kary poza zakładem karnym rozwiązuje problem demoralizacji skazanego przez pozostałych osadzonych.⁴³⁶ Wydaje się, iż wykonywanie kary pozbawienia wolności w systemie dozoru elektronicznego może być szansą dla recydywistów podstawowych. Skoro odbywanie kary w zakładzie karnym nie było na tyle skuteczne, aby skazany skończył z działalnością przestępczą, to warunki w systemie dozoru elektronicznego mogą mu w tym pomóc. Kontrola skazanego na wolności może wpajać mu właściwe zachowania, ponadto chodzi o tych recydywistach, którzy zostali skazani na karę krótkoterminową. Są to sprawcy, których stopień demoralizacji nie jest tak znaczny jak w przypadku wielokrotnych recydywistów. Dzięki odbywaniu kary poza zakładem karnym, recydywiści podstawowi (których może objąć dozór) nie są narażeni na kontakt ze skazanymi o znacznym stopniu demoralizacji społecznej, przez co szanse na ich normalne życie w społeczeństwie wzrastają. Należy jednak dodać, że instytucja odbywania kary pozbawienia wolności w systemie dozoru elektronicznego jest nadal na etapie eksperymentalnym, wymaga ona wielu poprawek.⁴³⁷

⁴³⁶ T. Szymanowski, *Opinia o poselskim projekcie o zmianie ustawy Kodeks karny wykonawczy, ustawy Kodeks postępowania karnego, ustawy Kodeks wykroczeń oraz ustawy Kodeks karny*, druk sejmowy nr 338 z 31 maja 2006 r., s. 2

⁴³⁷ Dane za stroną internetową: www.bibliotekacyfrowa.pl/Content/39027/002.pdf; dostępne w dniu 15 maja 2012 r.; 7500 skazanych zostanie objętych dozorem elektronicznym w czasie od 01.01.2012 do 31.08.2014 r.

Bibliografia:

1. Ustawa z 6 czerwca 1997 r. Kodeks karny wykonawczy (Dz.U. Nr 90, poz. 557 z późn. zm.).
2. Ustawa z 7 września 2007 r. o wykonywaniu kary pozbawienia wolności poza zakładem karnym w systemie dozoru elektronicznego (Dz.U. 2007 r. Nr 191, poz. 1366 ze zm.).
3. Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości w sprawie regulaminu organizacyjno-porządkowego wykonywania kary pozbawienia wolności z 25 sierpnia 2003 r. (Dz.U. Nr 152, poz. 1493
4. Dąbkiewicz K., *Kodeks karny wykonawczy. Komentarz*, Warszawa 2012,
5. Hołda Z. , Postulski K., *Kodeks karny wykonawczy. Komentarz*, Gdańsk 2005,
6. Kosonoga J., *Dozór Policji jako środek zapobiegawczy w polskim procesie karnym*, Warszawa 2008,
7. Lelental S., *Cel wykonywania kary pozbawienia wolności oraz warunki i środki jego realizacji w świetle art. 67 k.k.w.* [w:] Zalewski W., *Węzłowe problemy recydywy w polskim prawie karnym*, [w:] *Gdańskie studia prawnicze*, tom XIX, 2008 r.,
8. Lelental S., *Kodeks karny wykonawczy. Komentarz*, Warszawa 2010,
9. Makowski W. (red), *Encyklopedia podręczna prawa karnego*, t. I, Warszawa, 1931-1939 r.,
10. Machel H., *Psychospołeczne uwarunkowania pracy resocjalizacyjnej personelu więziennego*, Gdańsk, 2001,
11. Mrozek K., Sitnik K., *Przesłanki wykonywania kary pozbawienia wolności w systemie dozoru elektronicznego*, Kwartalnik Naukowy Prawo Mediów Elektronicznych, 4/2011 r.,
12. Paweł S., *Prawo karne wykonawcze. Zarys wykładu*, Zakamycze 2003,
13. Szymanowski T., *Opinia o poselskim projekcie o zmianie ustawy Kodeks karny wykonawczy, ustawy Kodeks postępowania karnego, ustawy Kodeks wykroczeń oraz ustawy Kodeks karny*, druk sejmowy nr 338 z 31 maja 2006 r.,
14. Szymanowski T., *Recydywa w Polsce, zagadnienia prawa karnego, kryminologii i polityki karnej*, Warszawa, 2010 r. ,

15. Tyszkiewicz L., *Zakład karny w relacjach i opiniach recydywistów*, [w:] B. Hołyst (red.), S. Redo (red.), *Problemy więziennictwa u progu XXI w.*, Warszawa 1996,
16. Ziemiński S., *Klasyfikacja skazanych*, Warszawa, 1973 r.,
17. www.bibliotekacyfrowa.pl/Content/39027/002.pdf; dostępne w dniu 15 maja 2012 r.;
18. www.lex.pl/czytaj/-/artykul/w-wiezieniach-nadal-przeludnienie; dostępne w dniu 15 maja 2012 r.

Rozdział XV

PRAWO KARNE A NIELEGALNA IMIGRACJA NA TERENIE UNII EUROPEJSKIEJ

Anna Kwiecień⁴³⁸,

Wstęp

Pojęcie nielegalnej imigracji oznacza różnego rodzaju formy aktywności jednostek, które mają na celu pokonać w sposób nielegalny granicę państwową w celu czasowego lub stałego osiedlenia się na danym terytorium. Tutaj w szczególności chodzi o międzynarodowy przemyt osób, który oznacza organizowanie nielegalnego wjazdu osoby na terytorium danego państwa, którego ta osoba nie jest obywatelem albo nie ma tam stałego miejsca zamieszkania. Tutaj pojęcie przemytu osób często używane jest wymiennie z terminem „handel nielegalny”. Ale tutaj różnica w zachowaniu sprawczym jest wyraźna⁴³⁹. Także Międzynarodowa Organizacja ds. Migracji poświęconych problematyce przetrzutu migrantów rozdziela pojęcia odnoszące się do przetrzutu osób (*trafficking i smuggling of person*). *Trafficking* obejmuje pośrednictwo, zapłatę za usługę, nielegalne przekroczenie granicy lub legalne przekroczenie granicy z zamiarem nielegalnego pobytu w danym państwie, podwójna zapłatę dla organizatora – pieniądze za podróż i wykorzystywanie imigranta (przymusowa praca, prostytutka, itd.). Przemyt, czyli *smuggling of person* obejmuje pośrednictwo, nielegalne przekroczenie granicy, samodzielną decyzję osoby dotyczącą takiej możliwości migracji oraz zapłatę za podróż. Jak widać, pojęcia te posiadają pewne cechy wspólne. Odróżnia je natomiast aspekt wiktymologiczny. Przy *trafficking* imigranci są przetrzucani przy użyciu siły, podstęp, intrygi. Po dotarciu na miejsce organizacje

⁴³⁸ Anna Kwiecień – studentka I roku II stopnia kierunku Administracja na Uniwersytecie Technologiczno-Humanistycznym im. Kazimierza Pułaskiego w Radomiu.

⁴³⁹ Konwencja Narodów Zjednoczonych przeciwko międzynarodowej przestępczości zorganizowanej, przyjęta przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych dnia 15 listopada 2000 r., Dz.U. 2005 nr 18 poz. 158.

trudniące się taką działalnością, wykorzystują imigranta przez pewien czas, np. pracują oni za darmo dla tych organizacji⁴⁴⁰.

Pojęcie nielegalnej imigracji oznacza też zachowania osób, które niezgodnie z prawem znalazły się na terenie jednego z państw członkowskich przez nielegalne przejście graniczne, bądź posłużyły się podrobionymi lub przerobionymi dokumentami.

Następna grupą mieszczącą się pod tym pojęciem są nielegalni rezydenci przebywający na terenie UE, którzy to wjechali na terytorium państwa członkowskiego legalnie, czyli po przedstawieniu ważnej wizy lub zezwolenia na pobyt, ale nie opuścili w odpowiednim czasie tego państwa, przez co naruszyli przepisy administracyjne.

Polityka imigracyjna UE – regulacje prawne

Polityka imigracyjna UE wywodzi się z art. 61-63 Traktatu Amsterdamskiego⁴⁴¹. Wedle tego celem polityki imigracyjnej jest:

- usunięcie kontroli osób (obywateli UE oraz obywateli krajów trzecich) na granicach wewnętrznych UE;
- współdziałanie w zakresie metod kontroli osób przekraczających granice zewnętrzne UE;
- reguły przebywania obywateli państw trzecich na terytorium UE w okresie do 3 miesięcy;
- reguły odnoszące się do przyznawania wiz;
- ujednolicenie standardów określających reguły udzielania azylu, a także wymaganych warunków aby móc uzyskać status uchodźcy;
- reguły legalnego przebywania na terytorium UE;
- sposoby przeciwdziałania nielegalnej imigracji.

W dniach od 15 do 16 października 1999 r. w Tampere odbyło się posiedzenie Rady Europy, które także miało duży wpływ na politykę imigracyjną. Punkt 3 tego posiedzenia mówił o konieczności ustanowienia wspólnej polityki dotyczącej azylu, migracji, a także utworzenia właściwego systemu kontroli granic. Tutaj stworzone muszą być zasady, które będą jasne dla obywateli UE, ale także takie, które będą przyjazne osobom uciekającym do Unii⁴⁴².

⁴⁴⁰ K. Głębicka, T. Halik, A. Sawicka: *Studia nad przerzutem migrantów. Prace migracyjne nr 23*, Instytut Studiów Społecznych, Warszawa 1999, s. 8.

⁴⁴¹ Traktat z Amsterdamu zmieniający Traktat o Unii Europejskiej, traktaty ustanawiające Wspólnoty Europejskie i niektóre związane z nimi akty (tzw. Traktat Amsterdamski) - podpisany 2 października 1997 r., Dz.U. z 2004 r. Nr 90, poz. 864/31.

⁴⁴² Por. Spotkania Rady Europejskiej 1993-2002, Monitor Integracji Europejskiej, s. 289.

Podczas kolejnego już szczytu Rady Europejskiej, 14-15 grudnia 2001 r. w Leaken postanowiono, iż pomimo przyjęcia rozporządzenia w sprawie Eurodac (baza odcisków palców osób starających się o azyl), a także dwóch innych dyrektyw, istnieje potrzeba regulacji następujących zagadnień:

- ustanowienie europejskiego systemu wymiany informacji dotyczących spraw azylu, imigracji i krajów pochodzenia;
- wdrożenie Eurodac i rozporządzenia do jeszcze bardziej intensywniej realizacji ustaleń Konwencji Dublińskiej;
- sprawowanie kontroli nad zewnętrznymi granicami UE;
- integracji polityki dotyczącej przepływów migrującej ludności z polityką zagraniczną UE (tutaj szczególnie umowy o readmisji powinny być zawarte z zainteresowanymi państwami na podstawie listy priorytetów)⁴⁴³.

Kolejne dyrektywy zajmowały się m.in. warunkami wjazdu i pobytu obywateli państw trzecich w celu płatnego zatrudnienia oraz prowadzenia działalności gospodarczej na własny rachunek.

Należy tutaj wspomnieć także o Układzie w Schengen z 14 czerwca 1985 r. Zgodnie z art. 23 ust. 1, cudzoziemiec, który nie spełnia albo przestał spełniać warunki zezwalające na pobyt krótkoterminowy, obowiązujące na terenie jednego z państw członkowskich tego Układu, zobowiązany jest bezzwłocznie opuścić terytorium każdego z państw, które podpisały Układ z Schengen. Kiedy cudzoziemiec nie opuścił dobrowolnie terytorium albo kiedy jest przesłanka, że nie zamierza on go opuścić, albo kiedy natychmiastowy wyjazd cudzoziemca jest pożądany ze względu na bezpieczeństwo państwa lub na porządek publiczny, cudzoziemiec musi być wydany z terytorium, na którym został zatrzymany zgodnie z warunkami przewidzianymi przez obowiązujące przepisy prawa wewnętrznego. Kiedy nie ma możliwości wydalenia cudzoziemca, wtedy kraj, który podpisał Układ, może zezwolić mu na pobyt na swoim terytorium.

Mówiąc o regulacjach prawnych polityki imigracyjnej UE, nie można nie wspomnieć o Traktacie ustanawiającym Konstytucję dla Europy ustanowionego na szczycie Rady Europejskiej w Brukseli 17-18 czerwca 2004 r. Konstytucja nie ma mocy wiążącej, ale wyznacza kierunki polityki UE. Zakłada ona sprawiedliwe traktowanie obywateli państw trzecich przebywających w sposób legalny na terenie państw członkowskich oraz zakłada zapobieganie i zwalczanie nielegalnej imigracji oraz handlowi ludźmi.

⁴⁴³ Por. Spotkania Rady Europejskiej 1993-2002, Monitor Integracji Europejskiej, s. 164.

Ważną rolę odgrywa też dyrektywa Rady UE 2001/40/WE z 28 maja 2001 r. w sprawie wzajemnego uznawania decyzji o wydaleniu obywateli państw trzecich⁴⁴⁴. Takie decyzje muszą być podejmowane zgodnie z prawami podstawowymi, jakie gwarantuje Europejska konwencja o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności z dnia 4 listopada 1950r. (tutaj ze szczególną uwagą na art. 3 – zakaz tortur i art. 8 – poszanowanie życia rodzinnego i prywatnego jednostki) oraz Konwencja genewska dotycząca statusu uchodźców z dnia 28 lipca 1951 r. Wydanie decyzji o wydaleniu może nastąpić w przypadkach:

- obywatel państwa trzeciego podlega decyzji o wydaleniu, ponieważ istnieje poważne zagrożenie dla porządku publicznego lub bezpieczeństwa narodowego, podejmowanej w przypadkach:
 - skazanie obywatela państwa trzeciego przez wydające państwo członkowskie za przestępstwo zagrożone karą pozbawienia wolności na co najmniej jeden rok;
 - istnienie podstaw uwiarygodniających, że obywatel państwa trzeciego popełnił poważne przestępstwa karne, albo istnieją dowody zamiaru popełnienia przestępstwa na terenie państwa członkowskiego;
- obywatel państwa trzeciego podlega decyzji o wydaleniu, gdyż nie stosuje się do przepisów krajowych dotyczących wjazdu i pobytu cudzoziemców.

Nielegalna imigracja a prawo karne

W dniu 28 lutego 2002 r. Rada Ministrów UE przyjęła plan walki z nielegalną imigracją i handlem ludźmi na terenie UE⁴⁴⁵. Nakazano wzmożenie działań obejmujących politykę wizową, ochronę granic, wykorzystywanie Europolu do walki z nielegalną imigracją oraz wprowadzenie regulacji prawnokarnych.

Art. 26 i 27 Konwencji Wykonawczej do Układu z Schengen z dnia 14 czerwca 1985r. był pierwszą regulacją prawną, która przewidywała konieczność wprowadzenia sankcji karnych. Pierwszy z tych przepisów stanowił, że strony Układu zobowiązują się do wprowadzenia sankcji w stosunku do przewoźników, którzy drogą powietrzną albo morską przewożą z państwa trzeciego na ich terytorium cudzoziemców, którzy nie mają wymaganych dokumentów podróży. Przepis ten ma też zastosowanie do przewoźników

⁴⁴⁴ Dyrektywa Rady nr 2001/40/WE z dnia 28 maja 2001 r. w sprawie wzajemnego uznawania decyzji o wydaleniu obywateli państw trzecich, Dz.Urz. WE L 149 z 2.06.2001 r., s. 34-36.

⁴⁴⁵ A Comprehensive Plan to Combat Illegal Immigration and Trafficking of Human Beings In the European Union, Dz.Urz. WE C 142 z 14.06.2002 r., s. 23-36.

zapewniających autokarowe połączenia międzynarodowe, z wyłączeniem ruchu granicznego. Drugi z wymienionych wyżej przepisów zobowiązuje państwa, które przystąpiły do układu, że wprowadzą stosowne sankcje co do osób, które pomagają czy też próbują pomagać, w celach zarobkowych, cudzoziemcowi w przejściu lub przebywaniu na ich terenie z jednoczesnym naruszeniem przepisów prawa wewnętrznego regulującego warunki wjazdu i pobytu cudzoziemców.

Następną istotną regulacją w tej kwestii jest dyrektywa Rady 2001/51/WE z dnia 28 czerwca 2001 r. uzupełniająca postanowienia art. 26 Konwencji Wykonawczej do Układu z Schengen⁴⁴⁶. Chodziło tutaj o wywiązywanie się przewoźników ze swoich obowiązków kontrolnych. Tutaj też art. 2 tejże dyrektywy zobowiązuje przewoźników do odsyłania obywateli państw trzecich, kiedy odmówiono wjazdu takiemu obywatelowi w tranzycie, jeśli:

- przewoźnik mający zabrać go do danego kraju odmawia jego przyjęcia;
- władze tego kraju odmówiły mu wjazdu i odesłały go z powrotem do państwa członkowskiego, przez który przejeżdżał tranzytem.

Dyrektywa ta jednocześnie wprowadza względem przewoźników sankcje karne, które tak oto rozróżnia:

- maksymalna wysokość stosowanych kar finansowych jest nie mniejsza niż 5000 euro lub równowartość tej kwoty w walucie krajowej zgodnie z kursem walutowym opublikowanym w Dzienniku Urzędowym w dniu 10 sierpnia 2001 r., dla każdej przewożonej osoby; albo
- minimalna wysokość kar jest nie mniejsza niż 3000 euro lub równowartość tej kwoty w walucie krajowej zgodnie z kursem walutowym opublikowanym w Dzienniku Urzędowym w dniu 10 sierpnia 2001 r., dla każdej przewożonej osoby; albo
- maksymalna wysokość kary nałożonej jako ryczałt za każde naruszenie jest nie mniejsza niż 500 000 euro lub równowartość tej kwoty w walucie krajowej zgodnie z kursem walutowym opublikowanym w Dzienniku Urzędowym w dniu 10 sierpnia 2001r., bez względu na liczbę przewożonych osób.

Kolejnym już aktem jest decyzja ramowa Rady 2002/946/WSiSW z dnia 28 listopada 2002r. w sprawie wzmocnienia systemu karnego w celu zapobiegania ułatwianiu nielegalnego

⁴⁴⁶ Dyrektywa Rady 2001/51/WE z dnia 28 czerwca 2001 r. uzupełniająca postanowienia art. 26 Konwencji Wykonawczej do Układu z Schengen z dnia 14 czerwca 1985 r., Dz.U. L 187 z 10.7.2001, s. 45—46.

wjazdu, przejazdu i pobytu⁴⁴⁷. Aby osiągnąć zamierzone cele miało następować zbliżenie się istniejących przepisów prawnych (a w szczególności dokładne zdefiniowanie danego naruszenia i przypadki wyłączeń podlegające dyrektywie Rady Nr 2002/90/WE z dnia 28 listopada 2002 r. definiującej ułatwienie nielegalnego wjazdu, przejazdu i pobytu⁴⁴⁸), zbliżenie zasad jurysdykcyjnych i wprowadzenie minimalnych sankcji karnych.

W art. 1 ust. 1 dyrektywy Rady 2002/90/WE określono zakres przedmiotowy penalizacji. Obejmuje ona:

- każdą osobę umyślnie pomagającą osobie niebędącej obywatelem państwa członkowskiego we wjeździe albo tranzycie przez teren państwa członkowskiego z naruszeniem przepisów dotyczących wjazdu czy też tranzytu cudzoziemców;
- każdą osobę, która umyślnie pomaga osobie niebędącej obywatelem państwa członkowskiego w zamieszkaniu na terytorium państwa członkowskiego z naruszeniem przepisów dotyczących pobytu cudzoziemców i osoba ta czerpie z tego korzyść finansową.

Każde państwo członkowskie ma obowiązek przyjęcia tychże sankcji karnych. Jednak każde państwo członkowskie ma prawo nie nakładać sankcji karnych w odniesieniu do zachowania ujętego w ust. 1 lit. a poprzez stosowanie swojego prawa krajowego i praktyki w przypadkach, kiedy celem zachowania jest zapewnienie pomocy humanitarnej względem osoby której dotyczy.

Naruszenie wszelkich niezgodnych z prawem zachowań winno podlegać skutecznym i odstraszającym sankcjom. Tutaj chodzi o sankcję izolacyjną nie mniejszą niż 6 lat pozbawienia wolności, pod warunkiem, że kara ta należy do najwyższych przewidzianych dla przestępstw o podobnym ciężarze w ramach krajowego systemu karnego. Natomiast art. 1 ust. 3 decyzji ramowej 2002/946/WSiSW traktuje, że w przypadku popełnienia czynu przestępnego w celu osiągnięcia korzyści finansowej, przez działanie w grupie zorganizowanej albo popełnienie takiego przestępstwa z narażeniem życia osób, wobec których dokonano przestępstwa, sprawca podlega karze nie mniejszej niż 8 lat pozbawienia wolności.

Karze pozbawienia wolności mogą towarzyszyć dodatkowe środki:

- konfiskata środka transportu służącego do popełnienia przestępstwa;

⁴⁴⁷ Decyzja ramowa Rady 2002/946/WSiSW z dnia 28 listopada 2002 r. w sprawie wzmocnienia systemu karnego w celu zapobiegania ułatwianiu nielegalnego wjazdu, przejazdu i pobytu, Dz.Urz. WE L 328 z 5.12.2002 r. s. 1-3.

⁴⁴⁸ Dyrektywa Rady Nr 2002/90/WE z dnia 28 listopada 2002 r. definiująca ułatwienie nielegalnego wjazdu, przejazdu i pobytu, Dz.Urz. UE L 328 z 5.12.2002 r. s. 17-18.

- deportacja;
- zakaz wykonywania działalności zawodowej (bezpośrednio lub też przez pośrednika), podczas której zostało popełnione przestępstwo.

Ta decyzja ramowa traktuje, iż obowiązkiem państwa członkowskiego jest podjęcie niezbędnych działań względem osób prawnych w celu pociągnięcia ich do odpowiedzialności. Ten rodzaj odpowiedzialności może objąć tylko fakt, że nielegalny wjazd, tranzyt albo pobyt osób fizycznych na terenie jednego z państw UE, odbywał się w celu korzyści dla osoby prawnej przez jakiekolwiek osoby, działające indywidualnie lub w charakterze członka organu osoby prawnej, która posiada wiodące stanowisko w ramach osoby prawnej w oparciu o:

- prawo reprezentowania osoby prawnej;
- uprawnienie do sprawowania kontroli w ramach osoby prawnej; albo
- uprawnienie do podejmowania decyzji w imieniu osoby prawnej.

Osoba prawna może ponosić też odpowiedzialność jeśli w przypadku nadzoru albo kontroli przez osobę fizyczną umożliwił popełnienie naruszeń na korzyść tej osoby prawnej przez osobę pozostającą pod jej zwierzchnictwem. Taka odpowiedzialność osób prawnych w związku z przestępstwem nielegalnego wjazdu, tranzytu albo pobytu osób fizycznych na terenie jednego z państw UE nie wyklucza możliwości prowadzenia postępowania karnego przeciwko osobom fizycznym, które są sprawcami, podżegaczami albo pomocnikami w tym przestępstwie.

Osoby prawne ponoszą inne sankcje karne, niż osoby fizyczne. Osoby prawne ponoszą karę grzywny, inne kary pieniężne, a także może nastąpić:

- wyłączenie prawa do korzystania ze świadczeń publicznych albo pomocy publicznej;
- czasowy albo stały zakaz prowadzenia działalności gospodarczej;
- nadzór sądowy;
- sądowy nakaz likwidacji.

Na gruncie owej decyzji ramowej 2002/946/WSiSW w kwestiach proceduralnych, każde z państw członkowskich ma obowiązek ustanowić swoją jurysdykcję w odniesieniu do naruszeń zachowań objętych regulacją decyzji ramowej i popełnionych: w całości lub części na jego terytorium;

Także kodeks karny posiada regulację odnoszącą się do nielegalnej imigracji. Jest to art. 264a § 1 k.k. Penalizuje on zachowania sprawcze, podjęte dla osiągnięcia korzyści majątkowej lub osobistej, polegające na umożliwieniu albo ułatwieniu innej osobie pobytu

na terytorium RP wbrew przepisom⁴⁴⁹. Artykuł 264a § 1 k.k. jest wynikiem implementacji regulacji z decyzji ramowej 2002/946/WSiSW i z dyrektywy Rady 2002/90/WE. Przedmiotem tego artykułu jest ochrona granicy państwa przed jej przekroczeniem niezgodnie z przepisami⁴⁵⁰.

Czynność sprawcza z tego artykułu polega na umożliwianiu albo ułatwianiu innej osobie pobytu na terytorium RP wbrew przepisom i czerpaniu z tego korzyści majątkowej lub osobistej. Przy tworzeniu tego artykułu, ustawodawca wykroczył poza standard minimalny decyzji ramowej i dyrektywy, gdyż oba te unijne akty prawne wymagają kryminalizacji tylko w celu osiągnięcia korzyści majątkowej. Ponadto przestępstwo z art. 264a §1 k.k. jest przestępstwem bezskutkowym, dokonanym z chwilą zakończenia samego czynu, gdyż do jego dokonania nie jest konieczne uzyskanie przez sprawcę korzyści majątkowej albo osobistej.

Przestępstwo ze wspomnianego już artykułu podlega karze pozbawienia wolności od 3 miesięcy do 5 lat, co jest niezgodne z treścią art. 1 ust. 3 decyzji ramowej (tam przewidziana jest górna granica nie mniejsza niż 8 lat pozbawienia wolności). Ponadto § 2 art. 264a k.k. pozostaje niezgodny z art. 1 ust. 3 decyzji ramowej, ponieważ pozwala on w wyjątkowych przypadkach zastosować nadzwyczajne złagodzenie kary, a nawet odstąpić od jej wymierzenia (kiedy sprawca nie osiągnął korzyści majątkowej).

W kwestii polskich regulacji wewnętrznych pod kątem zastosowania dodatkowych środków karnych wymienić należy tutaj: konfiskatę środka transportu użytego do popełnienia przestępstwa (działania te mogą być podjęte na podstawie art. 44 § 2 k.k.) oraz zakaz wykonywania bezpośrednio lub poprzez pośrednika działalności zawodowej, podczas wykonywania której zostało popełnione przestępstwo (działania te mogą być podjęte na podstawie art. 41 § 2 k.k.). Deportacja możliwa jest na podstawie art. 88 ustawy z 13 czerwca 2003 r. o cudzoziemcach⁴⁵¹. Ten ostatni środek ma charakter administracyjny. Jest to decyzja wydawana cudzoziemcowi, np. kiedy przebywa na terenie kraju bez wymaganej wizy, zezwolenia na zamieszkanie na czas oznaczony lub na osiedlenie się.

Zakończenie

⁴⁴⁹ Ustawa z dnia 13 lipca 2003 r. o cudzoziemcach, Dz.U. Nr 128, poz. 1175 z późn. zm.

⁴⁵⁰ E. Pływaczewski, w: *Kodeks karny. Część szczególna. Komentarz*, A. Wąsek, (red.): t. II, Warszawa 2005, s. 430.

⁴⁵¹ Ustawa z dnia 13 lipca 2003 r. o cudzoziemcach, Dz.U. Nr 128, poz. 1175.

Sprawowanie kontroli nad zewnętrznymi granicami UE może pomóc zwalczać handel ludźmi, terroryzm i nielegalną imigrację. Należy prowadzić politykę imigracyjną, która opierać się będzie na współpracy państw członkowskich, wspólnej polityce wizowej i systemie identyfikacji wizowej, pobieraniu zgodnie z prawem krajowym odcisków palców nielegalnie wjeżdżających cudzoziemców, nakładaniu kar na przedsiębiorstwa transportowe pomagające przedostać się imigrantom oraz prowadzeniu dochodzeń pomiędzy państwami we współpracy z Europolem. Istotne są także regulacje prawnokarne. Tutaj szczególną rolę odgrywa decyzja ramowa 2002/946/WSiSW oraz dyrektywa Rady 2002/90/WE. Nie można także zapominać o ofiarach handlu ludźmi i osobach będących przedmiotem nielegalnej imigracji. To właśnie dla nich została przyjęta dyrektywa Rady 2004/81/WE⁴⁵². Określa ona zasady przyznawania dokumentów pobytowych na czas określony, powiązany z czasem krajowego postępowania. Zapewnia także odpowiedni standard życia osobom, które nie mają środków finansowych do utrzymania się w czasie oczekiwania na odpowiednie decyzje.

⁴⁵² Dyrektywa Rady nr 2004/81/WE z dnia 29 kwietnia 2004 r. w sprawie dokumentu pobytowego wydawanego obywatelom państw trzecich, którzy są ofiarami handlu ludźmi lub wcześniej byli przedmiotem działań ułatwiających nielegalną imigrację, którzy współpracują z właściwymi organami, Dz.Urz. UE L 261 z 6.08.2004 r., s. 19-23.

Bibliografia:

1. Konwencja Narodów Zjednoczonych przeciwko międzynarodowej przestępczości zorganizowanej, przyjęta przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych dnia 15 listopada 2000 r., Dz.U. 2005 nr 18 poz. 158.
2. Traktat z Amsterdamu zmieniający Traktat o Unii Europejskiej, traktaty ustanawiające Wspólnoty Europejskie i niektóre związane z nimi akty (tzw. Traktat Amsterdamski) - podpisany 2 października 1997 r., Dz.U. z 2004 r. Nr 90, poz. 864/31.
3. Dyrektywa Rady 2004/81/WE z dnia 29 kwietnia 2004 r. w sprawie dokumentu pobytowego wydawanego obywatelom państw trzecich, którzy są ofiarami handlu ludźmi lub wcześniej byli przedmiotem działań ułatwiających nielegalną imigrację, którzy współpracują z właściwymi organami, Dz.Urz. UE L 261 z 6.08.2004 r.
4. Dyrektywa Rady Nr 2002/90/WE z dnia 28 listopada 2002 r. definiująca ułatwienie nielegalnego wjazdu, przejazdu i pobytu, Dz.Urz. UE L 328 z 5.12.2002 r.
5. Dyrektywa Rady 2001/51/WE z dnia 28 czerwca 2001 r. uzupełniająca postanowienia art. 26 Konwencji Wykonawczej do Układu z Schengen z dnia 14 czerwca 1985 r., Dz.U. L 187 z 10.7.2001.
6. Dyrektywa Rady nr 2001/40/WE z dnia 28 maja 2001 r. w sprawie wzajemnego uznawania decyzji o wydaleniu obywateli państw trzecich, Dz.Urz. WE L 149 z 2.06.2001 r.
7. Decyzja ramowa Rady 2002/946/WSiSW z dnia 28 listopada 2002 r. w sprawie wzmocnienia systemu karnego w celu zapobiegania ułatwianiu nielegalnego wjazdu, przejazdu i pobytu, Dz.Urz. WE L 328 z 5.12.2002 r.
8. A Comprehensive Plan to Combat Illegal Immigration and Trafficking of Human Beings In the European Union, Dz.Urz. WE C 142 z 14.06.2002 r.
9. Ustawa z dnia 13 lipca 2003 r. o cudzoziemcach, Dz.U. Nr 128, poz. 1175 z późn. zm.
10. Głąbicka K., Halik T., Sawicka A.: *Studia nad przetrzutem migrantów. Prace migracyjne nr 23*, Instytut Studiów Społecznych, Warszawa 1999.
11. Pływaczewski E., w: *Kodeks karny. Część szczególna. Komentarz*, A. Wąsek, (red.): t. II, Warszawa 2005.

Rozdział XVI

Organizacja europejskiej współpracy w sprawach karnych

Dorota Stanik⁴⁵³

Wstęp

W czasie gdy Unia Europejska jeszcze nie istniała, państwa należące do Wspólnot Europejskich realizowały współpracę w zakresie spraw karnych opierając się na umowach dwustronnych oraz wielostronnych konwencji międzynarodowych. Bardzo ważną rolę w tworzeniu podstaw wielostronnej współpracy w sprawach karnych, po II Wojnie Światowej, odegrała Rada Europy. Początkowo wiązano ją z przede wszystkim ochroną praw człowieka, praworządnością oraz demokracją, traktowano jako naturalne forum dla negocjowania konwencji dotyczących najbardziej klasycznych form współpracy międzynarodowej w sprawach karnych.⁴⁵⁴ Mimo wszystko uznaje się, iż za początek współpracy w zakresie wymiaru sprawiedliwości oraz spraw wewnętrznych w kwestii funkcjonowania Unii Europejskiej, jest przyjęcie Traktatu z Maastricht z dnia 7 lutego 1992 roku. Następnie został on zmieniony przez Traktat z Amsterdamski z dnia 17 października 1997 r., a wszedł on w życie z dniem 1 maja 1999r.⁴⁵⁵ Wykreował on współpracę w obszarze spraw karnych w UE, która działała do czasu uchwalenia 12 grudnia 2007 r. Traktatu Lizbońskiego. Traktat ten jeszcze bardziej uściślił tę współpracę w kwestii wskazywania właściwych procedur, które pozwalają dalsze harmonizowanie odmiennych rozwiązań w przedmiocie prawa karnego stosowanych w poszczególnych krajach członkowskich Unii.

Biorąc pod uwagę współpracę państw członkowskich Unii Europejskiej w sprawach karnych należy przez to rozumieć współpracę policyjną jak i sądową. Wszystkie kraje

⁴⁵³ Dorota Stanik – studentka I roku II stopnia Administracji, stypendystka Stypendium Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego na rok 2012/2013, członek Studenckiego Koła Administratywistów „SKAUTH”.

⁴⁵⁴ J. Garstka, *Współpraca w sprawach karnych*, [w:] *Obszar wolności, bezpieczeństwa i sprawiedliwości Unii Europejskiej – geneza, stan i perspektywy rozwoju*, Wyd. Komitetu Integracji Europejskiej, Warszawa 2005, s. 341.

⁴⁵⁵ J. Skoczek, *Rozwiązania instytucjonalne i proces decyzyjny w obszarze wymiaru sprawiedliwości i spraw wewnętrznych*, [w:] *Obszar wolności, bezpieczeństwa...*, s. 48.

członkowskie UE jak i te kandydujące zobowiązane są aby dołożyć wszelkich starań w celu osiągnięcia jak najskuteczniejszej współpracy, która ma służyć walce z różnymi rodzajami przestępczości.

W poniższym artykule zostały przedstawione pokrótce najważniejsze organizacje, które tworzą wspomnianą wcześniej europejską współpracę w sprawach karnych.

Europejska sieć sądowa

Przy omawianiu organizacji europejskiej współpracy w sprawach karnych, na samym początku trzeba zaznaczyć rolę Europejskiej Sieci Sądowej do spraw karnych (EJN). Została ona powołana na podstawie Wspólnego Działania z dnia 29 czerwca 1998r. Jest to strukturyzowany mechanizm współpracy sądowej między krajami członkowskimi UE, mający charakter horyzontalny jak i zarówno ograniczony zasięg poziomy w dążeniu do zagwarantowania mu pełnej elastyczności. Do głównych zadań EJN trzeba zaliczyć poprawianie wydajności instrumentów pomocy prawnej, dzięki m.in. informację o prawie i jego stosowaniu w praktyce, czy udzielanie pomocy prawnej w obszarze dotyczącym wniosków o pomoc prawną.

Działanie sieci opiera się przede wszystkim na :

- 1) planowaniu okresowych spotkań przedstawicieli krajów członkowskich;
- 2) bezpośrednich kontaktach z punktami sieciowymi;
- 3) udzielaniu bieżących, ogólnych informacji, zwłaszcza przez konkretne sieci telekomunikacyjne⁴⁵⁶

Europejska Sieć Sądowa oparta jest na sieciach punktów kontaktowych, reprezentowane przez wybrane instytucje z różnych krajów członkowskich, zlokalizowane zarówno na szczeblu lokalnym jak i centralnym.⁴⁵⁷ Liczba punktów nie jest w jakiś sposób ograniczona pod względem prawnym, lecz ważne jest by cały obszar kraju należał do kompetencji punktów kontaktowych. Krajowe punkty kontaktowe określają poszczególne państwa członkowskie spośród organów, odpowiadających za współpracę międzynarodową wymiaru sprawiedliwości, organów wymiaru sprawiedliwości i innych określonych organów odpowiedzialnych za wzajemną współpracę wymiarów sprawiedliwości, zarówno w kwestii

⁴⁵⁶ A. Lach, *Europejska pomoc prawna w sprawach karnych*, wyd. TNOiKD, Toruń 2007, s. 225

⁴⁵⁷ https://e-justice.europa.eu/content_cooperation_in_criminal_matters-89-pl.do (dostęp 5. 12. 2013r.)

ogólnej jak i w stosunku do przestępczości zorganizowanej, handlu narkotykami czy terroryzmu⁴⁵⁸.

Zasadniczą funkcją jaką pełnią punkty kontaktowe jest to, iż pełnią one w pewnym sensie rolę tzw. "aktywnych pośredników", którzy realizują zadania z zakresu usprawnienia wzajemnej współpracy wymiarów sprawiedliwości między państwami członkowskimi, zwłaszcza w dążeniu zwalczania różnego rodzaju przestępczości. Do innych funkcji tychże punktów można zaliczyć udzielanie prawnych i praktycznych informacji, które są niezbędne lokalnym organom w skutek opracowania właściwego wniosku w obszarze wspólnej współpracy wymiarów sprawiedliwości jak i dostosowywanie działań w sytuacji, gdy część wniosków od lokalnych organów sprawiedliwości w jednym kraju członkowskim wymaga zharmonizowania działań w drugim kraju członkowskim.⁴⁵⁹

Warto również zwrócić uwagę, iż punkty kontaktowe muszą mieć cały czas pełen dostęp do czterech rodzajów informacji, a mianowicie:

- 1) szczegóły związane z punktami kontaktowymi w każdym z krajów członkowskich z wyjaśnieniem, jeśli istnieje taka potrzeba, obszaru ich odpowiedzialności na poziomie krajowym;
- 2) uproszczony rejestr organów sądów i rejestr władz lokalnych w każdym kraju członkowskim;
- 3) krótkie praktyczne jak i prawne dane w stosunku do systemów proceduralnych oraz sądowych w piętnastu krajach członkowskich;
- 4) teksty ważnych instrumentów prawnych oraz w stosunku do obowiązujących konwencji – teksty oświadczeń i zastrzeżeń;⁴⁶⁰

W ramach EJNI wykorzystywane są narzędzia, których celem jest ułatwienie pracy sądów jak i prawników w sektorze wymiaru sprawiedliwości. Jednym z nich jest europejski atlas sądowy w sprawach karnych. Umożliwia on określenie właściwego lokalnego organu, który

⁴⁵⁸ *Ibidem*

⁴⁵⁹ A. Grzelak, *Europejska Sieć Sądowa w sprawach karnych*, (w:) A. Górski, A. Sakowicz (red.), *Zwalczanie przestępczości w Unii Europejskiej. Współpraca sądowa i policyjna w sprawach karnych*, wyd. LexisNexis Warszawa 2006, s. 128

⁴⁶⁰ H. Kuczyńska, *Wspólny obszar postępowania karnego w prawie Unii Europejskiej*, Wydawnictwo Naukowe Scholar, Warszawa 2008, s. 78

może dostać wnioski w kwestii wzajemnej pomocy prawnej. Atlas jest również szybkim i bardzo efektywnym kanałem bezpośredniego przekazywania wniosków.⁴⁶¹

Eurojust

Eurojust, czyli Europejski Urząd ds. Współpracy Sądowej (ang. *European Union's Judicial Cooperation Unit, Eurojust*) został powołany na podstawie decyzji Rady Unii Europejskiej z dnia 28 lutego 2002 r. (2002/187/JHA). Rada UE podjęła taką decyzję na podstawie porozumień, jakie zostały ustalone w ramach Agendy z Tampere (15 – 16 października 1999r.) Pierwsze zmiany związane z tą instytucją nastąpiły w 2008r. na mocy decyzji Rady UE z 16 grudnia 2008 r. (2009/426/JHA). Eurojust posiada charakter prokuratorski, zaś jego siedziba mieści się w Hadze.

Każde z 28 państw członkowskich jest zobowiązane delegować Przedstawiciela Krajowego, który podejmuje się pracy przy Eurojuście w Hadze. Stanowisko to obejmują przeważnie doświadczeni prokuratorzy, sędziowie czy przedstawiciele służb policyjnych o odpowiednich kompetencjach.⁴⁶² Na czele Eurojustu stoi Prezydent, którego kadencja trwa 3 lata. Obecnie jest nim Michele Coninx. Poza tym każdy kraj członkowski ustala zakres oraz charakter kompetencji sądowych, jakie zostaną przydzielone swojemu Przedstawicielowi Krajowemu na swoim własnym terytorium.⁴⁶³

Oprócz delegowanych przedstawicieli z każdego kraju członkowskie Eurojust składa się również z ich zastępców, asystentów oraz ekspertów narodowych, którzy są desygnowani na określony czas. Poza osobami z państw Unii Europejskiej, do pracowników Eurojustu zalicza się również obywatele krajów trzecich, które mają z nim podpisane porozumienie o współpracy.⁴⁶⁴ Nazywani są tzw. Sędziami Łącznikowymi, a wśród nich można wyróżnić sędziów z USA czy Norwegii.

Do głównych celów Eurojustu można przede wszystkim zaliczyć:

- 1) zwiększanie współpracy między organami krajów członkowskich

⁴⁶¹ https://e-justice.europa.eu/content_european_judicial_atlas_in_criminal_matters-102-pl.do (dostęp 5. 12. 2013r.)

⁴⁶² <http://eurojust.europa.eu/Pages/languages/pl.aspx> (dostęp 5. 12. 2013 r.)

⁴⁶³ A. Gruszczak, *EUROJUST i jego miejsce w europejskiej współpracy sądowej*, „Państwo i Prawo” z. 4 2003, s. 76-86.

⁴⁶⁴ <http://eurojust.europa.eu/Pages/languages/pl.aspx> (dostęp 5. 12. 2013r.)

- szczególną rolę odgrywa tutaj Eurojust w zakresie wzajemnej pomocy w sprawach karnych, zwłaszcza w kwestii ekstradycji i Europejskiego Nakazu Aresztowania;
 - powołując się na art. 17 decyzji ramowej w sprawie ENA w ust. 7 czytamy: „W przypadku gdy w wyjątkowych okolicznościach któreś z Państw Członkowskich nie jest w stanie dotrzymać terminów przewidzianych w niniejszym artykule, powiadamia ono o tym fakcie Eurojust, podając przyczyny zwłoki.”⁴⁶⁵;
 - biorąc zaś pod uwagę art. 16 wyżej wymienionej decyzji w ust. 2 zaznaczono, iż przy podejmowaniu decyzji w danej sprawie organ sądowy może zwrócić się do Eurojustu, w celu uzyskania porady;
 - Eurojust może także odgrywać rolę organu doradczego w przypadku zbieżności ENA oraz wniosku o ekstradycję kraju trzeciego
- 2) funkcjonowanie na rzecz ułatwiania i usprawniania wzajemnej współpracy między ministerstwami krajów członkowskich, organami wymiaru sprawiedliwości a także urzędami w obszarze ścigania i osądzania tzw. przestępstw transgranicznych;
 - 3) nie posiada uprawnień dochodzeniowych, ale może zwracać się do krajów członkowskich o wszczęcie postępowania w danej sprawie;
 - 4) współdziałanie i koordynowanie działań śledczych, zarówno w wymiarze indywidualnym jak i ogólnym
 - należy tutaj wspomnieć, iż Eurojust ma za zadanie wspomóc krajowe organy ścigania, oraz w jak najszybszym czasie doprowadzić winnych przed wymiar sprawiedliwości; w tym zakresie najczęstszym środkiem stosowanym przez Eurojust jest Europejski Nakaz Aresztowania;⁴⁶⁶

Działanie Eurojustu zasadniczo odbywa się przez utrzymywanie bliskich kontaktów ze wszystkimi partnerami instytucji. Zaliczyć do nich można zarówno krajowe organy wymiaru sprawiedliwości jak i instytucje UE, czyli Europejska Sieć Sądowa, Europol, OLAF w obszarze przestępstw godzących w sferę interesów finansowych Unii Europejskiej),

⁴⁶⁵ Decyzja ramowa Rady z dnia 13 czerwca 2002 r. w sprawie europejskiego nakazu aresztowania i procedury wydawania osób między Państwami Członkowskimi (2002/584/WSiSW)

⁴⁶⁶ http://ms.gov.pl/Data/Files/_public/projekty_in/tf2006/wsk.pdf (dostęp 5. 12. 2013 r.)

Frontex, Sitcen czy CEPOL a także wszystkie inne organy, które odpowiadają kryterium wyrażonym w określonych Traktatach.⁴⁶⁷

Eurojust ma około 1400 spraw rocznie. Równocześnie organizuje także około 180 spotkań koordynacyjnych, których zasadniczym celem jest dążenie do usprawnienia współpracy w między organami sądowymi, śledczymi jak i dochodzeniowymi państw członkowskich a także w szczególnych przypadkach krajów trzecich.⁴⁶⁸ Powołując się na sprawozdanie Eurojustu za rok 2011 można zauważyć, iż niezmiennie wzrastała tendencja prowadzonych spraw, poczynając od roku 2002, gdzie liczba spraw wpływających do Eurojustu wynosiła 202 do roku 2011, gdzie liczba ta zwiększyła się do 1441 spraw. W roku 2011 r. państwem, w którym Przedstawicielstwo Krajowe zarejestrowało największą liczbę spraw była Francja (147). W Polsce w tym samym roku zarejestrowano 82 sprawy. Ponadto można wskazać iż w obszarze priorytetowym działalności przestępczej, Eurojust w 2011 r. zarejestrował m. in. w handlu narkotykami 242 sprawy, w handlu ludźmi 79, w terroryzmie 27 zaś w oszustwach finansowych liczba ta wyniosła 218 spraw.⁴⁶⁹

Wspomniane już spotkania koordynacyjne prowadzone są w kwestii określonych przypadków działań, posiadających charakter przestępczy, uznane jako priorytetowe przez Radę UE a są nimi m.in. terroryzm, handel ludźmi, oszustwa finansowe, korupcja czy pranie pieniędzy. Z danych zamieszczonych wyżej wymienionym sprawozdaniu wynika, iż w 2011 r. takich spotkań koordynacyjnych było 204 w tym 24 spotkania odbyły się poza siedzibą Eurojustu, a 180 w siedzibie tejże instytucji.

Europol – Europejskie Biuro Policji

Europol został powołany na mocy Konwencji opracowanej na podstawie art. K.3 Traktatu o Unii Europejskiej, w sprawie ustanowienia Europejskiego Urzędu Policji z 1995 r. Powołując się na postanowienia Konwencji haskiej Europol zaczął swoją działalność 3 stycznia 1994 r. początkowo jako Europejska Jednostka Narkotykowa, mająca

⁴⁶⁷ <http://eurojust.europa.eu/Pages/languages/pl.aspx> (dostęp 6. 12. 2013 r.)

⁴⁶⁸ *Ibidem*

⁴⁶⁹ <http://eurojust.europa.eu/doclibrary/corporate/eurojust%20Annual%20Reports/Annual%20Report%202011/Annual-Report-2011-PL.pdf> (dostęp 6. 12. 2013 r.)

za zadanie zwalczanie przestępczości narkotykowej, niemniej jednak powiększono coraz bardziej jej zakres działania.⁴⁷⁰

Zasadniczym kryterium, które przyświecało idei powołania Europolu było rozwój współpracy w zakresie :

- pomocy funkcjonariuszom policji wszystkich krajów członkowskich dotyczących postępowań przygotowawczych, które obejmują swym zasięgiem kilka krajów członkowskich;
- budowy systemów informacji policyjnych;
- utworzenia zgodnej metodologii pracy operacyjnej oraz analizy kryminalnej czy wywiadu kryminalnego dla wszystkich krajów członkowskich;
- podziału danych operacyjnych;⁴⁷¹

Biorąc pod uwagę, iż Europol jest organem ścigania, jego głównym celem jest wspieranie krajów członkowskich w zakresie powstrzymywania i zwalczania wszystkich form przestępczości i terroryzmu. Zakres jego działalności obejmuje : przestępstwa popełnione lub zaplanowane w obszarze działalności terrorystycznej przeciwko życiu, zdrowiu jak i wolności osobistej lub własności, nielegalny handel narkotykami, pranie pieniędzy, nielegalny handel substancjami radioaktywnymi i nuklearnymi, przemyt nielegalnych imigrantów, handel ludźmi czy przestępstwa związane z pojazdami silnikowymi.⁴⁷²

Opracowana strategia Europolu na lata 2010 – 2014 pozwoli zrealizować jego główne cele jak i stworzyć unikatowy szereg usług operacyjnych w trzech zasadniczych obszarach:

- 1) działanie jako kluczowy ośrodek wsparcia UE dla pracy organów ścigania;
- 2) funkcjonowanie jako centrum informacji w sprawach karnych UE – w tym znaczeniu chodzi o wzmocnienie współpracy między krajami członkowskimi w zakresie sprecyzowania wspólnych luk informacyjnych jak również i priorytetów dochodzeniowych;
- 3) rozwijanie się jako centrum wiedzy UE w zakresie egzekwowania prawa;⁴⁷³

⁴⁷⁰ A. Gruszczak, *EUROPOL – Europejski Urząd Policji*, (w:) A. Górski, A. Sakowicz (red.), *Zwalczanie przestępczości w Unii Europejskiej. Współpraca sądowa i policyjna w sprawach karnych*, wyd. LexisNexis, Warszawa 2006, s. 310

⁴⁷¹ *Ibidem*, s. 311

⁴⁷² H. Kuczyńska, *Wspólny obszar...*, op. cit., s. 90

⁴⁷³ <https://www.europol.europa.eu/content/page/europol%E2%80%99s-priorities-145> (dostęp 6. 12. 2013 r.)

Europol odpowiedzialny jest na szczeblu UE przed Radą Ministrów Sprawiedliwości i Spraw Wewnętrznych, która odpowiada za kontrolę i główny kierunek Europolu. Zarząd Europolu daje wytyczne strategii i nadzoruje prace Europolu. Składa się on z wysokich rangą przedstawicieli każdego z państw członkowskich UE oraz Komisji Europejskiej. Decyzje podejmuje większością dwóch trzecich głosów, każdy członek zarządu ma jeden głos. Zarząd ma swoje zebrania co najmniej dwa razy w roku, w celu omówienia szerokiego wachlarza zagadnień dotyczących Europolu oraz jego obecnych i przyszłych działań.⁴⁷⁴

Dyrektor Europolu, powoływany jednomyślnie przez Radę, na okres czterech lat, po zasięgnięciu opinii zarządu Europolu. Do jego zadań można zaliczyć zarządzanie Europolem, wykonywanie zadań Europolu, zarządzanie personelem i inne zadania na podstawie decyzji Rady w sprawie Europolu lub zleconych przez Zarząd. Od 2009r. Dyrektorem Europolu jest Rob Wainwright. Dyrektor posiada trzech zastępców, którzy również są wybierani przez Radę na czteroletnią kadencję, z możliwością jej jednorazowego przedłużenia.⁴⁷⁵

Europol współpracuje z organami ścigania wszystkich państw członkowskich dzięki kształtowaniu warunków do wymiany informacji, realizowaniu operacyjnych analiz kryminalnych, wspierających określone działania operacyjno – śledcze czy także tworzenie raportów strategicznych i realizowanie strategicznych analiz kryminalnych.⁴⁷⁶

Powołując się na konwencję, jednym z zadań Europolu jest również utworzenie i utrzymywanie systemu informatycznego, dzięki któremu jest możliwość wprowadzenia danych jak i dostęp do nich, a także zanalizowanie tych danych, które są już umieszczone w systemie. System informatyczny Europolu jest złożony z trzech głównych składników a mianowicie:

- 1) bazy danych, w której znajdują się informacje o wszystkich osobach podejrzanych a także o międzynarodowych organizacjach przestępczych i ich działalności; Dostęp do tych danych mają tylko osoby do tego upoważnione, m. in. Dyrektor Europolu czy też jego zastępcy;
- 2) analitycznych baz danych, w których mieszczą się pliki robocze, tzw. „rozpracowania analityczne”, dla potrzeb rozpoczętych już analiz kryminalnych; pliki te otwierane są tylko w przypadku, gdy kraje członkowskie będą o to wnioskować;

⁴⁷⁴ <https://www.europol.europa.eu/content/page/management-147> (dostęp 6. 12. 2013 r.)

⁴⁷⁵ *Ibidem*

⁴⁷⁶ http://ms.gov.pl/Data/Files/_public/projekty_in/tf2006/wsk.pdf (dostęp 6. 12. 2013 r.)

- 3) bazy danych tzw. „indeksowej” – jest to lista danych, które są umieszczone w całym systemie informatycznym; możliwość wglądu w tę bazę ma m.in. Dyrektor Europolu wraz z jego zastępcami oraz właściwie umocowany urzędnik Europolu;⁴⁷⁷

Prokuratura Europejska

Zgodnie z Traktatem o funkcjonowaniu Unii Europejskiej, powołując się na art. 86 ust. 1, „ w celu zwalczania przestępstw przeciwko Unii Rada, stanowiąc w drodze rozporządzeń zgodnie ze specjalną procedurą ustawodawczą , może ustanowić Prokuraturę Europejską w oparciu o Eurojust. Rada stanowi jednomyślnie po uzyskaniu zgody Parlamentu Europejskiego. W przypadku braku jednomyślności grupa co najmniej dziewięciu Państw Członkowskich może wystąpić o przekazanie projektu rozporządzenia Radzie Europejskiej.”⁴⁷⁸

Mając powyższe na uwadze do zadań Prokuratury Europejskiej należeć będzie prowadzenie postępowań dotyczących przestępstw finansowych popełnionych na szkodę UE, a ponadto będzie uprawniona do wnoszenia oskarżeń w stosunku do sprawców określonych przestępstw do właściwych sądów krajów członkowskich.

Prokuratura Europejska będzie niezależną instytucją, dzięki której zostanie zapełniona luka między różnorodnymi systemami prawa karnego w państwach członkowskich a organami UE. Powołując się na Komunikat Komisji do Parlamentu Europejskiego, Rady, Europejskiego Komitetu Społecznego i Komitetu Regionów o lepszą ochronę interesów finansowych Unii: utworzenie Prokuratury Europejskiej i reformowania Eurojust z dnia 17 lipca 2013 r. Prokuratura zostanie włączona do krajowych systemów sądownictwa, natomiast prokuratorzy europejscy będą zobowiązani do prowadzenia dochodzeń i ścigania sprawców przestępstw w poszczególnych krajach UE.⁴⁷⁹ Swoje zadanie będą realizować w oparciu o współpracę z poszczególnymi pracownikami krajowymi systemów sądowych jak i zgodnie z przepisami krajowymi. Powołanie jednej Prokuratury Europejskiej pozwoli na to by oddelegowywani prokuratorzy krajowi z każdego kraju członkowskiego UE mogli realizować swoje obowiązki według takich samych zasad.

⁴⁷⁷ A. Lach, *Europejska pomoc...*, op. cit., s. 270

⁴⁷⁸ Traktat o funkcjonowaniu Unii Europejskiej (Dz.U.2004.90.864/2)

⁴⁷⁹ http://ec.europa.eu/justice/criminal/files/communication_eppo_en.pdf (dostęp 7. 12. 2013 r.)

W kwestii kontroli sądowej będą już sprawować sądy krajowe, do których będzie możliwość złożenia odwołania od decyzji Prokuratury Europejskiej.

Zakończenie

Istnienie powyższych organizacji jest bardzo ważne, by jeszcze bardziej zacieśnić współpracę między państwami członkowskimi i ją ułatwić i sprawić by stała się jeszcze bardziej efektywna. Oprócz Prokuratury Europejskiej, która jeszcze nie została oficjalnie powołana, wszystkie wspomniane instytucje z roku na rok coraz bardziej się rozwijają i stają się bardziej skuteczne. Widać to bardzo dobrze na przykładzie Eurojustu, gdzie poczynając od roku 2002 r., można zauważyć cały czas wzrastającą tendencję wpływania różnych spraw z poszczególnych krajów członkowskich. Dzięki działalności tych instytucji, kraje członkowskie mogą liczyć na swoistą pomoc w zakresie wykrywania różnego rodzaju przestępczości jak i szybszego doprowadzenia sprawców przed wymiar sprawiedliwości.

Nieco kontrowersji wzbudza fakt powołania instytucji jaką jest Prokuratura Europejska. Wszystkich państw które odmówiło udziału w tej instytucji jest aż 11. Swój sprzeciw wyraża między innymi Wielka Brytania czy Francja. Do głównych zadań PE będzie należało ściganie przestępstw finansowych, które zostały popełnione na szkodę UE. Wchodząc w jej dalsze kompetencje można stwierdzić, że będzie uprawniona do wnioskowania o nakaz przeszukania pomieszczeń czy systemów komputerowych, konfiskaty, czy podsłuchiwanie rozmów telefonicznych. Opór również jest wyrażany w stosunku do reformy Eurojustu. Jak zauważa sekretarza stanu w brytyjskim MSW Jamesa Brokenshire, jeśli reforma Eurojustu dojdzie do skutku, będzie ona uprawniona do wydania brytyjskiej prokuratorze nakazu, za kim ma wysłać list gończy. Według niego jest to nic innego jak utrata suwerenności. Należy zatem zauważyć, że pomysł stworzenia Prokuratury Europejskiej jak i zreformowania Eurojustu ma swoje plusy i minusy.

Bibliografia:

Akty prawne

1. Decyzja ramowa Rady z dnia 13 czerwca 2002 r. w sprawie europejskiego nakazu aresztowania i procedury wydawania osób między Państwami Członkowskimi (2002/584/WSiSW)
2. Traktat o funkcjonowaniu Unii Europejskiej (Dz.U.2004.90.864/2)

Literatura

1. Garstka J. , *Współpraca w sprawach karnych*, [w:] *Obszar wolności, bezpieczeństwa i sprawiedliwości Unii Europejskiej – geneza, stan i perspektywy rozwoju*, Wyd. Komitetu Integracji Europejskiej, Warszawa 2005
2. Gruszczak A., *EUROJUST i jego miejsce w europejskiej współpracy sądowej*, “Państwo i Prawo” z. 4 2003,
3. Gruszczak A., *EUROPOL – Europejski Urząd Policji*, (w:) A. Górski, A. Sakowicz (red.), *Zwalczanie przestępczości w Unii Europejskiej. Współpraca sądowa i policyjna w sprawach karnych*, wyd. LexisNexis, Warszawa 2006
4. Grzelak A., *Europejska Sieć Sądowa w sprawach karnych*, (w:) A. Górski, A. Sakowicz (red.), *Zwalczanie przestępczości w Unii Europejskiej. Współpraca sądowa i policyjna w sprawach karnych*, wyd. LexisNexis Warszawa 2006
5. Kuczyńska H., *Wspólny obszar postępowania karnego w prawie Unii Europejskiej*, Wydawnictwo Naukowe Scholar, Warszawa 2008
6. A. Lach, *Europejska pomoc prawna w sprawach karnych*, wyd. TNOiKD, Toruń 2007
7. J. Skoczek, *Rozwiązania instytucjonalne i proces decyzyjny w obszarze wymiaru sprawiedliwości i spraw wewnętrznych*, [w:] *Obszar wolności, bezpieczeństwa i sprawiedliwości Unii Europejskiej – geneza, stan i perspektywy rozwoju*, Wyd. Komitetu Integracji Europejskiej, Warszawa 2005

Strony internetowe

1. <http://ec.europa.eu>

2. <https://e-justice.europa.eu>
3. <http://eurojust.europa.eu>
4. <http://ms.gov.pl>
5. <https://www.europol.europa.eu>

Studenckie Koło Naukowe Administratywistów „SKAUTH”, jest organizacją studencką działającą przy Katedrze Prawa Wydziału Ekonomicznego Uniwersytetu Technologiczno – Humanistycznego im. Kazimierza Pułaskiego w Radomiu. Koło powstało 28 stycznia 2010r. od początku swojej działalności czynnie włączyło się w działalność naukową uczelni. Koło organizuje konferencje naukowe (31 konferencji o zasięgu ogólnopolskim i regionalnym); sympozja naukowe, spotkania o charakterze naukowym. Członkowie koła realizują liczne projekty badawcze w obszarze nauk społecznych w szczególności prawa i nauki o administracji. Umiejętności teoretyczne poszerzane są poprzez liczne wyjścia edukacyjne. Co roku koło organizuje konkurs Wiedzy o Prawie dla młodzieży szkół ponad gimnazjalnych subregionu radomskiego. Organizacja organizuje również „Dni Prawa i Przedsiębiorczości” - inicjatywa ma na celu pomoc studentom regionu radomskiego, a także osobą poszukującym pracy znaleźć oferty pracy, szkoleń, staży. W ramach współpracy z praktykami koło organizuje spotkania, debaty z praktykami życia gospodarczego. Członkowie koła są grupą ludzi otwartych na współpracę posiadających pasję i chęć działania, co bez wątpienia przekłada się na sukcesy naukowe członków: stypendia naukowe Rektora UTH za średnią ocen i osiągnięcia naukowe, stypendia Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego, wyróżnienia w konkursach Studencki Nobel, Primus Inter Pares, wyróżnienia Dziekana Wydziału, jak i Rektora Uczelni, a także regionalnych Stowarzyszeń i Fundacji. Koło współpracuje z kołami naukowymi takich uczelni jak: Uniwersytet Warmińsko – Mazurski, Uniwersytet Jagielloński, Uniwersytet Warszawski, Uniwersytet Marii Curie – Skłodowskiej w Lublinie, Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, Uniwersytetu Przyrodniczo – Humanistycznego w Siedlcach, Wyższej Szkoły Handlowej w Radomiu, a także Stowarzyszeniem Studentów „Bez Granic”.

Koło otwarte jest na współpracę z organizacjami studenckimi, kołami naukowymi, stowarzyszeniami, fundacjami, praktykami życia gospodarczego.

**Studenckie Koło Naukowe Administratywistów „SKAUTH”,
Wydział Ekonomiczny, Uniwersytet Technologiczno – Humanistyczny
im. Kazimierza Pułaskiego w Radomiu
tel. (48) 361 74 33 email: skauth@wp.pl
www.uniwersytetradom.pl**

ISBN 978-83-937938-3-9